

มหาชาติไทยลือ กัณฑ์ที่ ๑-๗ :

กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม

นางสาววกุล มิตรพระพันธ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๕๓

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE TAI LUE MAHACHAT CHAPTER 1-7 :
LITERARY TECHNIQUES AND REFLECTION OF SOCIETY AND CULTURE

Miss Wakul Mitphraphan

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗ : กลวิธีทางวรรณศิลป์และ
ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม

โดย

นางสาววกุล มิตรพระพันธ์

สาขาวิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล

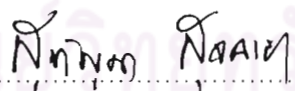
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัครวิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรัชชีลิต)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุขฉายา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์)

วกุล มิตรพระพันธ์ : มหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗ : กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม. (THE TAI LUE MAHACHAT CHAPTER 1-7 : LITERARY TECHNIQUES AND REFLECTION OF SOCIETY AND CULTURE).
อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร. อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, ๒๓๑ หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนา พบว่ามหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนามีทั้งหมด ๔ จำนวน ได้แก่ จำนวนหนานหัว จำนวนนางหล้า จำนวนเมืองบ่อ และจำนวนผ้าขาว การศึกษาจำกัดศึกษาเฉพาะกัณฑ์ที่ ๑-๗ ผู้วิจัยได้ปริวรรตต้นฉบับมหาชาติไทลื้อจำนวนหนานหัวซึ่งเป็นจำนวนที่ชาวไทลื้อยกย่องว่าไพเราะที่สุดจากอักษรไทลื้อเป็นอักษรไทย แล้วนำมาวิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ มีกลวิธีทางวรรณศิลป์ ๔ ประการ คือ กลวิธีสร้างความงามด้านเสียง กลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ กลวิธีสร้างความงามด้านความหมายและกลวิธีตั้งชื่อกัณฑ์

กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่เด่นที่สุดคือ กลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ โดยเฉพาะการสรรคำ ช่วยสื่ออารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้ลึกซึ้งกินใจและช่วยสร้างจินตภาพได้อย่างดีเยี่ยม การใช้คำเรียกตัวละคร ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจลักษณะของตัวละครได้อย่างกระจ่างทั้งด้านบุคลิกและอุปนิสัย

ด้านภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมพบว่า มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ให้ภาพสะท้อน ๕ ประการ คือ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม ภาพสะท้อนด้านคติความเชื่อ และภาพสะท้อนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพแต่ละด้านสะท้อนให้เห็นว่า ตัวละคร สังคม และวัฒนธรรมไทลื้อที่ปรากฏในเรื่องมหาชาติสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาอย่างแนบแน่น ภาพสะท้อนเหล่านี้สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ของชาวไทลื้อในสิบสองปันนาอย่างชัดเจน

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....ลายมือชื่อนิสิต..... วกุล มิตรพระพันธ์
สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก..... อ. อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล
ปีการศึกษา.....๒๕๕๓.....

5080200722 : MAJOR THAI

KEYWORDS : MAHACHAT OF THE TAI LUE / LITERARY TECHNIQUES / SOCIETY / CULTURE

WAKUL MITPHRAPHAN: THE TAI LUE MAHACHAT CHAPTER 1-7 : LITERARY
TECHNIQUES AND REFLECTION OF SOCIETY AND CULTURE. ADVISOR : ANANT
LAULERTVORAKUL, Ph.D., 231 pp.

This thesis aims to study Mahachat manuscripts originated in Sipsongpanna. The study informs that there are four different versions of Mahachat in Sipsongpanna, namely, Han Hao, Meng Bo, Nang Lha, and Pha Khaw. Han Hao version which is the best one of them is selected to transliterate from Tai Lue's script to Thai's script and analyze the literary techniques and reflection of society and culture, limited in chapter 1-7.

The study reveals that there are four literary techniques in the Tai Lue Mahachat chapter 1-7, the technique to create a fine voice, the beauty in words, the elegant meaning and the chapter's name.

The most outstanding literary techniques is the technique to create the beauty in words, especially, the splendid selection of words which can deeply express the character's emotions and create the clearly images. Beside, the use of character's name can perfectly support the reader to understand the characters' characteristics.

The study of the reflection of society and culture shows that there are five reflections appeared in the Tai Lue Mahachat chapter 1-7, the reflection of local value, local lifestyle, local society, local beliefs and local nature.

Each of the reflection represents that the characters, society and Tai Lue's culture displayed in the Tai Lue Mahachat chapter 1-7 is inseparably concerned to the culture of Tai Lue people in Sipsongpanna and these reflections also apparently manifested their life, value, beliefs, and the others culture of them.

Department : Thai

Student's Signature *Wakul Mitphraphan*

Field of Study : Thai

Advisor's Signature *Anant Laulertvorakul*

Academic Year : 2010

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้เพราะความเมตตาของอาจารย์อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ประสาธติวิชาความรู้ ให้คำแนะนำอันทรงคุณค่าและตรวจแก้วิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่เสมอมา ทั้งยังสละเวลาดูแลผู้วิจัยระหว่างที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในต่างประเทศ ผู้วิจัยน้อมรำลึกในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษลิขิต รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายาและอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่านซึ่งให้คำชี้แนะอันเป็นประโยชน์และให้ความเมตตาต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. ประคอง นิยมมานเหมินท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อัครวิรุฬห์การ รวมทั้งศาสตราจารย์ ดร. ปราณี กุลละวณิช ซึ่งให้คำแนะนำและข้อคิดที่เป็นประโยชน์เพื่อแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์ จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เอื้อเฟื้อต้อนรับมหาชาติไทเขินแก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณยายอุ้นคำ อี้จามฟองและครอบครัวของทั้งสองท่าน และอัสอน กัลยาณมิตรชาวไทยเชื้อซึ่งช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยความเต็มใจอย่างยิ่งในการเก็บข้อมูลที่สิบสองพันนา และขอบคุณวิทยากรชาวไทยเชื้อทุกท่านที่กรุณาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์อันล้ำค่าแก่ผู้วิจัย อาทิ พระคำถีน พระหน่อ พระมหาหงส์ สุจิตฺโต พระศาต ธมฺมปาโล พระมหาวรเชษฐี เจ้ามหาขันธวงส์ เจ้ามหาสิริวงส์ เจ้าหม่อมโขงคำ หลวงแม่กวางคำ พ่อเฒ่าคำ แม่เฒ่าจาง พ่อเฒ่าออรน้อย พ่อเฒ่าคำเพา ขนานแก้ว ขนานดำ พ่อเฒ่าขงบูร แม่เฒ่าขงบูร แม่เฒ่ากองแสง พ่อเฒ่าหอม แม่เฒ่าหอม อ้ายไหมคง อี้แอ่น อี้จันหอม ชาวหมู่บ้านบ้านหนาด เมืองล่า และอีกหลายท่านซึ่งไม่อาจเอ่ยนามได้หมดในที่นี่ ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณศิริพร เศรษฐภูทธิ คุณอุมาวรรณ รุยาพร คุณดิเรก หงส์ทอง ร.ท.หญิง พิมรดา จันทรโชติกุล คุณศิลป์สุภา แจ้งสว่าง คุณจุฑาพันธ์ ทรัพย์าคม กัลยาณมิตรผู้คอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณคุณจตุพร เพชรบูรณ์ผู้ร่วมทำวิทยานิพนธ์และแบ่งปันทุกข์สุขมาตลอดระยะเวลา ๔ ปี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดาผู้สนับสนุนการศึกษา ผู้เป็นกำลังใจสำคัญที่สุดในชีวิต ผู้มอบความรักความห่วงใยและความปรารถนาดีต่อผู้วิจัยอย่างหาที่เปรียบมิได้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่	
๑. บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๗
๑.๓ สมมติฐานการวิจัย.....	๗
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	๘
๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย.....	๘
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๘
๑.๘ คำศัพท์เฉพาะ.....	๑๒
๒. การศึกษาต้นฉบับมหาชาติไทยลือในสิบสองปันนา.....	๑๔
๒.๑ ต้นฉบับมหาชาติไทยลือในสิบสองปันนา.....	๑๕
๒.๒ ลักษณะต้นฉบับมหาชาติไทยลือในสิบสองปันนา.....	๒๕
๒.๒.๑ วัสดุที่ใช้บันทึก.....	๒๕
๒.๒.๒ ตัวอักษรและอักขรวิธีที่ใช้ในต้นฉบับมหาชาติ.....	๒๖
๒.๒.๒.๑ ความเป็นมาของอักษรไทยลือ.....	๒๖
๒.๒.๒.๒ ตัวอักษรไทยลือ.....	๒๖
(ก) พยัญชนะ.....	๒๖
(ข) สระ.....	๒๙
(ค) วรรณยุกต์.....	๓๐
(ง) เครื่องหมายอื่นๆ.....	๓๐

(จ) ตัวเลข.....	๓๒
๒.๒.๒.๓ อักษรวิธี.....	๓๓
(ก) การประสมสระ.....	๓๓
(ข) การประสมตัวสะกด.....	๓๔
(ค) การประสมคำควบกล้ำ.....	๔๐
(ง) การใช้วรรณยุกต์.....	๔๑
(จ) การบอกจำนวน.....	๔๒
๒.๒.๒.๓ คำพิเศษ.....	๔๒
๒.๒.๓ ผู้แต่ง.....	๔๓
๒.๒.๔ ผู้คัดลอก.....	๔๔
๒.๒.๕ สำนวนที่พบ.....	๔๖
๒.๒.๖ ลักษณะคำประพันธ์.....	๖๓
๒.๓ การเมืองการปกครองกับผลกระทบต่อต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนา.....	๖๖
๓. กลวิธีทางภาษาและวรรณศิลป์.....	๖๙
๓.๑ กลวิธีสร้างความงามด้านเสียง.....	๖๙
๓.๑.๑ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ.....	๗๐
๓.๑.๒ การเล่นเสียงสัมผัสสระ.....	๗๓
๓.๒ กลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ.....	๗๔
๓.๒.๑ การสรรคำ.....	๗๔
๓.๒.๑.๑ การสรรคำเพื่อแสดงอารมณ์โศก.....	๗๕
(ก) อารมณ์โศกของพระนางผู้สดี.....	๗๕
(ข) อารมณ์โศกของข้าราชการและชาวแคว้นสืวี.....	๘๐
๓.๒.๑.๒ การสรรคำเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ.....	๘๒
๓.๒.๑.๓ การสรรคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน.....	๘๓
๓.๒.๒ การใช้คำเพื่อสื่อให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละคร.....	๘๗
๓.๒.๒.๑ การใช้คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการ.....	๘๘
๓.๒.๒.๒ การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้มีคุณธรรม.....	๘๙
๓.๒.๒.๓ การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกอันองอาจสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่.....	๙๑
๓.๒.๒.๔ การใช้คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่ง.....	๙๔

๓.๒.๒.๕ การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีสติปัญญา.....	๙๕
๓.๒.๒.๖ การใช้คำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงาม.....	๙๘
๓.๒.๒.๗ การใช้คำเรียกที่แสดงพฤติกรรมด้านลบหรือความไร้ศีลธรรม.....	๑๐๑
๓.๒.๒.๘ การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกภาพด้านลบ.....	๑๐๒
๓.๒.๒.๙ การใช้คำเรียกที่แสดงความเกี่ยวข้องกับวีรบุรุษในตำนาน.....	๑๐๕
๓.๒.๓ การช้อนคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน.....	๑๐๗
๓.๒.๔ การซ้ำข้อความเพื่อเน้นความหมาย.....	๑๑๐
๓.๓ กลวิธีสร้างความงามด้านความหมาย.....	๑๑๒
๓.๓.๑ การใช้ภาพพจน์.....	๑๑๒
๓.๓.๑.๑ ภาพพจน์อุปมา.....	๑๑๒
๓.๓.๑.๒ ภาพพจน์สีทพจน์.....	๑๑๕
๓.๓.๒ การใช้โวหาร.....	๑๑๘
๓.๓.๒.๑ โวหารพรรณนา.....	๑๑๘
๓.๔ กลวิธีตั้งชื่อกัณฑ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาเด่นในกัณฑ์.....	๑๒๐
๔. ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไถลื้อ.....	๑๒๓
๔.๑ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม.....	๑๒๓
๔.๑.๑ ทรงผมและเครื่องแต่งกายกับมโนทัศน์ด้านความงาม.....	๑๒๓
๔.๑.๑.๑ มโนทัศน์ด้านความงามของหญิงไถลื้อ.....	๑๒๔
(ก) ทรงผม.....	๑๒๔
(ข) เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ.....	๑๒๖
๔.๑.๑.๒ มโนทัศน์ด้านความงามของชายไถลื้อ.....	๑๓๐
๔.๒ ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิต.....	๑๓๒
๔.๒.๑ อาหาร.....	๑๓๒
๔.๒.๑.๑ อาหารในถุงผ้าของซุชกกับภูมิปัญญาการถนอมอาหาร.....	๑๓๒
๔.๒.๑.๒ อาหารกับมิตรไมตรีของคนในสังคม.....	๑๓๗
๔.๒.๒ เครื่องมือเครื่องใช้.....	๑๔๑
๔.๒.๓ การประกอบอาชีพกับศักดิ์ศรีในสังคม.....	๑๔๒
๔.๒.๔ ระบบเงินตรากับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างอาณาจักรสิบสองปันนา และล้านนา.....	๑๔๙

๔.๓ ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม.....	๑๕๐
๔.๓.๑ สมณานามกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม.....	๑๕๐
๔.๓.๒ มหาชาติไทยลือภัยกัณฑ์ชูชก: อารมณ์ขันกับการสอนบรรทัดฐานทางสังคม.....	๑๕๗
๔.๔ ภาพสะท้อนด้านคติความเชื่อ.....	๑๖๗
๔.๔.๑ ความเชื่อเรื่องขวัญ.....	๑๖๘
๔.๔.๒ ความเชื่อเรื่องผี.....	๑๗๐
๔.๔.๓ ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม.....	๑๗๓
๔.๔.๔ ความเชื่อเรื่องกรรม.....	๑๗๔
๔.๕ ภาพสะท้อนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	๑๗๕
๕. สรุปและเสนอแนะ.....	๑๘๑
๕.๑ สรุป.....	๑๘๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๑๘๕
รายการอ้างอิง.....	๑๘๖
ภาคผนวก.....	๑๙๓
ภาคผนวก ก ตัวอย่างต้นฉบับมหาชาติ.....	๑๙๔
ภาคผนวก ข มหาชาติไทยลือภัยสำนวนห่านหัว กัณฑ์ทศพรปริวรรตจากอักษรไทย เป็นอักษรไทย.....	๒๐๐
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๒๓๑

สารบัญญัตราจ

ตารางที่		หน้า
๑	ต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองพันนา.....	๒๓
๒	รูปพยัญชนะในต้นฉบับมหาชาติไทลื้อ.....	๒๖
๓	รูปสระในต้นฉบับมหาชาติ.....	๒๙
๔	รูปวรรณยุกต์ในต้นฉบับมหาชาติ.....	๓๐
๕	ตัวเลขในต้นฉบับมหาชาติ.....	๓๒
๖	สำนวนของต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองพันนา.....	๔๗
๗	มหาชาติไทลื้อสำนวนห่านหัวเปรียบเทียบกับมหาชาติไทลื้อสำนวนนางหล้า..	๔๙
๘	การใช้คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการ.....	๘๘
๙	การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้มีคุณธรรม.....	๙๐
๑๐	การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกอันองอาจสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่.....	๙๒
๑๑	การใช้คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่ง.....	๙๔
๑๒	การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีสติปัญญา.....	๙๖
๑๓	การใช้คำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงาม.....	๙๘
๑๔	การใช้คำเรียกที่แสดงพฤติกรรมด้านลบหรือความเสื่อมศีลธรรม.....	๑๐๑
๑๕	การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกภาพด้านลบ.....	๑๐๒
๑๖	ลักษณะของชุกในมหาชาติไทลื้อเปรียบเทียบกับบุรุษโทษ ๑๘ ประการ.....	๑๐๓
๑๗	การใช้คำเรียกที่แสดงความเกี่ยวข้องกับวีรบุรุษในตำนาน.....	๑๐๕
๑๘	พฤติกรรมของหญิงชาวบ้านในกัณฑ์ชุก.....	๑๕๙
๑๙	ชื่อพรรณไม้ในมหาชาติไทลื้อเปรียบเทียบกับเวสสันดรชาดกฉบับภาษาบาลี ฉบับภาษาไทย และฉบับภาษาลาว.....	๑๗๖

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	แผนที่สิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน และเมืองต่างๆ ที่ผู้วิจัยไปเก็บ ข้อมูล.....	๑๕
๒	ธัมมปิไลลานมหาชาติ ๑ กีบ และไม่จรวง.....	๑๖
๓	พับมหาชาติเย็บเล่มแบบหนังสือจีน.....	๒๕
๔	ต้นฉบับมหาชาติจากหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷《维先达腊》上 (เล่ม ๑) กัณฑ์ที่ ๑.....	๔๕
๕	ต้นฉบับมหาชาติจากหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷《维先达腊》下 (เล่ม ๒) กัณฑ์ที่ ๘.....	๔๕
๖	แผนผังรายได้ในมหาชาติไทลื้อสำนวนหนานหัว.....	๖๔
๗	การแต่งกายของพระเวสสันดรและพระนางมัทรี.....	๑๓๑
๘	เงินทอกทั้ง ๒ ด้าน.....	๑๕๐
๙	ตุ่งผีเผียดโยงด้วยสายสิญจน์จากในวิหาร.....	๑๗๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา

เวสสันดรชาดกเป็นชาดกเรื่องสุดท้ายในนิบาตชาดก ประกอบด้วยคาถาจำนวนมากที่สุดคือประมาณ ๑,๐๐๐ คาถา^๑ ดังนั้น เวสสันดรชาดกจึงได้รับการเรียกขานว่า คาถาพัน หรืออาจเรียกได้ว่า มหาชาติ หมายถึงพระชาติที่ยิ่งใหญ่ กล่าวถึงการสำเร็จทานบารมีซึ่งถือเป็นปรมัตถบารมีในพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ คือบุตรบริจาตและทารบริจาต^๒ อันกระทำได้อย่างยิ่งพ้นวิสัยของปุถุชน ก่อนจะได้เสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในกาลต่อมา ด้วยเหตุนี้ เวสสันดรชาดกหรือมหาชาติจึงเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา รวมทั้งในกลุ่มชาติพันธุ์^๓ ใต้อีกหลายกลุ่มที่ยอมรับนับถือพระพุทธรูปศาสนาทั้งในและนอกประเทศไทย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นต้น

ในส่วนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยวรรณคดีเรื่องมหาชาติที่ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแล้ว คือ พระมหาภิรมย์ คุ้มเพชร (๒๕๓๖) ศึกษามหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในด้านเนื้อหา วรรณศิลป์ และสังคม โดยเปรียบเทียบกับมหาชาติกลอนเทศน์ฉบับกระทรวงศึกษาธิการของไทยในด้านเนื้อหาและพบว่ามหาเวสสันดรชาดกฉบับวัดแสนสุขาราม มีลักษณะที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมลาวและภาคอีสานในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฮีต ๑๒ คอง ๑๔ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแถบกลุ่มแม่น้ำโขง สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อหรือไตลื้อ^๔ ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิจัยเรื่องมหาชาติในบริบทของสังคม อย่างไรก็ตาม มีผู้ศึกษาวรรณกรรมของชาวไทลื้ออยู่บ้างซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่างานวิจัยเหล่านี้ น่าจะเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญสำหรับเชื่อมโยง

^๑ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราวุฒินันต์ ได้นับจำนวนคาถาในเวสสันดรชาดก พบว่ามี ๘๔๒ คาถา ในเวสสันดรที่ปีนี้มี ๑,๐๐๔ คาถา ส่วนในบทเทศน์คาถาพันมี ๑,๐๐๐ คาถา ดังนั้น ที่กล่าวว่า เวสสันดรชาดกเป็นคาถาพันนั้น เป็นจำนวนโดยประมาณ หรือ อนุพัทธ์ชยา อาจจะขาดหรือเกินจากจำนวนเต็มไปบ้าง (พระครูวิจิตรธรรมโกศล, ๒๕๓๔: ๒๑-๒๒)

^๒ บุตรบริจาต และ ทารบริจาต เป็นส่วนหนึ่งของปัญจมหาบริจาต หรือ มหาบริจาต หมายถึง การสละอย่างใหญ่ของพระโพธิสัตว์ มี ๕ อย่าง คือ ธนบริจาต (สละทรัพย์สมบัติเป็นทาน) อังคบริจาต (สละอวัยวะเป็นทาน) ชีวิตบริจาต (สละชีวิตเป็นทาน) บุตรบริจาต (สละลูกเป็นทาน) ทารบริจาต (สละเมียเป็นทาน) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๖: ๑๘๔)

^๓ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้คำว่า ไทลื้อ

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีมหาชาติไท่ลื้อกับสังคมไท่ลื้อได้ ได้แก่ ลมุล จันท์หอม (๒๕๔๑) ศึกษาเปรียบเทียบสุภาษิตล้านนากับสุภาษิตไท่ลื้อ โดยเปรียบเทียบทั้งด้านเนื้อหา ความหมาย และกลวิธีการใช้ภาษา พบว่าสุภาษิตไท่ลื้อและสุภาษิตล้านนามีความคล้ายคลึงกันหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพสะท้อนทางสังคม วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา สอดคล้องกับที่ อิศริยาภรณ์ แสงปัญญา (๒๕๔๙) ศึกษาเรื่อง สุภาษิตไท่ลื้อ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พบว่าสุภาษิตไท่ลื้อได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวไท่ลื้อ ใกล้ชิดกับธรรมชาติและผูกพันกับพระพุทธศาสนา ทั้งยังมุ่งเน้นการดำรงความสันติในสังคม

ส่วนวัฒนธรรมของชาวไท่ลื้อนั้นมีผู้ศึกษาไว้บ้าง งานที่น่าสนใจที่สุดคืองานศึกษาของ จารุวรรณ พรหมวัง (๒๕๓๖) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไท่ลื้อที่บ้านทุ่งมอก ในจังหวัดพะเยา พบว่าชาวไท่ลื้อบ้านทุ่งมอกซึ่งอพยพมาจากสิบสองปันนา ยังคงรักษาประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญไว้ ในขณะที่เดียวกันก็ปรับเปลี่ยนรายละเอียดในประเพณีบางประการ เช่น จัดพิธีถวายธรรมในช่วงออกพรรษาแทนที่จะทำในช่วงเข้าพรรษาอย่างในสิบสองปันนา ในพิธีถวายธรรมนิยมจัดเทศน์มหาชาติ แต่ไม่จัดเลี้ยงฉลองเอิกเกริกอย่างชาวไท่ลื้อในสิบสองปันนา เป็นต้น

ด้วยรากฐานความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาดังกล่าว ชาวไท่ลื้อจึงเป็นกลุ่มชนชาติไท่ชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความสำคัญแก่ชาดกเรื่องเวสสันดรหรือเรื่องมหาชาติและมีประเพณีเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเรื่องนี้แม้ว่าความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของชาวไท่ลื้อจะผสมผสานกับการนับถือผีอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าก็ตาม (สมใจ แซ่ใจัว และ วีระพงศ์ มีสถาน, ๒๕๔๑: ๑๗)

ชาวไท่ลื้อมีถิ่นฐานอยู่ในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มีเมืองหลวงชื่อเชียงรุ่ง ซึ่งได้ชื่อตามความเชื่อจากตำนานพระพุทธเจ้าเลียบโลกว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาเผยแผ่ศาสนาพุทธในดินแดนแถบล้านนาและล้านช้าง และเสด็จมาถึง สิบสองปันนาในยามรุ่งสางพอดี ส่วนชื่อเมืองสิบสองปันนามีที่มาจากการแบ่งหัวเมืองต่างๆ ๓๐ หัวเมือง เป็น ๑๒ เขต ในสมัยของเจ้าแสนหวีเจ้าฟ้าองค์ที่ ๒๔^๑ เพื่อความสะดวกในการเก็บส่วย (เจีย แยนจอง, ๒๕๔๘: ๒๐๖-๒๐๗)

ร่องรอยของตำนานพระพุทธเจ้าเลียบโลกซึ่งกล่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จไปถึงสถานที่ต่างๆ ในเขตล้านนาไทยและอาณาจักรใกล้เคียงเพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชน แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนชาติไท่ในอาณาเขตทางตอนเหนือโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่อง

^๑ ท้าวอินทร์เมือง พ.ศ. ๒๑๑๓ (เจีย แยนจอง, ๒๕๔๘: ๒๐๗)

เชื่อมโยง ดังนั้น ชาวไทลื้อจึงมีวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีคล้ายกับชาวไทยในล้านนา และชาวลาวในล้านช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีการเทศน์มหาชาติ อันเป็นประเพณีสำคัญทางศาสนา ในช่วงเข้าพรรษา^๑ ชาวไทลื้อจะจัดพิธี *สูดธรรม* หรือ *สวดธรรม* คือ การถวายนามเรื่องต่างๆ ให้วัดรวมทั้งเรื่องมหาชาติ ชาวไทลื้อมีคติความเชื่อเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนเถรวาท โดยทั่วไปว่า การฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐ คาถา ภายใน ๑ คืน จะได้านิสงส์ถึง ๕ ประการคือ ได้เกิดศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรย ได้ไปสู่สุคติภูมิและเสวยทิพยสมบัติ ไม่เกิดในอบายภูมิ เป็นผู้มั่งคั่ง และบรรลุนิพพาน (พระครูวิจิตรธรรมโกศล, ๒๕๓๔: ๖)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะประดิษฐานอย่างมั่นคงในดินแดนแถบล้านนา และชาดกเรื่องมหาชาติจะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย แต่ค่านิยมการสร้างและเสพวรรณกรรมในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันเพราะหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยทางภาษา ปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้มหาชาติที่แพร่อยู่ในแต่ละสังคมมีลักษณะเด่นอันแสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ต่างกันด้วย ปัจจุบันมีผู้ศึกษาวิเคราะห์เวสสันดรชาดกหลายสำนวน ทั้งสำนวนของภาคกลางและสำนวนของท้องถิ่น โดยได้ศึกษาในด้านภาษาและวัฒนธรรม ได้แก่ มณี พยอมยงค์ ประคอง นิมมานเหมินท์ สมาน ไช้ะเหม และสิญจนา จิระเกียรติ

มณี พยอมยงค์ (๒๕๑๙) ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ แสดงให้เห็นถึงลักษณะเหมือนและแตกต่างระหว่างมหาชาติท้องถิ่นทั้ง ๔ ภาค ในด้านต่างๆ คือ

ด้านฉันทลักษณ์ พบว่ามหาชาติ ๓ ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน มีลักษณะคำประพันธ์สัมผัสกันคือแต่งเป็นร้อยทั้งหมัด จะแตกต่างกันในรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ เช่น ร่ายมหาชาติสำนวนท้องถิ่นมีจำนวนคำในแต่ละวรรคน้อยกว่าสำนวนภาคกลาง สำนวนภาคอีสานไม่นิยมเล่นสัมผัส เป็นต้น ส่วนสำนวนภาคใต้แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ และคำประพันธ์ประเภทฉันท์ ทั้งนี้ ลีลาในกระบวนฉันท์ของแต่ละสำนวนยังขึ้นอยู่กับสถานะของกวีอีกด้วย หากกวีเป็นพระสงฆ์ มักมีลีลาการแต่งเรียบง่ายไม่โลดโผน

ด้านสำนวนโวหาร มหาชาติสำนวนภาคกลางนิยมใช้คำศัพท์บาลี สันสกฤต และขัดกลาโวหารอย่างสละสลวย สันนิษฐานว่ากวีผู้รจนามหาชาติในภาคกลางเป็นกวีที่ได้รับอุปถัมภ์

^๑ ประเพณีเข้าพรรษาของชาวไทลื้อเริ่มต้นที่เดือน ๙ (กรกฎาคม) และออกพรรษาเดือน ๑๒ (ตุลาคม) ประเพณีเทศน์มหาชาติจะจัดขึ้นในเดือน ๑๑ (กันยายน) (ชาวไทลื้อเริ่มนับเดือนอ้าย หรือเดือนเจียง เป็นเดือนแรกเทียบกับปฏิทินไทยคือเดือนพฤศจิกายน)

จากราชสำนัก ส่วนมหาชาติสำนวนท้องถิ่นต่างขึ้นตามแนวทางนิยมของผู้เสพในท้องถิ่น สำนวนโวหารที่ปรากฏจึงมีเค้าเงื่อนของท้องถิ่นอยู่มากทั้งในด้านวรรณศิลป์และวัฒนธรรม

ด้านพฤติกรรมของตัวละคร กวีผู้แต่งมหาชาติในแต่ละภาคยังคงยึดเค้าโครงหลักของเรื่องตามอรรถกถาเวสสันดรชาดก หากแต่ปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมรายละเอียดปลีกย่อยทางวัฒนธรรมบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวละครออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มชาววัง กับ กลุ่มชาวบ้าน ในมหาชาติสำนวนของภาคกลาง ตัวละครกลุ่มชาววัง อันได้แก่ พระเจ้าสุทนต์ พระนางผุสดี พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี และพระกัณหา ล้วนวางพระองค์และแสดงกิริยาสมฐานะของวงศ์กษัตริย์ ส่วนมหาชาติสำนวนของท้องถิ่น ตัวละครกลุ่มชาววังแสดงกิริยาท่าทีเช่นเดียวกับสามัญชน

ด้านการพรรณนาสถานที่ แตกต่างกันตามภูมิประเทศแต่ละท้องถิ่น มหาชาติภาคเหนือและภาคอีสานมีฉากเป็นป่าเขาตลอดจนมีพืชพันธุ์สัตว์ป่าคล้ายกันสอดคล้องกับความเป็นจริง ในขณะที่มหาชาติภาคกลางและภาคใต้กวีพรรณนาถึงฉากที่เกี่ยวข้องกับทะเลด้วย

ด้านภาพสะท้อนจากสังคมและอนุภาค ผู้วิจัยพบว่ามหาชาติทั้ง ๔ ภาค มุ่งเน้นประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกัน สำนวนภาคกลางนิยมสอดแทรกคติธรรมและคำพังเพยมากที่สุด สำนวนภาคใต้นิยมสอดแทรกแง่คิดเชิงปรัชญา ส่วนสำนวนภาคเหนือและภาคอีสานปรากฏลักษณะทางสถาปัตยกรรมอย่างเด่นชัด

การศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติทั้ง ๔ ภาค ของมณี พยอมยงค์ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ความแพร่หลายของวรรณคดีมหาชาติ และสร้างเอกภาพในมิติของการเสพและสร้างวรรณกรรมมหาชาติระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๒๖) ศึกษาเรื่อง มหาชาติของล้านนา โดยมุ่งศึกษามหาชาติที่พบในท้องถิ่นล้านนาจำนวน ๕ สำนวน คัดเลือกจากสำนวนที่มีชื่อเสียงและนิยมใช้เทศน์ ได้แก่ สำนวนไม้ไผ่แจ้เรียวแดง สำนวนอินทร์ลงเหลา สำนวนพระยาพื้น สำนวนสร้อยสังกร และสำนวนสร้อยรวมธรรม ศึกษาในแง่มุมของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเป็นหลัก โดยแบ่งเป็นสภาพสังคมและวัฒนธรรม และการเสริมแต่งบุคลิกลักษณะบางประการให้แก่ตัวละคร

ด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรม เนื้อหาในมหาชาติสำนวนล้านนาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของคนในสังคมว่าค่อนข้างสนิทสนมและเอาใจใส่กันในเรื่องส่วนตัว เห็นได้ในกัณฑ์ชุกก นางอมิตดาสามารถบอกเล่ารายละเอียดพื้นเพของนางพราหมณีที่บริภานางได้ ทั้งชื่อของนาง ชื่อของสามี และลักษณะนิสัย ตลอดจนฉายาที่คนในหมู่บ้านตั้งให้อีกด้วย

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่น มหาชาติล้านนายังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชาวล้านนา ซึ่งแสดงออกผ่านทางารแต่งกาย

อุปกรณ์เครื่องใช้ ประเพณี ความเชื่อ และยารักษาโรคพื้นบ้าน เช่น มีเครื่องใช้ไม้สอยที่พบได้ เฉพาะท้องถิ่นหรือมีชื่อเรียกเฉพาะท้องถิ่น เช่น หม้อแอ่งแช่ข้าว หมายถึง หม้อดินใบเล็กๆ ใช้แช่ข้าวเหนียวก่อนนึ่ง บอกคว้นหมาก หมายถึง ตะบันหมาก กุบหุ้มตองตึง หมายถึง หมวกประเภทงอบซึ่งทำจากใบตองตึง เป็นต้น

ด้านการเสริมแต่งบุคลิกลักษณะบางประการให้แก่ตัวละคร ประคอง นิมมานเหมินท์ที่ได้วิเคราะห์บุคลิกของตัวละคร ๒ ตัว คือ ชูชก และนางอมิตตา โดยให้เหตุผลว่า เป็นตัวละครที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง สิ่งที่สังเกตได้อย่างชัดเจนคือ มหาชาติล้านนาทั้ง ๕ ส่วนวน ได้พรรณนาเสริมแต่งบุคลิกของชูชกให้มีลักษณะน่าเกลียดน่ากลัว ยิ่งกว่าที่อธิบายไว้ในคาถาบาลี ทั้งยังมีบทบาทเป็นตัวตลกที่ชวนให้สมเพชและขบขัน เพราะต้องการสร้างสีสันในยามเทศน์ให้ถูกอภัยภัยของผู้ฟังในท้องถิ่น ส่วนนางอมิตตา กวีท้องถิ่นให้รายละเอียดว่าเป็นหญิงสาวแรกรุ่นที่สวยงามมาก ทั้งที่ในคาถาบาลีไม่ได้กล่าวระบุอย่างชัดเจน นอกจากนี้กวีท้องถิ่นยังสร้างบุคลิกให้นางอมิตตาเป็นหญิงสาวที่ค่อนข้างเห็นแก่ได้ เหตุที่นางยอมแต่งงานกับเจ้าชูชกเพราะชูชกหลอกว่าจะนำไปเลี้ยงเหมือนลูกและจะยกสมบัติบ้านช่องให้

ด้านศิลปะการใช้ภาษา ผู้วิจัยพบว่ามหาชาติล้านนาทั้ง ๕ ส่วนวน นิยมใช้ภาษาที่ง่ายและสื่อความตรงไปตรงมา มุ่งเน้นทางภาพและอารมณ์มากกว่าความไพเราะ ในส่วนของโวหารภาพพจน์ มหาชาติล้านนามีอุปมาโวหารที่โดดเด่น ในแง่ที่หยิบยกสิ่งเปรียบเทียบโดยใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งรูปธรรมและความเชื่อ นอกจากนี้ กวียังนิยมอธิบายภาพสิ่งต่างๆ ด้วยคำวิเศษณ์เฉพาะถิ่นที่สามารถบ่งบอกลักษณะ ขนาด สีของวัตถุ และลักษณะตัวละครได้อย่างชัดเจน

การศึกษาเรื่องมหาชาติล้านนาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น ทั้ง ๕ ส่วนวน เป็นงานวิจัยที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์และความสอดคล้องระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี และเป็นคลังข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในอดีต

สมาน ไข่ห่ม (๒๕๒๘) ศึกษาเรื่องมหาชาติเพชรบุรีเฉพาะกัณฑ์ชูชก โดยได้ศึกษามหาชาติกัณฑ์ชูชกเฉพาะส่วนวนที่ปรากฏในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน ๙ ส่วนวน ที่เลือกศึกษากัณฑ์นี้เพราะกวีนิยมแต่งเพื่อประชาชนฝีมือกัน

สมานพบว่า มหาชาติเพชรบุรีกัณฑ์ชูชกได้รับอิทธิพลจากสังคมและวัฒนธรรมหลายด้าน ด้านภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม พบว่าชื่อสถานที่ต่างๆ และกลุ่มชนที่ปรากฏในมหาชาติเพชรบุรีเป็นสถานที่และกลุ่มชนที่มีอยู่ในจริงในจังหวัดเพชรบุรี เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในสมัยที่แต่ง คือ สมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงรัชกาลที่ ๖ แห่งรัตนโกสินทร์

ด้านการทำมาหากิน มหาชาติเพชรบุรี ก็น่าสนใจที่ชูชกสะท้อนให้เห็นสังคมเกษตรกรรมของชาวเพชรบุรีในอดีต มีอาชีพหลากหลายทั้งการทำไร่ ทำนา ชุบปลอเลี้ยงปลา ทำประมงน้ำจืดและน้ำเค็มเนื่องจากมีสถานที่ติดชายฝั่งทะเลที่อำเภอบางขุนไทร

ด้านอาหาร เพชรบุรีเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในเรื่องขนมหวาน ดังนั้น รายชื่ออาหารที่ปรากฏในกัณฑ์ชูชก ในถ้อยคำของชูชกที่นางอมิตตาจัดเตรียมไว้ให้ จึงเต็มไปด้วยอาหารหวานพื้นบ้านของเพชรบุรีมากกว่าอาหารคาว เช่น ข้าวตู ขนมแตกถั่ว ขนมถั่วกววน ฯลฯ

ด้านประเพณี พบว่ามหาชาติเมืองเพชรกล่าวถึงประเพณีนิยมในจังหวัดเพชรบุรีไว้หลายประเพณี ในสำนวนขรัวอิน กล่าวถึงประเพณีการแต่งงาน ได้ให้หลักความรู้การเลือกคู่ครองไว้อย่างละเอียด

ด้านความเชื่อ พบความเชื่อตามคติพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคติเรื่องกฎแห่งกรรม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ซึ่งชาวเพชรบุรีสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องคาถาอาคม ทั้งคาถาปลุกเสกเครื่องรางของขลัง คาถากำจัดภัย และคาถาทำเสน่ห์

สมานสันนิษฐานว่า มหาชาติเมืองเพชรกัณฑ์ชูชกอาจเป็นต้นแบบของมหาชาติฉบับหลวงสำนักวัดสังข์กระจาย เพราะมีเนื้อความและคำคล้ายคลึงกันมาก แต่ฉบับหลวงขัดเกลาถ้อยคำสำนวนได้สละสลวยกว่า และเหนือกว่าด้านฉันทลักษณ์ แต่ในเชิงอารมณ์นั้นมหาชาติเมืองเพชรสามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจได้มากกว่าในฉบับหลวง รวมถึงอธิบายบุคลิกและลักษณะของตัวละครได้ชัดเจนกว่า

สิญจนา จิระเกียรติ (๒๕๓๑) ศึกษามหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์มหาพน โดยเน้นศึกษาด้านธรรมชาติวิทยาเกี่ยวกับพืชและสัตว์ซึ่งเป็นมีรายละเอียดอยู่มาก สิญจนาพบว่าพืชที่พบในมหาชาติเพชรบุรี กัณฑ์มหาพน มีทั้งพันธุ์ไม้ทั่วไปที่เจริญเติบโตตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศของจังหวัด และพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่าเป็นสมุนไพร นอกจากนี้จะพรรณนาให้เห็นความงดงามและความหลากหลายทางชีวพันธุ์พฤกษศาสตร์แล้ว กวียังแทรกความรู้เกี่ยวกับเวชกรรมโบราณไว้อีกด้วย ส่วนสัตว์พบว่ากล่าวไว้หลายชนิด แต่ละชนิดล้วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมคือ มีทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำจืด สัตว์น้ำเค็ม และมีชื่อเรียกเฉพาะถิ่น

พระมหาสุริยา คำกุนะ (๒๕๔๘) ศึกษามหาชาติอีสาน (ลำมหาชาติ) พบว่ามหาชาติอีสานมีลักษณะภาษาที่โดดเด่น มีการซ้ำคำ ซ้อนคำ หลากคำ และใช้ภาพพจน์อุปมาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังใช้คำวิเศษณ์และคำคุณศัพท์ซึ่งปรากฏใช้เฉพาะภาษาถิ่นอีสานเพื่อบอกปริมาณ บอกทิศทาง และบอกลักษณะของสิ่งต่างๆ

มัชฌิมา วีรศิลป์ (๒๕๔๙) ศึกษามหาชาติล้านนาสำนวนไม้ไผ่แจ้เขียวแดง พบว่ามหาชาติสำนวนนี้ดำเนินโครงเรื่องหลักตามอรรถกถาเวสสันดรชาดก แต่ปรับเปลี่ยนรายละเอียด

และเหตุการณ์บางอย่างไปตามค่านิยมในท้องถิ่นทั้งทางด้านวรรณศิลป์และเนื้อหา นอกจากนี้ยังพบว่ามหาชาติสำนวนนี้กล่าวถึงวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่น่าสนใจไว้หลายประการ

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยพบว่าผู้ศึกษามหาชาติสำนวนต่างๆ นิยมศึกษามหาชาติในด้านสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าศึกษาด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ เนื่องจากกวีท้องถิ่นผู้สร้างสรรค์งานมักบันทึกเรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรมของตนไว้ด้วย กระนั้น กลวิธีทางวรรณศิลป์ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเช่นกัน ด้วยมหาชาติเป็นวรรณกรรมที่มีผู้นิยมฟังกันมาก การศึกษาว่ามหาชาติของท้องถิ่นนั้นๆ กวีใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ใดบ้าง จึงช่วยเสริมความน่าประทับใจในเรื่องและเพิ่มอรรถรสแก่การอ่านวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น ประกอบกับชาวไทยหลายกลุ่มล้วนมีวรรณกรรมเรื่องมหาชาติ การศึกษาเรื่องมหาชาติสำนวนของคนไทยนอกประเทศไทยอย่างไต้หวันจึงนับว่าน่าสนใจและจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมหาชาติของคนไทยนอกประเทศกับมหาชาติฉบับต่างๆ ของไทยต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษามหาชาติสำนวนไต้หวันในด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์และศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่อง โดยจำกัดเฉพาะกัณฑ์ที่ ๑-๗ และเลือกศึกษาจากต้นฉบับปฐมภูมิซึ่งบันทึกไว้ด้วยอักษรลื้อเก่าซึ่งต้องปริวรรตเป็นอักษรไทยก่อนที่จะศึกษา

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อปริวรรตมหาชาติไต้หวัน กัณฑ์ที่ ๑-๗ จากอักษรลื้อเป็นอักษรไทย
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์ และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไต้หวัน กัณฑ์ที่ ๑-๗

๑.๓ สมมติฐานการวิจัย

มหาชาติไต้หวัน กัณฑ์ที่ ๑-๗ เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์และสะท้อนลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไต้หวัน

๑.๔ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมหาชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ไต้หวัน
๒. ปริวรรตมหาชาติไต้หวัน กัณฑ์ที่ ๑-๗
๓. เก็บข้อมูลภาคสนามที่สิบสองปันนา

๔. ศึกษาวิเคราะห์มหาชาติไทยลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗ ด้านวรรณศิลป์
๕. ศึกษาวิเคราะห์มหาชาติไทยลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗ ด้านสังคมและวัฒนธรรม
๖. สรุปผลการวิจัย

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยนี้

๑. ได้มหาชาติไทยลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗ ฉบับที่ปริวรรตเป็นอักษรไทย
๒. เข้าใจกลวิธีทางวรรณศิลป์และสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ
๓. เป็นประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบมหาชาติของชนชาติไทกลุ่มต่างๆ ต่อไป

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์มหาชาติไทยลื้อตามแนวทางการศึกษาวรรณคดี คือ ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม โดยปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์มหาชาติไทยลื้อตั้งแต่กัณฑ์ที่ ๑ ถึงกัณฑ์ที่ ๗ ได้แก่ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนปเวสณ์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพน และกัณฑ์มหาพน จากภาพถ่ายต้นฉบับมหาชาติไทยลื้อซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 上 (เล่ม ๑) หรือชื่อภาษาไทลื้อว่า **ธัมมโบลานช่วงไค้รอมมวร**^๑ รวบรวมและเรียบเรียงโดยคณะกรรมการเขตปกครองตนเองชาวไทลื้อสิบสองพันนา และใช้ต้นฉบับโบลานอื่นๆ ที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามช่วยสอบทานในกรณีที่มีข้อมูลจากต้นฉบับหลักไม่ชัดเจน

นอกจากปริวรรตและศึกษาต้นฉบับมหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ จากหนังสือดังกล่าวเป็นหลักแล้ว เฉพาะบทที่ ๒ ซึ่งว่าด้วยเรื่องต้นฉบับมหาชาติไทยลื้อในสิบสองพันนา ผู้วิจัยจะใช้ต้นฉบับมหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๘-๑๓ เพิ่มเติมด้วย ได้แก่ กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์มหาธาต กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์ฉกษัตริย์ และกัณฑ์นครกัณฑ์ โดยใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายต้นฉบับมหาชาติไทยลื้อซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 下 (เล่ม ๒)

การศึกษาค้นคว้าคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบเนื้อหาระหว่างมหาชาติไทยลื้อกับอรรถกถาเวสสันดรชาดกฉบับแปลภาษาไทยของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย และศึกษาวิเคราะห์เฉพาะข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อซึ่งไม่ปรากฏในอรรถกถา

^๑ ช่วงไค้ เป็นคำเลียนเสียงคำว่า 中国 (Zhong Guo) คือ ประเทศจีน รวม คือ รวม มวร คือ มวล หรือทั้งหมด ชื่อหนังสือ ธัมมโบลานช่วงไค้รอมมวร จึงหมายถึง หนังสือที่รวบรวมต้นฉบับธัมมทั้งหมดที่พบในประเทศไทย

อ๋ ปริวรรตเป็น <ค> ไม่แก้เป็น <ก>

ไอ๊อ ปริวรรตเป็น <ไผมา> ไม่แก้เป็น <ไปมา>

ยกเว้นพยัญชนะหรือเครื่องหมายบางอย่างที่ไม่มีในอักษรไทย จะกำหนดตัวอักษรเฉพาะ เพื่อให้ทราบว่าคำในต้นฉบับสะกดด้วยพยัญชนะหรือเครื่องหมายนั้นๆ ได้แก่

อ๊ ปริวรรตเป็น <ฎ> เช่น อ๊อ อ๊อ <ประดับปรฎา>

อ๋ ปริวรรตเป็น <ช> เช่น อ๋อ <ช้าน> (อ่านว่า บ้าน)

เอ ปริวรรตเป็น <ง>^๑ เช่น อ๋อ <สงฆสง>

๑.๓) การปริวรรตพยัญชนะบางตัวมีข้อกำหนด ดังนี้

พยัญชนะ ๐ (บ)

หากเขียนเป็นภาษาไทยจะปริวรรตตามรูปที่ปรากฏ เช่น

อบออบ ปริวรรตเป็น <บาบไบ>

หากเขียนเป็นภาษาบาลีจะปริวรรตเป็น <ป> เช่น

อบอบอบอบ <อบบ ลากเค> ปริวรรตเป็น <อปป ลากเค>

พยัญชนะ ๐ (บ) ที่ปรากฏร่วมกับพยัญชนะ (จ) จะปริวรรตเป็น <ปร> เช่น

อบออบ <บรยา> ปริวรรตเป็น <ปรยา>

พยัญชนะ ๓, ๔ ในภาษาไทยมีเพียงรูปเดียวคือ ๓

^๑ เครื่องหมาย < - > เป็นเครื่องหมายแทนรูปพยัญชนะ ง ที่เป็นตัวสะกด

หากเขียนเป็นภาษาไทย จะปริวรรตเป็น <ด> เช่น

ด๓

ปริวรรตเป็น <กาด>

หากเขียนเป็นภาษาบาลี จะปริวรรตเป็น <ท> เช่น

๔๑๒๓๔

ปริวรรตเป็น <มธุปิตุทิกา>

๑.๔) คำหรือข้อความที่เขียนเป็นภาษาบาลีจะปริวรรตตามอักขรวิธีการเขียนภาษาบาลีในภาษาไทยและพิมพ์ด้วยตัวอักษรเอน

๒) การปริวรรตขั้นที่ ๒

๒.๑) แก้ไขและเพิ่มเติมข้อความที่คัดลอกผิดพลาด ตกหล่น

๒.๒) ปรับอักขรวิธีและการสะกดคำให้เป็นแบบภาษาไทย ยกเว้นคำที่เป็นคำศัพท์

เฉพาะถิ่น

๒.๓) เขียนคำศัพท์ภาษาบาลีตามแบบภาษาบาลี ไม่เปลี่ยนเป็นแบบสันสกฤต แม้ว่าบางคำในภาษาไทยจะเขียนแบบสันสกฤต เช่น

๑๒๓๔

ปริวรรตเป็น <วิเสส>

๒.๔) ชื่อตัวละคร ชื่อเมืองหรือชื่อเฉพาะปริวรรตตามต้นฉบับ เช่น

๑๒๓๔

ปริวรรตเป็น <เวสันดอร>

๒.๕) จัดทำเชิงอรรถอธิบายคำศัพท์ไว้ในคำปริวรรตขั้นที่ ๒ คำศัพท์ที่เคยอธิบายแล้วจะไม่อธิบายซ้ำอีกหากพบครั้งต่อไป

การอ้างบทประพันธ์ที่ปริวรรตแล้วนำมาใช้เป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยจะใช้งานปริวรรตขั้นที่ ๑ ในบทที่ ๒ ซึ่งกล่าวถึงลักษณะต้นฉบับมหาชาติในสิบสองพันนา และบทที่ ๓ ซึ่งกล่าวถึงลักษณะคำ

ประพันธ์และวรรณศิลป์ และใช้งานปริวรรตชั้นที่ ๒ ในบทที่ ๔ ซึ่งกล่าวถึงภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรม การยกตัวอย่างบทประพันธ์ในแต่ละครั้งทั้งงานปริวรรตชั้นที่ ๑ และ ๒ จะอ้างอิง โดยใส่ชื่อกัณฑ์ เลขหน้าในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 上, 下 (เล่ม ๑ และเล่ม ๒) และบรรทัดของข้อความในต้นฉบับที่ยกมา เช่น (ทศพร/๑๐/๕) หมายถึง ข้อความนี้ยก มาจากมหาชาติกัณฑ์ทศพร จากหนังสือหน้าที่ ๑๐ และเป็นข้อความในบรรทัดที่ ๕ ของต้นฉบับ เป็นต้น

๑.๘ คำศัพท์เฉพาะ

ธัมม์ หมายถึง วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องต่างๆ เช่น ธัมม์เวสสันดรธัมม์ปถมมา เลยยะ ธัมม์ทุติมาเลยยะ เป็นต้น

ธัมม์ย่อย หรือ **ธัมม์ปริวรร** หมายถึง วรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อเรื่องสั้นๆ ใช้ถวายเป็น ร่วมกับธัมม์เรื่องเวสสันดรในพิธีเทศน์มหาชาติ^๑

กัณฑ์ ความหมายแรกหมายถึง ลักษณะนามของธัมม์ทั้งที่บันทึกในใบลาน ธัมม์ ๑ กัณฑ์ ประกอบด้วยพับสาและใบลานจำนวนที่ผูกหรือที่เรื่องก็ได้ ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้ถวายเป็น ธัมม์เวสสันดรธัมม์ ๑ กัณฑ์ ประกอบด้วยธัมม์เรื่องเวสสันดรธัมม์ ๑๓ ผูก และธัมม์ย่อย ๓-๑๐ ผูก เป็นต้น ส่วนธัมม์ที่บันทึกในพับสาคือลักษณะนามว่า **หน่วย**

ความหมายที่สองหมายถึง จำนวน เช่น ธัมม์เวสสันดรธัมม์กับห่านห้าตัว คือธัมม์เวสสันดรธัมม์จำนวนห่านห้าตัว ธัมม์เวสสันดรธัมม์กับนางห้าตัว คือธัมม์เวสสันดรธัมม์จำนวนนางห้าตัว เป็นต้น

หน้าทับ หรือ **หน้าทับภายใต้เค้า** หมายถึง พับสาหรือใบลานแผ่นแรกสุดของหนังสือธัมม์ ใช้เขียนชื่อเรื่อง ชื่อผู้คัดลอกและจำนวนแผ่นของหนังสือธัมม์ฉบับนั้นๆ^๒

หลังทับ หรือ **หน้าทับภายใต้ปลาย** หมายถึง พับสาหรือใบลานแผ่นสุดท้ายของหนังสือธัมม์ ใช้เขียนชื่อเรื่อง

^๑ ธัมม์ย่อยที่ถวายเป็นร่วมกับธัมม์เรื่องเวสสันดรธัมม์ทั้งหมด ๑๒ เรื่อง ได้แก่ ๑.วิเนยยะปิฎก ๒.สุตตันตะปิฎก ๓.อภิธัมมาปิฎก ๔.อานิสงส์ปิฎก ๕.บารมี ๓๐ ทัด ๖.โลกวุฒิ ๗.วิปากเวสสันดรธัมม์ ๘.อานิสงส์เวสสันดรธัมม์ ๙.มัน ฐาตุราชชาดก ๑๐.กัณณวาทิตชาดก ๑๑.ปถมมาเลยยะ ๑๒.ทุติมาเลยยะ แต่ผู้ถวายเป็นไม่จำเป็นต้อง ถวายเป็นธัมม์ย่อยทั้งหมด อาจเลือกถวายเป็นบางเรื่อง

^๒ ผู้คัดลอกบางคนที่ยังจารใบลานไม่ชำนาญอาจใส่ข้อความเป็นเชิงถ่อมตนหรือขอโทษไว้ที่หน้าทับ เช่น ธัมม์เวสสันดรธัมม์หนึ่งมีคำจารึกที่หน้าทับว่า **ภอนินทาแต่มีขจรตัวคืบหน้าแด** แปลว่า พระอินทราเป็นผู้เขียน แต่ลายมือไม่สวย เป็นต้น

คำเวหนทาน หมายถึง คำกล่าวแสดงเจตนาของผู้ทำบุญ รายชื่อผู้ร่วมทำบุญ และวัน เดือน ปีที่ทำบุญ

ไม้จรวง หรือ ไม้จรวงธัมม์ หมายถึง ไม้ที่ใช้จารึกคำเวหนทาน เฉพาะธัมม์ที่บันทึกลงในใบลานเท่านั้นที่มีไม้จรวงประกอบอยู่ ไม้จรวงทำด้วยไม้เหลาเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใกล้เคียงกับธัมม์ใบลานที่ถวายเป็นถวาย ปลายด้านหนึ่งของไม้เจาะรูร้อยเชือกไว้สำหรับมัดธัมม์ใบลานทั้งหมดที่เจ้าภาพนำมาถวายให้รวมอยู่ด้วยกัน

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

การศึกษาต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองพันนา

มหาชาติหรือเวสสันดรชาดกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่แพร่หลายในหมู่ชนชาติไทที่นับถือพระพุทธศาสนา จากการสำรวจเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าชาวไทยยวน ชาวไทยอีสาน ชาวไทเขิน ชาวไทลื้อ และชาวลาว ล้วนมีวรรณกรรมเรื่องมหาชาติเป็นจำนวนท้องถิ่นของตนเอง บางท้องถิ่นมีสำนวนที่แตกต่างกันเป็นจำนวนมาก เช่น มหาชาติของชาวไทยยวน ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๒๖: ๙) พบว่ามีถึง ๑๒๒ สำนวน แต่บางท้องถิ่นอาจมีไม่กี่สำนวน แต่มีต้นฉบับคัดลอกต่อกันไว้หลายฉบับ เช่น มหาชาติของชาวไทลื้อมี ๔ สำนวน^๑

ชนชาติไทลื้อเป็นชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาและให้ความสำคัญกับวรรณคดีมหาชาติในฐานะที่เป็นวรรณคดีเอกทางศาสนา ชนชาติไทลื้อส่วนใหญ่ตั้งรกรากอยู่ในเขตสิบสองพันนา ในอดีตสิบสองพันนาเป็นอาณาจักรอิสระแต่ปัจจุบันเป็นเขตปกครองตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลยูนนานซึ่งเป็นมณฑลทางใต้สุดของสาธารณรัฐประชาชนจีน

อาณาจักรสิบสองพันนาในอดีตแบ่งออกเป็น ๑๒ เขต อันเป็นที่มาของชื่อเมืองสิบสองพันนา^๒ (เจีย แยนจอง, ๒๕๔๘: ๒๕๖) ชื่อเมืองสิบสองพันนายังมีนัยบ่งชี้ถึงความกว้างใหญ่ไพศาลและความอุดมสมบูรณ์ของอาณาจักรเพราะเป็นดินแดนที่สามารถเพาะปลูกหัวานเมล็ดข้าวเปลือกได้มากถึงหนึ่งหมื่นสองพันตอง หรือประมาณ ๓๖๐,๐๐๐ ลิตร^๓ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ก: ๑๗) ตามข้อมูลทางภูมิศาสตร์ สิบสองพันนามีพื้นที่ ๑๘,๗๐๐ ตารางกิโลเมตร มีแม่น้ำโขงไหลผ่านกลางพื้นที่ยาว ๑๕๘ กิโลเมตร พื้นที่ร้อยละ ๙๔ เป็นภูเขา ร้อยละ ๖ เป็นที่ราบ มีทุ่งเชียงรุ่งเป็นที่ราบที่มีเนื้อที่กว้างที่สุดประมาณ ๘๐ ตารางกิโลเมตร (ณัฐวิไลลักษณ์ ธาตุรักษ์, วิศิษฐ์ จิตอารี และวฤทธิชาติ ปาณชู, ๒๕๔๖: ๒)

^๑ ดูรายละเอียดเรื่องสำนวนมหาชาติไทลื้อในหัวข้อ ๒.๒.๕

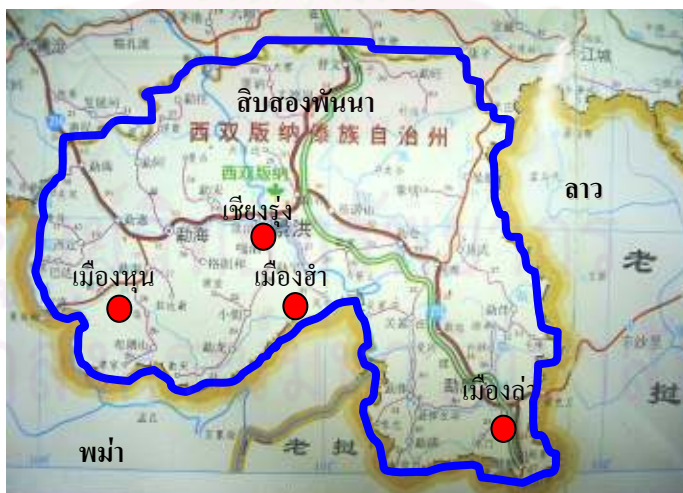
^๒ พันนา เป็นคำเรียกเขตการปกครอง ๑๒ พันนา หรือ ๑๒ เขต ได้แก่ ๑. เมืองเชียงรุ่ง เมืองยาง เมืองฮ่า เมืองเชียงฮ่า ๒. เมืองแช่ เมืองมางฝิ่งตะวันตก เมืองเชียงลู่ เมืองออง ๓. เมืองลวง ๔. เมืองหน เมืองพาน เมืองเชียงล่อ ๕. เมืองฮาย เมืองเชียงเจื่อง ๖. เมืองงาด เมืองซาง เมืองวัง ๗. เมืองล่า เมืองบาน ๘. เมืองฮิง เมืองปาง ๙. เมืองเชียงเหนือ เมืองลา ๑๐. เมืองพง เมืองมางฝิ่งตะวันออก ๑๑. เมืองกูเหนือ เมืองกูใต้ และ ๑๒. เมืองเชียงทอง เมืองฮิ่ง เมืองฮิปาง (เจีย แยนจอง, ๒๕๔๘: ๒๕๗)

^๓ ตาง คือ ภาชนะทรงกระบอกสานด้วยไม้ไผ่ ใช้ตวงข้าวเปลือกและเมล็ดพันธุ์พืช (ศรีเลา เกษรพรหม, ๒๕๔๒: ๒๓๙๔) เมื่อเทียบกับมาตราตามระบบเมตริกซ์ ๑ ตาง มีความจุประมาณ ๓๐ ลิตร

สิบสองปันนาเดิมเป็นอาณาจักรอิสระปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้า จนกระทั่ง พ.ศ. ๑๘๓๕ สมัยราชวงศ์หยวน รัชสมัยของพระเจ้ากุบไลข่าน จีนได้ขยายอิทธิพลมาถึงสิบสองปันนาและรวมสิบสองปันนาไว้ในอำนาจปกครองของตน ส่งผลให้สิบสองปันนาได้รับการปรับเปลี่ยนเขตพื้นที่การปกครองหลายครั้ง ปัจจุบันพื้นที่ในสิบสองปันนาแบ่งเป็น ๓ เขต ได้แก่ เขตเมืองเชียงรุ่ง เขตเมืองฮาย และเขตเมืองล่า โดยมีเมืองเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง ประชากรที่อาศัยในสิบสองปันนาส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อ รองลงมาคือชาวจีนและชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ^๑ ชาวไทลื้อนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเขตเมืองต่างกับชาวจีนซึ่งอาศัยอยู่หนาแน่นในเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในย่านธุรกิจ

๒.๑ ต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนา

จากการศึกษาเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามที่สิบสองปันนาในเมืองต่างๆ ๔ เมือง รวม ๗ วัด ได้แก่ วัดบ้านหนาด เมืองล่า วัดป่าเซตัมหาราชฐาน หรือ วัดป่าเซต เมืองเชียงรุ่ง วัดเชียงเงิน เมืองหุน วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หรือ วัดบ้านสวนมอน วัดบ้านแก่งแก้ววงกฏ หรือ วัดบ้านแก่ง วัดบ้านจำ และวัดพระธาตุหลวงถิ่น หรือ วัดบ้านถิ่น เมืองฮำ ผู้วิจัยรวบรวมต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนาได้ทั้งสิ้น ๒๗ ฉบับ เป็นต้นฉบับที่พบในเมืองฮำ ๒๓ ฉบับ เมืองหุน ๑ ฉบับ เมืองล่า ๑ ฉบับ เมืองเชียงรุ่ง ๑ ฉบับ และต้นฉบับที่ตีพิมพ์ในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 上-下 (เล่ม ๑ และเล่ม ๒) ๑ ฉบับ

ภาพที่ ๑ แผนที่แสดงเมืองต่างๆ ในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล

^๑ การสำรวจสำมะโนประชากรซึ่งทำครั้งล่าสุดใน พ.ศ. ๒๕๔๔ พบว่าสิบสองปันนามีประชากรรวม ๘๐๐,๐๐๐ คน ร้อยละ ๓๔ เป็นชาวไทลื้อ ร้อยละ ๒๖ เป็นชาวจีน ร้อยละ ๔๐ เป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ รวมกัน (ณัฐวิลักษณ์ ธาตุรักษ์, วิศิษฐ์ จิตอารี และวฤทธิชาติ ปาณชู, ๒๕๔๖: ๒-๓)

ภาพที่ ๒ ธิมมโบลานมหาชาติ ๑ กับ และไม้จรวง

ต้นฉบับมหาชาติไทลื้อ ๒๗ ฉบับ^๑ ซึ่งผู้วิจัยได้จากการเก็บข้อมูลทางเอกสารและข้อมูลภาคสนาม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. มหาเวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : โบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรงดงามมาก

สำนวน : นางหล้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดบนไม้จรวง : พ่อเฒ่าเกียงและแม่เฒ่าเกียงสร้างทานไว้ค้ำชูศาสนา ๕,๐๐๐ วัสสา ในปีหลวงเจ้า จุลศักราช ๑๓๖๗ เดือน ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๘)

๒. มหาเวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๒)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : โบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรงดงามมาก

สำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดบนไม้จรวง : พ่อเฒ่าบัวภุมแก้วและแม่เฒ่าบัวภุมชอยสร้างทานไปเมื่อน้ำและค้ำชูศาสนา ๕,๐๐๐ วัสสา ในปีกาบเส็ด จุลศักราช ๑๓๖๘ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๔๘)

๓. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๓)

^๑ รายชื่อมหาชาติทั้ง ๒๗ ฉบับ เขียนโดยรักษาตัวสะกดตามต้นฉบับ

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ
 วัสดุ : ไบลาน ด้วอักษร : ไทลื้อเก๋า
 สภาพ : สมบูรณ์ ด้วอักษรงดงามมาก สำนวน : นางหล้า
 จำนวน : ๑๓ ผูก
 รายละเอียดบนไม้จารง : คัดลอกในจุลศักราช ๑๓๖๘ (พ.ศ. ๒๕๔๙)

๔. มหาเวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๔)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ
 วัสดุ : ไบลาน ด้วอักษร : ไทลื้อเก๋า
 สภาพ : สมบูรณ์ สำนวน : ห่านห้า
 จำนวน : ๑๑ ผูก (ขาดกัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์ฉกษัตริย์)
 รายละเอียดบนไม้จารง : คัดลอกในจุลศักราช ๑๓๖๘ (พ.ศ. ๒๕๔๙)

๕. มหาเวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๕)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ
 วัสดุ : ไบลาน ด้วอักษร : ไทลื้อเก๋า
 สภาพ : ชำรุด เป็นเชือรา สำนวน : ห่านห้า
 จำนวน : ๔ ผูก (ขาดกัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์ชูชก
 กัณฑ์มัทรี กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์มหาธา และกัณฑ์ฉกษัตริย์)
 รายละเอียดบนไม้จารง : พ่อเฒ่าวาดและแม่เฒ่าวาดสร้างทานไว้ค้ำชูศาสนา ๕,๐๐๐ วัสสา ในปี
 กตสี จุลศักราช ๑๓๖๙ ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เมงวัน ๗ วันไทเต่ายี้ เริกฟ้าได้ ๒๐ ด้ว (พ.ศ. ๒๕๕๐)

๖. มหาเวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๖)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ
 วัสดุ : ไบลาน ด้วอักษร : ไทลื้อเก๋า
 สภาพ : สมบูรณ์ ด้วอักษรงดงามมาก สำนวน : ห่านห้า
 จำนวน : ๑๓ ผูก
 รายละเอียดบนไม้จารง : พ่อเฒ่าขงบูรและแม่เฒ่าขงบูรสร้างทานไปเมือหน้าและค้ำชูศาสนา
 ๕,๐๐๐ วัสสา ในปีเม็งไค้ จุลศักราช ๑๓๖๙ ๔ ค่ำ เดือน ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐)

๗. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๗)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ
 วัสดุ : ไบลาน ด้วอักษร : ไทลื้อเก๋า
 สภาพ : เป็นเชือราบางส่วนแต่ด้วอักษรยังชัดเจน สำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผู้ก

รายละเอียดบนไม้จรวง : พ่อเฒ่าอินเกียงและลูกหลานสร้างทานไว้ค้าศาสนา ๕,๐๐๐ วัสสา ไม่
ทราบวัน เดือน ปี

๘. มหาเวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๘)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : เป็นเชื้อราบางส่วนแต่ตัวอักษรยังชัดเจน จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๙ ผู้ก (ขาดกัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์สักกบรรพ และกัณฑ์ฉกษัตริย์)

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๙. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๙)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : เก่ามากจนใบลานเป็นสีดำ ตัวอักษรเล็กอ่านยาก จำนวน : นางหล้า

จำนวน : ๑๒ ผู้ก (ขาดกัณฑ์นครกัณฑ์)

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๐. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑๐)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : เก่ามาก ตัวอักษรบางส่วนหาย จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผู้ก

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๑. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑๑)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรงดงามมาก จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๙ ผู้ก (ขาดกัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์สักกบรรพ และกัณฑ์ฉกษัตริย์)

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๒. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑๒)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรงดงามมาก จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๑ ผูก (ขาดกัณฑ์ทานกัณฑ์และมหาพน)

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๓. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑๓)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นเชื้อราบางส่วน จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๔. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑๔)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรงดงามมาก จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๐ ผูก (ขาดกัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาพรต และกัณฑ์นครกัณฑ์)

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๕. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านสวนมอน ๑๕)

สถานที่ : วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หมู่บ้านสวนมอน เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรงดงามมาก จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดบนไม้จรวง : -

๑๖. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านแก่ง ๑๖)

สถานที่ : วัดบ้านแก่งแก้ววงกฏ หมู่บ้านแก่ง เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นเชื้อราบางส่วน ตัวอักษรงดงามมาก จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดบนไม้จรวง : คัดลอกในจุลศักราช ๑๓๔๕ (พ.ศ. ๒๕๒๖)

๑๗. เวสสันดร (มหาชาติฉบับวัดบ้านแก่ง ๑)

สถานที่ : วัดบ้านแก่งแก้ววงกฏ หมู่บ้านแก่ง เมืองฮำ

วัสดุ : ใบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรตรงดงามมาก จำนวน : นางหล้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดฉบับไม่จาง : คัดลอกในจุลศักราช ๑๓๕๒ (พ.ศ. ๒๕๓๓)

๑๘. เวสันตร (มหาชาติฉบับวัดบ้านแก่ง ๒)

สถานที่ : วัดบ้านแก่งแก้ววงกฎ หมู่บ้านแก่ง เมืองฮำ

วัสดุ : ไบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรตรงดงามมาก

จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดฉบับไม่จาง :

๑๙. เวสัตตร (มหาชาติฉบับวัดบ้านจำ ๑)

สถานที่ : วัดบ้านจำ หมู่บ้านจำ เมืองฮำ

วัสดุ : ไบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์

จำนวน : นางหล้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดฉบับไม่จาง : คัดลอกในจุลศักราช ๑๓๖๘ (พ.ศ. ๒๕๔๙)

๒๐. เวสันตร (มหาชาติฉบับวัดบ้านจำ ๒)

สถานที่ : วัดบ้านจำ หมู่บ้านจำ เมืองฮำ

วัสดุ : ไบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์ ตัวอักษรตรงดงามมาก

จำนวน : นางหล้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดฉบับไม่จาง : คัดลอกในจุลศักราช ๑๓๗๐ (พ.ศ. ๒๕๕๑)

๒๑. มหาเวสสันตร (มหาชาติฉบับวัดบ้านจำ ๓)

สถานที่ : วัดบ้านจำ หมู่บ้านจำ เมืองฮำ

วัสดุ : ไบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์

จำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดฉบับไม่จาง : -

๒๒. เวสันตร (มหาชาติฉบับวัดบ้านถิ่น ๑)

สถานที่ : วัดบ้านจำ หมู่บ้านจำ เมืองฮำ

วัสดุ : ไบลาน

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

๒๗. มหาเวสสันดรชาดก (ฉบับที่ตีพิมพ์ในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷

《维先达腊》上-下 (เล่ม ๑ และเล่ม ๒))

วัสดุ : พับสา

ตัวอักษร : ไทลื้อเก่า

สภาพ : สมบูรณ์

สำนวน : ห่านห้า

จำนวน : ๑๓ ผูก

รายละเอียดอื่นๆ : มหาเวสสันดรชาดกฉบับนี้รวบรวมและเรียบเรียงโดย คณะกรรมการเทศบาลเขตปกครองตนเองชาวไทลื้อสองพันนา ไม่ทราบปีที่คัดลอก มีข้อสังเกตว่าลายมือของผู้คัดลอกในต้นฉบับมี ๒ ลายมือ สันนิษฐานว่าคณะกรรมการฯ อาจนำต้นฉบับต่างชุดกันมารวมกันเพราะหาต้นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในชุดเดียวกันไม่ได้ หรืออาจเป็นต้นฉบับชุดเดียวกันแต่มีผู้คัดลอก ๒ คน

คณะกรรมการเทศบาลเขตปกครองตนเองชาวไทลื้อสองพันนาได้จัดทำเนื้อหาภายในเล่มแบ่งเป็น ๔ ส่วน คือ

๑. ภาพถ่ายต้นฉบับมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๑๓
๒. มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๑๓ ชำระจากต้นฉบับตัวเขียนเป็นตัวพิมพ์อักษรไทลื้อเก่า ควบคุมกับคำถ่ายถอดเสียงอ่านโดยระบบสัทอักษรและคำแปลภาษาจีน
๓. มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๑๓ ปรีวรรตจากอักษรไทลื้อเก่าเป็นอักษรไทลื้อใหม่
๔. คำแปลมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๑๓ เป็นภาษาจีน

สังเกตได้ว่าชื่อเรียกภมรมหาชาติหลายฉบับสะกดแตกต่างกัน มีทั้ง *เวสสันดร เวสันดร เวสันตาร เวสัตตร และวิสสัน* สาเหตุหนึ่งเพราะความลักลั่นของระบบสะกดคำ แต่อีกสาเหตุหนึ่งเนื่องจากชาวไทลื้อไม่ได้ออกเสียงว่า เวสสันดร (เวด-สัน-ตะ-ระ) ตามรูปบาลี แต่ออกเสียงว่า วิสสัน (วิด-แสน)^๑ ผู้คัดลอกบางคนจึงสะกดคำตามการอ่านออกเสียง

จากรายละเอียดต้นฉบับมหาชาติทั้ง ๒๗ ฉบับข้างต้น สรุปให้ชัดเจนได้ดังตารางต่อไปนี้

^๑ ชาวไทลื้อออกเสียงสระอะ เป็นเสียงสระแอะ แต่ยังคงใช้รูปสระ ะ สะกดคำ

ตารางที่ ๑ ต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนา

สถานที่	จำนวนที่พบ(ฉบับ)	จำนวนฉบับที่ครบ ๑๓ กัณฑ์ (ฉบับ)
๑. วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส (วัดบ้านสวนมอน) เมืองฮำ	๑๕	๖
๒. วัดบ้านแก่งแก้ววงกฎ (วัดบ้านแก่ง)เมืองฮำ	๓ ^๑	๒
๓. วัดบ้านจำ เมืองฮำ	๓	๑
๔. วัดบ้านถิ่น เมืองฮำ	๒	๑
๕. วัดเชียงเงิน เมืองหุน	๑	๐
๖. วัดบ้านหนาด เมืองล่า	๑	๐
๗. วัดป่าเซตัมหาราชฐาน (วัดป่าเซต) เมืองเชียงรุ่ง	๑	๑
๘. ต้นฉบับที่ใช้ศึกษา	๑	๑
รวม	๒๗	๑๒

จากตาราง สังเกตได้ว่าพบต้นฉบับมหาชาติมากที่สุดถึง ๑๕ ฉบับที่วัดหลวงราชฐานสุทธาวาสหรือวัดบ้านสวนมอน^๒ เนื่องจากวัดหลวงราชฐานสุทธาวาสมีฐานะเป็นวัดหลวงของเมืองฮำ ทั้งยังเป็นวัดศูนย์รวมของชาวไทลื้อในเมืองฮำรวมถึงชาวไทลื้อในเขตเมืองอื่นกรณีที่จัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ผู้เก็บพระธรรมในวัดบ้านแก่งอยู่ในเขตสังขาวาส ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปสำรวจได้ด้วยตนเอง พระสงฆ์ที่จำพรรษาภายในวัดเป็นผู้นำมาหาชาติทั้ง ๒ ฉบับมาให้และให้สัมภาษณ์ว่ายังมีมัมมหาชาติอยู่ในตู้เก็บพระธรรมอีกหลายฉบับ

^๒ ตามบันทึกประวัติของวัดหลวงราชฐานสุทธาวาสซึ่งชาวไทลื้อจัดทำขึ้นกล่าวว่า วัดหลวงราชฐานสุทธาวาส หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า วัดบ้านสวนมอน สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๑๒๖ มีฐานะเป็นวัดหลวงของเมืองฮำ ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่หลังการปฏิวัติวัฒนธรรมและได้รับการปรับปรุงทัศนียภาพมาจนกระทั่งถึงครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยความสนับสนุนจากกระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทย ปัจจุบันวัดหลวงราชฐานสุทธาวาสเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของสิบสองปันนา

พิธีกรรมในประเพณีสำคัญ เช่น ประเพณีทานโคมออกพรรษา^๑ ด้วยเหตุนี้จึงมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากเดินทางมาถวายหนังสือธัมม์เรื่องต่างๆ รวมถึงธัมม์มหาชาติ

วัดบ้านแก่งและวัดบ้านจำ เมืองฮ่า วัดบ้านหนาด เมืองล่า และวัดเชียงเงิน เมืองหน พบต้นฉบับมหาชาติวัดละ ๑-๓ ฉบับ เนื่องจากเป็นวัดประจำหมู่บ้านซึ่งมีขนาดเล็ก มีพระสงฆ์จำพรรษาเพียง ๒-๓ รูป จึงขาดแคลนผู้ดูแลรักษาทั้งอาคารสถานที่และต้นฉบับหนังสือธัมม์ ส่วนวัดป่าเซตัมหาราชฐาน เมืองเชียงรุ่ง เป็นวัดหลวงศูนย์กลางของเมืองเชียงรุ่ง ได้ชำระต้นฉบับธัมม์มหาชาติและจัดพิมพ์จำหน่ายแก่ผู้มีศรัทธา ดังนั้นต้นฉบับมหาชาติที่ได้จากวัดป่าเซตัมหาราชฐานจึงมีเพียงสำนวนที่สมบูรณ์สำนวนเดียว อย่างไรก็ตาม หากมีโอกาสสำรวจคัมภีร์ในหอพระไตรปิฎกของวัดป่าเซตัมหาราชฐาน น่าจะพบธัมม์มหาชาติเป็นจำนวนมากกว่าวัดหลวงราชฐานสุทธาราส เนื่องจากวัดป่าเซตัมหาราชฐานเป็นวัดหลวงที่เก่าแก่และตั้งอยู่ในเมืองเชียงรุ่งซึ่งเป็นเมืองหลวงของสิบสองปันนา

จำนวนต้นฉบับมหาชาติที่พบในวัด ๗ แห่งซึ่งมีที่ตั้งอยู่ทั้งในเขตเมืองหลวงและเขตชนบท และมีระดับความสำคัญต่อชุมชนแตกต่างกัน เป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสำคัญของวรรณกรรมเรื่องมหาชาติในสังคมไทลื้อ กล่าวคือแม้กระทั่งวัดขนาดเล็กในชนบทที่มีพระสงฆ์จำพรรษาเพียงไม่กี่รูป ก็ยังพบต้นฉบับมหาชาติซึ่งจัดว่าเป็นหนังสือธัมม์เรื่องใหญ่ของชาวไทลื้ออย่างน้อย ๑ ฉบับ ส่วนวัดในเขตเมืองหรือวัดที่มีฐานะสำคัญก็พบต้นฉบับมหาชาติเป็นจำนวนมากจนกระทั่งบางวัดอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีจิตศรัทธาโดยจัดพิมพ์ต้นฉบับสำเร็จรูปไว้ให้ สะท้อนให้เห็นศรัทธาอันมั่นคงต่อพุทธศาสนาของชาวไทลื้อและความสำคัญของชาดกเรื่องมหาชาติ^๒ อันเป็นจุดกำเนิดของประเพณีทางศาสนาที่ยิ่งใหญ่คือประเพณีทานธัมม์เวสสันดรและทานธัมม์มหาปาง คือการประกอบพิธีถวายธัมม์เรื่องมหาชาติและธัมม์ย่อยอีกจำนวนหนึ่งซึ่งชาวไทลื้อจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเข้าพรรษา^๓

^๑ ประเพณีทานโคมออกพรรษาหรือทานโคมออกวัสสา จัดขึ้นในเดือนตุลาคม แต่ละบ้านจะนำโคมไฟเท่าจำนวนคนในบ้านไปถวายวัดประจำหมู่บ้าน โดยแขวนประดับไว้ในบริเวณวัด เมื่อตกกลางคืนจึงจุดโคมทั้งหมดพร้อมกันและประกอบพิธีสวดมนต์ภายในพระวิหาร เมื่อแล้วเสร็จพิธีสวดมนต์จะร่วมกันพ้อนรำรอบกองไฟพร้อมกับจุดดอกไม้ไฟ

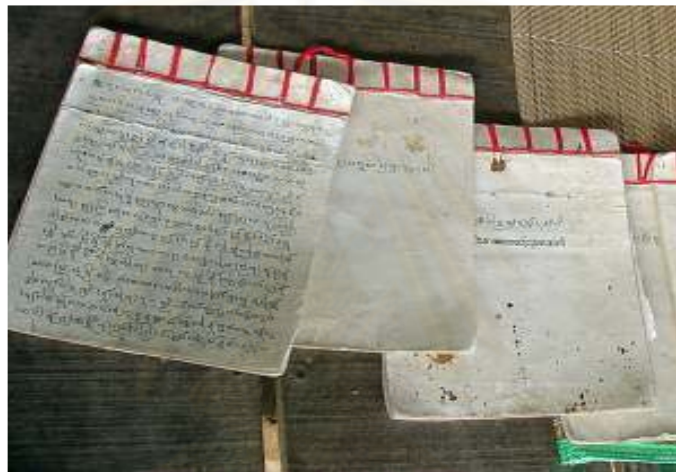
^๒ ต้นฉบับมหาชาติเดิมเป็นภาษาบาลี แต่ด้วยความศรัทธาต่อพุทธศาสนาของชาวไทลื้อและความเชื่อที่ว่าผู้ฟังเทศน์มหาชาติจะได้านิสงส์สูงสุดคือนิพพานทำให้กวีท้องถิ่นแปลมหาชาติเป็นภาษาไทลื้อ

^๓ ดูรายละเอียดเรื่องประเพณีทานธัมม์เวสสันดรและทานธัมม์มหาปางในวิทยานิพนธ์เรื่อง มหาชาติไทลื้อกัณฐ์ที่ ๔-๑๓: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของจตุพร เพชรบุรุษ (๒๕๕๓) ข้อ ๒.๑.๒

๒.๒ ลักษณะต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนา

๒.๒.๑ วัสดุที่ใช้บันทึก

วัสดุที่ใช้บันทึกต้นฉบับมหาชาติทั้ง ๒๗ ฉบับ มี ๒ ประเภท คือ พับสา และใบลาน พับหรือที่ชาวไทลื้อออกเสียงว่า *ป็อบ* เป็นชื่อเรียกของสมุดชนิดหนึ่ง ทำจากกระดาษสารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าพับสลับทบกันไปมาและแต้มตัวอักษรด้วยน้ำหมึก อย่างไรก็ตามพับเรื่องมหาชาติที่พบในสิบสองปันนารวมถึงพับที่บันทึกเรื่องราวอื่นๆ ไม่ได้ใช้วิธีพับทบกระดาษตามแบบพับสดั้งเดิม แต่ใช้วิธีเย็บเล่มแบบหนังสือจีนคือเย็บด้วยด้ายดิบที่ขอบหนังสือด้านบนหรือด้านข้าง

ภาพที่ ๓ พับมหาชาติเย็บเล่มแบบหนังสือจีน

ต้นฉบับมหาชาติทั้ง ๒๗ ฉบับ มีเพียง ๔ ฉบับเท่านั้นที่บันทึกในพับ คือ มหาชาติฉบับวัดบ้านหนาด มหาชาติฉบับวัดบ้านถิ่น ๒ มหาชาติฉบับวัดป่าเซตต์และมหาชาติฉบับตีพิมพ์ในหนังสือ *中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 上-下* (เล่ม ๑ และเล่ม ๒) เนื่องจากตามธรรมเนียมการคัดลอกหนังสือของชาวไทลื้อมักจะใช้พับสาบันทึกเรื่องราวทางโลกและใช้ใบลานบันทึกเรื่องราวทางธรรมเช่นเดียวกับธรรมเนียมของชาวล้านนาแต่เหตุที่พบต้นฉบับมหาชาติบันทึกลงในพับอาจเนื่องมาจากการทำหนังสือด้วยใบลานมีขั้นตอนยุ่งยาก ใช้เวลาค่อนข้างนาน^๑ อีกทั้งผู้บันทึกต้องผ่านการฝึกฝนการจารใบลานมาเป็นอย่างดีจึงจะจดจารตัวอักษรได้งดงามและไม่ทำให้ใบลานเสียหาย

^๑ กระบวนการเตรียมใบลานและคัดลอกธัมม์มหาชาติลงในใบลานใช้เวลาประมาณ ๔ เดือน (ขนานแก้ว, *สัมภาษณ์*, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๑)

๒.๒.๒ ตัวอักษรและอักษรวิธีที่ใช้ในต้นฉบับมหาชาติ

๒.๒.๒.๑ ความเป็นมาของอักษรไทลื้อ

อักษรไทลื้อแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ อักษรไทลื้อเก่า และอักษรไทลื้อใหม่ อักษรไทลื้อเก่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับอักษรไทเขินและอักษรธรรมล้านนาของเชียงใหม่ช่วงหลัง พ.ศ. ๒๑๐๐ ประเสริฐ ฐน นคร (๒๕๔๙: ๕๑-๕๙) สันนิษฐานว่าอักษรไทลื้อน่าจะได้รับการอิทธิพลจากอักษรธรรมล้านนาในสมัยที่พระเจ้าติโลกราชขยายดินแดนขึ้นไปถึงอาณาจักรสิบสองพันนาและนำพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ขึ้นไปเผยแพร่ในช่วง พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐ ชาวไทลื้อจึงนำอักษรธรรมล้านนาไปดัดแปลงเป็นอักษรของตน ส่วนตัวอักษรไทลื้อใหม่เป็นอักษรที่นักวิชาการชาวจีนปฏิรูปจากอักษรไทลื้อเก่าให้มีอักษรวิธีซับซ้อนน้อยลงและเป็นสากลคล้ายอักษรวิธีในภาษาอังกฤษ

ปัจจุบันอักษรไทลื้อใหม่ได้รับการบรรจุในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนในสิบสองพันนาเพื่อให้เยาวชนชาวไทลื้ออ่านและเขียนภาษาของตนเองได้ อย่างไรก็ตามตัวอักษรที่ใช้บันทึกวรรณกรรมและตำราต่างๆ มาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันยังคงเป็นตัวอักษรไทลื้อเก่า

ต้นฉบับมหาชาติที่พบในสิบสองพันนาทั้ง ๒๗ กับ บันทึกด้วยอักษรไทลื้อเก่า ๒๖ กับ อักษรไทเขิน ๑ กับ สำหรับตัวอักษรไทลื้อและอักษรวิธีที่ผู้วิจัยจะกล่าวในหัวข้อต่อไปคือตัวอักษรไทลื้อเก่าและอักษรวิธีตามที่พบในต้นฉบับมหาชาติฉบับตีพิมพ์ในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 上-下 (เล่ม ๑ และเล่ม ๒) ซึ่งผู้วิจัยปริวรรตและใช้ศึกษาเป็นหลัก

๒.๒.๒.๒ ตัวอักษรไทลื้อ

อักษรไทลื้อประกอบด้วยพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และเครื่องหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

(ก) พยัญชนะ

ตารางที่ ๒ รูปพยัญชนะในต้นฉบับมหาชาติไทลื้อ

รูปพยัญชนะไทย	รูปพยัญชนะไทลื้อในต้นฉบับ	
	พยัญชนะเต็ม	พยัญชนะเชิง
ก	ᨠ	
ข	ᨡ	

^๑ นับแต่หัวข้อ ๒.๒.๒.๒ เป็นต้นไป ผู้วิจัยจะใช้คำว่า อักษรไทลื้อ ในความหมายของ อักษรไทลื้อเก่า

ค	๑	
ค	๒	
ข	๓	
ง	๑	
จ	๒	
ฉ	๓	
ช	๑	
ช	๒	
ฉ	๓	
ญ	๑	
ฎ	๒	
ฏ	๓	
ฐ	๑	
ฑ/ด	๒	
ณ	๓	
ต	๑	
ถ	๒	
ท	๓	
ธ	๑	ั
บ	๒	็
ป	๓	์
ผ	๑	
ฝ	๒	

พ	๓	၂
ฟ	๓	
ภ	๓	
ม	๔	၂
ย	๕	၂
ร	๖	
ล	๖	
ว	๐	
ศ	๓	
ษ	๔	
ส	๖	
สส	๖	
ห	๖	
ฬ	๕	
อ	๔	
อย	๕	
หง	๖	
หน	๖	
หม	๖	
หย	๕	
หล	๖	

(ข) สระ

ตารางที่ ๓ รูปสระในต้นฉบับมหาชาติ

รูปสระไทย	รูปสระไทยสื่อในต้นฉบับ	
	สระลอย	สระจม
ะ	๒	๖
า		๑
ิ	๓	๑
ี		๑
ึ		๑
ุ	๔	๑
ู		๑
เ		๑
ไ		๑
อ		๑, ๑
อ		๑, ๑
ัว		๑
เีย		๑
เือ		๑, ๑
ำ		๑
เ/เ		๑
เา	๑	๑
เา	๑	
-อ		๑

(ค) วรรณยุกต์

ตารางที่ ๔ รูปวรรณยุกต์ในต้นฉบับมหาชาติ

รูปวรรณยุกต์ไทย	รูปวรรณยุกต์ไทยที่อยู่ในต้นฉบับ
ˊ	ˊ
ˋ	ˋ

(ง) เครื่องหมายอื่นๆ

๑. ˊ วางในตำแหน่งตัวสะกดเพื่อระบุว่าอักษรตัวนั้นเป็นอักษรสะกดของคำ
ในต้นฉบับมหาชาติสังเกตได้ว่าเครื่องหมาย ˊ จะวางเฉพาะตำแหน่งตัวสะกดของคำตายเท่านั้น
เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
จ๋	<จาก>	จาก	(ทศพร/๕/๖)
กร๋	<กราบ>	กราบ	(ทศพร/๙/๔)

๒. ˋ วางในตำแหน่งตัวสะกด ใช้แทนอักษร ก เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
จ้	<จ้>	จ๊ก	(ทศพร/๗/๙)
ห้	<ห้>	หาก	(ทศพร/๓๙/๒)

๓. ˋ วางในตำแหน่งเหนือพยัญชนะต้น ใช้สะกดแทน ัง เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
จ๋	<มังกร>	มังกร	(วนปเวสน์/๓๕๕/๑๔)

๔. ˋ วางในตำแหน่งเหนือพยัญชนะต้นเพื่อแสดงเสียง ง เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
จ๋	<ยง>	ยง	(ฐชก/๔๑๕/๒)

๕. ใช้ซ้ำตัวอักษรในตำแหน่งที่วางเครื่องหมาย เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียไทย	อ้างอิง
ป๊อ	<ปราธนา>	ปรรธนา	(ทศพร/๔๕/๓)
เอด	<เทศนา>	เทศนา	(ชูชก/๔๓๕/๗)

๖. วางในตำแหน่งเหนือพยัญชนะต้นแทนสระ โะะ อดรูป เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียไทย	อ้างอิง
ฌ	<คน>	คน	(ทานกัณฑ์/๒๘๓/๘)
ฌ	<นก>	นก	(หิมพานต์/๑๕๕/๔)

๗. “ เครื่องหมายแสดงการจบร่าย ๑ บท หรือสิ้นกระแสความ เช่น

อักษรไทย	อุฎฺฐิธฺฏฺฐิฏฺฐิฏฺฐิฏฺฐิ	“ ๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐ ”	“ ๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐ ”
คำปริวรรต		<ยังคำอันนั้นบอกรับนางนิแล “ สุนติเถ มรณํ ตยฺหํ อันวาความตาย>	
อักษรวิธียไทย		ยังคำอันนั้นบอกรับนางนิแล “ สุนติเถ มรณํ ตยฺหํ อันวาความตาย	
อ้างอิง		(ทศพร/๓๙๙/๙๙-๔๐/๑)	

๘. เครื่องหมายแสดงการจบคาถาบาลี เช่น

อักษรไทย	๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ : ๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐		
คำปริวรรต		<เต วจฺจมา มหํ พฺเพ : ดังนี้ ดูราพราหมณ์ปุเฝ้า>	
อักษรวิธียไทย		เต วจฺจมา มหํ พฺเพ : ดังนี้ ดูราพราหมณ์ปุเฝ้า	
อ้างอิง		(ชูชก/๔๒๕/๗-๘)	

ในบางครั้งเครื่องหมาย : อาจปรากฏเพื่อแสดงการกล่าวคำพูดของตัวละคร เช่น

อักษรไทย	๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐๐ : ๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐		
คำปริวรรต		<เจ้าจับอ้าวอดอันตนมา จึงจ้กล่าวคาถาว่า : กุศล เจวเม>	
อักษรวิธียไทย		เจ้าจับอกโทษอันตนมา จึงจ้กล่าวคาถาว่า : กุศล เจวเม	
อ้างอิง		(วนปเวสณ์/๓๔๑/๑๐-๑๑)	

๙. ๕ เครื่องหมายแสดงการจบกันท์ ปรากฏอยู่ตอนท้ายของแต่ละกันท์ เช่น

อักษรไทลื้อ 𑜉𑜢𑜤𑜰𑜫 𑜆𑜦𑜤𑜂𑜫 𑜄𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜄𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜄𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜄𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜄𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜄𑜢𑜤𑜂𑜫

คำปริวรรต <คฺสาเดจจบัวรมวร กาละควรเท่านีกอรแล ค>

อักษรวิธีไทย ก็เสด็จจบบัวรมวล กาละควรเท่านีกอรแล ค

อ้างอิง (ทศพร/๔๙/๕)

(จ) ตัวเลข

ตัวเลขที่ใช้ในระบบอักษรไทลื้อ มี ๒ แบบ ได้แก่

๑. เลขโหราศาสตร์ คือ เลขที่ใช้เขียนบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ และใช้ในทางโหราศาสตร์

๒. เลขในธรรม คือ เลขที่ใช้บันทึกในคัมภีร์ไบลานเท่านั้น (กรมศิลปากร: ๒๕๔๓, ๒๔)

อย่างไรก็ตาม ตัวเลขที่ปรากฏในต้นฉบับมหาชาติใช้ปะปนกันทั้งเลขโหราศาสตร์และเลขในธรรม แต่มีจุดสังเกตคือ หากตัวเลขใดเคยเขียนครั้งแรกด้วยเลขโหราศาสตร์แล้ว ก็จะไม่เขียนเลขนั้นด้วยเลขในธรรมอีก ในทางกลับกันหากตัวเลขใดเคยเขียนครั้งแรกด้วยเลขในธรรม ก็จะไม่เขียนเลขนั้นด้วยเลขโหราศาสตร์ ยกเว้นเลข ๘ ซึ่งใช้ทั้ง ๒ แบบ และยังใช้เพิ่มเติมอีก ๑ แบบซึ่งคล้ายเลขแปด (八) ในภาษาจีน^๑

ตารางที่ ๕ ตัวเลขในต้นฉบับมหาชาติ

รูปตัวเลขไทย	รูปตัวเลขไทลื้อในต้นฉบับ		
	เลขโหราศาสตร์	เลขในธรรม	เลขอื่น
๑		๑	
๒	𑜈		
๓		๓	
๔	๔		
๕	๕		

^๑ ผู้รู้ชาวไทลื้อที่คัดลอกไบลานยืนยันว่าเป็นตัวเลขไทลื้อ ไม่ใช่ตัวเลขจีน

๖	๘		
๗	๙		
๘	๐	๙	๐
๙			
๐			

๒.๒.๒.๓ อักษรวิธึ

(ก) การประสมสระ

สระโทลื้อแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ สระจม และ สระลอย

สระจม หมายถึง สระที่ต้องอาศัยพยัญชนะต้น ไม่สามารถปรากฏตามลำพังได้ ได้แก่

สระที่ประสมโดยวางตำแหน่งไว้ในบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ ได้แก่

สระ -๐ (-๐) เช่น

อักษรโทลื้อ	คำปริวรรต	อักษรวิธึไทย	อ้างอิง
๐๐	<อะเคื้อ>	อะเคื้อ	(ทานกัณฐ์/๒๓๓/๒)
๐๐๐	<อะอาด>	อะอาด	(นครกัณฐ์/๑๒๒๕/๑)

สระ -๑ (-๑) เช่น

อักษรโทลื้อ	คำปริวรรต	อักษรวิธึไทย	อ้างอิง
๑๑	<ข้า>	ข้า	(ทานกัณฐ์/๒๖๗/๑)
๑๑๑	<ชาย>	ชาย	(กุมาร/๖๓๓/๑๓)

สระ -๑ (-๑) เมื่อประสมกับ ๑ (น) จะทำให้ ๑ (น) เปลี่ยนรูปเป็น ๑ เช่น

อักษรโทลื้อ	คำปริวรรต	อักษรวิธึไทย	อ้างอิง
๑	<นา>	นา	(ทานกัณฐ์/๒๕๑/๗)
๑๑	<นาง>	นาง	(กุมาร/๖๗๑/๖)

สระ -๑ (-) เมื่อประสมกับพยัญชนะ ๑ (ค), ๑ (ท), ๑ (ธ), ๑ (บ), ๐
(๑) จะเปลี่ยนรูปสระ -๑ (-) เป็น ิ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
คิ	<คาด>	คาด	(ทานกัณฑ์/๒๖๙/๒)
ทิว	<ท้าว>	ท้าว	(ทานกัณฑ์/๒๖๙/๓)
ดิ	<ธา>	ธา	(ทานกัณฑ์/๒๕๑/๗)
บิ	<บาท>	บาท	(กุมาร/๖๖๓/๖)
วิ	<วาง>	วาง	(กุมาร/๖๖๕/๑๓)

สระ ๑ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
๑	<เต็ม>	เต็ม	(หิมพานต์/๑๕๐/๘)
๑	<เหตุ>	เหตุ	(กุมาร/๖๗๑/๘)

สระ ๑ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
๑	<ประโยค>	ประโยชน์	(ทานกัณฑ์/๒๐๓/๔)
๑	<โลม>	โลม	(มัทรี/๘๗๓/๗)

สระ ๑ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
๑	<ใหญ่>	ใหญ่	(หิมพานต์/๒๑๓/๓)
๑	<ใน>	ใน	(กุมาร/๖๗๑/๑๐)

สระที่ประสมโดยวางตำแหน่งไว้เหนือพยัญชนะ ได้แก่

สระ ๑ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
น	<นิ>	นิ	(วนปเวสน์/๓๗๓/๑)
ย	<ยิน>	ยิน	(สื่อกบรพ/๙๐๔/๖)

สระ ิ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
น	<นึ>	นึ	(ชุกก/๔๑๑/๔)
ด	<ดิ>	ดิ	(มหाराช/๙๖๘/๕)

สระ ึ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
น	<นึ>	นึ	(ชุกก/๔๑๕/๑๔)
ย	<ยึ>	ยึ	(มหाराช/๑๐๓๒/๑๐)

สระ - (-) ในต้นฉบับมหาชาติยังใช้แทนสระ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
น	<นึ>	นึ	(มหาพน/๕๗๐/๙)
ย	<ยึ>	ยึ	(นครกัณฑ์/๑๒๒๙/๑๒)

สระ ิ (-), ึ (-), ึ (-) ที่พบในต้นฉบับมหาชาติ มักใช้สับสนหรือแทนที่กัน

เป็นจำนวนมาก ในบางคำต้องอาศัยบริบทคำรอบข้างจึงตัดสินได้ว่าเป็นสระใด เช่น

คำว่า มี พบว่ามักสะกดด้วยสระ ึ บ่อยครั้ง

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
มิ	<มิ>	มิ	(ทศพร/๓๑/๑๒)
มี	<มี>	มี	(ชุกก/๔๐๑/๘)

สระที่ประสมโดยวางตำแหน่งไว้ได้พยัญชนะ ได้แก่

สระ ุ (ุ) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
อู	<สาธุ>	สาธุ	(หิมพานต์/๑๓๗/๗)
อุ	<ชู>	ชู	(กุมาร/๖๕๙/๑)

สระ ู (ู) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
อู๋	<อยู่>	อยู่	(ทานกัณฑ์/๒๑๕/๕)
อุ๋	<คู>	คู	(กุมาร/๖๗๓/๒)

สระ ุ (ุ) และ ู (ู) ที่พบในต้นฉบับมหาชาติใช้แทนกันได้ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
อู	<กุมมาร>	กุมาร	(หิมพานต์/๑๔๘/๑)
อุ	<กุมมาร>	กุมาร	(วนปเวสน์/๓๒๙/๘)

สระที่ประสมโดยวางตำแหน่งไว้หลายตำแหน่ง หรือ เป็นตัวเชิง ได้แก่

สระ ัว (ัว) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
อัว	<ดำ>	ดำ	(ทศพร/๑๑/๗)
อูัว	<สำราญ>	สำราญ	(มัทรี/๘๕๕/๑๕)

สระ ื่อ (ื่อ) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
อื่อ	<เหลือ>	เหลือ	(ชูชก/๔๑๕/๒)
อือ	<เสื่อ>	เสื่อ	(จุลพน/๕๑๖/๙)

สระ ื่อ (ื่อ) ในต้นฉบับมหาชาติอาจใช้แทนสระ ื่อ (ื่อ) ได้ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
เ็	<เกิด>	เกิด	(มหาพน/๕๔๔/๓)
เ็ย	<เ็ย>	เ็ย	(มหาพน/๕๔๔/๘)

สระ ๒- (เ็ย) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
๒๒๒	<จยรจา>	เจ็ยรจา	(ฐชก/๔๐๓/๖)
๒๒๒	<พยง>	เพ็ยง	(มัทรี/๘๑๗/๑๔)

สระ ๒- (เ็ย) ในต้นฉบับมหาชาติ หากเป็นกรณีที่ไม่มีความสะกด จะเพิ่มสระ ๒- (เ-) และตัด ๒- (ย) ทิ้ง เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
๒๒	<เส>	เส็ย	(ฐชก/๔๕๙/๔)
๒๒	<เม>	เม็ย	(มัทรี/๗๕๙/๑๒)

สระ ๒๒ , ๒๒ (ออ) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
๒๒	<พื่อ>	พื่อ	(ทศพร/๑๑/๑๒)
๒๒	<พื่อ>	พื่อ	(กุมาร/๖๕๙/๑๓)

สระ ๒๒ (อว) ในต้นฉบับมหาชาติ ใช้รูปสระ ๒๒ (โอะ) ลดรูป แทนไม้หันอากาศ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
๒๒	<หัว>	หัว	(ทศพร/๓๕/๘)
๒๒	<กัว>	กัว	(กุมาร/๖๖๙/๔)

สระ ๒๒ (-อย) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
----------	-----------	------------------	---------

ญ	<น้อย>	น้อย	(ทศพร/๔๕/๖)
ญ	<ดอย>	ดอย	(วนปเวสน์/๓๕๕/๔)

สระลอย หมายถึง สระที่สามารถใช้ประกอบหน้าหรือหลังพยัญชนะได้โดยไม่เปลี่ยยนรูปสระลอยที่ปรากฏในต้นฉบับมหาชาติ ได้แก่

สระ ๓ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
๓๓	<อินทา>	อินทรา	(ทศพร/๓๙/๓)

สระ ๒ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
๒๒	<อุปติ>	อุบัติ	(หิมพานต์/๘/๑๐)

สระ ๑ (-) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
๑๑	<เอา>	เอา	(หิมพานต์/๑๔๕/๓)

(ข) การประสมตัวสะกด

พยัญชนะที่ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดเมื่อประสมคำจะวางตำแหน่งไว้ได้พยัญชนะต้น เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
๓	<พัต>	พัต	(ทศพร/๓๙/๒)
๓๓	<แก้ว>	แก้ว	(สักกบรรพ/๙๒๒/๑)

ยกเว้นคำที่ประสมด้วยสระ ุ (-), ู (-), ุ (ออ), ิ (-) จะวางพยัญชนะสะกดในตำแหน่งเดียวกับพยัญชนะต้น เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
๓	<ถ้ว>	ถ้ว	(ทศพร/๔๖/๑)

จุก	<ชุก>	ชุก	(ทานกัณฑ์/๒๑๗/๘)
ฝูง	<ฝูง>	ฝูง	(กุมาร/๖๗๓/๒)
บอก	<บอก>	บอก	(มัทรี/๗๙๕/๒)

พยัญชนะบางตัวเมื่อเป็นตัวสะกดจะต้องเปลี่ยนรูปเป็นพยัญชนะเชิง ได้แก่

๙ (น) เปลี่ยนรูปเป็น ุ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
จัน	<จัน>	จัน	(ทศพร/๓๙/๙)
บน	<บน>	บน	(กุมาร/๖๕๙/๒)

๑๐ (ม) เปลี่ยนรูปเป็น ุ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
งาม	<งาม>	งาม	(ทศพร/๔๑/๗)
ชม	<ชม>	ชม	(สังกบทรรพ/๙๔๔/๗)

๑๑ (บ,ป) เปลี่ยนรูปเป็น ุ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
แมบ	<แมบ>	แมบ	(หิมพานต์/๘๙/๔)
บาป	<บาป>	บาป	(กุมาร/๖๖๗/๕)

๑๒ (ย) เปลี่ยนรูปเป็น ุ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุค	อ้างอิง
ลาย	<ลาย>	ลาย	(ชุกก/๔๐๗/๑๓)
เคย	<เคย>	เคย	(มัทรี/๘๑๑/๑๒)

พยัญชนะ ๑ (ง), ๑ (จ), ๐ (ว) เมื่อเป็นตัวสะกดในสระ เอีย บางครั้งอาจเขียนไว้ตำแหน่งเหนือพยัญชนะ เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
งฺ	<สง>	เสียง	(ชอุท/๔๐๗/๑๐)
งฺ	<จร>	เจียร	(หิมพานต์/๒๐๖/๑)
งฺ	<ทว>	เทียว	(วนปเวสน์/๓๖๙/๑๔)

(ค) การประสมคำควบกล้ำ

พยัญชนะควบกล้ำในอักษรไทย มี ๓ ตัว คือ ง (ง), ฅ (ฅ), ฌ (ฌ)

ง (ง) เมื่อเป็นพยัญชนะควบกล้ำ จะเปลี่ยนรูปเป็น และวางตำแหน่งไว้หน้า

พยัญชนะต้น เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
ฅ	<พร>	พระ	(ทศพร/๗/๑)
ฌ	<โปรด>	โปรด	(สัถกบรพ/๙๒๘/๙)

ในต้นฉบับมหาชาติเมื่อเขียน ง (ง) เป็นตัวควบกล้ำประสมกับพยัญชนะ ฅ (ฅ)

อาจเกิดความสับสน มีรูปเหมือนพยัญชนะ ฅ (ฅ) เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
ฅ	<พราน>	พราน (นายพราน)	(ชอุท/๔๕๕/๑๑)
ฅ	<พาน>	พาน (แกว)	(ชอุท/๔๕๑/๙)

ฌ (ฌ) เมื่อเป็นพยัญชนะควบกล้ำ จะวางตำแหน่งไว้ได้พยัญชนะต้น เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
ฌ	<เหลือแหล>	เหลือแหล	(ทานกัณฑ์/๒๔๗/๑๐)
ฌ	<ไกล>	ไกล	(วนปเวสน์/๓๓๗/๑๓)

ฌ (ฌ) เมื่อเป็นพยัญชนะควบกล้ำ จะวางตำแหน่งไว้ได้พยัญชนะต้น เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธียุคใหม่	อ้างอิง
----------	-----------	------------------	---------

กัว๋ว	<กว้าง>	กว้าง	(ทานกัณฑ์/๒๐๗/๒)
กู๋ว	<ความ>	ความ	(กุมาร/๖๙๑/๑๖)

นอกจากการใช้พยัญชนะควบกล้ำตามปกติแล้ว ในต้นฉบับมหาชาติยังพบการแทรกพยัญชนะ ก, (ก), ล (ล), อ (ว) ในตำแหน่งของพยัญชนะควบกล้ำโดยไม่อ่านออกเสียง เป็นเสียงควบกล้ำอีกด้วย เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
กัว๋ว	<มล้า>	ม้า	(ทานกัณฑ์/๒๓๕/๕)
ลัว๋ว	<สงความ>	สงคราม	(ทานกัณฑ์/๒๓๕/๖)
แหว๋ว	<แหวนแห่ว>	แหนแห่	(วนปเวสน์/๓๓๗/๕)

(ง) การใช้วรรณยุกต์

รูปวรรณยุกต์ในอักษรไทยมี ๒ รูป คือ ˊ วรรณยุกต์เอก และ ˋ วรรณยุกต์โท วางตำแหน่งเหนือพยัญชนะต้น แต่บางครั้งอาจวางตำแหน่งเหนือพยัญชนะสะกดได้ ในต้นฉบับมหาชาติพบวรรณยุกต์ทั้ง ๒ รูป

ˊ วรรณยุกต์เอก เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
หมี๋ว	<หมีว>	หมิ่น	(ทศพร/๖/๙)
หมีว	<หมี>	หมี	(ลักขบรพ/๙๓๔/๑)

ˋ วรรณยุกต์โท เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
ท้าว	<ท้าว>	ท้าว	(ทศพร/๙/๓)
พร้อม	<พร้อม>	พร้อม	(ดกษัตริย์/๑๑๑๒/๙)

(จ) การบอกจำนวน

การบอกจำนวนในต้นฉบับมหาชาติ เลขหลักหน่วยถึงหลักสิบนิยมใช้วิธีระบุเป็นตัวเลข เช่น ๑ , ๒ , ๓ , ... ๑๖ เป็นต้น ส่วนจำนวนหลักร้อยขึ้นไปจะใช้ตัวอักษรช่วยบอก ไม่นิยมเขียนจำนวนเต็มด้วยตัวเลข เช่น

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
ยี่สิบ	<ยิบหมี่ร>	ญิบหมี่น ^๑	(ทศพร/๗/๖)
๗ ร้อย	<๗ ร้อย>	๗ ร้อย	(ทานกัณฑ์/๒๓๗/๓)
ยี่สิบ ๖ พัน	<หมี่ร ๖ พัน>	หมี่น ๖ พัน	(ทานกัณฑ์/๒๑๕/๒)
๑ พัน	<พัน ๑>	พัน ๑	(กุมาร/๖๓๓/๗)

๒.๒.๒.๓ คำพิเศษ

ในภาษาไทยมีบางคำที่ถือเป็นคำพิเศษเพราะใช้วิธีสะกดคำแตกต่างจากอักษรวิธีปกติ ผู้อ่านต้องใช้ไหวพริบในการอ่านหรือจดจำเป็นคำๆ ไป

คำพิเศษที่พบในต้นฉบับมหาชาติ ได้แก่

อักษรไทย	คำปริวรรต	อักษรวิธีไทย	อ้างอิง
ดูรา	<ดูรา>	ดูรา	(ทศพร/๕/๓)
ลวลลดี	<ลวลลดี>	ลวลลดี	(ทศพร/๑๓/๑)
อันว่า	<อันว่า>	อันว่า	(หิมพานต์/๗๑/๕)
ฤ	<ฤ>	ฤ	(หิมพานต์/๑๔๑/๔)
แล้ว	<แล้ว>	แล้ว	(ทานกัณฑ์/๑๙๙/๘)
กรिया	<กรिया>	กรिया	(วนปเวสน์/๓๓๕/๑๕)
ทั้งหลาย	<ทั้งหลาย>	ทั้งหลาย	(วนปเวสน์/๓๓๗/๑๒)

^๑ ญิบหมี่น คือ ยี่สิบหมื่น

หฺรึว	<ทั้งหลาย>	ทั้งหลาย	(มหाराช/๑๐๖๐/๑๒)
หฺรึล	<กรกุล>	ตระกูล	(ชฺชก/๓๙๙/๑๑)
หฺรึ	<คืบ>	คืบ	(ชฺชก/๔๒๗/๕)
หฺรึ	<เฮย>	เฮย	(ชฺชก/๔๓๕/๑๔)
หฺรึ	<พระยา>	พระยา	(จุลพน/๕๒๘/๓)
หฺรึ	<คาถา>	คาถา	(จุลพน/๕๕๐/๖)
หฺรึ	<กระทำ>	กระทำ	(มหาพน/๕๕๘/๑๔)
หฺรึ	<แล>	แล	(มหาพน/๕๕๘/๑๕)
หฺรึ	<อันตราย>	อันตราย	(กุมาร/๖๑๐/๑)
หฺรึ	<เอา>	เอา	(กุมาร/๖๑๑/๑)
หฺรึ	<ชแล>	ชแล	(มัทรี/๗๗๓/๕)
หฺรึ	<อินท>	อินท	(สักกบรรพ/๙๐๔/๘)
หฺรึ	<วงก>	วงก	(มหाराช/๑๐๕๘/๑๐)
หฺรึ	<โอกาส>	โอกาส	(ฉกษัตริย์/๑๑๐๖/๑๕)
หฺรึ	<ปรารถนา>	ปรารถนา	(นครกัณฑ์/๑๑๘๑/๑๓)

๒.๒.๓ ผู้แต่ง

ต้นฉบับมหาชาติทั้ง ๒๗ ฉบับ ไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือยุคสมัยที่แต่งเพราะกวีในอดีตไม่นิยมเอ่ยนามตนเองด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ประสงค์ให้งานของตนเป็นอานิสงส์ทางศาสนา และเพราะเชื่อว่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์และสูงส่ง จึงไม่สมควรอ้างชื่อตนเองเทียบเคียงกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ชาวไทลื้อยังเชื่อว่าต้นฉบับมหาชาติได้มาจากพระพุทธเจ้าโดยตรง (พ่อเฒ่าคำเพา, สัมภาษณ์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) ดังนั้นในสังคมไทลื้อจึงไม่

เกิดข้อกังขาเกี่ยวแก่ผู้แต่งและยุคสมัยที่แต่งคัมภีร์ อย่างไรก็ตาม ต้นฉบับมหาชาติสำนวนท่านห้าว พบข้อความซึ่งแสดงถึงตัวตนของผู้แต่งในตอนต้นของกัณฑ์ทศพร ความว่า

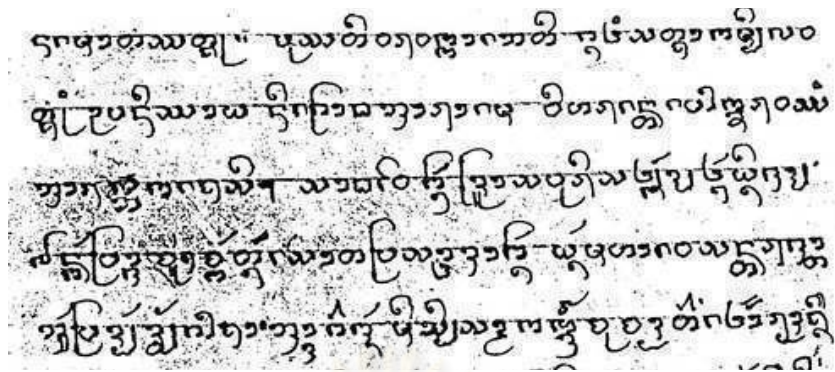
สาวโว ฟังดูราสัปรุสทั้งหลาย ทั้งยิงชายแลนักรบราช จูงจักตั้งไล่ต
ประสาทดดาฟัง ยังมหาเวสสันดรชาติ อันประดับด้วยคาถาอาดพอพัน มีสืบ
สามกัณฑ์จุจอต ต่อเท้ารอดถึงปาย ท่านทั้งหลายมврมาก ไต่พันจาก
สงสาร ถึงนิพพานวงงแก้ว ถึงที่แลวทุกข์ทั้งมвр จูงชวรกันพร้าพร้อม ตั้งหู
น้อมฎาฟัง ดั่งจักได้ยเทศนาไพพายหน้านี้เทื่อ

(ทศพร/๕/๔-๘)

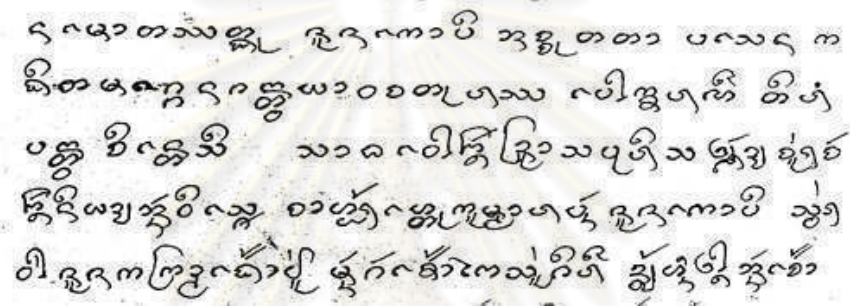
ข้อความที่ปริวรรตมาลงไว้ข้างต้น เป็นหลักฐานเดียวที่บ่งบอกว่าผู้ประพันธ์มหาชาติ
สำนวนนี้น่าจะเป็นพระภิกษุเพราะใช้คำว่า “เทศนา” ประกอบกับมีคำเชื้อเชิญให้อุบาสก อุบาสิกา
มาร่วมฟังเพื่อจะได้รับอานิสงส์โดยถ้วนทั่ว

๒.๒.๔ ผู้คัดลอก

ต้นฉบับมหาชาติที่ผู้วิจัยปริวรรตและศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่ได้ระบุนามของผู้
คัดลอกไว้เนื่องจากความเชื่อเดียวกันกับสาเหตุที่ไม่ระบุนามผู้แต่งคือ ประสงค์ให้งานของตนเป็น
อานิสงส์ทางศาสนา และเชื่อว่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์และสูงส่ง จึงไม่สมควร
อ้างชื่อตนเองเทียบเคียงกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า อย่างไรก็ตาม สันนิษฐานได้ว่ามหาชาติฉบับ
นี้น่าจะมีผู้คัดลอกร่วมกันอย่างน้อย ๒ คน คัดลอกกัณฑ์ที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ๑๓ ๑ คน
และคัดลอกกัณฑ์ที่ ๘, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒ ๑ คน สังเกตได้จากอักขรวิธีที่ต่างกัน เช่น ผู้คัดลอกกัณฑ์
ที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ๑๓ สะกดคำที่ประสมด้วยสระ เอือ ตรงตามรูปสระ แม้ว่าในภาษาของ
ชาวไทลื้อจะออกเสียงสระเอือเป็นสระเออก็ตาม แต่ผู้คัดลอกกัณฑ์ที่ ๘, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒ นิยมใช้
รูปสระ เอือ สะกดตรงตามการออกเสียง อาทิ คำว่า เหมื่อน สะกดเป็น เหมมิร (กุมาร/๖๘๓/๑๔)
นอกจากนี้ ความแตกต่างที่สังเกตได้ชัดเจนคือ ลายมือของผู้จดจารต้นฉบับ ดังภาพตัวอย่าง

ภาพที่ ๔ ต้นฉบับมหาชาติไท่ลื้อจากหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 上 (เล่ม ๑) กัณฑ์ที่ ๑

ภาพที่ ๕ ต้นฉบับมหาชาติไท่ลื้อจากหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 下 (เล่ม ๒) กัณฑ์ที่ ๘

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของลายมืออาจมีสาเหตุจากการรวบรวมต้นฉบับของคณะกรรมการกรมเทศบาลเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ซึ่งเป็นไปได้ว่าสอบทานจากต้นฉบับมหาชาติหลายฉบับ และคัดเลือกต้นฉบับที่สมบูรณ์มารวมกัน หรืออาจหาต้นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในชุดเดียวกันไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การคัดลอกธัมม์โดยใช้ผู้คัดลอกร่วมกันหลายคนก็มีโอกาสเกิดขึ้นได้ กรณีที่ธัมม์เรื่องนั้นมีเนื้อเรื่องค่อนข้างยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องมหาชาติ ในบางครั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้คัดลอกหลายคน หลายหมู่บ้าน (ขนานแก้ว, **สัมภาษณ์**, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๑) และผู้คัดลอกธัมม์ต้องเป็นพระสงฆ์ พ่อจารย์และขนานเท่านั้น ห้ามฆราวาสทั่วไปนำธัมม์มาคัดลอกเองเพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิต (พ่อเผ่าหอม, **สัมภาษณ์**, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๑)

พ่อจารย์ หรือ พ่ออาจารย์ เป็นคำเรียกยกย่องผู้ที่ผ่านการบวชพระมาแล้วและมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน แต่ละชุมชนหรือแต่ละหมู่บ้านจะคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมเพียง ๑ คนเป็นพ่อจารย์ประจำหมู่บ้าน พ่อจารย์เป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากชาวไท่ลื้อทั้งในและนอกหมู่บ้านและทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ฝ่ายฆราวาสประกอบพิธีทางศาสนา รวมถึงคัดลอกต้นฉบับหนังสือธัมม์ตามโอกาสที่มีผู้ว่าจ้าง ส่วนขนาน คือ ผู้ที่ผ่านการบวชพระมาแล้ว

การจำกัดกลุ่มผู้มีสิทธิ์คัดลอกธัมมโดยอ้างความเชื่อดังกล่าวน่าจะเป็นกุศโลบายป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการคัดลอกและการสืบทอดเรื่องราวทางศาสนา เพราะพระสงฆ์ พ่อจารย์และฆานานต่างได้รับการศึกษาทั้งด้านความรู้ทางศาสนา ความรู้ทางอักษรวิธี ผ่านการฝึกฝนสมาธิในการคัดลอก ทั้งยังผ่านการขัดเกลาทางคุณธรรมมาแล้ว โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดทั้งการคัดลอกและการตีความจึงน่าจะน้อยกว่าหากเปรียบเทียบกับกลุ่มคนที่ไม่ได้บวชเรียน

๒.๒.๕ ส่วนวนที่พบ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่ามหาชาติไทลื้อในสิบสองปันนามีทั้งหมด ๔ ส่วนวน^๑ ได้แก่ ส่วนวนห่านหัว ส่วนวนเมืองบ่อ ส่วนวนนางหล้า และส่วนวนผ้าขาว

๑. ส่วนวนห่านหัว หรือ กับลวง เป็นส่วนวนที่มีขนาดยาวมากที่สุด ถึงขนาดทำให้พระสงฆ์ผู้เทศน์เสียงแหบแห้งและหัวคล้ายเสียงห่าน จึงเป็นที่มาของชื่อ ห่านหัว (พระคำถีน, สัมภาษณ์, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑)

๒. ส่วนวนเมืองบ่อ หรือ กับน้อยเมืองบ่อ เป็นส่วนวนที่มีขนาดสั้นกว่าส่วนวนห่านหัว แต่ยาวกว่าส่วนวนนางหล้า (พระคำถีน, สัมภาษณ์, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑) ผู้วิจัยไม่พบต้นฉบับมหาชาติส่วนวนนี้ที่สิบสองปันนาแต่ชาวไทลื้อหลายคนทั้งชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในสิบสองปันนาและชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นยืนยันว่ายังคงมีอยู่^๒

๓. ส่วนวนนางหล้า หรือ กับน้อย เป็นส่วนวนที่มีขนาดสั้นกว่าส่วนวนเมืองบ่อ เนื้อหากระชับ ไม่นิยมบรรยายหรือพรรณนาความให้ยืดยาว จึงมีชื่อเรียกว่า นางหล้า^๓ (พระคำถีน, สัมภาษณ์, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑)

๔. ส่วนวนผ้าขาว จากความทรงจำของผู้เฒ่าที่สัมภาษณ์กล่าวว่าส่วนวนนี้เคยมีอยู่และเคยใช้ก่อนปฏิวัติวัฒนธรรมในสิบสองปันนาไม่พบต้นฉบับส่วนวนผ้าขาวเพราะสูญหายไปในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม (พ่อเฒ่าคำเพา, สัมภาษณ์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) แต่ในล้านนามีมหาชาติ

^๑ จำนวนสอดคล้องกับที่ระบุไว้ในความนำของหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达腊》 (上下) แต่ในหนังสือไม่ได้กล่าวถึงว่ามีส่วนวนใดบ้าง

^๒ ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในเมืองยอง ประเทศพม่า และชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ใน อ.แม่สาย จ.เชียงรายกล่าวว่ายังมีมหาชาติกับน้อยเมืองบ่อในท้องถิ่นของตน (พระมหาวรเชษฐ มหาวิริโย, สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๔)

^๓ คำว่า “หล้า” หมายถึง เล็ก น้อย ชาวไทลื้อเรียกลูกชายคนสุดท้ายของว่า “อ้ายหล้า” และเรียกลูกสาวสุดท้ายของว่า “อี่หล้า” หรือ “นางหล้า” เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวไทลื้อใช้คำเรียกผู้หญิงตั้งชื่อธัมมมหาชาติ ทั้งที่โดยปกติแล้วผู้ชายไทลื้อมักมีบทบาทหน้าที่ทางศาสนพิธีมากกว่าผู้หญิงไทลื้อ

สำนวนพระยาพื้นซึ่งเรียกอีกชื่อว่าสำนวนผ้าขาว (ประคอง นิมมานเหมินท์, ๒๕๒๖: ๑๑๔) อาจเป็นสำนวนเดียวกัน

จากการเก็บรวบรวมต้นฉบับมหาชาติในสิบสองพันนา ผู้วิจัยพบต้นฉบับมหาชาติไทลื้อ ๒ สำนวน ได้แก่ สำนวนห่านห้าว และสำนวนนางหล้า ดังแสดงรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ ๖ สำนวนของต้นฉบับมหาชาติไทลื้อในสิบสองพันนา

ฉบับ	สำนวน		
	ห่านห้าว	นางหล้า	หมายเหตุ
๑. มหาชาติฉบับหลักที่ใช้ศึกษา	✓		
๒. วัดบ้านหนาด		✓	
๓. วัดบ้านสวนมอน ๑	✓		
๔. วัดบ้านสวนมอน ๒	✓		
๕. วัดบ้านสวนมอน ๓		✓	
๖. วัดบ้านสวนมอน ๔		✓	
๗. วัดบ้านสวนมอน ๕		✓	
๘. วัดบ้านสวนมอน ๖		✓	
๙. วัดบ้านสวนมอน ๗		✓	
๑๐. วัดบ้านสวนมอน ๘		✓	
๑๑. วัดบ้านสวนมอน ๙		✓	
๑๒. วัดบ้านสวนมอน ๑๐	✓		
๑๓. วัดบ้านสวนมอน ๑๑		✓	
๑๔. วัดบ้านสวนมอน ๑๒		✓	
๑๕. วัดบ้านสวนมอน ๑๓	✓		
๑๖. วัดบ้านสวนมอน ๑๔		✓	
๑๗. วัดบ้านสวนมอน ๑๕		✓	
๑๘. วัดบ้านแก่ง ๑	✓		
๑๙. วัดบ้านแก่ง ๒	✓		
๒๐. วัดบ้านแก่ง ๓			

๒๑. วัดบ้านจ่า ๑	✓		
๒๒. วัดบ้านจ่า ๒	✓		
๒๓. วัดบ้านจ่า ๓		✓	
๒๔. วัดบ้านถิ่น ๑		✓	
๒๕. วัดบ้านถิ่น ๒	✓		มหาชาติวัดบ้านถิ่น ๒ เป็นมหาชาติฉบับเดียวมหาชาติไทเขินซึ่งพิมพ์ในเชียงใหม่
๒๖. วัดป่าเซตย์		✓	สำนวนนางหล้าของวัดป่าเซตย์ มีการขยายความมากกว่าสำนวนนางหล้าอื่น และมีอักษรวิธรรวมถึงการสะกดคำที่ถูกต้องแม่นยำกว่า
๒๗. วัดเขียงเงิน	✓		
รวม	๙	๑๓	

จากตารางหากเปรียบเทียบโดยภาพรวม ความแตกต่างระหว่างจำนวนมหาชาติสำนวนห่านห้าและสำนวนนางหล้าอาจมีไม่มาก แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะมหาชาติ ๑๕ ฉบับที่พบในวัดบ้านสวนมอน จะเห็นความแตกต่างของจำนวนมหาชาติทั้ง ๒ สำนวนอย่างชัดเจนคือ มีสำนวนห่านห้าเพียง ๔ ฉบับ แต่มีสำนวนนางหล้ามากถึง ๑๑ ฉบับ เหตุที่ผู้มีจิตศรัทธานิยมถวายธัมม์มหาชาติสำนวนนางหล้ามากกว่าอาจเป็นเพราะปัจจัยด้านราคา ค่าคัดลอกต้นฉบับโบราณซึ่งสำนวนนางหล้ามีราคา ๑,๒๐๐-๑,๓๐๐ หยวน^๑ หรือ ๖,๐๐๐-๖,๕๐๐ บาท สำนวนเมืองบ่อราคา ๑,๔๐๐-๑,๕๐๐ หยวน หรือ ๗,๐๐๐-๗,๕๐๐ บาท และสำนวนห่านห้าราคา ๑,๖๐๐-๑,๘๐๐ หยวน หรือ ๘,๐๐๐-๙,๐๐๐ บาท (ขนานแก้ว, **สัมภาษณ์**, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๑) และการถวายธัมม์มหาชาติสำนวนนางหล้ายังใช้ระยะเวลาประกอบพิธีน้อยกว่าสำนวนห่านห้าเพราะมีเนื้อหาล้นกว่า^๒ ประกอบกับชาวไทยเชื่อว่าการถวายธัมม์มหาชาติไม่ว่าสำนวนใดก็ได้านิสงค์เสมอกัน ขอเพียงเจ้าภาพมีจิตศรัทธาเท่านั้น (พ่อเฒ่าคำเพา, **สัมภาษณ์**, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) จึงเป็นสาเหตุให้ชาวไทยผู้นิยมถวายธัมม์มหาชาติสำนวนนางหล้ามากกว่าสำนวนอื่นๆ

เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างมหาชาติ ๒ สำนวนอย่างชัดเจน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบเนื้อความบางส่วนระหว่างมหาชาติสำนวนห่านห้าฉบับหลักซึ่งผู้วิจัยใช้ใน

^๑ เทียบเป็นเงินไทยด้วยอัตราเฉลี่ย ๑ หยวน = ๕ บาท

^๒ พิธีเทศน์มหาชาติสำนวนนางหล้าใช้เวลาประมาณ ๑๒ ชั่วโมง ส่วนสำนวนห่านห้าใช้เวลาประมาณ ๒๔ ชั่วโมง (พระคำถิน, **สัมภาษณ์**, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑)

วิทยานิพนธ์นี้ กับมหาชาติล้านนนางหล้าฉบับวัดบ้านสวนมอน ๓ ซึ่งมีเนื้อหาคือบ ๑๓ กัณฑ์ ดังตาราง

ตารางที่ ๗ มหาชาติไทลื้อล้านน่าน่านหัวเปรียบเทียบกับมหาชาติไทลื้อล้านนนางหล้า

ล้านน กัณฑ์	น่านหัว	นางหล้า
ทศพร	<p>สาวโว ฟังดูราสปุริสทั้งหลาย ทังยิงชายแลนักรพราช จุงจักตั้งโสตประสาทดาฟัง ยังมหาเวสสันดรชาตอันประดับด้วยคาถาอาดพอนมีสิบสามกัณฑ์ จอดต่อเท้ารอดถึงปาย ท่านทั้งหลายมวรมาก ไค่พ้นจากสงสาร ถึงนิพพานวอยแก้ว ถึงที่แลวทุกข์ทังมวร จุงชวรกันพร้าพร้อม ตั้งหน่ออมฎาฟัง ตั้งจักได้ยเทศนาไพพายหน้านิเพื่อ</p> <p>สตถุมากกว่า สตถุ วาโห นายโก พรพุทธเจ้าตนเปนนายนามู๋ นำสัตเข้าสู่นรัพพาน ยังธัมมารสอรเกล้า อาไสยซึ่งเม็งเกล้าซีกัมบิลวัตถุ ทังภิกขุสงฆ์มวรมู๋ พรเข้าสู่อาราม ซีนีโคธงามชมนขึ้น กว้างระรื่นอุดม พรปรมผ่านแผ้วซึ่ง หร่าฝนแก้ว โบกขรพัตตกลงมาในญาติวงสาเปนเหตุ พรจึงเทศเทศนายังมหาเวสสันดรชาตกชาต ด้วยบาทต้นคาถาว่า <i>มุสุสติ วรณณนาภาติ นิแล</i></p> <p>สตถุ สพุพญญุ พรพุทธเจ้า ตนเปนคูแก่โลก เปนพรโปรชสัตตาคนได้ยตรัสปรยา อันยั้งแลว ยังธัมมจักแก้วหีนินดีแก่บัญญัติคือทัง ๕ แลว ตนแก้ว จึง</p>	<p>สาวโว ฟังดูราสปุริสทั้งหลาย จุงจักฟังนิยามมหาชาต อันประดับไปด้วยสหบาตบาฬี สนนัทสชาต เปนโหวาดพุททวาจาแลเด</p> <p>สตถุ อันว่าสัพพัญญุพรพุทธเจ้าตนอันปรเสริฐ อันเกิดมาตริสสมโพธิญาณเจ้าค้อยู่สถิตสำราญในนิโครธอารามหลังล้ำเลิศ เจ้าค้ออาไสยซึ่งเม็งกับปิลพัตอันเปนที่เกิดแห่งตนแก้ว เจ้าค้อปรารมซึ่งหรรูโรกขรพัตหี่เปन्हัดแล้ว ตนแก้วจึงเทศนาว่า <i>มุสุสติ วรณณนา เภาติ</i> ดั่งนิมาแล <i>หิ</i> ด้วยมีแท้แล</p> <p>สตถุ อันว่าสัพพัญญุพรพุทธเจ้าตนนั้งเคล้าผวดหมู่คนแลเทวดา คั่นว่าเหมันตรคูหนาวข้ามล่องพ้นไฟแล้ว ตนแก้วพรทสัพพัญญุณ อันมีชีณาสาวกอรหัน</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัว	นางหล้า
	<p>สเด็จพระเจ้า เข้าสู่ในราชคหเมืองใหญ่เพื่อ ให้แล้วคำใฝ่ปฏิญาณ แก่พระยาพิมพิสาร แห่งนั้น อยู่ที่นี่สามเดือน มีรถดูหนาว อันเชื่อนคาคดแล้ว ตนแก้วจึงทวยมา กับด้วยอรหันตาหุมเห็น ได้ยยิบหมีร์เป็น บริวาร มีเจ้าอุทากิเถรนำทางเข้าสู่ไพร อดเม็งกัมบิลวัดตฤอยู่สวัสดิ์ดี เป็นบถม หัวที่ก่อนแล</p>	<p>ตาเปนบริวารมวรมากยิบหมีร์ เจ้า หากทวยมา มีอุทากิเถรเปนนายนำหุม ค้เข้าไฟสูเม็งกับปีรพัดอันเปนที่อยู่แห่ง ตนคมีแล</p>
<p>หิมพานต์</p>	<p>ลำดับธัมมเทศนามารอด กันถ้วรจอด หิมพาน สวรรวราชผู้สดีคานอคาวั คันได้พรซึ่งท้าวอินทา นางคัจฉิตายคา คาค จากปราสาทเวงไชยน ลงมาเอา ปฏิสนก้าเลิศ ได้เกิดท้องอัครคมเหล ตนเปนเทวีแห่งพระยามัททราช ถ้วร ขนาดบัวมวร สิบเดือนควรคากจาก อัน พรากท้องมาฎา มีคัณธหอมมาก เหมือน ตั้งท่านหากดูปไลด้วยตักคัน หอมจัน มันครค้อย จึงใส่ชื่อนางนาคน้อยผู้สดี คิลิลาขึ้นใหญ่ นับว่าได้ ๑๖ ปลิ มีสิริ งามวิเสศ เปนต้นว่างามด้วยพรเกียด แก้วเกสี อันมีปายผมหัยอรลงถึงน้อง ครหวัดก่องขึ้นพายบน ชุเส้นคมีแล</p> <p>ตทา ในกาละนั้นสวด พรายาสีวิราช ลวดนำมา ยังราชกัญญาหนุ่มหน้า หื้อแก่ลูกเต้าชื้อสนไชยกังกางไฟด้วย เสตตสัตทยด ค่อุสสรราชากิทยด หื้อเป นราชเทวีเมื่อนั้นแล</p>	<p>อันว่านางผู้สดีคิตนนั้น คันว่าเอา พอรสิบปรการในสำนักอินทาเจ้าฟ้าแล้ว นางแก้วจึงลงมาจากดาวติงสา แล้วคมา เอาปฏิสนธิในท้องแห่งนางแก้วเทวีแห่ง พระยามัททราช แล้วคอยู่ในปราสาทแก้ว ด้วยสวัสดิ์ดี ทสมมาเส คว่าได้สิบเดิน บัวมวรแล้ว นางแก้วเกิดพรากท้อง มาดา หอมคัณธจันทยด เหตุว่าอายเนื้อ แห่งนางหอมขนาด ยามนั้นญาติทัง หลายเอาเปนเหตุ แล้วลวดใส่ชื่อนางแก้ว ผู้สดี ราชกุมมารีมีอายุได้สิบหกชวบ เข้า ลักษณะเจ้าดูงามนักแล</p> <p>ตทา ในกาละนั้น พรายาสีวิราช ค้ไฟ นำเอานางน้อยนาคผู้สดีมาเปนราชเทวี แก่สญเซยยลูกเต้า ลวดหื้อเปนเจ้าอยู่ เสวียเม็ง</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัว	นางหล้า
ทานกัณฑ์	<p>สรวุ พึงดูราสบุริสทั้งหลาย นิยายนิจก กล่าวให้รู้ข่าวว่ามี อันว่า นางมุสสดีผู้ล้ำ เลิศ ค่ครนึ่งเกิดทางใจ ว่าข่าวอันใดเด็ด ใหม่ แห่งลูกไธ้ยคุณางนิชา จินุเตตวา คุณนึ่งใจตั้งนิแลว นางแก้วลวดลงไฟ ด้วยยามคำสระอาด อันมีผ้ากั้วาดทาง บัง แวดวยรบังบ่ปอง เพื่อบั้คนส่องเลง หัน นางโพระผืนยีนอยู่ เทบปตุแก้วกูที่ นอร ยินสงยวอรรคปาก อันสองท้าว หากจากัน คือว่าพรรยาเวสนตรแลลูกสร ไฟ นางคร้องรำให้ไฟมา ควรชุนณา มากนั้กแล</p>	<p>อันว่า นางมุสสดีตนแม่ ได้ยินแต่คนจา นางพรรยาคนเด็ดใหม่ ข่าวสวนสอง แก่นไธ้ ลูกคืองยังเปนสันไธ้ร้อนใหม่ คุ้เข้า ไฟไธ้ถามคู้ที่นี้ ว่าอันแล้ว นางคไฟด้วย โยญานอันมีสิวิราด คไฟเ็นอยู่ที่ไธ้ลูก น้อยบุตรตา ลวดไธ้ยินวาจาอันเปนทุกข สวกใหม่ นางคร้องให้ควรรอินดูชุนณา มากนั้กแล</p>
วนปเวสน์	<p>อันว่า ท้าวพรรยาขตุติยชาติ ๔ พรองราช ราช หันคนมามวรหมู่ พายหน้าอยู่หน ทาง เจ้าควางอานุสวาด ยังถ้อยบาด คำถาม ว่าโหนุโต ดูรา คนทั้งหลายน้อย ใหญ่ อันทวยไธ้ไฟมา เขาวักไธ้ยกว้าง มิชอบข้างหนไธ้สนชา</p> <p>มนุสสา อันว่า คนทั้งหลายฝูงอยู่ไธ้ เขากล่าวให้วันทา ว่าข้าแต่มหาราช เจ้า อันว่าทางไธ้เข้าวงกฎ ดูครสถไธ้ มาก ทางร้ายหากหนักหนาแลนา</p>	<p>ลำดับธัมมเทศนามารอด สรวุอันว่าทั้ง ๔ ตนพ่อแม่ลูก ด้านถ้อยถูกจยรจา ยังคำ รักสเนหาอ้ออ้อย แจ้ลูกน้อยทวยไฟ คัน หันคนทั้งหลายอันมาพายหลัง แลมาแต่ พายหน้า พรเจ้าจึงถามว่า ดูราเพินทั้ง หลายเหย วงกตตบพพไธ้ อันว่าน้ำกััด เย็นใส รู้ว่ามีที่ไธ้สนชา</p> <p>มหาชนา อันว่าคนทั้งหลายบอกเจ้า ค้อยด้านเล่าคำหวานว่า ข้าแต่มหาราช เปนเจ้า อันว่าเขาวงกตไธ้กลมาก ท้าวไธ้ หากนานทั้งชแล</p>
ชุก	<p>สรวุ พึงดูราสบุริสทั้งหลายมวรหมู่ อัน ตั้งหน้าอยู่ภูาพึง ด้วยคบบย้าอ้อร่นอม ใจขึ้นพร้อมชมบาน จูงจักพึงนี้ทานถ้วร</p>	<p>ลำดับธัมมเทศนามารอด จอดถึงกัน วิถนปเวสกัณฑ์เป็นคำพอรคำมิภรนิ ไธ้ไปเส้า ตามดังพรพุทเจ้าหากเทศนา</p>

๑ คาคว่าคั้ดลอกผิด เมื่อสอบทานกับสำนวนนางหล้าฉบับอื่นเขียนว่ากัณฑ์ชุก

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัว	นางหล้า
	<p>ถึ ปางเมื่อท้าวทั้ง ๔ ครรสูตตรา ส้างบร หมวดภาวนา</p> <p>ตทา ในกาละเมื่อนั้น ยังมีพราหมณา بابไ้ มั่นถ้อยไว้ดีหลี อยู่ในเม็งพา ลานสียาวโยด เปนเชื้อโคด กรกฎร์พ ราม จัไซนามเค้าชาต ตามนัก ปราดเจ้า สังคห พ้มนชีโคลกพราหมลก เชื้อชาด ทกพดี แม่มั่นชีจุนุทพราหมณีเ้าแก่ ลุงมั่นชีโควินทแต่วงสา ส่วรตนพราม นันทนา มั่นเกิดปีกำเลิศกตยิ เติน ๗ ดีช ล้ำ แลม ๔ คำวัน ๕ ไทยวันจัดจับอก เป๊กเสดออกโหระ มั่นเกิดมายามคำ เร็กฟ้าพำราชาวเอต อาทิตยสเดจสูเมต ลคนากยัดตกดูร หม้มาครตามโยก ชีชู จกโขกแควรวดีว่าอันหันแล เมื่อนั้นเม็ง พาลานสีไหย่ได้กว้าง คนอยู่ล้างคาม ขงอานาจิมไกล้ ไฟลวดไหม้มลลาม ปยววามวะฐุ จับ เร็นปูเปนครัวร์ ไผพอย มั่นฟ้าพั้ง ผู้ทวยคังเค็งใจ ส่วรวพราม จรเต็นไกลมารอด ตาสอดสย้วเร็นมัน เท้าทองหัน เปนเฝ้า ออกเ้าไหม้คางตาย มันจิบหายวินาด ยังผ้าคาดกับตนพราม ทวยหนทกยาก हालยั้งปากจเร็นมา อยู่อานากลือกลาดในสวด หน้าเข้มข่วด บรู้ละอ้าย พาถงลายห้อยป่า จเร็นกำ</p>	<p>มานิแล ดูรา สารินุตทั้งหลาย จังจักฟัง นิยายเยอถึ หู้รู้ที่จำเอาทรา ไนเมื่อพรคร สูตตราตนผ่านแ้ว ไพบวชแล้วตั้งอยู่ ภาวนา</p> <p>ยทา กวาเล มีไนเมื่อนั้น ยังมีพรามเ้าผู้ ๑ ชีว่าซุจก เปนคนทูกไร่ขยรใจ หาอัน ไดจันุงจักินบได้ หาอันจ้ไว้บมี จัลยั้งชี วิตคยินยาก จึงออกพรากบ้านไฟแ้ว แสวงขอได้พอกิน ค่หอมไว้ได้ร้อย ๑ กหาบับนาคำแวง มั่นครักแพงเหลือ ขนาด ถงพามั่นค่ชาดหมุขบ ไนย ๑ มั่นค่กัวไฟพบจวรผู้หยาบซ้ำ กัวมาซ้ำ เอาเส มั่นค่ชีใจอยู่ไ้ ๆ พรามผู้ไ้ค่เปน ทูกคอบกัอรคำแดง</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัว	นางหล้า
	<p>วหาขี้ ไพบ่หล่ทุกสอก ทิ้งบ้านนอกแลใน เม็ง ได้คำเหล็งมามากร้อยคหาบณณ หากเปนของมันแลนา</p> <p>เอกสมี่ พราหมณ กุเลฎฐ เปตวามันค้ เอาคำไผ่ฝากไว้ ไนกรกรฐ์ ๑ ไว้ เคื่อพราม อันเปนพ่่านงอมิตตตาหน่ม น้อย พรามได้ฝากคำร้อย ๑ แลว ค้ ลวดหนีไผ่วันนั้นแล</p>	<p>ส่วรชุกพรามมันคมีสหายรักแพงไว้เริน ๑ เปนที่อ้างอาไสรซึ่งมาเขา มันจึง เอาคำแดงไผ่ฝากไว้หั้น</p>
<p>จุลพน</p>	<p>สวโว พิงดูรา สบุริสทั้งหลาย นิยายนิ จักกล่าว ถึงพรานเจตบุตรผู้หน่มเหน้า อัน ทำวอยู่เฝ้าดงขยว หั้นพรามทยวมารอด ห้มันจอตโจบาน เอาเนื้อฟานกับเข้าป็น ปู้เกล้ากินดี น้ำผึ้งดีของใหม่ ตรองแลว ไหส่คดินลาย กับชาททรายสุกแห่ง ค่อย แต่งแสงป็นพราม วันลूरตามไจปู้ หั้นง อยู่ก่างทาง มีกวาตางไม้ซี้ ทัดซี้หั้นแหน พราม จับอกสาลาารามกู่กว้าง แห่งพร เจ้าข้างเวสันดอรรคกล่าวเปนคาถาว่า : เอสเสไล มหาพราหุเม...</p>	<p>ส่วรว่าชุกกพรามผู้เฝ้า มันค้ลวดล่ายว่า จักไผ่นำเอาพรายาเวสสันดร หี้พอกมา เม็ง หี้รุ่งเริงแก่ไพร่ฟ้า พรามเจตบุตรค้ย้าว หน้าขึ้นชมบาน มันค้เอาเข้าน้ำโกชนะ อาทานมาทำไว้หั้นแขกแก้ว พรามเกล้าได้ กินแล้วมานั่งอยู่จากัน จึงจับป็นยังขาเนื้อ ทรายแห่งใหม่ ภิกเกือไส่ยังพอกับทั้งน้ำ ผึ้งเต็มบ้อ ไม้ ของหวานคูหลานป็นลง เกล้า คนเกล้าจึงพาไฟที่น พรามเจตบุตรผู้ ไจหัววจักบอกด้าวหนทาง ทานค้วางมี ขาซี้บอกหี้พรามเกล้าได้รู้ทุ้สรอ้ หนทาง คมีวันนั้นแล เอสเสไล มหาพราหุเม...</p>
<p>มหาพน</p>	<p>สวโว พิงดูราสบุริสทั้งหลาย นิยายนิจัก กล่าวหี้ ฐู่ชาวพราหมณา ผู้เกิดมาไน ภารทวาชคุโต ได้ยินคำเจตบุตรลวดทยว ไฟ ที่ทันใดเจ้าอจตุรสีอยู่ พรามเข้าปรา ไส มีหัวใจชมขึ้น มีไหวยี่นถวายสาน กล่าวคาถาดังนี้ :</p>	<p>ถ้าดับธัมมเทศนามารอด ต้เท้ารอดมหา วิณณา ดูราสบุริสสทั้งหลายผู้งจลาด จง จัดตั้งโตปราสาทดาฟังทรา ภารทวาไซ อันว่าชุกกพราม ผู้เกิดมาไนภารทวาช โคต เปนหนวดย้อยขามคาง คจจนโต มันค้ไฟตามหนทางอันเจ้าอจตุรสีห้ บ้อ ปู้พรามเกล้าคู้ทุ้สรอ้ ค้ความทาง</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัวข้อ	นางหล้า
	<p>กจจิญโญโต กุสุสลั กจจิญโญโต อนามย์ กจจิญโญจนยาเปสสิ กจจิญโญลุด ผลาพหู : ข้าแต่ตปสุสรสิ ความสวัสดี ยังค้อยได้ บ่เปนอยาดธิได้ในตนชฤฯ อนามย์ ทุกักงวนบ่ใกล้ บ่ส่วใหม่ในใจ แลฤฯ ท่านยังลยั้งตนไปบ่ยาก ลูกไม้ หากแสวงหา มูลผลาห้วมันแลห้วชาก ยังได้มากพ้งันแลฤฯ</p> <p>กจจิจิ ฑัสา จ เหล็กยุงบินเปนหมู่ ยังบ่ เข้าใกล้สู่ชบตนแลฤฯ</p> <p>สิริสูปป ฐุสิงสาตัวใหญ่ ฐุน้อยไก่อหวอง หลาย บ่มากายกยักกอด ยังบ่ตอดบา ทาท่านฤฯ</p> <p>วพมีคา เนื้อพาลาหลายหลาก ตัวกล้า มากเตมตัน วเนหันไนปา ยังบ่ล่าหิสา ชฤฯ</p> <p>ตปใส เจ้ารสีคืดชอบ แล้งกล่าวตอบคำ พราวมว่า</p>	<p>พราวมวางตีนไฟไวใจ ๆ เข้าป่าไม้ทวยไว เข้าดงไพรจับจอด ค่ไพรอดที่อยู่เจ้าอ จตุตรสิ พราวมยินดีกว่าเกล้า จั้งไหว เล่าปฐิณฐารว่า</p> <p>กจจิญโญโต กุสุสลั กจจิญโญโต อนามย์ กจจิญโญจนยาเปถ กจจิญโญลุด ผลาพหู กจจิด สาจมคคสจ อปปเม วสิริสูปปา วนุเน กจจิจิ หิ ๓านวิชาติ ข้าแต่มหารสิบวดไ้ สภาวะหาพรายาทธิบ่ได้ ยังมีแก่เจ้าค ตนเปนขึ้นนักบวด เจ้าค้อยสั่งประหม่ยด อยู่สวัสดี เจ้าค้อยยังชีวิตอินทรีบ่ยาก ลูไม้หากพ้งันแลฤฯ</p> <p>ปรกาน ๑ เหล็กยุงอันตอมไต่</p> <p>ฐุน้อยไหย่นานา ๆ สิริสูปปา อันว่าฐุสิง แลงูเห่า สั่งดงเหล่าทวยทาง คี่ว่าฐุชยว แลงูอด จัเขบ ค่บ่มาดั้นตอดบาทาชฤฯ</p> <p>เพินลีเนื้อไนปลา ทयरย่อมล่าหาคน เขา บ่มาชนยังเจ้า ยามเข้าปล่าหามันแลฤฯ</p> <p>เมื่อนั้นเจ้าจตุตรสิตนชอบ ค้อยด้า ตอบคำพราวมว่า</p>
กุมาร	<p>สาธไวพ้งดูราสบุริสทั้งหลาย จุงจั้ง นิยายอันวิเสศ จาห้องเหตุกุมมารบัน</p>	<p>ล้าดับธัมมเทศนามารอด ถึงกุมารบันพัน ให้กว้าง อันเราจักเทศนาบัดนี้แล</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหน้า	นางหล้า
	<p>ซุชโกปี สวรรว่าซุชกพรามเถ้าปู่ มั่นค้เข้า ไฟสู่คีรี ด้วยหนทางอันเจ้าอัศจรรย์สีหาก บอก ทุกสรอกห้วยดงไพร สียงหนทาง ไกลไพยาก เนื้อเบื้อหากหลวงหลาย ตัวบ่ตายจึงรอด สระแก้วยอดโปกขรณี จตุรัสสี่สี่แจ่ง พรามเถ้าแต่ครนึ่งใจ</p> <p>อซุชในวันนี้ ตาวันตกต่ำค้อย ค่าอ้อย ซ้อยพดี อันว่าราชมัทรีแก่นไฉย ไฟป่า ไม่รอมมา สู่ศาลาแก้วกู๋ คุ้งยังพริกอยู่ สบายแรงก่อรเทื่อ มาตุโม อิติถีย นาม ซี้ผู้ยั้งทั้งหลายนี้เนาใจบาบ ทयर ยอมหื้อเสลาบแก่ผู้งษ์ แห่งผู้จ้ยทานต์ ทयरยอมส้หื้อเป็นอนุตราย คุ้งยังรู้บาย อันจ้เสปรโยช อันจ้เป็นโทษบ่ควรไฟ คันถึงไฉวันพรุก นางทำวถูกแสงงหระ ยังผาลาลูกไม้ คุเยะเข้าไปสู่พระบาดไ้ เวสสันดอร คุ้งจ้อวอห้เอาลูกแก้ว คันได้ แล้วรีบเอาหนี แต่เมื่อนางราชมัทรี บ่ทันมารอด นำเอาสองเจ้ายอดกันหนี ซาแล</p>	<p>สวรซุชกพรามผู้ไป อันจรเดินทยดเข้าป ล่าไม้คีรี มั่นค้ไฟตามหนทางอันเจ้าอ จตุรัสสีหากบอก มั่นค้ไฟรอดข้างขอบคีรี อันมีจตุรสโปกขรณีอันมี ๔ แจ่ง งามทุก แห่งปุรดุ มั่นค้ครนึ่งใจว่า</p> <p>อช ในวันนี้ อภิกุสา สเนหา ค่เปนอัน หล้าค่าแล้ว อันว่านางแก้วตนแม่ราชมท รี รอยว่าพรากคีรีมาแล้ว นางแก้วคร้าพึง ว่ามาสู่ศาลาชฤฯ อันว่ามาตุความนินา ใจบาบ ทयरยอมมาห้ามลาบแก่ยาจกทั้ง หลายตาย ปุนทิวเส</p>
มัทรี	<p>สทุทโวฟังดูรา สบุริสทั้งหลาย จุงจ้ฟัง นิยายอันวิเสศ ในห้องเหตุมัทรียัง ส พุทญญตญญาณ อันว่าปรยา สัพพัญญตัญญาณอันไฏสัถสวาด อันว่าพรายเวสันตราชราชา หากปรารถ์ นาเอาทุ่เมื่อ มีใจเชื่อ ชมบานหวังเอา ปรยาสัพพัญญตัญญาณดวงปรเสฐฐ</p>	<p>ถ้าดับธัมมเทศนามารอด สวรอันว่าพร ยาเวสสันตรมหารสีตนผ่านแผ้ว อันมัก ใคร่ได้ปรยาแก้วปรมมโพธิญาณ จ่งปรา สาดนี้ ๒ กุมमारลูกเต้า หื้อทานแก่พราม เถ้าหากนำไฟ ยามนั้นแผ่นดินไหวหวั้ นินโท่ห้องจักขรบาน ตั้งแต่หิมมัพพาน แห่งห้อง สยงให้ร้องขึ้นเมื่อบูร เปนแก้วรา</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหน้า	นางหล้า
	<p>ในเมื่อลูกรักเกิดกับตาม คีชาลิ่งามสร อาด นางน้อยนาคัณฑหา รมุโณเฑ แห่ง พรยาเวสันตรราช หากปรสาดให้ลูกเต้า เปนทานแก่พรหมณาจารย์ผู้เฒ่า อันหาก เข้ามาข่มหาบถวิฬไหวหวัวร สยงก้องป่น ไพมา เบนโกลาหนข้าเข็กย้าวเย็กขึ้นถึง พรหมคมีแล</p>	<p>หนข้าเข็ก ย้าวเย็กขึ้นเมื่อถึงพรหมโลกค มีบัดนั้นแล</p>
<p>สักก บรรพ</p>	<p>สารโว พังดูราสบุริสทั้งหลาย ฝูงยงชาย น้อยใหญ่ ตั้งใจไฝ่ดาฟัง ยังรศธมมกัณเริง รอด ล้าดับจอดมาทัน ตามอันเราจ้เทศ จาห้องเหตุ สักกบันนี้เทื่อ เตสุ มักว่าทวิ สุขตุติเยสุ ในเมื่อทำวทั้งสองขัตติยชาติ คือว่าพรยาเวสันตรราช แลนางราชมีททรี ปีติมีวิโรด ยินดีสวดหนักหนา ยังจยร จาคักค้อย ชมชื่นช้อยถึงทาน ด้วย สาธุการคีตะชอบ สองด้านตอบจวนจา ด้วยปรการดั่งนี้สวดแล</p> <p>อทสกุโก เมื่อนั้นพรยาอินทาทนวิเสศ รู้แจ้งเหตุหรือ ค่ครนิงใจว่าดั่งนี้ ทิโย ใน วันวานี้สวด ทำวตนสร้างปรหมวดโพธิ สมพาน คือว่าพรภูพานเวสสันตรราช ค ได้ให้สองน้อยนาคกุมมาร แก่พรหม ณาจารย์ด้วยง่าย เอาลูกแก้วจ่ายเป นทาน แผ่นดินภูานไหวหวัวร ก้องสนร์ไพ มา</p> <p>อิทานิโกจิ หลอรว่าชายผู้เฒ่าผู้ ๑ สวด มี ชาติลวดหินา เข้ามาสู่ศาลาพรบาท ข้</p>	<p>ล้าดับธัมมเทศนามารอด ในเมื่อขติย ยอดเจ้ารสี กับทั้งนางราชมทรีหนุ่มน้อย จยรจ่าถ้อยคำอันชมชื่นยินดี อยู่ในคิริป ล้ากว้าง ค้อยอยู่ล้างภาวนาคมีแล</p> <p>อท ในกาละเมื่อนั้น สวรอันว่าพรยาอิน ตนผ่านแผ้วสัมิโพธิญาณ รำพึงต่อตน แก้วสมโพธิญาณว่า บัดนิพรยา เวสสันตรตนเล็ดแล้ว ค่สรลให้ลูกแก้วเป นทาน จักขรวานไหวหวัวรสนร์ก้องดีกัณน แล</p> <p>หินบุริโส หลอรว่ามีชายผู้เฒ่าผู้ ๑ ทย รย่อมปรกอบด้วยตันทหา ยาจิตัวเข้า</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัว	นางหล้า
	<p>เอานางแก้วราชมัทรี ผู้มีลักษณะดีอันยิ่ง ถวัลทุกสิ่งบัวรด คีลีละวัตพิ์แพง ปฏิบัติแห่งผัวกวีร์ อันพรยาเวสสัน ตร ราชคัจหีค้อยคาคอยู่พอยตัว เปนเอโก เลิศแลว มั่นคัจหีเอานางแก้วมัทรี หนี ไฟฟุ้งมีบ่ออย่าซาแล ตโต แรกแต่นั้นดีหลี สรวรว่าพรวรสีตนสักสวาด คัจหีเปนอัน ทุกข์ไร้ขนาดเซนใจบ่มีคนไญจมาอุ บฏฐาก ด้วยลูกไม้มากหรั้มัน พรนักรัน คัจหีทุกข์ยาก ล้าบากด้วยอาหารซาแล</p> <p>ผูนานหิ ควรคูอินท์เจ้าฟ้ากับเพศหน้า เปนพราหม เข้าไฟเข้าไฟสู่อารามหิมวาส แห่งพรบาทเจ้ารสี วอรรหีเอานางราชมัท รีศรีเลิศแลว เมมิ่งแก้วพอยใจเจ้าจอม ไธธิราช ภูวนาตรสี ค่ถึเอายอดทาน บารมีเลิศแลว บ่หั้นางหน้แก้วสาธาน แก่คนสามารถผู้อื่น พายลูลูกคัจหีขึ้นหีคีน บัน ยังนางมัทรีสันดั่งเก่า ขึ้นไว้เล่า ดีหลี แก่พรวรสีธมมิกราชแล คัจหีขึ้นมาสู่ ปราสาทแก้วภาวดีสา ซาแล</p>	<p>มาขอเอานางมัทรีหน่อแก้ว ได้แลวลวด หนีไฟตั้งอัน พรวรสีตน ๑ ตนดวย จ้อยู่บ่มี คู่จยรจา</p> <p>ควรคูอินทปองเต็ม ซอยค้ำบารมียิ่งล้ำ ลงไฟค้ำสมพานท่านเทื่อ</p>
<p>มหाराช</p>	<p>สาธโว พังดูรา โสตุชน กเลยุยาน สบ ริสทั้งหลาย นิยายนี้จักกล่าว หีรู้ข่าว สองศรี สรวรว่าโพธิสัตตตรีผู้เหง้า กับเจิง เจ้ามัทรี มีใจดีชมชื่น ด้านถ้อยยื่นย ทาน สององคานค้อยู่ ในแก้วกู่อาสรม อภิรมสรอาด อันอินทาธิราชหากวยรบัน วันนั้นแล</p>	<p>ล้ำดับธัมมเทศนามารอด ในเมื่อขติย ยอดเจ้ารสี คีพรยาเวสสันตรแลรราชมัทรี น้อยขนาด อันชมชื่นยินดี อยู่ในห้องอา วาดศาลา อันอินทาหากนเรเมตไวย แก่นไฉ้จ้อยู่สวัสสิคี่มีแล</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัวข้อ	นางหล้า
	<p>ทูลทูลโกปี สวรรค์อันว่าพรามชุกผู้เฒ่า นำเอาสองออรเจ้ากุมमार ซี่ว่าชาติคานขึ้นซ้อย กับทั้งนางนาคน้อยกัณฑ์ ทวยมัคคาไกลลี้ลวด ได้ ๖๐ โยชนคณนา</p> <p>อันว่าเทวภูาทังหลายมวรหมู่ กทำอยู่เมตตตามรักษาเจิงเจ้า สองหน้หน้ากุมमारลวดแล</p> <p>สุริเย ในเมื่อพรอาทิตยตกลงลุ่ม พรามเฒ่าชุ่มซามไฟ เอายังสองนงไวผูกไว้ กับต้นไม้บ่กฐณนา ยังสองโสภาไฉแว่น หีนอรแผ่นดินฎายแลนา สาย สวรรพรามไฉบาบ ก้วแต่เนื่อกล้าหยาบครนอง ตัวมันปองป็นสู้ ขึ้นไม้อยู่พายบวร พรามวางตนนอรหยยด ที่ค่าไม้ผยดลุ่มกันหันแล</p>	<p>ทูลทูลโกปี สวรรชุกพรามผู้เฒ่า ค่นำเอา ๒ เจิงเจ้าทวยไฟ ด้วยหนทางอันไกลนักร้อง นับว่าได้ ๖๐ โยตชนะมัคคา</p> <p>อันว่าเทวดาค่มารักสา ๒ กุมมานพี่น้องบ่ที่ต้อพรยาริสักอัน</p> <p>ในเมื่อตาวันตคต่ำ จักไกลค้ำพ่นอรพรามค่มมาผูกสองสร้อยอรกับเคลำไม้ สวรรตนพรามบาบไปบ่ก้วเลื่อ มันคขึ้นนอรเหนื่อค่าไม้ ออไรหวมมันคบ่ ชรฐณนา</p>
<p>ฉกษัตริย์</p>	<p>สาคโว พังดูราสบุริสทังหลาย นิยายนี้จักกล่าว หู้รู้ข่าวคามี สวรรว่าเจ้าชาติสิริยุวราช ค่เข้าไฟสู่อาวาสหิมพาน ถึงลัดฐานป่าไม้ ที่จิมไกลโบกขรณี จตุรสตีพ่แพ่ง มีสี่แจ่งเสมอกัน อาชญาบ้นรยงแรบ ที่ตั้งแทบข้างฝั่งมัจฉลินท์ เปนที่อันจักินแลอาบ แต่งทาบท้าวปราคากร เตมลัดฐานฝั่งน้ำ รอดทุกก้าเจือจต ยังหรัวรดอันตนซี่ นับได้หมีรสีพันมีชีอะน้นอะนยก ควรตั้งฝยดปงวาด เอาไยคางพายนอก หว่ายหน้าออกทางมา หี่แต่งฎาอยู่เฝ้า เพื่อบหี่เนื่อร้ายเขาราวี คีว่าราชสีแลเลื่อค่งแรดข้างลงมาหรา</p>	<p>ลำดับธัมมเทศนามารอดจอดถึงสกขติ สวรรอันว่าหน่อแก้วยอดชาติ มีอาชญาหี่เพินตั้งทับหลวงจจจต ต้อเท้ารอดฝั่งน้ำมูญจลินทสรล ซ้างมล้าผละเปนหมู่ ค่หว่ายหน้ารดแก้วหี่เข้าสู่หนทาง มอันนาดคางกันอยู่ เพื่อก้วแต่เนื่อกล้าครนองหันแล</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหัวข้อ	นางหล้า
	<p>ตสุมีชเณ ในเมื่อครสตราฟองรอด ไฟจุ จอดฝั่งโบกขรณี ริพลมีหลายมาก สยง ร้องปากเนิงนั้น สยงม้าพันหิแหรน สยง ข้างแสนพายพัง กงธนูตั้งปืนพาด สยง รถราชันไฟ แต่ดงไพรมีก้อน สนั่นร้อง หิมพานคมีแล</p> <p>อก มหาสตุโต ในเมื่อพรมหาคระต้ออัน อยู่ ไนแก้วกุสาลา ได้ยินสยงเสนาแลอา มาต ข้างร้องวาดสยงกวยร สยงฉะทยร มีมาก ฟังยินหลากสงไส เจ้าครนิงใจ ว่าดังนี้ ข้าสี่กะฝูงหยาบกล้า รอยว่าฆา พรบิตา จ้เข้ามาหราชอาณาจักร เพื่อห้เข้าสู่ แจ้งมีเขาจักรวรรเภาเอามัยรชาติ คู่ค้ทง ว่าเข้าสู่อำนาจความตาย ทำวกฎหมาย ดังนี้แลว จึงจรัยนางแก้วราชมัททรี ชวรเทวีชะใช้ ค้เอากันเข้าสู่ป่าไม้ที่จอม ดอย ไกลวกวอยหิวหอด ลวดนั่งอยู่ ซัดปรเนตตาทอดแลงภูวันนั้นแล</p>	<p>สโท อันว่าข้างมล้ำแห่งนั้นเนิง สยงคน เนิงให้ร้อง สยงสนั่นร้องโพงมา</p> <p>เมื่อนั้นแลพริยาเวสสันดรได้ยยินสยง อันนั้นแลว ตนแก้วลวดตกใจ กัวยเภา หลายสิ่ง ตนแก้วจ้จ้รำพึงว่า ข้าเล็กทั้ง หลายฝูงนินา รอยว่าข้าพริยาสี่สันไซตน หน่อแก้ว หี้สยงชาดจ้จ้เข้าอาวาดมา ตาม เขามีความคยดให้บาป จ้จ้จ้มา ขนาบข้าตนค้ ชอยค้จ้เยอะดังฤฯ ตนได้ พอยจ้จ้ตายได้แจ้งมีเขา มหาสตุเจ้า มีเกยภยันกัวยตาย มีตัวอันสนั่นรสายว วาด ค้ถึเอาแขนนางแก้วขนาดเทวี ชวรกัน หนีบ่อยู่เล่า ขึ้นสู่จอมดอย เจ้าจับคอย ที่มือตา หยย้มผ่อหน้าครางเมื่อคมีวัน นั้นแล</p>
นครกัณฑ์	<p>มหาสตุโต อันว่ามหาครสตราตนิเสศ อันทรงเพศเปนราสี ไนกุดิแก้วกุ กั่มหน้า อยู่ภาวนา สวรรว่าทำวบิตตาดนพ้อ คัด ใจต้ไพหา ทั้งเสนาแลอามาต ทั้งปชา นาราดทุกคน ไพนิมุนต์โองาคัด ถวายเมิง ราชสมบัต วยรเสตตสัดเค็งทำว ไหว้นบ นาจอ้งเช็ญ เจ้าบ่เฟินฟั้งฟ้าว เอาเพศ ทำวหนักหนาเปนดังรับนิมนต์พรบิตตา</p>	<p>สาทุทโว ฟังดูราสปุริสสทั้งหลาย ฝูงยง ชายหนุ่มเถ้า ถ้าดับธัมมเทศนามารอด มหาเวสสันดรมาแต่เกล้า พ้อทำรอดถึง ปาย ยามเมื่อคนทั้งหลายยังพร้อมกันนิ มนโองาคัด เจ้าเมือเสวียราดเปนพริยา ต้ สุตดูวา คันว่ามหาสตุเจ้าได้ยยินคำอัน นั้นแลว ตนแก้วลวดจยรจา ค้ทำครูกา ติดต้อ ด้วยทำวตนพ้แลเสนาว่า</p>

สำนวน กัณฑ์	หน้าหน้า	นางหน้า
	<p>ตนพ้ันนแล สลูลาป/นุโต อันจ้จกักับด้วย ท้าวบรมมสญเชญตนพ้ ค้ันถ้อยต้พาย หลัง จ้ล้่าแกงยังตนบมีโทษ ที่้แจ้จ สวด โหมดใส อันจ้ไซค้องอาด จ้ิงกล่าวเปน นิราชคาถาว่า :</p> <p>ธมฺมนราชุช้ พาเรนุต้ รฎุจฯ ปพพชายี ตุถม้ตุวญญจฯ ชานปาทฯ จวเนคมา จ สมาคตาฯ เทวช้่าแต่พรบิตตาเฮยธิราด อ้งเช้ญบรมมนาดเจ้าเม้ิงพ้ิง ในเมือตน ช้่ายังเสวียราด ลี้้อานาดเร้ิงริด ปราบ จตุทิสท้ั่วด้าว ร้อยเอดท้าว ย้อมยินดี ไม้ตรีมีทุกแห่ง บ้ตั้งต้งสี้กสาร สุขล้่าราญไฟรฟ้า ยุธ่ทางค้่าแลขายกีน ช้่าเสวียเม้ิงค้ยีนว่าชอบ บ้ล้ยวลอบล้ก ส้ต ทยมปรท้ดมาทุกที่ บ้วรบ้ตถ้ในกัมม ชอบ ทสราชธัมมสิบส้ิง ช้่าค้ยีนว่าย้ิงดี หลี้ หลอรว่าโทษช้่ามีช้่าเช้ก</p>	<p>ธมฺมนรช้ กเรนต้ รฎุสุ ปพพชยิจมธาญ จี้ฯ ชนปทา เจวเนคมา จ สมาคคตา ช้่า แต่พรบิตตาเบ้ิงเกล้าจอมช้ว้รเปนเจ้า ใน เมือช้อยลुकเต้าเปนพรยา ค้่าลี้ชา รอดทิสสทุกด้าว ร้อยเอดท้าวย้อมยินดี ราชไม้ตรีมาทุกแห่ง บ้ต้งานต้งเล็กตาน ล้ล้่ารานไฟรฟ้า ยุททางค้่าแลขายกีน ช้่า เสวียเม้ิงค้ยีนว่าชอบ ปรกอบต้ด้วยทส ราชธัมมสิบส้ิง ชนท้งหลายค้่าว่าช้่ากทำ ช้่าเช้ก</p>

จากตารางเปรียบเทียบมหาชาติไทยลือทั้ง ๒ สำนวน พบว่ามหาชาติสำนวนหน้าหน้าและมหาชาติสำนวนนางหน้าไม่แตกต่างกันด้านโครงเรื่อง แม้สำนวนนางหน้าจะมีเนื้อความสั้นกว่าแต่ยังคงเค้าโครงลำดับและเหตุการณ์สำคัญไว้เช่นเดียวกับสำนวนหน้าหน้า ข้อแตกต่างระหว่างสำนวนหน้าหน้าและสำนวนนางหน้าอาจพิจารณาได้ ๒ ประการ กล่าวโดยสังเขปคือ

ประการแรกในด้านเนื้อความ เป็นข้อแตกต่างที่เด่นชัดที่สุดระหว่างมหาชาติไทยลือทั้ง ๒ สำนวน สำนวนหน้าหน้าจะเน้นการอธิบายขยายรายละเอียดอย่างชัดแจ้ง เช่น ในกัณฑ์มัทรี เมื่อชูชกมาขอ ๒ กุมาร สำนวนหน้าหน้ากล่าวบรรยายความรู้สึกของพระเวสสันดรและแจ้จของ ๒ กุมารไว้ครบถ้วน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อันว่าปรยาสัพพัญญุตัญญาณอันไฏสัถสवाद อันว่าพรยาเวสันตรา
ชราชา หากปรารธนาเอาทุเมื่อ มีใจเชื่อมบานหวังเอาปรยาสัพพัญญ
ตัญญาณดวงประเสฐฐ ในเมื่อลูกรักเกิดกับตาม คีชาลิ่งามสรอาด นางน้อย
ขนาดค้นหา รมุญเแห่งพรยาเวสันตราช หากปรอาดหู้ลูกเต้าเปนนาน แก่พ
ราหมณาจารย์ผู้เ้า อันหากเข้ามาข้

มหาชาติไทลื้อสำนวนหน้าหนาว (กุมาร/๗๖๑/๓-๑๐)

ในขณะที่สำนวนนางหล้ากล่าวเพียงสั้น ๆ ว่า

สวรอันว่าพรยาเวสันตรมหาโรตีตนผ่านแล้ว อันมักใคร่ได้ปรยา
แก้วบรมโพธิญาณ จึงปราสาทที่ ๒ กุมมารลูกเต้า ห้ทานแก่พรามเ้าหาก
นำไฟ

มหาชาติไทลื้อสำนวนนางหล้า (กุมาร/๓/๑-๒)

สำนวนหน้าหนาวยังอธิบายให้เห็นลักษณะและภูมิหลังของตัวละครโดยละเอียด
ยกตัวอย่าง ตัวละครชุก สำนวนหน้าหนาวอธิบายถึงต้นตระกูล ฤกษ์ยามที่เกิด ตลอดจนบุคลิกของ
ชุก

ตทา ในกาละเมื่อนั้น ยังมีพราหมณาบาบไ้ มันถ้อยไรดีหลี อยู่
ในเม็งพาลานสียาวโยด เปนเชื้อโคตกรกุลร์พราม จัไซนามเค้าชาต ตามนั้ก
ปราดเจ้าสังคห พ่มันชีโคลกพรามลก เชื้อชาตทกพิดี แม่มันชีจนุท
พราหมณีเ้าแก่ ลุงมันชีโควินทแต่วงสา สวรรตพรามนั้นนา มันเกิดปีก้า
เล็ศกดยี เด็น ๗ ดีชล้า แลม ๔ คำวัน ๕ ไทยวันจัดจับอก เป็เสดออกโหรา
มันเกิดมายามค่ำ เร็กฟ้าพรำชาวดเอด อาทิตยสเดจสู้เมต ลคนากยัดตกดูร
...สวรว่าพรามจรเด็นไกลมารอด ตาสอดสยัวเร็นมัน เท้าทองหันเปนเฝ้า
อกเ้าไหม้ตางตาย มันจับหายวินาด ยังฝ้าคาคกับตน พรามทยวหนทก
ยาก हालยังปากจรเด็นมา อยู่อนากล็กลาดในสวด หน้าข้มชวดบรู้ละ
อ้าย

มหาชาติไทลื้อสำนวนหน้าหนาว (ชุก/๓๙๗/๗-๓๙๘/๔)

ในขณะที่สำนวนนางหล้ากล่าวเพียงสั้น ๆ ว่า

ยथा กาลे มีในเมื่อนั้น ยังมีพราหมณ์ผู้ ๑ ชื่อว่าชุกก เป็นคนทุก
ไร้ขयरใจ หาดันไดจันุงจกนปได้ หาดันจไ้บมี จลยงชววดคยนยาก

มหาชาติไทลื้อสำนวนนางหล้า (ชุกก/๓/๓-๔)

นอกจากนี้ สำนวนห่านห้าวยังคงนึกเขปนบทหรือภาษาบาลีระหว่างเนื้อความไว้อยู่เสมอ
แต่สำนวนนางหล้ามักตัดนึกเขปนบทที่คั่นความภาษาไทยออกทำให้บทประพันธ์สั้นกระชับมาก
ยิ่งขึ้น เช่น กัณฑ์มหาพน เมื่อชุกกกล่าวปฏิสันถารต่อพระอิศจุตฤาษี

กจจ ทสว จ เหล็กยงบินเปนหมู ยังบ่เข้าไกล้สู่ชบตนแลฤ สิริสฺป/ป
งูสิงสาตัวใหญ่ งูน้อยไกว่หลวงหลาย บ่มากายกยักกอด ยังบ่ตอดบาทา
ท่านฤ วพมีคา เนื้อพาลาหลายหลาก ตัวกล้ามากเต็มตัน วเน หันไนป่า
ยังปล่าหีสว ชฤ ตปใส เจารสี่คืดชอบ แล้งกล่าวตอบคำพราหมว่า

มหาชาติไทลื้อสำนวนห่านห้าว (มหาพน/๕๕๐/๑๒-๕๕๒/๑)

สำนวนนางหล้าความว่า

ปรกาน ๑ เหล็กยงอันตอมไต้ งูน้อยไหย่นานา ๆ สิริสฺป/ป อันว่างู
สิงแลงูเห่า ส้างดงเหล่าทยวทาง คีว่างูชยวแลงูงอด จัเขบค่บมาด้นตอด
บาทาชฤาเพิน ลีเนื้อไนปล่า ทยรย่อมล่าหาคคน เขาบ่มาชนยังเจ้า ยาม
เข้าปล่าหามันแลฤ เมื่อนั้นเจ้าจตุตตรสี่ตนชอบ ค่อยด้นตอบคำพราหมว่า

มหาชาติไทลื้อสำนวนนางหล้า (ทานกัณฑ์/๓/๑-๒)

โดยภาพรวมแล้วสำนวนห่านห้าวมีเนื้อหายาวกว่า แต่ในบางกัณฑ์ เช่น กัณฑ์วนปเวสน์
และกัณฑ์มหาพน สำนวนนางหล้ากลับอธิบายรายละเอียดมากกว่า นอกจากนี้สำนวนนางหล้าที่
พบทั้ง ๑๓ ฉบับ ยังตัดทอนรายละเอียดมากขึ้นไม่เท่ากัน ยกเว้นฉบับที่คัดลอกโดยผู้คัดลอกคน
เดียวกัน จึงสันนิษฐานว่าความสั้นยาวของสำนวนนางหล้า นอกจากจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์
แรกเริ่มซึ่งต้องการย่นระยะเวลาประกอบพิธีแล้ว ยังขึ้นอยู่กับอติวิสัยของผู้คัดลอกแต่ละคนอีกด้วย

ประการที่สอง ด้านการใช้ภาษา มหาชาติทั้ง ๒ สำนวน แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อย
ซึ่งสำนวนห่านห้าวมีสัมผัสคล้องจองกันมากกว่าทั้งยังมีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่มากและมี
จำนวนใกล้เคียงกัน ช่วยให้อ่านได้คล่องและเป็นจังหวะ เช่น

^๑ ดูรายละเอียดเรื่องคำประพันธ์ในหัวข้อ ๒.๒.๖

ส่วรวา ชุชกพรามเ้าปู้(๕) มั่นค้เข้าไฟสุคิรี(๗) ด้วยหนทางอันเจ้า
 อัจจุตรสีหาคบอก(๑๒) ทุกสรอกห้วยดงไพร(๕) สัียงหนทางไกลไพยาก(๖)
 เนื้อเบือหากหลวงหลาย(๕) ตัวยบตายจิงรอด(๕) สระแก้วยอดโปกขรณี(๗)
 จัตุรัสมีสี่แจ่ง(๗) พรามเ้าแต่งครนิงใจ(๗) ไนวนันนี้ตาวันตกต่าค้อย(๘)
 ค่ำอ้อยช้อยพดี(๕) อันว่าราชมัททรีแก่นไธย(๘) ไพปาไม්රอยมา(๕) สู้สา
 ลากแก้ว(๕) คุจยั้งพรักอยู่สบายแรง กอรเทือ(๘)

มหาชาติสำนวนท่านห้าว (กุมาร/๖๐๙/๔-๑๒)

ส่วนสำนวนนางหล้า มีจำนวนคำในแต่ละวรรคค่อนข้างมาก และไม่สม่ำเสมอ เช่น

ส่วรว ชุชกพรามผู้ไป(๕) อันจรเดินทยดเข้าปล่าไม้คิรี(๑๐) มั่นค้ไฟ
 ตามหนทางอันเจ้าอจุตรสีหาคบอก(๑๕) มั่นค้ไพรอดข้างขอบคิรี(๘) อันมี
 จตุรสโปกขรณีอันมี ๔ แจ่ง(๑๕) งามทุกแห่งปุดู(๕) มั่นค้ครนิงใจว่า(๖)
 ไนวนันนี้ค้เปนอันหล้าค้ำแล้ว(๙) อันว่านางแก้วตนแม่ราชมัททรี(๑๐) รอยว่า
 พรากคิรีมาแล้ว(๗) นางแก้วคร้าฟิงว่ามาสู่ศาลา ชฤ(๑๐)

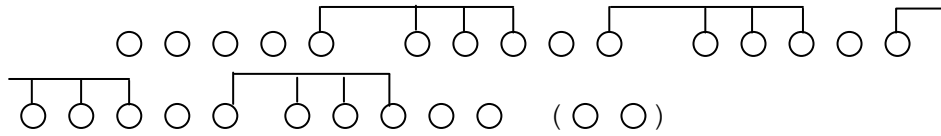
มหาชาติสำนวนนางหล้า (กุมาร/๓/๒-๓)

ลักษณะแตกต่างกันของมหาชาติทั้ง ๒ สำนวนดังกล่าว ทำให้เนื้อเรื่องในสำนวนท่านห้าว
 ดูมีชีวิตชีวาและมีอรรถรสมากกว่า อย่างไรก็ตามเนื้อหาอันสั้นกระชับของสำนวนนางหล้าก็ช่วย
 อำนวยความสะดวกรวดเร็วในพิธีเทศน์มหาชาติ

๒.๒.๖ ลักษณะคำประพันธ์

จากการศึกษาลักษณะคำประพันธ์ในมหาชาติไทลื้อสำนวนท่านห้าว^๑ พบว่ามหาชาติ
 สำนวนท่านห้าวแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร่าย สรุปลงได้ดังแผนผังต่อไปนี้

^๑ มหาชาติไทลื้อทั้งสำนวนท่านห้าวและสำนวนนางหล้าแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทเดียวกัน แต่
 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งปริวรรตและศึกษามหาชาติจากต้นฉบับในหนังสือ 中国贝叶经全集 第 2 卷 《维先达
 腊》 上-下 (เล่ม ๑ และเล่ม ๒) ซึ่งเป็นสำนวนท่านห้าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกอธิบายเฉพาะลักษณะคำประพันธ์
 ของมหาชาติไทลื้อสำนวนท่านห้าวเท่านั้น

ภาพที่ ๖ แผนผังถ่ายในมหาชาติไทลื้อสำนวนห่านห้า

ถ่ายในมหาชาติไทลื้อสำนวนห่านห้าส่วนใหญ่ส่งสัมผัสสระระหว่างวรรคเกือบทุกวรรค ทำให้อ่านออกเสียงได้อย่างเป็นจังหวะ เมื่อประกอบกับจำนวนคำในแต่ละวรรคซึ่งนิยมแต่งให้มี ๕ คำ หรือให้อ่านออกเสียงเป็น ๕ พยางค์ จึงทำให้เกิดช่วงจังหวะที่กระชับและงดงามคล่องจอง เช่น

สตุต อิติถิส เต ทตุวา นางสาวศรีขึ้นช้อย(๕) ถั่ว ๗ ร้อยดูตาน (๕)
 ชีรถยานพร้อมคู่(๕) ขึ้นนั่งอยู่แยงโสม (๕) แหวนทำดวงใส่พ้อย(๕) บัก
 ปีน้อยจักคำ(๕) สองตาดำระวาด(๕) เชื้อทำวราดบุรี(๕) ปรดบแหयर
 หย่อง (๔) แก้วบ่มช้องดงาม(๕) ดอกไม้คำทามกยต์ (๕) รูปสมพยดปุรแยง
 (๕) ซไบแพงหม่นื่อ(๕) สุปสอดเสื่อแรคำ(๕) จยรจาค่ายวะแย้ม(๕) สอง
 แก้มดั่งผิวคำ(๕) พรตณัหม่มองอาด(๕) ทานแลวควดจยรหนี(๕) พรากสี่วิบ
 อยู่(๕) จักเข้าสู่ดงไพร(๕) ซาแล

(ทานกัณฑ์/๒๓๖/๓-๙)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นแสดงตัวอย่างถ่ายจำนวน ๑ บท ซึ่งมีจำนวนคำแต่ละวรรค ๕ คำเกือบทั้งบท ยกเว้นวรรค *ประดับแหयरหย่อง* ออกเสียงนับได้ ๔ พยางค์ และเกือบทุกวรรคส่งสัมผัสไปยังวรรคถัดไป ยกเว้นวรรค *เชื้อทำวราดบุรี* *ประดับแหयरหย่อง* ไม่มีสัมผัสระหว่างวรรคและวรรค *สุปสอดเสื่อแรคำ* *จยรจาค่ายวะแย้ม* ใช้คำสัมผัสเสียงเดียวกัน ส่วนวรรค *ขึ้นนั่งอยู่แยงโสม* *แหวนทำดวงใส่พ้อย* ถือว่ามีรับ-ส่งสัมผัส เพราะชาวไทลื้อออกเสียงสระอัว เป็น สระโใ แต่ยังคงเขียนด้วยรูปสระ ัว ดังนั้นคำว่า *ดวง* จึงออกเสียงเป็น /โดง/ รับสัมผัสกับคำว่า *โสม* วรรค *สองแก้มดั่งผิวคำ* *พรตณัหม่มองอาด* ก็ถือว่ามีรับ-ส่งสัมผัสเช่นกัน แม้ว่าคำรับ-ส่งสัมผัสจะมีรูปสระไม่ตรงกัน แต่ชาวไทลื้อให้ความสำคัญกับเสียงของคำมากกว่ารูปเขียนซึ่งมักเขียนสะกดคำลึกลับบ่อยครั้ง คำว่า *หม่ม* ในบางครั้งอาจสะกดด้วยรูป *หม* ก็ได้

ตำแหน่งการรับ-ส่งสัมผัสสระระหว่างวรรคในมหาชาติไทลื้อสำนวนห่านห้ามักเปลี่ยนไปตามจำนวนคำในวรรค สังเกตว่าหากจำนวนคำในวรรคมี ๕ คำ กวีนิยมส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคหน้าไปยังคำที่ ๓ ของวรรคหลัง เช่น

เต สุมตฺตา กิรฺนฺตาว ยาจกหลายชู้ด้าว ได้ยื่นข่าวองคาน คันท้าวห้
 ทานแลว จักคาคแคว้เสเม็ง เขายินเค็งแค้นคัง ชู้ด้าวหลังสุรสาวย ท้าว
 แบนะหงายกึ่งเก็ก เหนือหย้าเท็กชายผง ปางพรองหน้ท้าว จักพรากด้าวบุรี
 จำเริญดีลียงไพร่ ด้วยตามไต่คองธัมม์ มาจำนำจयरจาก ห้เจ้าพรากสีวี
 โทษบมีสักหยาด ไพร่ร้ายอาต่ขั้บหนี นิชา

(ทานกัณท์/๒๒๗/๔-๙)

ถ้าจำนวนคำในวรรคมีมากกว่า ๕ คำขึ้นไป ตำแหน่งรับสัมผัสจะไม่แน่นอน อาจรับสัมผัส
 ที่คำใดคำหนึ่งในวรรคก็ได้ เช่น

สตฺถา สพุพฺพญฺญ พรพฺพทเจ้าตนเป็นคูกแกลโลก เปนพรโปรชสัตตา
 คันได้ยตรัสปรยาอันยั้งแลว ยังธัมม์จักแก้วห้ยินดี แก่ปัญจวัคคี่ทัง ๕ แลว
 ตนแก้วจิงสเด็จไฟ เข้าสู่นเราชคหเม็งไทย เพื่ห้แล้วคำไฝ่ปฎิญาณ แก่พร
 ยาพิมพิสารแห่งหั้น อยู่ทีนนั้นสามเดืน มีรดคูหนาวเข็นคาคแลว ตนแก้ว
 จิงทวยวมา กับด้วยอรหันตาทูมหั้น ได้ยยิบหมีร์เปนบริวาร มีเจ้าอุททายิเถร
 นำทางเข้าสู่ ไพรอดเม็งกัมบิลวัตถุอยู่สวัสดี เปนปถมหัวที กอนแล

(ทศพร/๗/๑-๗)

จากคำอธิบายและตัวอย่างข้างต้นทั้งหมด สรุปลักษณะของร่ายในมหาชาติไทลื้อสำนวน
 ห่านห้าวดังต่อไปนี้

๑) ไม่จำกัดจำนวนวรรคในแต่ละบท และนับเป็น ๑ บทเมื่อสิ้นกระแสความ หรือมีคำลง
 ท้ายว่า นั้นแล นี้แล ชาแล กอนแล

๒) มีจำนวนคำในวรรคส่วนใหญ่ ๕ คำ

๓) คำสุดท้ายของวรรคหน้ามักส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๓ ของวรรคหลัง หรืออาจส่งสัมผัสไป
 ยังตำแหน่งอื่นๆ ได้แต่พบจำนวนน้อย

นอกจากนี้ ร่ายในมหาชาติไทลื้อสำนวนห่านห้าวยังมีลักษณะคล้ายร่ายโบราณซึ่งใช้ใน
 ภาคกลางคือ ไม่จำกัดจำนวนวรรคในแต่ละบท แต่นิยมแต่งให้มีตั้งแต่ ๕ วรรคขึ้นไป แต่ละวรรคมี
 ๕ คำ และกำหนดให้คำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๑, ๒ หรือ ๓ ของวรรคหลัง (พระ
 ยาอุปกิตศิลปสาร, ๒๕๔๘: ๔๑๘) ซึ่งข้อบังคับดังกล่าวนี้ยังสอดคล้องกับร่ายที่ใช้ประพันธ์ใน
 วรรณกรรมล้านนา เนื่องด้วยอาณาจักรล้านนาและสิบสองพันนามีอาณาเขตใกล้เคียงกัน ทั้งยังใช้
 ภาษาและตัวอักษรคล้ายคลึงกันเป็นอย่างยิ่ง จึงน่าจะมีขนบการแต่งคำประพันธ์ใกล้เคียงกันด้วย

ร้ายในวรรณกรรมล้านนามีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอนคือ มีตั้งแต่ ๕-๘ คำ คำสุดท้ายของวรรคส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๑, ๒ หรือ ๓ ของวรรคต่อไป และจะนับเป็น ๑ บทต่อเมื่อสิ้นกระแสความซึ่งมักลงท้ายด้วยคำว่า นั้นแล นี้แล ซาแล (ประคอง นิมมานเหมินท์, ๒๕๑๗: ๒๒๔-๒๒๕) อันเป็นลักษณะเดียวกับร้ายในมหาชาติไทลื้อล้านน่าน้า

๒.๓ การเมืองการปกครองกับผลกระทบต่อนัจบบมหาชาติไทลื้อในสิบสองพันนา

สิบสองพันนาเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของชนชาติไทลื้อมาแต่อดีต นับตั้งแต่การสถาปนาราชวงศ์เจียงใน พ.ศ. ๑๗๓๐ กระทั่ง พ.ศ. ๑๘๑๗ ราชวงศ์หยวน ประเทศจีน ได้ก่อตั้งมณฑลยูนนานขึ้นในพื้นที่ทางทิศใต้ซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณของเมืองสิบสองพันนาและจัดกองทัพเข้าบุกยึดสิบสองพันนาได้สำเร็จใน พ.ศ. ๒๓๗๘ (ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล: ๙๒-๙๓) ทำให้สิบสองพันนาตกอยู่ใต้การปกครองของมณฑลยูนนาน ประเทศจีนมาจนถึงปัจจุบันและมีชื่อทับเสียงเป็นภาษาจีนว่า Xi Xiang Banna 《西双版纳》

นอกจากสิบสองพันนาจะอยู่ในอำนาจปกครองของประเทศจีนแล้ว ยังอยู่ใต้อำนาจของประเทศพม่าในช่วง พ.ศ. ๒๑๐๗-๒๔๒๘ อันเป็นสมัยที่พระเจ้าบุเรงนองขยายอำนาจมาสู่ดินแดนแถบล้านนา ส่งผลให้สิบสองพันนาถูกเรียกขานว่าเป็น “เมืองสองฝ่ายฟ้า” ซึ่งมี “ฮ่อ” เป็นพ่อ ม่านเป็นแม่” หมายถึง เป็นเมืองที่ต้องส่งเครื่องบรรณาการให้มหาอำนาจสองฝ่าย รวมทั้งได้รับการสนับสนุนทางการเมืองการปกครองภายในอาณาจักรจากทั้งสองฝ่ายเช่นกัน อย่างไรก็ตามหลังจาก พ.ศ. ๒๔๒๘ ประเทศพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ บทบาทและอำนาจทางการเมืองของพม่าเหนือดินแดนสิบสองพันนาค่อยๆ ลดถอยและเสื่อมสูญไป สิบสองพันนาจึง

^๑ ชาวไทลื้อเรียกคนจีนว่า ฮ่อ ยรรยง จิระนคร (๒๕๕๒: ๖๔) อธิบายถึงเหตุที่ชาวไทลื้อเรียกคนจีนว่า ฮ่อไว้ว่า คำว่า ฮ่อ เดิมเป็นคำที่ชาวจีนในอดีตเรียกชนเผ่า ซีเอ้อเหอหมาน หรือ ชาวเหอ เป็นคำที่ชาวจีนเรียกชนเผ่า ซีเอ้อเหอหมานซึ่งแปลตรงตัวว่า ชาวแม่น้ำป่าเถื่อนในแม่น้ำเอ้อทางด้านตะวันตก ภาษาจีนสำเนียงมาตรฐานออกเสียงคำที่สามว่า เหอ แต่สำเนียงจีนยูนนานออกเสียงว่า ห่อ ส่วนชาวไทลื้อออกเสียงว่า ฮ่อเหอ แปลว่า แม่น้ำ แต่แท้ที่จริงคือทะเลสาบที่ใหญ่ ยาว จนแลดูเหมือนแม่น้ำ ทะเลสาบแห่งนี้เรียกว่า ทะเลสาบเอ้อหาย ซึ่งก็คือหนองแสในเมืองต้าหลี่ และชาวฮ่อเป็นบรรพชนกลุ่มหนึ่งของเผ่าไปซึ่งต่อมาได้สถาปนาอาณาจักรน่านเจ้าและต้าหลี่ขึ้นบริเวณทะเลสาบเอ้อหาย ส่วนอาณาจักรเชียงรุ่งของชาวไทลื้ออยู่ห่างไกลจากอาณาจักรต้าหลี่มาทางทิศใต้ ชาวไทลื้อในอดีตเข้าใจว่าชนเผ่าฮ่อที่อยู่ในเมืองต้าหลี่เป็นชนชั้นปกครองกลุ่มหนึ่งของจีน จึงเรียกชาวจีนทั้งหมดว่าชาวฮ่อ ตามชื่อของชนเผ่าซีเอ้อเหอหมาน

อยู่ในปกครองของรัฐบาลจีนเพียงฝ่ายเดียว^๑ รวมระยะเวลาที่สิบสองพันนาอยู่ใต้อำนาจของจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนจนถึงปัจจุบันยาวนานถึง ๗๐๐ ปี (ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล, ๒๕๕๑: ๙๒-๙๓) แต่ชาวไทลื้อในเขตสิบสองพันนายังสามารถดำรงขนบธรรมเนียม ประเพณีและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้ได้ จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ทำให้ชาวไทลื้อในสิบสองพันนาได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงทางสังคมและวัฒนธรรม

การปฏิวัติวัฒนธรรม หรือ การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนกรรมาชีพ (Great Proletarian Cultural Revolution) (ราชบัณฑิต, ๒๕๔๗: ๓๙๐) เกิดขึ้นในประเทศจีนช่วง พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๙ ภายใต้การปกครองระบอบสังคมนิยมของเหมาเจ๋อตุง วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของการปฏิวัติวัฒนธรรมคือ ลบล้างรากฐานเก่าหรือที่เรียกว่า“๔ เก่า” ได้แก่ ประเพณีเก่า วัฒนธรรมเก่า ความคิดเก่า และนิสัยเก่า เพื่อความเป็นระบอบสังคมนิยมที่สมบูรณ์ (ราชบัณฑิต, ๒๕๔๗: ๓๙๐-๓๙๑) ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดการก่อตั้ง “กองทัพแดง” ของกลุ่มเยาวชนนักศึกษาซึ่งรวมแล้วมีจำนวนมากถึง ๑๑ ล้านคน กระจายออกไปตามชนบทเพื่อกวาดล้าง “๔ เก่า” (เตียงหยง, ๒๕๔๖: ๒๓-๒๔) เขตพื้นที่สิบสองพันนาในมณฑลยูนนานซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวไทลื้อ เป็นอีกสถานที่หนึ่งซึ่งเป็นเป้าหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลจีนได้ออกคำสั่งห้ามมิให้ประกอบพิธีทางศาสนาอย่างเด็ดขาดและสั่งกองทัพแดงเข้าเผาทำลายศาสนสถานและศาสนวัตถุ ทำให้ต้นฉบับหนังสือธรรม์ที่เก็บรักษาอยู่ภายในวัดเสียหายเป็นจำนวนมาก (พ่อเฒ่าขงบูร, **สัมภาษณ์**, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑)

ในหมู่บ้านสวนมอน เมืองฮ่า และหมู่บ้านใกล้เคียงอีก ๓ หมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยเดินทางไปสำรวจข้อมูล เมื่อสอบถามจากผู้เฒ่าในหมู่บ้าน หลายคนกล่าวตรงกันว่าวัดในหมู่บ้านถูกทุบและเผาทำลาย หากพบว่ามีโบราณภายในวัดก็จะถูกเผาจนหมด กลุ่มผู้ปฏิบัติกรกวาดล้างศาสนสถานและศาสนวัตถุไม่ใช่ทหารหรือชาวจีน แต่เป็นกลุ่มชาวไทลื้อในหมู่บ้านที่เข้าร่วมกับกองทัพแดง ดังนั้นจึงรู้แหล่งเก็บรักษาโบราณในแต่ละวัดเป็นอย่างดี ชาวบ้านบางส่วนพยายามลดความสูญเสียโดยนำต้นฉบับหนังสือธรรม์ไปฝังดินเพื่อซ่อนกลุ่มฝักใฝ่คอมมิวนิสต์^๒ เมื่อผ่านช่วง

^๑ นอกจากอยู่ใต้อำนาจของพม่าและจีน สิบสองพันนายังเคยอยู่ใต้อำนาจปกครองของไทยเป็นช่วงเวลานั้นๆ เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ และเสียให้แก่จีนไปในสมัยรัชกาลที่ ๔ เนื่องจากดินแดนสิบสองพันนาอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจปกครองของไทย ทั้งยังมีเขียงตุงซึ่งอยู่ใต้อำนาจพม่าคั่นอยู่ระหว่างไทยกับสิบสองพันนา ไทยจึงขยายอิทธิพลไปยังสิบสองพันนาได้ไม่สะดวกนัก (กรมยุทธการทหารบก, ๒๕๔๕: ๓๙)

^๒ กลุ่มชาวไทลื้อที่ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ในเขตบ้านสวนมอน บ้านแก่งและบ้านถิ่น ล้วนเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุหรือโรคภัยไข้เจ็บหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงไม่นาน ชาวไทลื้อในหมู่บ้านเชื่อว่าเพราะคน

ปฏิวัติจึงซุกดลับขึ้นมาบูรณะ ทำให้หนังสือธัมม์จำนวนมากสูญหายเนื่องจากระยะเวลาปฏิวัติ วัฒนธรรมยาวนานถึง ๑๐ ปี จึงจำไม่ได้ว่าซ่อนไว้ที่ใด หนึ่งในต้นฉบับหนังสือธัมม์ที่สูญหายไป ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมคือ มหาชาติล้านวนผ้าขาว ซึ่งไม่มีผู้พบเห็นอีกเลยในเขตบ้านสวนมอน บ้านแก่ง บ้านจำ บ้านกาดและบ้านถิ่น เมืองฮ่า (พ่อเฒ่าคำเพา, ขนานแก้ว, พ่อเฒ่าอินเกียงกกลล, แม่เฒ่าฟิง, พ่อเฒ่าขงบูร, **สัมภาษณ์**, ๑๒ และ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๑)

นอกจากการปฏิวัติวัฒนธรรมจะเป็นสาเหตุให้ต้นฉบับมหาชาติในเขตหมู่บ้านของเมืองฮ่า สูญหายไป ๑ ล้านวนแล้ว ยังเป็นสาเหตุให้ไม่พบต้นฉบับมหาชาติที่ได้รับการบันทึกเก่ากว่าปี พ.ศ. ๒๕๒๖ อีกด้วย เพราะการปฏิวัติวัฒนธรรมจบลงในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ และหลังจากนั้นต้องใช้เวลาฟื้นฟูศาสนสถานต่างๆ นานพอสมควร ต้นฉบับธัมม์มหาชาติที่ผู้วิจัยพบในบ้านสวนมอน บ้านแก่ง บ้านจำ และบ้านถิ่น เป็นฉบับที่คัดลอกมาใหม่จากเมืองอื่นคือ เมืองฮ่าน้อยหรือชื่อเหมา เมืองเซียงรุ่ง และเมืองบ่อหาน

การปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๕๑๙ ปีเดียวกับที่เหมาเจ๋อตุงถึงแก่อสัญกรรม หลังจากนั้นเติ้งเสี่ยวผิงได้ขึ้นเป็นผู้นำของจีนและบริหารประเทศโดยเน้นการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ เป็นที่ทราบกันดีว่าจีนเป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่และมีประชากรมากที่สุดในโลก และมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากถึง ๕๖ กลุ่ม รวมทั้งกลุ่มชาวไทลื้อ รัฐบาลจีนเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ ต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเชื้อชาติและต้องการฟื้นฟูวัฒนธรรม จึงส่งเสริมให้จัดประเพณีท้องถิ่นและนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว และพยายามปลูกฝังความเป็นจีนให้แก่ชาวไทลื้อด้วยการบังคับให้ใช้ภาษาจีนเป็นภาษาราชการและสนับสนุนการศึกษาให้แก่เยาวชนชาวไทลื้อ ทำให้ชาวไทลื้อในปัจจุบันสามารถอ่านเขียนภาษาจีน แต่ไม่สามารถอ่านอักษรไทลื้อเก่าซึ่งเป็นอักษรของตนเองได้ ปัจจุบันผู้รู้อักษรไทลื้อส่วนใหญ่เป็นพระ หรือชายสูงอายุที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วและมีแนวโน้มว่าคนกลุ่มนี้จะมีจำนวนน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการสืบทอดต้นฉบับหนังสือธัมม์ในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เหล่านั้นได้ล่วงเกินทำร้ายพระพุทธเจ้าจึงถูกลงโทษตามสนอง (พ่อเฒ่าหอม, แม่เฒ่าหอม, พ่อเฒ่าคำเพา, **สัมภาษณ์**, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑)

บทที่ ๓

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในมหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗

กลวิธีวรรณศิลป์ หมายถึง วิธีใช้ภาษาให้เกิดความงดงาม ภาษาที่งดงามและสามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านได้เรียกว่าเป็นภาษาที่มีวรรณศิลป์ เกณฑ์การประเมินค่าความงดงามของภาษาในวรรณคดีเพื่อตัดสินว่าวรรณคดีเรื่องนั้นๆ ใช้ภาษาที่มีวรรณศิลป์หรือไม่ขึ้นอยู่กับค่านิยมของแต่ละสังคมและแต่ละยุคสมัยด้วยดังที่สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (๒๕๔๙: ๑-๒) กล่าวว่

ภาษาที่ใช้ในวรรณคดีต้องเป็นภาษาที่สละสลวยงดงาม สามารถสร้างภาพ สร้างอารมณ์สะเทือนใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของผู้อ่านงานนั้นๆ ซึ่งหมายความว่า ผู้เขียนจะต้องมีศิลปะในการใช้ภาษา สามารถใช้ภาษาสร้างให้เกิดวรรณศิลป์หรือความงามของภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ...วรรณศิลป์มีทั้งลักษณะความเป็นสากลและลักษณะเฉพาะอันถูกกำหนดจากวัฒนธรรม และลักษณะของภาษาของชาตินั้นๆ

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ซึ่งผู้วิจัยปริวรรตและศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นมหาชาติสำนวนห่านห้าซึ่งชาวไทลื้อยกย่องว่ามีไฉนไพเราะคมคายและสร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้ฟังเทศน์มหาชาติได้มากที่สุด การศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ อันได้แก่ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพนและกัณฑ์มหาพน แบ่งเป็น ๔ หัวข้อ ได้แก่

- กลวิธีสร้างความงามด้านเสียง
- กลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ
- กลวิธีสร้างความงามด้านความหมาย
- กลวิธีตั้งชื่อกัณฑ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาเด่นในกัณฑ์อธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

๓.๑ กลวิธีสร้างความงามด้านเสียง

ความงามด้านเสียงเป็นเสน่ห์ประการสำคัญของบทประพันธ์ เนื่องด้วยบทประพันธ์ที่มีเสียงเสนาะย่อมสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ในขั้นต้น โดยเฉพาะวรรณกรรมสำหรับเทศน์อย่างมหาชาติไทลื้อ ความงามด้านเสียงย่อมจะช่วยตรึงใจผู้ฟังและมีส่วนร่วมสร้างแรงจูงใจให้ผู้ฟังปรารถนาจะติดตามเรื่องราวไปจนตลอด

กลวิธีสร้างความงามด้านเสียงในมหาชาติไท่ลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ มี ๒ ประการ คือ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ และการเล่นเสียงสัมผัสสระ

๓.๑.๑ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

มหาชาติไท่ลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ นิยมเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะภายในวรรค ทั้งสัมผัสพยัญชนะ ๒ พยางค์ สัมผัสพยัญชนะ ๓ พยางค์ และสูงสุดคือ ๔ พยางค์

การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ๒ พยางค์ เป็นการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะที่พบมากที่สุด และพบในทุกๆ กัณฑ์ กวีนิยามวางตำแหน่งสัมผัสไว้ที่ ๒ คำสุดท้ายของแต่ละวรรค หรือเลือกใช้คำสองพยางค์ที่มีเสียงแรกของพยางค์เป็นเสียงเดียวกันที่ตำแหน่ง ๒ คำสุดท้าย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓.๑

ตทา ในกาละเมื่อนั้น เจ้าภิกขุทั้งหลายมรรมา กล่าวต่า^๑น้า^๒ห่าก
จา^๓กัน^๓ว่า อโห อจริย์ อันว่าอัสนัจันนิดูหลาก^๓ อันเราห่ากบได้ยหันมา ใน
กาละเมื่อก่อร บ่ห่อ^๔รรู้^๔สั^๔กที่ บัดนิหลอ^๕รเกิดมีแล ศาบด้วยอานุกา^๕บัส^๕ัพ^๕พ^๕ญ^๕
แท้แล ตัส^๕ต^๕วา พระสั^๕ต^๕ถา^๕ผ่าน^๕เผ้า^๕ ได้ย^๕ย^๕น^๕ภ^๕ิก^๕ขุ^๕เจ้า^๕ห่า^๕ก^๕จ^๕ย^๕ร^๕จ^๕า พระจิง^๕ส^๕เด^๕จ^๕
ลี^๕ลา^๕คา^๕คา^๕ด โย^๕ริ^๕ย^๕า^๕ด^๕ท^๕ย^๕ว^๕มา นัง^๕อ^๕ย^๕ุ^๕เ^๕น^๕ือ^๕อา^๕ส^๕ส^๕นา^๕ท่า^๕น^๕ไ^๕ย^๕

(ทศพร/๑๕/๗-๑๓)

ตัวอย่างที่ ๓.๒

บ^๖ร^๖ด^๖บ^๖ว^๖ย^๖ง^๖ถึ^๖อ^๖ย^๖ ปุ^๖ก^๖ก^๖ว^๖ย^๖อ^๖ย^๖ย^๖า^๖ย^๖ไ^๖ย^๖ กาง^๖ท^๖ง^๖ไ^๖ซ^๖อ^๖น^๖อ^๖ย^๖ ด^๖ว^๖
ด^๖อ^๖ก^๖ส^๖อ^๖ย^๖จ^๖ุด^๖เจ^๖ือ ดู^๖ง^๖า^๖ม^๖เ^๖ล^๖ือ^๖ไ^๖ซ^๖้า เ^๖ม^๖ี^๖ร^๖เ^๖ม^๖ี^๖ง^๖ฟ้า^๖ซ^๖ี่^๖ฎ^๖า^๖ว^๖ด^๖ิง^๖ส^๖ว^๖ร^๖น^๖ั้น^๖แล^๖ : ส^๖า^๖ เท^๖ว^๖
ย^๖า ส^๖ว^๖ร^๖ว^๖่า^๖น^๖าง^๖เท^๖ว^๖ี^๖ต^๖น^๖อ^๖ง^๖อ^๖า^๖ด^๖ ค^๖ซ^๖ึ^๖น^๖ซ^๖ี^๖ร^๖า^๖ด^๖ป^๖ร^๖ด^๖บ^๖ดี^๖ อัน^๖มี^๖ม^๖้า^๖ส^๖ิน^๖ฐ^๖ว^๖ร^๖า^๖ด^๖ นำ^๖
ร^๖ว^๖ร^๖า^๖ด^๖ซ^๖อ^๖ร^๖ไฟ เล^๖บ^๖ว^๖ย^๖ง^๖ไ^๖ซ^๖พ^๖าย^๖น^๖อ^๖ก^๖ ที่^๖ส^๖ร^๖อ^๖ก^๖ด^๖้าว^๖น^๖ท^๖าง^๖ ย^๖า^๖ม^๖น^๖ั้น^๖ห^๖ัว^๖จ^๖า^๖น^๖าง^๖
ไ^๖ห^๖ว^๖ห^๖ว^๖ร^๖ ท^๖อ^๖ง^๖ก^๖ี^๖ว^๖บ^๖ัน^๖ไ^๖พ^๖มา ส^๖ัญ^๖ญา^๖จ^๖า^๖น^๖าง^๖น^๖า^๖ด^๖ ยัง^๖ล^๖ม^๖ก^๖ั^๖ม^๖ช^๖ว^๖า^๖ด^๖ห^๖าก^๖ส^๖ัง^๖น^๖

(หิมพานต์/๗๗/๕-๘)

^๑ ต่า^๑น คือ พุด

^๒ จา คือ พุด

^๓ หลาก คือ แปลก, ประหลาด

^๔ ยาย^๔ย คือ เรียงกันไป

^๕ เลบ คือ เลียบ; ไปตามขอบ

^๖ ท้อง^๖ก^๖ี^๖ว^๖บ^๖ัน คือ ปวดท้อง

ตัวอย่างที่ ๓.๓

เวสันดอรหันต์้าว ตนมាប់^๑ตัวมีบูร รู้จักคุณพ่อแม่ รักเกล้าแก่ย่า
แยง^๒ มีใจแพง^๓พี่น้อง ทั้งเพื่อนพ้องสหาย บัดนี้ชาวเมืองหลายเข็งชาว^๔ มาใส่
โทษหนักหนา ขับบุตรดาพรราช ให้เจ้าคาคเสเม็ง นิชา ระบุญ หิต์ เทวหิต์
พรเวสัน ดอรตันผ่านเฝ้า เป็นเจ้าชอบคองธำ กทำบูรมายแผ่ ให้แลบรอยด
แก่ฝูงคน

(ทานกัณท์/๒๐๒/๔-๒๐๓/๓)

ตัวอย่างที่ ๓.๔

ยังทวย^๕ไกลเล็ล้า รอด^๖แม่น้ำไสดี ที่เกิดมดินาที่บูร^๗อาบ มีท่า
ลาบฟองขยว ปูปาทวยล้าเหล้ว เปนหมู่เดินไวยๆ มังกรไฟคืบคั้ง จักเข้
หลังเต็มตาม ชายชาวงามชราบ มีท่าลาบเท็งท่า คันตนคำไพรอด สรงเกล้า
ยอดเกสา ลวด^๘เอาสองบุตรดาลงอาบ มีน้ำลาบเอนใจ ถัดนั้นไฟหน้าเกล้า
ตนเจ้าเท่าจักหัน ไม้ต้นจันไสส่วด ขึ้นโคดสงสาร ลูกสุกหวานรสมาก

(วนปเวสน์/๓๕๓/๗-๑๓)

ตัวอย่างที่ ๓.๕

ดูรา อมิตตตาเฮยเจ้าปู เจ้าจูงอยู่เร็นรา อย่าใจคาโสอกเกล้า พราม
เกล้าอยู่ชมเชย เยดมะเมียตาผู้^๙ ปากด้านร^{๑๐} จรจา แม่นว่าเจ้าหุม^{๑๑}ไฏ

^๑ มាប់ คือ ปราบ

^๒ ย่าแยง คือ ให้ความเคารพ

^๓ มีใจแพง คือ รัก

^๔ เข็งชาว คือ โกรธ

^๕ ทวย คือ เทียว; เดินทาง

^๖ รอด คือ ถึง

^๗ บูร คือ น้ำ

^๘ ลวด คือ จิ้ง

^๙ ใจคา คือ เป็นกังวล, อาลัยอาวรณ์

^{๑๐} ผู้ คือ มอง

^{๑๑} รุ คือ หัวเราะ

^{๑๒} หุม คือ ชอบ, นิยม, พอใจ

ของพึงใจหลายเยี่ยง อันเปนเต็งบริดบัตน มีกนธนแลเปิ่นเกล้า พี่ผู้เฝ้าหากจัก
หา แหวรคำชาสุบสอด หน้าต่าง^๑จ๋อดทริโว

(ฐชก/๔๐๑/๑๒-๔๐๔/๑)

ตัวอย่างที่ ๓.๖

พรวาสีเจ็งเจ้า อย่าริบเฝ้ารวย^๒ แรง อดใจแขงสยบ^๓ สัง^๔ ในปากกว้าง
ดงดาน อายุนานหมั้วรย่ง อย่ากว่าบย่งที่สมา ภาวนาใจชุง^๕ ตนเจ้าจุงรัก
สา สองบุตรดาถูกแก้ว กบทั้งนางผ่านแผ้วเทวี แต่เที้อะ

(จุลพน/๕๒๘/๑๐-๕๓๐/๒)

ตัวอย่างที่ ๓.๗

ดูราพราหม ไม้ทั้งหลายยายอยู่ ตั้งเปนหมู่เหนือดิน ข้างฝั่งมญูจรินท์
กัวยจอด ริมน้ำจอดไพชาม คือไม้ค้อมโพงาม เหลือเหลือ แคลฝอยแพ้ว
บานใบ ทองกลางไยเปนดอก ไม้ฉิมด่อกหลายเหลือ ไม้ปรจิตเจือลม
ลवाद ไม้บาริกาชาติเพียงาม ดอ์พวงชามมีมาก ไม้บัวนากแลกาคะที่

(มหาพน/๕๖๖/๘-๑๓)

การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ๓ พยางค์และ ๔ พยางค์ พบเพียงเล็กน้อย ยกตัวอย่าง
การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ๓ พยางค์ เช่น

ตัวอย่างที่ ๓.๘

ดูรานายนักรการผู้แก้ว ท่านจุงลูกแลวแล่นไฟพัน บอกคำอันเปน
โทษ แก่ลูกเต้าสวดบุตรดาว่า

(หิมพานต์/๑๒๔/๔-๑๒๕/๑)

ตัวอย่างที่ ๓.๙

ดูราพราหม ไม้ตั้งนามเปนหมู่ ไม้ฟ้าวอยู่ยายยัง มีทั้งปุมเป้งป่า คัน
เข้ากว่าเลงหัน ในสณฐานดงไหย่ ภูาสเตมไซ่สามาน ดอ์ไม้บานเป้งส้อย

^๑ หน้าต่าง คือ ต่างหู

^๒ รวย คือ โรอย

^๓ สยบสัง คือ อยู่อาศัย

^๔ ชุง คือ คิด

แถวถ้ำน้อยดูงาม ไม้ดงรามหลายหลาก เหมี่รตั้งท่านผู้ฉลาด หากพิจารณา
 บรกดมาหันถึ เปนตั้งขัน้อยคี่แกมทุง นั้นแล พรามเฮย

(จุลพน/๕๒๑/๘-๑๓)

ตัวอย่างการเล่นเสียงสัมพันธ์พยัญชนะ ๔ พยางค์ เช่น

ตัวอย่างที่ ๓.๑๐

ข้าแด่มหาราชเจ้า ตัวผ่านเฝ้าจอมธัม จัโพนิมวันปากกว้าง อันมี
 สัตเสบสั่งสังสิงทวย เทาตนดยวบมีเพิน

(๒/๑๔๓/๒-๓)

ตัวอย่างที่ ๓.๑๑

ข้าแด่พรทีไหว้ภูพาน จูงมีอายุนานขึ้นช้อย รักลูกน้อยสองสรี รักทั้ง
 นางมพรีไฉแว่น รักแท้แก่นเอาใจ ออย่าคาโคคาดค้อย คราบตีเท้าได้ร้อยเช่น
 ชีวัง โทะเนือ ว่าอัน

(จุลพน/๕๓๐/๒-๕)

จากการศึกษาการเล่นเสียงสัมพันธ์พยัญชนะในมหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ที่ ๑-๗ ผู้วิจัยพบว่า
 กวีเอาใจใส่ในการเล่นเสียงสัมพันธ์พยัญชนะมากเป็นพิเศษในฉากพรรณนาความงามของธรรมชาติใน
 กัณฑ์วนปเวสร์ กัณฑ์จุลพน และกัณฑ์มหาพน เพราะการเล่นเสียงสัมพันธ์พยัญชนะไม่เพียงช่วยให้
 อ่านออกเสียงบทประพันธ์ได้อย่างลื่นไหลไพเราะ แต่ยังสร้างความเพลิดเพลินเสนาะโสตแก่ผู้ฟัง
 และช่วยให้ผู้ฟังบังเกิดความรู้สึกคล้อยตามในความงดงามของธรรมชาติอีกด้วย

๓.๑.๒ การเล่นเสียงสัมพันธ์สระ

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ มีเสียงสัมพันธ์สระระหว่างวรรคอย่างสม่ำเสมอตาม
 ข้อบังคับของการแต่งร้อย แต่พบการเล่นเสียงสัมพันธ์สระภายในวรรคเพียงเล็กน้อย อาจเนื่องด้วย
 แต่ละวรรคมีจำนวนไม่มาก และกวีมุ่งเน้นการเล่นเสียงสัมพันธ์พยัญชนะมากกว่า ยกตัวอย่างการ
 เล่นเสียงสัมพันธ์สระ ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๑๒

เมื่อคุณอ้อจากท้องแม่แสวงทาน คีว่ามล้าทมอานข้างมิ่ง แก้ว
 แหวรสิ่งงนคำ ข้าเมทำแลลูก สิ่งนี้ถูกของเบา อันเรายังปองไฝ่ ตับท้อง

ใส่หัวใจ หูตาไสซอกออก เนื้อเลือดอกเปนนาน ซด่าย

(หิมพานต์/๑๒๙/๖-๑๓๐/๑)

ตัวอย่างที่ ๓.๑๓

เจ้าลูกรักแม่ อันเกิดแต่อกนาง ฝีมือเจ้ายังมีทางมักไฟ ไต่ปดไป
ยอกทาน มีใจบานไต่ได้ ชะใจลวดขอเอา ข้าวของเราปไร่ เจ้าจูงให้เปนนาน

(หิมพานต์/๘๑/๑-๓)

ตัวอย่างที่ ๓.๑๔

พรวรชาบุรุษใหญ่ อยู่ป่าไม้ดงตัน จได้ยหันบรเทศ แต่ดาวเขต
หิมมัพพาน ในสถฐานป่าใหญ่ อันจี้ห์แลวค่าไผยินดี อันมีในปากกว้าง
สองตราบข้างสาลา อันเต็มไฟด้วยมิดคาเนื้อเบื้อ คีชาตเชื้อเสื่อหมี ราชสี
แรดข้าง สงสยบล้างไนไพร

(หิมพานต์/๑๕๐/๒-๕)

ตัวอย่างที่ ๓.๑๕

เนื่อนกขมสมสู่ จับไม้อยู่รยกัน นกตู้ขันอีดมวร สยงเร้ารวรชวร
นอร ไกขันคอรเมื่อเช้า พรเจ้าที่ยงลิมเม็งชแล

(๒/๑๕๕/๓-๑)

ตัวอย่างที่ ๓.๑๖

ดอกบัวหลายยายอยู่ บานชฎุเหลือตา เปนดังหาที่สุดบได้

(มหาพน/๕๖๖/๑-๒)

๓.๒ กลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ มีกลวิธีสร้างความงามด้านถ้อยคำ ๔ ประการ ได้แก่ การสรร
คำ การใช้คำเพื่อสื่อให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละคร การซ้อนคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน
และการซ้ำข้อความเพื่อเน้นความหมาย อธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ การสรรคำ

การสรรคำ หมายถึง การเลือกสรรคำที่นำมาเรียงร้อยในบทประพันธ์เพื่อให้สื่อสาร

ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามจุดมุ่งหมายของกวีหรือผู้สร้างงาน (สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา, ๒๕๔๙: ๑๓)

ในมหานิติศาสตร์ที่ ๑-๗ กวีได้เลือกสรรถ้อยคำมาใช้อย่างประณีต ความโดดเด่นของการสรรคำในมหานิติศาสตร์ที่ ๑-๗ คือ ใช้ถ้อยคำน้อยและเรียบง่ายแต่แสดงความหมายได้อย่างกระจ่าง ผู้วิจัยแบ่งการสรรคำที่ปรากฏในมหานิติศาสตร์ที่ ๑-๗ ออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ การสรรคำเพื่อแสดงอารมณ์โศก การสรรคำเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ และการสรรคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน

๓.๒.๑.๑ การสรรคำเพื่อแสดงอารมณ์โศก

มหานิติศาสตร์ที่ ๑-๗ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ของตัวละครอย่างชัดเจนเพียง ๒ อารมณ์ คือ อารมณ์โศก และอารมณ์โกรธ เนื่องจากเนื้อเรื่องในกวีที่ ๑-๗ ส่วนใหญ่มุ่งบรรยายเหตุการณ์ตามข้อเท็จจริงมากกว่าแสดงความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร อย่างไรก็ตามกวีก็คัดสรรถ้อยคำอันสื่อถึงอารมณ์ทั้งสองมาใช้อย่างประณีต ทำให้ผู้อ่านสัมผัสถึงความสะเทือนใจของตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง

(ก) อารมณ์โศกของพระนางมุสดี

ในกวีที่หิมพานต์กล่าวถึงความโศกเศร้าของพระนางมุสดีผู้เป็นแม่ของพระเวสสันดร เมื่อพระนางมุสดีทราบว่าชาวแคว้นสวามีมีมติให้เนรเทศพระเวสสันดรไปอยู่ป่าด้วยเหตุที่พระเวสสันดรบริจาคช้างเผือกคู่บ้านคู่เมืองให้แก่พราหมณ์แคว้นอื่น พระนางมุสดีร้องไห้คร่ำครวญด้วยความสงสารและอาลัยรักในตัวลูกและไปเข้าเฝ้าพระเจ้าสุทนต์เพื่อโน้มน้าวให้พระเจ้าสุทนต์ถอนคำสั่งเนรเทศ แต่พระเจ้าสุทนต์ไม่สามารถเปลี่ยนมติของประชาชน พระนางมุสดีจึงได้แต่ร้องไห้ด้วยความทุกข์ระทม ถ้อยคำที่กวีเลือกใช้เพื่อแสดงอาการโศกเศร้าของพระนางมุสดีมีดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๑๗

อันว่า นางมุสดีผู้ล้ำเลิศ ค่ครนึ่ง^๑เกิดทางใจ ว่าชาวอื่นใดเด็ดใหม่
แห่งลูกไฉยคุณางนิชา จินุเตตวา^๒ คุครนึ่งใจตั้งนิแลว นางแก้วลวด^๓ลงไฟ

^๑ ครนึ่ง, ครนึ่ง คือ คิด

^๒ ลวด คือ จิ้ง

ด้วยยานคำสระอาด อันมีผ้ากั้ว^๑ วาดกางบัง แวดวยรบังบปอง^๒ เพื่อบ่ให้คน
 สองเลขหัน นางโพระฉิ้นยืนอยู่ แพบตู่แก้วกู่ที่นอร ยินสงยวอระคำปาก^๓
 อันสองทำวหากจา^๔กัน คือว่าพรายาเวสนตรแลลูกสรให้ นางร้องรำให้ไพมา
ควรชุนณามาก นักแล

(ทานกัณฑ์/๑๙๙/๖-๒๐๐/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระนางมุสดีสังหรณ์เฝ้าจะมีเหตุร้าย
 เกิดแก่พระเวสสันดร จึงเดินทางไปพบพระเวสสันดร เมื่อมาถึงประตูหน้าห้องก็ได้ทราบข่าวเรื่อง
 พระเวสสันดรถูกเนรเทศจากคำสนทนาระหว่างพระเวสสันดรกับพระนางมัทรี พระนางมุสดีจึง
 ร้องไห้อย่างน่าสงสาร

จากข้อความดังกล่าว กวีได้สรรคำที่แสดงถึงความโศกเศร้าของพระนางมุสดีอย่าง
 ชัดเจน กวีบรรยายให้เห็นอาการร้องไห้ของพระนางมุสดีโดยใช้กริยาวลีว่า ร้องรำให้ไพมา คำว่า
ร้อง และ รำให้ ซึ่งอยู่ติดกันช่วยเน้นกริยาร้องไห้ให้เด่นชัดขึ้น ส่วนคำว่า ไพมา หรือ ไปมา ช่วย
 ขยายกริยาร้องไห้ สื่อถึงความรุนแรงและความถี่ของการร้องไห้โดยกระทำกริยาเดิมๆ ต่อเนื่องซ้ำ
 แล้วซ้ำเล่า ทั้งนี้การร้องไห้ต่อเนื่องซ้ำแล้วซ้ำเล่าย่อมต้องมาจากสาเหตุที่สร้าง ความ
 กระทบทกระเทือนใจอย่างรุนแรง ฉะนั้น การใช้กริยาวลี ร้องรำให้ไปมา จึงสื่อได้ถึงอาการร้องไห้
 อย่างรุนแรงและสื่อได้ถึงความทุกข์อันใหญ่หลวงของพระนางมุสดี และหลังจากกล่าวถึงอาการ
 ร้องไห้ของพระนางมุสดีแล้ว กวียังใช้ถ้อยคำแสดงความเห็นใจแก่พระนางมุสดีว่า นางร้องรำให้
ไพมา ควรชุนณามาก นักแล คำว่า ชุนณา หมายถึง กุณมา ช่วยเสริมความว่าอาการที่พระนาง
 มุสดีร้องไห้นั้นน่าสงสารเป็นอย่างยิ่ง สมควรที่ผู้พบเห็นจะรู้สึกสลดใจและเห็นใจพระนางมุสดีใน
 สถานะของแม่ที่ต้องพรากจากลูก

ตัวอย่างที่ ๓.๑๘

สา มุสสาตี อันว่านางมุสดีแก่นโธย ร้องรำให้ไพมา ควรชุนณา
น้อย ครค้อยค้อยโลมจา ซึ่งบุตรตาถูกเต้า กับด้วยนางนมเหน้ามัทรี

^๑ ผ้ากั้ว คือ ผ้ามัน

^๒ บปอง คือ ไม่ให้เห็นช่อง

^๓ คำปาก คือ คำพูด, คำสนทนา

^๔ จา คือ พูด

สำรวจนางมุสตีตีตนแม่ ให้ผัดแม่ไพหรา จึงจยรจา^๑นบป่าด^๒ ท้าวไธยรัต
สันไช นางคักกล่าวคาถาไพหราน้ำว่า

(ทานกัณท์/๒๐๓/๗-๒๐๔/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระนางมุสตีร้องให้คร่ำครวญเป็นที่น่า
สงสาร แต่กระนั้นก็ยังระงับความโศกเศร้าปลอบประโลมพระเวสสันดรและพระนางมัทรี จากนั้นจึง
ไปเข้าเฝ้าพระเจ้าสุทนต์

ข้อความดังกล่าวแสดงเหตุการณ์ต่อเนื่องจากตัวอย่างที่ ๓.๑๗ เมื่อพระนางมุสตี
ทราบเรื่องราวทั้งหมดจึงเข้าไปภายในห้องเพื่อปลอบใจพระเวสสันดรและพระนางมัทรี แม้วก่อน
หน้านี้พระนางมุสตีจะเสียใจและร้องไห้อย่างหนัก ดังที่กล่าวว่า ร้องรำไห้ไพมา ควรชุนณบ่น้อย
แต่เมื่อก้าวเข้าไปในห้องพระนางมุสตีกลับหันมาปลอบใจลูกและลูกสะใภ้ ดังที่กล่าวว่า ครค้อย
ค้อยโลมจา ซึ่งบุตรตาลูกเต้า กับด้วยนางนมเหน้ามัทรี คำว่า ครค้อย หมายถึง ทำอย่างต่อเนื่อง
คำว่า ค้อย หมายถึง เบา คำว่า โลม หมายถึง ปลอบ คำว่า จา หมายถึง พุดคุย เมื่อนำคำทั้งหมด
มารวมกัน ครค้อยค้อยโลมจา หมายถึง พุดปลอบประโลมเบาๆ อยู่ไม่ขาด แสดงให้เห็นภาพของ
พระนางมุสตีกำลังปลอบใจพระเวสสันดรและพระนางมัทรีตลอดเวลาด้วยความเป็นห่วงเป็นใย
ทั้งๆ ที่จิตใจของพระนางเองกำลังร้อนรุ่มด้วยความทุกข์

หลังจากปลอบโยนพระเวสสันดรและพระนางมัทรีให้พอลคลายความเศร้าแล้ว
พระนางมุสตีจึงรีบไปเข้าเฝ้าพระเจ้าสุทนต์ กวีบรรยายกิริยาของพระนางมุสตีในขณะที่เดินทางไป
เฝ้าพระเจ้าสุทนต์ว่า นางมุสตีตีตนแม่ ให้ผัดแม่ไพหรา จึงจยรจา^๑นบป่าด^๒ ท้าวไธยรัตสันไช คำว่า
ให้ หมายถึง ร้องไห้ คำว่า ผัดแม่ หมายถึง ทะยานไป เหาะไป เมื่อนำมารวมกับ ไพหรา หรือ ไปหา
ให้ผัดแม่ไปหา หมายถึง เดินทางไปอย่างรวดเร็วราวกับเหาะพร้อมกับร้องไห้ไปด้วย แสดงให้เห็น
ภาพว่าในขณะที่พระนางมุสตีรีบร้อนเดินทางไปพบพระเจ้าสุทนต์ก็ร้องไห้ไปตลอดทาง กวีเน้น
ความรีบร้อนของพระนางมุสตีด้วยคำว่า ผัดแม่ เพื่อสื่อความหมายเป็นนัยว่า พระนางมุสตีเดินทาง
ไปอย่างรวดเร็วราวกับเหาะไปเพราะยิ่งพระนางมุสตีรีบร้อนมากเท่าใดก็ยิ่งแสดงถึงความร้อนอก
ร้อนใจมากเท่านั้น และการร้องไห้ไปพลางเดินทางไปพลางยังเผยให้เห็นว่าพระนางมีความทุกข์
รุมเร้าอยู่ภายในจิตใจตลอดเวลาของการเดินทางไปขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าสุทนต์ซึ่ง
เป็นความหวังสุดท้ายที่จะช่วยพระนางมุสตีได้

^๑ จยรจา คือ เจรจา, พุด

^๒ ปาด คือ บาท; เท้า

ตัวอย่างที่ ๓.๑๘ ยังแสดงให้เห็นสัญชาติญาณความรักอันลึกซึ้งที่แม่มีต่อลูก กล่าวคือเมื่ออยู่ต่อหน้าลูกและลูกสะใภ้ พระนางมุสตีพยายามปลอบโยนคนทั้งสอง ทั้งที่ตนเองก็ร้อนใจไม่แพ้กัน ต่อจากนั้นก็พยายามหาหนทางช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ การกระทำของพระนางมุสตีแสดงให้เห็นความรักที่พระนางมีต่อพระเวสสันดรได้เป็นอย่างดีเพราะคนเป็นแม่แม่จะรู้สึกทุกข์โศกหรือมีเรื่องทุกข์ใจเพียงใด แต่เมื่ออยู่ต่อหน้าลูกและเห็นว่าลูกเป็นทุกข์ก็ยังคงพยายามแสดงความเข้มแข็งด้วยการพูดปลุกปลอบลูกให้รู้สึกดี ทั้งที่ความเป็นจริงตนเองก็กำลังเผชิญความรู้สึกเลวร้ายไม่ต่างกัน การกระทำของพระนางมุสตีจึงชวนให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังซาบซึ้งในความรักที่แม่มีต่อลูกอย่างถึงที่สุด

ตัวอย่างที่ ๓.๑๙

ในเมื่อคุณนางให้บขาด น้ำตาหยาดตกลง ยืนทรงทุกโสภใหม่ ร้อง
 รำให้เวอน ลูกตนคุณนั้นสวด^๒ บมีโทษสันโด โพรอไพรไทยจำจาก ตนแก้ว
 พรากเม็งไฟ ดั่งคุจใส่ใจคูถี้ บรูที่เปนคน ชีวิตตนคุณาด ทยังจขาดเปนผี
 ชแล

(ทานกัณฑ์/๒๒๑/๔-๗)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระนางมุสตีร้องให้เป็นเวลานาน คร่ำครวญว่าพระเวสสันดรไม่มีความผิดแม้แต่น้อย กลับต้องถูกประชาชนขับไล่ออกจากเมือง พระนางเป็นทุกข์จนรู้สึกว่าชีวิตของตนแทบจะดับสิ้นลง

ข้อความในตัวอย่างที่ ๓.๑๙ แสดงอาการโศกเศร้าของพระนางมุสตีหลังจากที่พระนางทราบแน่ชัดแล้วว่าไม่มีหนทางช่วยเหลือพระเวสสันดรได้อีกต่อไป กวีบรรยายว่า ในเมื่อคุณนางให้บขาด น้ำตาหยาดตกลง กริยาวลี ให้บขาด หมายถึง ร้องไห้ไม่หยุด แสดงให้เห็นภาพพระนางมุสตีร้องไห้อย่างต่อเนื่องยาวนานนับตั้งแต่ทราบข่าวร้าย เสริมด้วยคำบรรยายภาพหยดน้ำตาที่กำลังไหลริน กวีเลือกใช้คำว่า หยาด เพื่อแสดงภาพ ณ วินาทีที่หยดน้ำตานั้นคล้อยหล่นจากดวงตาและไหลลงเป็นสาย เป็นภาพที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจเป็นอย่างยิ่ง

กวียังอธิบายความรู้สึกโศกเศร้าของพระนางมุสตีด้วยกริยาวลี ยืนทรงทุกโสภใหม่ แสดงให้เห็นว่าความทุกข์ใจของพระนางมุสตีนั้นรุนแรงมากกว่าความทุกข์นั้นกลายเป็นไฟแผดเผาจิตใจ กวีเลือกใช้คำว่า ใหม่ เพื่อสื่อถึงความทุกข์อันมหาศาลที่ค่อยๆ สะสมพิษแห่งความ

^๑ ยืน คือ รู้สึก

^๒ สวด คือ คำลงท้ายในภาษาไทย

ร้อนใจเป็นระยะเวลาจนกลายเป็นไฟเผาใจ คำว่า ใหม่ อาจสื่อไฟทุกข์ที่กำลังลุกโชน หรืออาจสื่อถึงซากหรือร่องรอยที่เกิดขึ้นหลังจากที่ถูกความทุกข์แผดเผาก็ได้ บทประพันธ์ในเหตุการณ์ช่วงนี้น่าจะใช้คำว่า ใหม่ ในความหมายที่สอง เพราะกล่าวขึ้นหลังจากพระนางมุสดีร้องให้คร่ำครวญมาเป็นเวลานานและสิ้นหวังที่จะช่วยเหลือถูกเปรียบได้กับไฟทุกข์ที่ไหม้จนเลยขีดสุดแล้วทิ้งร่องรอยของความทุกข์คือความสิ้นหวังไว้เบื้องหลัง ความสิ้นหวังดังกล่าวกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้พระนางมุสดีต้อง ร้องรำให้เววน คำว่า เววน หมายถึง เตือดร้อน บ่นปวน ดิ้นไปมา ร้องรำให้เววน แสดงภาพการร้องไห้อย่างบ้าคลั่ง เผยให้เห็นว่าผู้ร้องให้ต้องเสียใจอย่างหนักจนควบคุมอารมณ์ไม่ได้ การที่พระนางมุสดีซึ่งเป็นขัตติยชนารีสสมควรระมัดระวังกริยามากกว่าหญิงทั่วไป กลับเศร้าเสียใจจน ร้องรำให้เววน เป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ในใจของพระนางมีมากมายสมดังที่พระนางรำพันไว้ว่า ดั่งคูงไสใจดูถึ บรูที่เปนคน ชีวิตตนคนูด ทยงจัขาดเปนผีชแล หมายถึง เมื่อพระนางมุสดีย้าคิดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็รู้สึกทุกข์ใจจนแทบไม่เป็นผู้เป็นคน และรู้สึกว่าชีวิตของตน ทยงจัขาดเปนผี คือสิ้นชีวิตลงเพราะความทุกข์อย่างแน่นอน

ตัวอย่างที่ ๓.๒๐

ตทา ในกาละนั้น นางกญญารรีน พรอมถั้วรหมีร ๖ พัน สยง
เน็งนน^๑ชู้ด้าว อันอยู่บรสาดท้าวสญไซ เอกกันไพเวดล้อม ชุมนุมนพ้อม
พยกัน ยินสยงสานแหบ^๒ให้ แห้งแก้วแก่นไธยมุสดี เขาค่เล็กอญชูลีไธเก้า
ให้สู่เจ้าจอมเม็ง เมื่อนั้นแล

(ทานกัณฑ์/๒๒๑/๘ -๒๒๒/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า นางสนม ๑๖,๐๐๐ คนซึ่งชุมนุมกันอยู่ในพระราชวังได้ยินเสียงร้องไห้ของพระนางมุสดี ต่างพากันร้องไห้ด้วยความเศร้าโศกตามพระนางมุสดี

ตัวอย่างที่ ๓.๒๐ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากพระนางมุสดีคร่ำครวญรำพันถึงคุณงามความดีของพระเวสสันดรอย่างหมดอาลัยตายอยาก เพราะสิ้นหนทางที่จะช่วยเหลือพระเวสสันดรได้ กวีเลือกใช้วลี ยินสยงสานแหบให้ แสดงกริยาร้องไห้ของพระนางมุสดี คำว่า แหบ หรือ แหบ หมายถึง เสียใจไม่แจ่มใส คำว่า ให้ หมายถึง ร้องไห้ นำทั้งสองคำมารวมกันเป็น แหบให้ หมายถึง ร้องไห้จนเสียงแห้ง แสดงให้เห็นว่าพระนางมุสดีร้องให้คร่ำครวญมาเป็นระยะเวลานาน

^๑ เน็งนน คือ มาก, บ่อย, ทัว

^๒ ชู้ คือ ทุก

อย่างยิ่ง จนทำให้เสียงแหบแห้ง และแม้ว่าพระนางจะร้องไห้จนแทบหมดเสียงแล้ว ก็ไม่อาจลดความโศกเศร้าลงได้ พระนางยังคงรำรำพันต่อไปด้วยความทุกข์เวทนา

จากตัวอย่างข้อความทั้ง ๔ ตัวอย่างที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาโดยเรียงลำดับตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องมหาชาติ เห็นได้ว่ากวีเลือกสรรคำแสดงอารมณ์โศกของพระนางมุสดีได้อย่างประณีตบรรจง และถ้อยคำแสดงอารมณ์โศกที่กวีเลือกใช้ก็สื่อถึงความเข้มข้นของอารมณ์โศกมากขึ้นเป็นลำดับตามเหตุการณ์และความรู้สึกของพระนางมุสดีซึ่งเลวร้ายลงเรื่อยๆ เมื่อนำถ้อยคำแสดงอารมณ์โศกจากตัวอย่างทั้ง ๔ มาเรียงต่อกันและพิจารณาความหมาย จะเห็นถึงลำดับการพัฒนาของอารมณ์โศกซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงจุดสูงสุดของอารมณ์ ดังต่อไปนี้

บทประพันธ์	เหตุการณ์
ตัวอย่างที่ ๓.๑๗ <u>ร้องรำให้ไผมา ควรชุนณามาก</u> ความหมาย ร้องให้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เป็นที่น่าสงสาร	พระนางมุสดีเพิ่งทราบว่าลูกถูกเนรเทศ
ตัวอย่างที่ ๓.๑๘ <u>ร้องรำให้ไผมา ควรชุนณาบ่น้อย</u> ความหมาย ร้องให้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เป็นที่น่าสงสาร	พระนางมุสดีเพิ่งทราบว่าลูกถูกเนรเทศ
ตัวอย่างที่ ๓.๑๙ <u>ให้ผัดแผ่ไพหรา</u> ความหมาย ร้องให้พร้อมกบึงไปอย่างรวดเร็ว ทุกโลกใหม่	พระนางมุสดีไปขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าสญชัย พระนางมุสดีพยายามอ้อนวอนพระเจ้าสญชัยให้ช่วยลูก
ตัวอย่างที่ ๓.๑๙ <u>ร้องรำให้เววน</u> ความหมาย ร้องให้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างบ้าคลั่ง	พระเจ้าสญชัยไม่สามารถช่วยได้ตามที่หวัง
ตัวอย่างที่ ๓.๒๐ <u>สยงสานแหบให้</u> ความหมาย ร้องให้มานานมากจนเสียงผิดปกติ	พระนางมุสดีสิ้นความหวังที่จะช่วยลูก

(ข) อารมณ์โศกของข้าราชการบริพารและชาวแคว้นสิวี

นอกจากพระนางมุสดียังมีคนอื่นอีกจำนวนหนึ่งที่แสดงความเสียใจและอาลัยรักพระเวสสันดรคือ นางสนมรับใช้ ๑๖,๐๐๐ คน ชุนนางและชาวแคว้นสิวีผู้ภักดี กวีได้บรรยายความ

โศกเศร้าของข้าราชการบริพารและประชาชนแคว้นสีวิไว้ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๒๑

ตथाในกาละนั้น นางกัญญารีน พรอมถั้วรหมีร ๖ พัน สยงเน็งนัน ชูด้าว อันอยู่บรสาตท้าวสญไซ เอกันไพแวดล้อม ชุมนุมนพร้อมพวงกัน ยินสยงสานแหบให้ แห้งแก้วแก่นไธยผุสสดี เขาค่เล็กอญชูลิใส่เกล้า ให้สู่เจ้า จอมเม็งเมื่อนั้นแล : ถัดนั้นมาบ่ขาด หมู่นางนาคสาวสนม ได้ยัยินสยงสทา รม ร้องให้แห่งนางนาคไธยทั้งหลาย ให้เป็นสายบ่ขาด ร้องให้คาดสยบตาย วันนั้นแล

(ทานกัณท์/๒๒๑/๘-๒๒๒/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า เมื่อบรรดานางสนมเห็นพระนางผุสดี ร้องไห้ ก็ไม่อาจเก็บความโศกเศร้าไว้ได้ พวกกันร้องให้ตามพระนางผุสดี

จากบทประพันธ์ก็เลือกใช้กริยาวลี ร้องให้คาดสยบตาย หรือ ร้องให้คาดเสียบตาย หมายถึง ร้องให้ราวกับว่าผู้ร้องแหบจะสิ้นใจลงได้ เป็นอาการร้องให้ที่นางสนมถึง ๑๖,๐๐๐ คน กระทำเหมือนกัน สื่อให้เห็นถึงความเศร้าและความอาลัยรักพระเวสสันดรอย่างถึงที่สุด

ตัวอย่างที่ ๓.๒๒

โอโรธา จ กุมมาร จ เวสียานา จ พรหมณา : นางเร็นหลวงไซ่ข้า ทังพ่ค้าฝูงพราม สยบตายตามชูด้าว กึ่งเก็กท่าวไผมา เสนาข้างหลายหมู่ นายมล้ำอยู่เหลือหลาม เสนารดตามยายยาด ฝูงจลาดทวยตั้น เขาค่ยิน โสกใหม่ ร้องรำให้สวา สวา เมื่อนั้นแล

(ทานกัณท์/๒๒๓/๘-๒๒๔/๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า นางสนม พ่อค้าวานิช พรหมณ์ ทหาร ข้าง ทหารม้า สารถีและพลทหารเดินเท้าต่างพากันร้องให้คร่ำครวญจนเกิดเสียงดังอีกทีก็ไปทุก แห่ง

กวีใช้กริยาวลี กึ่งเก็กท่าวไผมา อธิบายท่าทางและความโศกเศร้าในจิตใจของนางสนม คนค้าขายและพรหมณ์ หลังจากที่พวกเขาทราบข่าวพระเวสสันดรถูกเนรเทศ ความโศกเศร้าแทบขาดใจเป็นสาเหตุให้พวกเขาไม่สามารถทรงกายอยู่เป็นปกติจนต้อง กึ่งเก็กท่าวไผมา คำว่า กึ่งเก็ก หรือ กลิ้งเกลือก หมายถึง นอนหมุนไปมา คำว่า ท่าว หมายถึง ล้ม คำว่า ไผมา หรือ

ไปมา แสดงถึงการทำความดีซ้ำๆ กัน แสดงภาพนางสนมและประชาชนซึ่งทิ้งตัวลงและดิ้นรนไปมา เป็นการแสดงความทุกข์ที่สมเหตุสมผลกับความรู้สึกโศกเศร้าแทบขาดใจจนไม่สามารถควบคุมร่างกายและสติอารมณ์ได้

นอกจากคนทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว ยังมีทหารเหล่าต่างๆ ทั้งทหารม้า ทหารช้าง สารถี และพลเดินเท้า พวกนี้ร้องให้ตามไปด้วย กวีสรรคำอธิบายความรู้สึกของคนเหล่านี้ว่า *ยินโศกใหม่* คำว่า *ยิน* หมายถึง *รู้สึก* คำว่า *ใหม่* ช่วยขยายกริยา *โศก* หรือ *โศก* ให้เห็นว่าโศกเศร้ามากเสียจนความโศกสะสมกลายเป็นไฟเผาจิตใจ กวียังเน้นความเข้มข้นของอารมณ์โศก โดยใช้คำว่า *สวา สวา* อธิบายเสียงร้องไห้ของเหล่าทหาร คำว่า *สวา* เป็นคำเลียนเสียง สื่อถึงเสียงดัง เสียงก้อง เสียงอึกทึก สื่อให้เห็นภาพของทหารเหล่าต่างๆ ครอบถ้วนทั้งกองทัพ พวกนี้ร้องไห้ด้วยความอาลัยรักพระเวสสันดรจนเกิดเสียงอึกทึกก้องไปทั่วบริเวณ

๓.๒.๑.๒ การสรรคำเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ มีฉากแสดงอารมณ์โกรธในกัณฑ์ทานกัณฑ์ กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เทวดาดลใจให้ชาวแคว้นสวี่มาชุมนุมด้วยความโกรธเคืองและเรียกร้องให้พระเจ้าสถูชัยผู้เป็นพระราชานเรนทรพระเวสสันดรออกจากเมืองเพราะพระเวสสันดรโอรสของพระองค์ยกช้างเผือกคู่บ้านคู่เมืองให้แก่พราหมณ์จากแคว้นอื่น กวีบรรยายความโกรธเคืองของชาวแคว้นสวี่ไว้ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๒๓

อันว่าชาวเมืงนั้นสวด เทวดาลวดบันดล ยังใจคนหี้คยด ฐู^๑
 ด้าวขยด^๒สงไส อันอยู่ไกลแลไ้ สอด^๓ละไ้ละผัน เขาชวรกันไปสู่ คุ่มน้อย
 อยู่เจ็จจน เปนกัวราหนสงยมี นันทุกที่เต็มเมืง เมื่อนั้นแล

(ทานกัณฑ์/๑๑๔/๔-๑๑๕/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า เทวดาดลใจชาวเมืองให้รู้สึกโกรธ ชาวเมืองต่างมาชุมนุมกันเป็นที่วุ่นวายและเกิดเสียงอึกทึกไปทั่วทั้งเมือง

^๑ ฐู คือ ทุก

^๒ ขยด คือ เขียด; เขต

^๓ สอด คือ เดินทาง, ดันดัน

กวีใช้คำว่า *คยด* หรือ *เคียด* หมายถึง โกรธเคือง ไม่พอใจ สื่อถึงความรู้สึกโกรธของชาวเมือง และกล่าวว่าชาวแคว้นสวี่เป็นจำนวนมากไม่ว่าจะอยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ ต่างเดินทางมารวมตัวกันด้วยความโกรธระคนสงสัยในการกระทำของพระเวสสันดร กวีเลือกใช้กริยาวลี *สอดละไล่ผะผั้น* แสดงถึงการรวมตัวอย่างรีบร้อนของชาวเมือง คำว่า *สอด* หมายถึง ดันดัน เร็วไป เดินทาง คำว่า *ไล่* หมายถึง ไปตามไม่รีรอเพื่อให้ทัน *ละไล่* เป็นคำอัปทานมีความหมายเดียวกับ *ไล่* คำว่า *ผั้น* หมายถึง หัน เคลื่อนไป *ผะผั้น* เป็นคำอัปทานมีความหมายเดียวกับ *ผั้น* นำคำทั้งหมดมารวมกันเป็น *สอดละไล่ผะผั้น* หมายถึง ดันดันเดินทางตามกันมา คำว่า *ดันดัน* มีนัยว่าเป็นการเดินทางที่ยากลำบาก ฉะนั้น การที่ชาวแคว้นสวี่ยินยอมพร้อมใจเดินทางอย่างยากลำบากมาสู่ปราสาทของพระเจ้าสุทนต์เพื่อมาร้องเรียนความผิดของพระเวสสันดรแสดงว่าชาวแคว้นสวี่น่าจะรู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจหรือโกรธเคืองอยู่ไม่น้อย

เมื่อชาวแคว้นสวี่เดินทางมารวมตัวกัน ก็เกิดเหตุการณ์ *เปนกัวราहनสงยมี่* *นันทุกที่* *เตมเม็ง* หรือ เป็นโกลาหลเสียงมี *นันทุกที่* *เตมเม็ง* คำว่า *กัวราहन* หรือ *โกลาหล* หมายถึง เสียงกึกก้อง คำว่า *มี* หมายถึง เสียงแซ่ซึกซึก คำว่า *นันท* หมายถึง เสียงซึกซึก เมื่อนำมารวมกันจึงสื่อถึงเสียงที่ดังกึกก้องเป็นอย่างมาก กวีเลือกใช้คำที่หมายถึง เสียงซึกซึก ซ่อนกันถึง ๓ ครั้ง ช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังสัมผัสได้ถึงระดับเสียงและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เสียงซึกซึกครึกโครมที่เกิดขึ้นเมื่อชาวสวี่เดินทางมาชุมนุมกัน น่าจะเกิดจากการแย่งกันพูดแสดงอารมณ์หรือวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะต่างคนต่างก็มาพร้อมกับอารมณ์โกรธ เมื่อมาพบกันจึงน่าจะแสดงความคิดและความรู้สึกของตน การสรรคำแสดงเสียงซึกซึกที่วุ่นวายที่เกิดขึ้นสื่อถึงอารมณ์โกรธที่เดือดปะทุออกมาเป็นคำพูดพร้อมๆ กันของชาวสวี่ได้อย่างดียิ่ง

๓.๒.๑.๓ การสรรคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน

ในมหานชาตีไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีมักบรรยายถึงสิ่งต่างๆ โดยใช้ถ้อยคำเรียบง่ายแต่เปี่ยมด้วยพลังและความหมาย ทำให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาและเห็นภาพตามที่กวีกล่าวถึงได้อย่างรวดเร็วและแจ่มชัด ดังตัวอย่างจากกัณฑ์หิมพานต์ และกัณฑ์ทานกัณฑ์ ต่อไปนี้

กัณฑ์หิมพานต์ กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนพระนางมุสดีประสูติพระเวสสันดรที่ตรอกพ้อคำ กวีเลือกใช้สรรถ้อยคำแสดงลักษณะและอากัปกริยาของพระเวสสันดรเมื่อแรกประสูติได้อย่างงดงามจับใจ

ตัวอย่างที่ ๓.๒๔

มหาสตุโต อันว่า บรมมโพิธัสต์เจ้าตนบูรมาก คันพรากท้องหาก
หมดใส ทำวจิงไขครมอรตามีนอก มีวัณณดั่งคำร้อยทอกใสสุด คันว่าราช
 บุตเกิดแลว เหยดมีแก้วหนกวา ทำวจิงกล่าวคาถาซึ่งแม่ว่า อมม ตาต ข้าแด
 แม่เป็นเจ้า รู้ว่าเข้าของแม่ยังมี เทำฐลีสักหนอย ช้าน้อยไค้ให้ทาน แม่อย่า
 นานอยู่ช้ำ ให้แก่ข้าบัดดยวนีเพื่อ

(ทานกัณท์/๗๙/๑๑-๘๑/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระโพิธัสต์วีระประสูติจากกรรมมารดา มี
 กายผ่องใส ครั้นประสูติแล้วก็ค่อยๆ ลืมตา ดวงตาของพระโพิธัสต์วีระดังงามเหมือนทองคำ จากนั้น
 พระโพิธัสต์วีระเหยียดมือขวาออกเพื่อขอทรัพย์สมบัติจากมารดามาให้ทาน

จากบทประพันธ์กวีใช้คำเพียงคำเดียวแสดงการประสูติของพระเวสสันดร คือคำว่า
พราก หมายถึง แยกจากกัน พรากท้อง หมายถึง แยกจากท้องหรือคลอด แม้กวีไม่ได้ใช้คำอื่นช่วย
 ขยายเหตุการณ์ขณะประสูติแต่คำอันสั้นและเรียบง่ายนี้กลับแสดงภาพประสูติกาลได้อย่าง
 สมบูรณ์แจ่มชัด จนไม่จำเป็นต้องอาศัยคำอธิบายใดๆ เพิ่มเติมอีก

เมื่อพระเวสสันดรประสูติแล้ว กวีก็กล่าวถึงลักษณะของพระเวสสันดรไว้ว่า คันพราก
ท้องหากหมดใส คำว่า หมด หมายถึง เกลี้ยงเกลา สะอาด สดใส คำว่า ใส หรือ ใส หมายถึง แจ่ม
 ชัด ไม่ขุ่น ไม่มัว เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันจึงสื่อถึงสิ่งที่สะอาดหมดจดเป็นอย่างดี แสดงให้เห็น
 ว่าพระเวสสันดรเมื่อแรกประสูติมีผิวกายสะอาด เกลี้ยงเกลา ไม่มีคราบเมือกเลือดเหมือนทารก
 แรกเกิดทั่วไป สมตั้งเป็นผู้มีบุญมาเกิด นอกจากหมายถึงผิวกายสะอาดแล้ว คำว่า หมดใส ยังสื่อ
 ถึงผิวพรรณที่บริสุทธิ์ งดงามของพระเวสสันดรได้อีกด้วย นับว่าเป็นคำที่กระชับ เรียบง่ายแต่ให้
 ความหมายได้สมบูรณ์ลึกซึ้ง

หลังจากพระเวสสันดรประสูติ กวีก็กล่าวถึงอากัปกริยาแรกของพระเวสสันดรไว้ว่า
ทำวจิงไขครมอรตามีนอก หมายถึง ค่อยๆ ลืมตาขึ้น เป็นภาพการลืมตาที่ชุ่มช้อยละมุนละไม
 เหมือนทารกแรกเกิดที่ลืมตาขึ้นเป็นครั้งแรก คำว่า ไข หมายถึง เปิด มีนัยถึงความชุ่มชื้น นุ่มนวล
 เช่นเดียวกับเปลือกตาอันบอบบางของทารกที่เผยออกอย่างแผ่วเบา มิใช่เปิดออกอย่างฉับพลัน
 เหมือนคนกระพริบตา เพราะเป็นการลืมตาสัมผัสกับแสงสว่างเป็นครั้งแรกในชีวิต กวียังเน้นให้เห็น
 ความชุ่มชื้นของการลืมตาด้วยคำว่า มีนอก หมายถึง เคลื่อนออกอย่างช้าๆ สอดคล้องกับกริยา
ไข เป็นภาพการลืมตาที่งามละมุนละไมจับใจยิ่งนัก นอกจากนี้กวียังกล่าวถึงดวงตาของ
 พระเวสสันดร มีวัณณดั่งคำร้อยทอกใสสุด หมายถึง มีแววตาเปล่งประกายราวกับทองคำจำนวน

หนึ่งร้อยทอกซึ่งเป็นเหรียญเงินและหน่วยเงินชนิดหนึ่งที่เคยใช้แพร่หลายในดินแดนแถบล้านนา^๑ เป็นความเปรียบที่สื่อให้เห็นทั้งความมีคุณค่าและความงามอันน่าอัศจรรย์

ถัดจากนั้น กวีบรรยายให้เห็นอิริยาบถต่อไปของพระเวสสันดรคือ *เหยียดมีแก้วหนก* หมายถึง เหยียดมือขวาออก และ *ทำวจีงกล่าววาคาถาซึ่งแม่* หมายถึง ขอทรัพย์สินที่แม่มีอยู่มาบริจาคทาน กวีเปรียบเทียบว่ามือของพระเวสสันดรเป็น มือแก้ว คำว่า *แก้ว* สื่อถึงสิ่งสูงส่ง มีค่าควรค่าแก่การรักษาทะนุถนอม และยังสื่อถึงความใสบริสุทธิ์ถึงดงาม แสดงให้เห็นว่ามือของพระโพธิสัตว์มีความงามล้ำเลิศเป็นอย่างยิ่ง

ตัวอย่างที่ ๓.๒๕

มหาราชเจ้า อันเข้าสู่ดวงไฟ ไผ่อยู่ในปากกว้าง จักได้หันหมู่
ข้างพังพาย เขาทยวยายเตมป่า คำเข้าล่าเนิ่งนั้น ผันวงกันสั้นร่อง นั้น
ทั่วท้องพูเขา ปูรมัวเมาชมชื่น อยู่ระรื่นไฉนดง ยามนั้นพรทรงธัมมยศโยด
หันแลลวดลิ้มเม็ง ชแล

(ทานกัณฑ์/๑๐๕/๗-๑๕๑/๑)

ข้อความที่บรรทัดไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า เมื่อพระเวสสันดรไปอาศัยอยู่ในป่า จะได้เห็นโขลงข้างป่าตระเวนหาอาหาร เป็นภาพอันน่าชมซึ่งจะทำให้พระเวสสันดรคลายความคิดถึงบ้านเมือง

ตัวอย่างที่ ๓.๒๕ ยกมาจากกัณฑ์หิมพานต์ เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระนางมัทรีกล่าวถึงข้อดีของการไปอยู่ป่า จากบทประพันธ์แสดงภาพโขลงข้างโขลงใหญ่ที่มีทั้งข้างพังและข้างพลาย พวกมันออกหาอาหารอยู่ในป่า กวีบอกให้ทราบว่าข้างเป็นจำนวนมากโดยกล่าวว่า *เขาทยวยายเตมป่า* คำว่า *ทยว* หรือ *เทียว* หมายถึง เดิน คำว่า *ยาย* หมายถึง ค่อยๆ เคลื่อนที่ไปก้าวไป มักใช้กับสิ่งที่เป็นหมู่หรือมีปริมาณมาก คำว่า *เตม* คือ เต็ม เมื่อนำคำทั้งหมดมารวมกันจึงให้ภาพของข้างจำนวนมากเดินเรียงรายต่อกันอย่างซ้ำๆ เต็มไปทุกทิศทางในป่า เป็นภาพที่น่าตื่นตาตื่นใจ กวียังบรรยายกิริยาของข้างเหล่านั้นไว้อย่างชัดเจนว่า *คำเข้าล่าเนิ่งนั้น ผันวงกันสั้นร่อง นั้นทั่วท้องพูเขา ปูรมัว เมาชมชื่น อยู่ระรื่นไฉนดง*

คำเข้าล่าเนิ่งนั้น หมายถึง ออกหาอาหารกันเป็นจำนวนมาก คำว่า *เนิ่งนั้น* หมายถึง มากมาย อึกทึก แสดงถึงเสียงที่ดังก้องเพราะมีข้างจำนวนมากมาอยู่รวมกัน

^๑ ดูรายละเอียดเรื่องเงินทอกได้ในบทที่ ๔ หัวข้อ ๔.๒.๔

ผ่นวงกันสั้นร้อง หมายถึง ขยับวงและส่งเสียงร้อง คำว่า ผ่น หมายถึง เคลื่อนไป จับ คำว่า ยืดเหยียด นำมาอธิบายกิริยา ผ่นวง ของข้าง แสดงให้เห็นภาพข้างกำลังกวัดแกว่งวงไปมา หรือยกวงขึ้นหยอกล้อกัน หรืออาจแสดงให้เห็นว่าข้างเหล่านั้นกำลังใช้วงคว้าจับอาหารก็ได้ และในขณะที่บรรดาข้างยกวงขึ้นกวัดไกวก็ส่งเสียงร้องไปพร้อมๆ กัน ดังที่กวีใช้คำว่า สั้นร้อง สื่อถึงการร้องออกมาอย่างเต็มเสียงและคึกคะนอง จนเสียงร้องนั้น นั่นทั่วท้องภูเขา คำว่า นั้น หมายถึง เสียงอีกที่ก แสดงว่าต้องมีข้างเป็นจำนวนมากจึงส่งเสียงร้องก็ก้องไปทั่วท้องภูเขาได้

นอกจากนี้กวียังกล่าวถึงความรู้สึกของข้างไว้ว่า ปฐมัวเมาชมชื่น อยู่ระรื่นในดง คำว่า ปฐ หมายถึง เปรียบ เหมือน นำ คำว่า มัวเมา หมายถึง ติดใจ มีนัยถึงความชื่นชอบพอใจเป็นอย่างยิ่ง คำว่า ระรื่น หมายถึง ยินดี สนุก มีนัยถึงความรู้สึกสนุกเบิกบานที่มากกว่าความสนุกทั่วไป วลี ปฐมัวเมาชมชื่น อยู่ระรื่นในดง จึงแสดงให้เห็นภาพว่าข้างเหล่านี้รู้สึกเบิกบาน สุขสำราญเป็นอย่างยิ่งที่ได้ใช้ชีวิตอยู่ในป่าหิมพานต์

กัณฑ์ทานกัณฑ์ กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่พระนางมัทรีตัดสินใจจะเดินทางไปยังเขาวงกตพร้อมกับพระเวสสันดร พระนางผู้ดีผู้เป็นแม่สามีพยายามทัดทานไว้เพราะไม่ต้องการให้ลูกสะใภ้ไปตกกระกำลำบาก

ตัวอย่างที่ ๓.๒๖

เวยูหาหิ ปริยายิตฺวา จำลองคำทรมบาด โยริยาดกวางยาน
 สิริกายศานคำคาด งามสระอาดกวยรไกว แวนดวงใสลูกใหญ่ สไฟแม่เคียด
 แยง ตนนางแพงเนือออรั บ่หอรได้ทวยไกล บัดนิจัทยวไผตีนเป่า ตีน
 เจ้าหย่งเจบพองชแล : ยสุสา มุฑู ตราหตุธา นางผิวไสชะชอรั พีนมือออรั
งาม บ่เคียดชามกานยาก การลำบากสันได เคียดสุขใจอยู่ห้อง บรทยดท้อง
 นอรดี บัดนิมทธรี่จ้ไพออยู่ป่า ค่หย่งว่าฝานใจ แท้น ยสา มุฑูตลา บาทา
ตีนจางไสชะชอรั พีนกยังออรั เร็งไร เมื่อทวยไผย่อง ทวยฝ้ายทองไนเม็ง
 เก็บคำเร็งทั้งคู สอดแลวอยู่ดูงาม ย่างยายตามองอาด ไนบราสาดกวางเร็น
 ตัวคิงเพ็นลำบาก คืดยากหากเจบตีน บัดนิจัทยวตีนอันเป่า เก็บเจ้าบ่พา
 ไผ จัทยวไวฤาได้ เข้าป่าไม้หนามหนา นิชา

(ทานกัณฑ์/๒๑๓/๑-๒๑๔/๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระนางมัทรีผู้มีรูปโฉมบอบบางเคยแต่เดินทางไปด้วยวอทองคำ เคยส่องแต่กระจกบานใส เคยมีรองเท้าทองคำสวมใส่และอยู่อย่างสุขสบายไม่เคยทำงานลำบาก ครั้งนี้จะต้องไปอยู่ป่า ต้องเดินกับพื้นดินทั้งที่ไม่มีรองเท้า แล้วจะทนได้อย่างไร

จากบทประพันธ์ คำกล่าวของพระนางมุสดีแสดงให้เห็นว่าพระนางมัทรีเป็นผู้มีเรือนร่างบอบบาง อ่อนราวกับเด็กทารก ทั้งผิวกาย ฝ่ามือและฝ่าเท้า กวีเลือกใช้คำว่า *ตนนางแพงเนื้อออร์* คำว่า *แพง* หมายถึง มีค่า คำว่า *เนื้อออร์* หรือ *เนื้ออ่อน* หมายถึง มีผิวบางและนุ่ม เมื่อรวมกันจึงสื่อให้เห็นภาพของหญิงสาวสูงศักดิ์ผู้มีรูปโฉมบอบบางน่าทะนุถนอมเป็นอย่างยิ่ง กวีเน้นถึงผิวพรรณอันบอบบางของพระนางมัทรีโดยใช้คำว่า *นางผิวใสชะชอร์* คำว่า *ใส* หรือ *ใส* หมายถึง บริสุทธิ์ แจ่มชัด คำว่า *ชะชอร์* หมายถึง งดงาม ช่วยเสริมให้เห็นภาพความบริสุทธิ์ผ่องใสของผิวกาย นอกจากนี้มีผิวกายงามแล้ว พระนางมัทรียังมีฝ่ามือและฝ่าเท้าที่บอบบางด้วยเช่นกัน กวีใช้คำว่า *บาทาทินจางใสชะชอร์* *พื้นกัยงออร์* *เร้งไร* ทั้งคำว่า *จาง* *ใส* *ชะชอร์* *กัยง* หรือ *เกี้ยง* และ *ออร์* ล้วนมีความหมายไปในทางเดียวกัน เมื่อนำมาใช้ร่วมกันจึงสื่อให้เห็นความงามอย่างละมุนละไมได้อย่างเต็มความรู้สึก ส่วนคำว่า *เร้งไร* หมายถึง มีประกายแสง ช่วยเสริมให้เห็นว่าฝ่าเท้าของพระนางมัทรีบางและผ่องใสมากจนดูคล้ายมีแสงเรืองเรือง ผู้ที่มีเรือนร่างและผิวพรรณอ่อนบางได้เช่นนี้หากไม่ใช่เด็กทารกก็ต้องเป็นผู้อยู่ในตระกูลสูงศักดิ์หรือผู้มีบุญญาธิการเท่านั้น ยิ่งกวีแสดงภาพความบอบบางของพระนางมัทรีมากเท่าใด ก็ยิ่งสื่อถึงความขัดแย้งกับความลำบากที่พระนางมัทรีจะต้องเผชิญในป่า ในขณะที่เดียวกันก็ยิ่งแสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของพระนางมัทรีในฐานะขัตติยนารีและฐานะภรรยาที่ดีอีกด้วย

๓.๒.๒ การใช้คำเรียกเพื่อสื่อให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละคร

มหานิติไทยลือกันที่ ๑-๗ กล่าวถึงตัวละครสำคัญ ๑๑ ตัว ได้แก่ พระอินทร์ พระนางมุสดี พระเจ้าสุทนต์ พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาติ พระนางกัณหา ชูชก นางอมิตดา พรานเจตบุตรและอัชุตฤาษี ตัวละครเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างกันทั้งสถานะ บุคลิกและอุปนิสัย ผู้อ่านหรือผู้ฟังมหานิติสามารถทราบถึงลักษณะของตัวละครได้โดยตรงจากเนื้อเรื่องวรรณคดี โดยสังเกตผ่านเหตุการณ์และพฤติกรรมต่างๆ เช่น ทราบว่าพระเวสสันดรเป็นผู้ที่ตั้งมั่นในธรรมและมีจิตเมตตาจากการที่พระองค์ประกอบทานบารมีอยู่เนื่องนิตย์นับตั้งแต่เยาว์วัย ทราบว่าพระนางมัทรีเป็นผู้ที่กอบปรีย์ด้วยจริยาวัตรของสตรีผู้ประเสริฐจากการปฏิบัติหน้าที่ภรรยาได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องแม้ในช่วงเวลาที่ต้องประสบกับความยากลำบาก ทราบว่าชูชกเป็นผู้มัวเมาในตัณหาจาก

การที่ชุมชนยินยอมออกเดินทางไปขอสงฆ์มาเป็นผู้รับใช้ตามคำสั่งของนางอมิตดาเพราะเกรงว่านางอมิตดาอาจไม่ยอมอยู่กินตนหากไม่ปฏิบัติตาม เป็นต้น

นอกจากเหตุการณ์และพฤติกรรมของตัวละครซึ่งทำให้ทราบลักษณะนิสัยของตัวละครแล้ว กวียังมีกลวิธีนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครโดยใช้คำเรียกตัวละครอย่างหลากหลาย จัดแบ่งเป็น ๙ กลุ่ม ได้แก่

- การใช้คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการ
 - การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้ทรงธรรม
 - การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกอันองอาจสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่
 - การใช้คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่ง
 - การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีสติปัญญา
 - การใช้คำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงาม
 - การใช้คำเรียกที่แสดงความรู้สึกรวม
 - การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกภาพด้านลบ
 - การใช้คำเรียกที่แสดงความเกี่ยวข้องกับวีรบุรุษในตำนาน
- อธิบายโดยลำดับดังต่อไปนี้

๓.๒.๒.๑ การใช้คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการ

ในมหากาพย์กัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการกับตัวละครที่อยู่ในวรรณะกะษัตริย์เท่านั้น ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๘ การใช้คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการ

คำเรียก	คำแปล
พระเวสสันดร	
บรมโพธิสัตว์ผ่านแผ้ว ^๑ (หิมพานต์/๗๑/๑๒)	พระโพธิสัตว์ผู้ยิ่งใหญ่ดีงาม
โพธิสัตว์ตาดนยดโยด (หิมพานต์/๗๓/๑)	พระโพธิสัตว์ผู้เสียสละมาก
โพธิสัตว์เจ้าตนปรโยชสร้างสมพาน (หิมพานต์/๗๓/๑)	พระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมี
บรมโพธิสัตว์เจ้าตนนุรมาก (หิมพานต์/๘๙/๙)	พระโพธิสัตว์ผู้มีบุญมาก
โพธิสัตว์ตนผายโบรต (หิมพานต์/๘๕/๘)	พระโพธิสัตว์ผู้ให้ความเมตตา

^๑ ผ่านแผ้ว คือ ดีงาม, วิเศษ

คำเรียก	คำแปล
โพธิสัตว์ตนผ่านผ้า ^๑ (หิมพานต์/๙๐/๙)	พระโพธิสัตว์ผู้สูงส่ง
มหากรสต์ตตบรูกรว้าง (หิมพานต์/๙๒/๖)	พระราชามีบุญมาก
พริยัตตบรูใหญ่ (หิมพานต์/๑๒๖/๑)	พระราชามีบุญมาก
ตนิเวศบรูมี (หิมพานต์/๑๒๘/๗)	ผู้มีบุญอันวิเศษ
โพธิสัตว์เจ้าตนบรูเสียด (หิมพานต์/๑๓๗/๙)	พระโพธิสัตว์ผู้ประเสริฐ
พริยัตตบรูใหญ่ (หิมพานต์/๑๕๐/๒)	พระราชามีบุญมาก
พริยัตตบรูมาก (หิมพานต์/๑๕๐/๙-๑๐)	พระราชามีบุญมาก
ครสต์ตตราบรูมาก (หิมพานต์/๑๕๘/๒)	พระราชามีบุญมาก
พริยเวสตรตตบรูกรว้าง (ทานกัณท์/๒๑๑/๑)	พระเวสสันดรผู้มีบุญมาก
พริยเวสตรตตบรูใหญ่ (ทานกัณท์/๒๒๘/๓)	พระเวสสันดรผู้มีบุญมาก
พริยเวสตรตตบรูใหญ่ (ทานกัณท์/๒๖๑/๑๒)	ผู้มีบุญและเป็นที่ยกย่อง
พริยเวสตรตตบรูใหญ่ (วนปเวสน์/๓๕๙/๑๔)	พระราชามีบุญมาก
พริยเวสตรตตบรูมาก (วนปเวสน์/๓๕๙/๘)	ผู้มีบุญมาก
โพธิสัตว์ตนปราบดำว (วนปเวสน์/๓๕๙/๑)	พระโพธิสัตว์ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน
ท้าวบรูขวง (ชุกก/๔๔๙/๔)	พระราชามีบุญมาก
ท้าวบรูขวงผาบเหง้า (ชุกก/๔๖๓/๗)	พระราชามีบุญอำนาจเหนือคนทั้งมวล
พริยเวสตรตตบรูมี (จุลพน/๕๒๘/๑๐)	ผู้มีบุญอันวิเศษ
พระเจ้าสญชัย	
พริยเวสตรตตบรูใหญ่ (หิมพานต์/๑๑๙/๔)	พระเจ้าสญชัยผู้มีบุญมาก
พระนางมุสดี	
นางหน่อแก้วบรูใหญ่ (หิมพานต์/๗๗/๔)	พระนางมุสดีผู้มีความเ็นสูงค่าและมีบุญ

^๑ ผ่านผ้า คือ อยู่เหนือหัว มักใช้เรียกกษัตริย์

^๒ ยอดส้อย คือ เป็นที่ยกย่อง

จากตารางคำเรียกชื่อข้างต้น สังเกตได้ว่าพระเวสสันดรเป็นตัวละครที่มีคำเรียกชื่ออันสื่อถึงบุญญาธิการมากเป็นพิเศษ ในขณะที่ตัวละครอื่นๆ คือ พระเจ้าสฤษดิ์ และพระนางผุสดี แม้จะเป็นชาติยชาติ ทว่ากลับมีคำเรียกอันแสดงบุญบารมีเพียงคำเดียวเท่านั้น คำเรียกชื่อแสดงบุญญาธิการของพระเวสสันดรซึ่งพบมากเป็นพิเศษสะท้อนให้เห็นความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเชื่อว่าบุคคลจะถือกำเนิดในภพภูมิใด หรือมีสถานภาพใดขึ้นอยู่กับบุญที่บุคคลนั้นเคยกระทำมา ความคิดเรื่องบุญจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาที่อ้างความชอบธรรมและความยิ่งใหญ่ของผู้เป็นราชาได้โดยไร้ข้อโต้แย้ง ผู้ที่เป็นทั้งราชาและเป็นทั้งพระโพธิสัตว์ ดังเช่นพระเวสสันดรย่อมต้องเป็นผู้ที่สะสมบุญไว้มากกว่าผู้อื่น การที่กวีเน้นคำเรียกชื่ออันสื่อถึงบุญญาธิการของพระเวสสันดรมากกว่าตัวละครอื่นๆ แสดงให้เห็นว่ากวีต้องการเน้นถึงบุญญาธิการของพระเวสสันดรซึ่งอยู่ในวาระกษัตริย์ทั้งยังเป็นกษัตริย์ที่ดำรงสถานะเป็นพระโพธิสัตว์ในพระชาติสุดท้ายอันสื่อถึงผู้ที่บำเพ็ญบารมีมาจนใกล้บรรลุพระโพธิญาณ ช่วยให้ผู้ฟังชาวไทลื้อซึ่งมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าเห็นคล้อยในความยิ่งใหญ่ของพระเวสสันดร

นอกจากคำเรียกชื่อที่สื่อถึงบุญญาธิการแล้ว สังเกตได้ว่าคำเรียกหลายคำยังสื่อถึงอำนาจและเมตตาธรรมของพระโพธิสัตว์อีกด้วย เช่น *บรมโพธิสัตว์ตนผ่านแล้ว* *โพธิสัตว์ตนผายโปรด* *โพธิสัตว์ตนผ่านแล้ว* เป็นต้น

๓.๒.๒.๒ การใช้คำเรียกที่แสดงถึงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้มีคุณธรรม

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงถึงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้มีคุณธรรมกับตัวละครต่างๆ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๙ การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้มีคุณธรรม

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พระเวสสันดร	
พรยาธมมุตน์ผ่านแล้ว (หิมพานต์/๑๒๙/๑)	พระราชาผู้สูงส่งและมีคุณธรรม
พรปิ่นแก้วจอมธัม (หิมพานต์/๑๓๖/๓)	พระราชาผู้สูงส่งและมีคุณธรรม
มหาราชเจ้าตัวผ่านแล้วจอมธัม (หิมพานต์/๑๔๓/๒)	พระราชาผู้สูงส่งและมีคุณธรรม
พรยอดส้อย (หิมพานต์/๑๔๕/๖)	ผู้เป็นที่รักยิ่ง
พรยาเวสตรตนใจกว้าง (ทานกัณฑ์/๒๓๑/๑)	พระเวสสันดรผู้ใจกว้าง
พรยาตนบรเสฏฐ (ทานกัณฑ์/๒๓๑/๔)	พระราชาผู้ประเสริฐ

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พรจอมศรีใจกว้าง (ทานกัณฑ์/๒๓๓/๔) พรยอดส้อยเวสัณดร (ทานกัณฑ์/๒๖๔/๑) พรยอดส้อยชุกรมม (ชุชก/๔๔๓/๑๔) พรยาเวสัณดรตนใจเผื่อ (ชุชก/๔๔๕/๒)	พระราชารู้ใจกว้าง พระเวสัณดรผู้เป็นที่รักยิ่ง ผู้เป็นที่รักยิ่งและทรงธรรม พระเวสัณดรผู้ใจกว้าง
พระเจ้าสญชัย ท้าวสันไชยผ่านแผ้ว (หิมพานต์/๘๕/๒)	พระเจ้าสญชัยผู้ดีงาม
พระอินทร์ พรยาอินทาใจกว้างแผ้ว (ทศพร/๓๗/๓) พรยาอินทาทนปรเสฐ (ทานกัณฑ์/๗๑/๘)	พระอินทร์ผู้ใจกว้าง พระอินทร์ผู้ประเสริฐ
พระชาติ, พระนางกัณหา สองจอมธันออรน้อย (ทานกัณฑ์/๒๗๑/๗)	สองยุวกษัตริย์ผู้ทรงธรรม
อัจจุตฤาษี เจ้าอจุตรสีตนทรงสี่ดีห้ชอบ (๗/๕๕๘/๑) เจ้าอจุตรสีตนผ่านแผ้ว (๗/๕๖๔/๙)	อัจจุตฤาษีผู้ทรงศีล อัจจุตฤาษีผู้ดีงาม

จากตารางข้างต้น ตัวละครที่มีคำเรียกชื่ออันแสดงถึงความเป็นผู้มีจิตใจดีงามหรือเป็นผู้มีคุณธรรม ได้แก่ พระเวสัณดร พระเจ้าสญชัย พระอินทร์ พระชาติ พระนางกัณหา และอัจจุตฤาษี ตัวละครเหล่านี้ถ้าไม่อยู่ในวรรณะกษัตริย์ก็เป็นเทพหรือนักบวชซึ่งเป็นกลุ่มคนที่สมควร มีคุณธรรมโดยพื้นฐาน และเป็นตัวละครฝ่ายดีทั้งหมด จากรายชื่อตัวละครข้างต้น พระเวสัณดร เป็นตัวละครที่มีคำเรียกแสดงถึงคุณธรรมหลากหลายที่สุด คุณธรรมของพระเวสัณดรตามที่ปรากฏในคำเรียกชื่อได้แก่ เป็นจอมธัมม์ หรือ พระยาธัมม์ สื่อให้เห็นว่าพระเวสัณดรเป็นขัตติยชาติที่ชอบด้วยคุณธรรม ไม่มีความประพฤติเสื่อมเสีย คำเรียกบางคำยังเจาะจงถึงคุณธรรมซึ่งเป็นสิ่งคู่กับพระโพธิสัตว์คือ พรยาเวสัณดรตนใจกว้าง พรจอมศรีใจกว้าง พรยาเวสัณดรตนใจเผื่อ หมายถึง ผู้มีใจกว้าง สอดคล้องกับอุปนิสัยของพระเวสัณดรซึ่งบริจาคทานอยู่เสมอ

๓.๒.๒.๓ การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกอันองอาจสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่

ในมหาชาติไทยลือกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกอันองอาจสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่กับตัวละครต่างๆ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๑๐ การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกลักษณะของอาจสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พระเวสสันดร	
เจ้าข้างเสวยเมือง (หิมพานต์/๙๒/๗)	พระราชอาผู้ครองเมือง
มหาครุสัตว์ตณวีเสศ (หิมพานต์/๑๐๓/๓)	พระราชอาผู้วิเศษ
พญาเวสสันดรตณผานแผ้ว (หิมพานต์/๑๑๒/๗)	พระเวสสันดรผู้สูงส่ง
มหาครุสัตว์ตณอง ^๑ อาด ^๒ (หิมพานต์/๑๓๓/๕)	พระราชอาผู้สง่างาม
พรภูธรอยู่แก้ว (หิมพานต์/๑๔๑/๔-๕)	พระราชอาผู้สูงส่งยิ่งใหญ่
พรราชาธิราช (หิมพานต์/๑๔๓/๖)	พระราชอาผู้ยิ่งใหญ่
พรจอมแก้วยศยิ่ง (หิมพานต์/๑๔๖/๖)	พระราชอาผู้เป็นจอมขวัญและมียศมาก
พรนั่งแก้วภูบาน (หิมพานต์/๑๔๖/๘)	พระราชอาผู้สูงส่งยิ่งใหญ่
พรราชาจอมขนาด (หิมพานต์/๑๕๐/๑)	พระราชอาผู้เป็นที่พึ่ง
พระราชอาแก่นไข (หิมพานต์/๑๕๐/๒)	พระราชอาผู้ยิ่งใหญ่
พรราชาจอมยอด (หิมพานต์/๑๕๙/๓-๔)	พระราชอาผู้เป็นยอด
เวสสันดรหน้ำท้าว (ทานกัณฑ์/๒๐๒/๓)	พระเวสสันดรผู้มีเชื้อสายกษัตริย์
พรบัวตราแก่นไข (ทานกัณฑ์/๒๐๘/๕)	ผู้เป็นบุตรแห่งราชา
พรองหน้ำท้าว (ทานกัณฑ์/๒๒๗/๗)	พระองค์ผู้มีเชื้อสายกษัตริย์
เจ้าพญาเวสสันดรตณไหย่ (ทานกัณฑ์/๒๓๙/๒)	พระเวสสันดรผู้ยิ่งใหญ่
ท้าวพญาขตติยชาติ (วนปเวสน์/๓๒๗/๓)	พระยาผู้มีเชื้อสายกษัตริย์
พรเจ้าฟ้าลีลา (วนปเวสน์/๓๓๑/๑๐)	พระราชอาเจ้าฟ้า
พรจอมแก้วเม็งมิ่ง (มหาพน/๕๕๘/๑๐)	พระราชอาผู้เป็นขวัญเมือง
พระเจ้าสญชัย	
พรเจ้าฟ้าปราบสี่ (หิมพานต์/๗๕/๑๐)	พระราชอาผู้ครองแคว้นสี่
บรมมสันไชยตณยศมาก (หิมพานต์/๗๖/๑)	พระเจ้าสญชัยผู้มียศสง่า
พญาสันไชยตณยศโยด ^๑ (หิมพานต์/๘๔/๑)	พระเจ้าสญชัยผู้มียศยิ่งยวด
ท้าวบรมมสญชัยตณไหย่ (หิมพานต์/๘๖/๓)	พระเจ้าสญชัยผู้ยิ่งใหญ่
ท้าวบรมมสญไชยตณอาด (หิมพานต์/๑๒๓/๔)	พระเจ้าสญชัยผู้มียศสง่า

^๑ อง คือ องค์

^๒ อาด คือ อาจ; สง่า, กล้าหาญ

คำเรียกชื่อ	คำแปล
ท้าวบรมมสถุไชยตบองอาด (หิมพานต์/๑๒๔/๔) มหาราชเจ้าตบองอาดแห่งสำลีวี (ทานกัณฑ์/๒๐๕/๗-๘)	พระเจ้าสถุไชยผู้ส่งงาม พระราชอาผู้ครองแคว้นสำลีวี
พระนางมุสดี นางนาถไฉยมุสดี (หิมพานต์/๗๖/๓) นางเทวีตบองอาด (หิมพานต์/๗๗/๘-๙) นางเทวีผ่านแก้ว (หิมพานต์/๙๑/๓) นางท้าวราดมุสดี (ทานกัณฑ์/๒๐๑/๒) นางมุสดีแก่นไฉย (ทานกัณฑ์/๒๐๓/๗) นางมุสดีตบองอาด (ทานกัณฑ์/๒๐๗/๓)	พระนางมุสดีผู้เป็นนางกษัตริย์ นางเทวีผู้ส่งงาม นางเทวีผู้ส่งส่ง มุสดีผู้เป็นนางกษัตริย์ พระนางมุสดีผู้เป็นนางกษัตริย์ พระนางมุสดีผู้ส่งงาม
พระนางมัทรี นางท้าวราชเทวี (หิมพานต์/๙๒/๔) นางหน่อหล้ามัทรี (หิมพานต์/๙๓/๑) นางมัทรีแก่นไฉย (ทานกัณฑ์/๒๑๔/๔)	นางผู้เป็นนางกษัตริย์ พระนางมัทรีผู้เป็นเชื้อสายแห่งแผ่นดิน พระนางมัทรีผู้เป็นนางกษัตริย์
พระอินทร์ พรยาอินทาทนยศแม่ (ทศพร/๓๘/๔-๕) อินทาทนวิเสศ (ทศพร/๓๙/๓) อินทาทนเปนนไหย่แก่เทวดาไผ่ชมบาน (ทศพร/๔๑/๒) พรยาอิทาทนสักสวาด (หิมพานต์/๗๒/๒) อินทาทนองอาด (ทศพร/๔๕/๓)	พระอินทร์ผู้มียศขจรจาย พระอินทร์ผู้วิเศษ พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทวดา พระอินทร์ผู้ทรงศักดิ์และทรงศาสตร์ พระอินทร์ผู้ส่งงาม
พระชาลี, พระนางกัณหา กุมมาราแก่นไฉย (ทานกัณฑ์/๒๖๘/๑) สองกุมมาราหนไฉย (ทานกัณฑ์/๒๗๐/๑)	กุมารผู้เป็นเชื้อกษัตริย์ สองกุมารผู้เป็นเชื้อกษัตริย์
นางอมิตตา นางนาถไฉยอมิตตดา (ชุกก/๔๐๖/๗)	อมิตตาผู้เป็นนางกษัตริย์
นายพรานเจตบุตร พรานผู้กล้าลี้ลุ่มฟ้าเจตบุตร (ชุกก/๔๔๙/๑๓)	นายพรานเจตบุตรผู้กล้าหาญเป็นที่ ลือชาทั้งแผ่นดิน

จากตารางข้างต้น ตัวละครที่มีคำเรียกชื่ออันแสดงบุคลิกของอาจ สง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ พระเวสสันดร พระเจ้าสฤษดิ์ชัย พระนางมุสดี พระนางมัทรี พระอินทร์ พระชาลี พระนางกัณหา นางอมิตดาและนายพรานเจตบุตร ตัวละครที่มีคำเรียกในกลุ่มนี้มีทั้งตัวละครที่อยู่ในวรรณภษษตรีย ตัวละครที่เป็นเทพ และตัวละครที่เป็นชาวบ้านธรรมดา ทั้งนี้ข้อสังเกตคือกลุ่มตัวละครที่เป็นวรรณภษษตรียจะมีคำเรียกในลักษณะที่แสดงความองอาจยิ่งใหญ่เพราะสถานภาพแห่งความเป็นขัตติยชาติ เช่น มหาครสัตตนองอาด พรราชาจอมนาด พรองหน้ท้าว พรเจ้าฟ้าปราบสัวี มหาราชเจ้าตนผาพะแห่งาสัวี นางเทวีตนองอาด นางท้าวราชเทวี กุมมาราแก่นไธย แต่ตัวละครที่เป็นสามัญชนอย่างนายพรานเจตบุตรมีคำเรียกแสดงความองอาจยิ่งใหญ่เพราะนิสัยใจคอไม่ใช่เพราะชาติกำเนิด ส่วนคำเรียกนางอมิตดาว่า นางนาคไธยอมิตดา เป็นคำที่ชุกชกเรียกนางเพื่อสื่อให้เห็นว่านางอมิตดาเป็นหญิงสาวที่เพียบพร้อมเป็นอย่างยิ่งในสายตาของชุกชก ถึงขนาดใช้คำเรียกเดียวกับคำเรียกนางภษษตรีย สมดังที่ชุกชกทั้งรักทั้งหลงจนยอมปฏิบัติตามคำสั่งทุกประการ

๓.๒.๒.๔ การใช้คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่ง

ในมหาชาติไทลื้อกัณษที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่งกับตัวละครต่างๆ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๑๑ การใช้คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่ง

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พระเวสสันดร หน้แก้วเวสัณดร (หิมพานต์/๑๒๗/๕) พรตนค้ำองอาด (ทานกัณษ/๒๑๐/๔) พรองค้ำ (ทานกัณษ/๒๓๐/๑) ตนหน้แก้ว (ทานกัณษ/๒๔๖/๕) พรยอดแก้ว (วนปเวสน์/๓๕๗/๑๓-๑๔) ตนหน้แก้วมหาธมม์ (หิมพานต์/๑๕๖/๒)	พระเวสสันดรผู้กำเนิดจากเชื้อสายอันสูงส่งดั่งแก้ว ผู้มีค้ำดั่งทองคำและสง่างาม พระองค์ผู้มีค้ำดั่งทองคำ ผู้กำเนิดจากเชื้อสายอันสูงส่งดั่งแก้ว ผู้สูงส่งดั่งแก้วอันเป็นเลิศ ผู้กำเนิดจากเชื้อสายอันสูงส่งดั่งแก้วและทรงธรรม
พระนางมุสดี นางแก้วนาคเทวี (หิมพานต์/๗๕/๘)	นางเทวีผู้สูงค้ำดั่งแก้วและเป็นนางภษษตรีย

คำเรียกชื่อ	คำแปล
นางแก้ว (ทานกัณฑ์/๑๙๙/๘) แก้วแก่นไฉยมุสดี (ทานกัณฑ์/๒๒๑/๑๐)	นางผู้สูงค่าดั่งแก้ว พระนางมุสดีนางกษัตริย์ผู้สูงค่าดั่งแก้ว
พระนางมัทรี มัทรีศรีหน่อแก้ว (หิมพานต์/๙๒/๑) ตนแก้วยอดมทุรี (หิมพานต์/๑๓๕/๒) นางหน่อแก้วมทุรี (หิมพานต์/๑๓๙/๗) แก้วขึ้นช้อย (ทานกัณฑ์/๒๕๒/๑) แก้วแก่นไฉยเทวี (วนปเวสณ์/๓๓๕/๑๐-๑๑) แก้วแว่นฟ้ามทุรี (หิมพานต์/๑๓๘/๔)	พระนางมัทรีผู้งดงามและกำเนิดจากเชื้อสายอันสูงส่งดั่งแก้ว พระนางมัทรีผู้สูงค่าดั่งแก้วอันเป็นเลิศ พระนางมัทรีผู้กำเนิดจากเชื้อสายอันสูงส่งดั่งแก้ว ผู้สูงค่าและงามดั่งแก้ว นางกษัตริย์ผู้สูงค่าดั่งแก้ว พระนางมัทรีนางกษัตริย์ผู้สูงค่าดั่งแก้ว
พระชาติ, พระนางกัณหา แก้วพี่น้องนางไฉย (ทานกัณฑ์/๒๗๑/๒)	พี่น้องผู้สูงค่าดั่งแก้ว
นางอมิตตา นางสายใจเฮยน้องแก้ว (ชุกก/๔๒๗/๑)	นางผู้เป็นที่รักและมีค่าดั่งแก้ว

จากตารางข้างต้น ตัวละครที่มีคำเรียกชื่ออันแสดงคุณค่าอันสูงส่ง ได้แก่ พระเวสสันดร พระนางมุสดี พระนางมัทรี พระชาติ พระนางกัณหาและนางอมิตตา เป็นตัวละครที่อยู่ทั้งในวรรณะกษัตริย์และเป็นสามัญชน กวีแสดงถึงคุณค่าอันสูงส่งของตัวละครแต่ละตัวโดยเปรียบเทียบกับวัตถุมีค่าคือ แก้ว และทองคำ ซึ่งเป็นของหายากและมีราคาสูง นอกจากนี้ยังเปราะบางและต้องการการเอาใจใส่ดูแลรักษาอย่างดี สื่อให้เห็นว่าตัวละครที่มีคำเรียกชื่อเปรียบเทียบกับสิ่งของทั้งสองอย่างนี้มีชาติกำเนิดที่สูงส่ง มีกิริยาดี มีรูปโฉมงดงาม บอบบางน่าทะนุถนอมสมควรแก่การเป็นที่รักและหวงแหนของผู้อื่น

๓.๒.๒.๕ การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีสติปัญญา

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีสติปัญญากับตัวละครต่างๆ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๑๒ การใช้คำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีสติปัญญา

คำเรียกชื่อ	คำแปล
นางอมิตตา นางพราหมณ์ผู้ฉลาด (ชูชก/๔๓๑/๗)	พราหมณ์ผู้ฉลาด
นายพรานเจตบุตร พรานเจตบุตรผู้ฉลาด (ชูชก/๔๖๗/๑-๒)	นายพรานเจตบุตรผู้ฉลาด

จากตารางข้างต้น ตัวละครที่มีคำเรียกแสดงความเป็นผู้มีสติปัญญา ได้แก่ นางอมิตตาและนายพรานเจตบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งนางอมิตตาเป็นตัวละครที่คู่ควรกับคำเรียกดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง เพราะนางได้ใช้เล่ห์กลทางวาทะว่านล้อมจนชูชกยอมเดินทางไปขอสงกุมารมาเป็นข้ารับใช้ โดยกล่าวต่อว่าให้ชูชกรู้สึกเจ็บใจและเกิดโทษิมานะ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๓.๒๗

ดูราพราม สรวรว่าโยธานักสวด นับได้ยโถดกฏหมาย เขาทั้งหลาย
เข้าสู่ ที่รูปหมู่สงคราม^๑ บ่ทิ้งยามรบผาบ^๒ ชัดหอกดาบดอยหนี คีตั้งมึงผีปู้
อ้างข้อยู่สันดยว บ่ทันทยว้อกบ้าน พอยกล่าวต้งาน^๓ว่าเวีย ๆ คุยิน^๔เจบยิน
เมี้ย ขาเหนดเหนี้ยเจบไน จัทยวไฟคีต^๕ยัก คางล้าบักอิดไอ มีสันไดว่า
แลว เหมีรบัววแก้วหนีคีนมา นั้นแล

(ชูชก/๔๓๑/๑๑-๔๓๓/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า ชูชกเปรียบเหมือนทหารกล้าสงครามไม่ทันเข้าสนามรบก็หนีมาก่อน นางอมิตตาใช้ชูชกไปขอสงกุมาร ชูชกยังไม่ทันไปก็อ้างว่ากลัวความลำบากต่างๆ นานา

หลังจากต่อว่าชูชกให้ได้อาย นางจึงกล่าวข่มชูชกสืบไป ความว่า

ตัวอย่างที่ ๓.๒๘

^๑ สงคราม คือ สงคราม

^๒ รบผาบ คือ รบปราบ; ทำสงคราม

^๓ พอยกล่าวต้งาน คือ กลับพูดว่า

^๔ ยิน คือ รู้สึก

^๕ คีต คือ คิด

ดูราพราม ผู้ว่าเมืองบ่หามาहींได้ย ข้าช้อย^๑ใช้ยิงชาย นำมาถวายน้อมไหว้ หี้แต่งใช้ตนคู้ : พรามฟังดูจักกล่าว หี้รู้ข่าวดีหลี คุจักหนีชเข้า บ่ฟุก^๒เข้าควันฤ^๓ชแล **อมนาบ่ เต การีสามี** คุจักทำหลายส่าะ อันบ่จำเรื้อญใจ พรามจ้งไรจคยด^๔ ทังส่มสยด^๕เจบใจย โพรอะโสมไวแวงฟ้า จักกั่มหน้า อยู่พรอมพรอม ชาแล

(ชชชก/๔๓๓/๒-๔๓๓/๗)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า หากชชชกหาทาสรับใช้หญิงชายให้ไม่ได้ พຽ່ງนี้เข้าหรือวันมะรึนนางอมิตดาจะหนีไป ไม่เช่นนั้นจะประพฤติตนในทางที่ไม่ดีให้ชชชกเจ็บช้ำ

ตัวอย่างที่ ๓.๒๗ และ ๓.๒๘ เป็นคำพูดอันแสดงถึงความฉลาดเฉลียวของนางอมิตดาซึ่งขั้นแรกใช้วิธีต่อว่าเหน็บแนมและต่อมาใช้วิธีข่มขู่ทำให้ชชชกยอมจำนนทำตามในท้ายที่สุด

นอกจากนี้มหาชาติไทลื้อยังให้เหตุผลว่าเหตุที่นางอมิตดาใช้ให้ชชชกเดินทางไปขอสงกุมารเพราะต้องการให้ชชชกเสียชีวิตไประหว่างการเดินทางที่ยาวไกลและยากลำบาก ซึ่งหากเป็นไปตามความคาดหวังจริงนางอมิตดาย่อมได้เป็นอิสระจากสามีที่ทั้งแก่ทั้งอัปลักษณ์

คำเรียกนายพรานเจตบุตรว่า *พรานเจตบุตรผู้ฉลาด* กวีใช้เรียกต่อนนายพรานเจตบุตรพบชชชกเป็นครั้งแรก แสดงให้เห็นความฉลาดรอบคอบของนายพรานเจตบุตรดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๒๙

พรานเจตบุตรผู้ฉลาด อันท้าวเจตรัตเมืองขวาง หากปฏิสังฐานตั้งไว้ รักสาป่าไม้หิมพาน เมื่อนั้นนายพรานหันอินหลาก อันหมาหากเลยดิ่ง ยินเสียงดังมีก้อง ดังร่นร้องสวา ๆ พรานจ้งปาวไปควาด เอาปืนพาดใส่ธนู ผ่อเล็งดูกายลุ่ม หือแต่คุ่มทุกแดน แลวจึงแหงนตาผ่อ หว่ายหน้าร้อหัน พรามหมณ์ จักคำรามคำดำ จิงกล่าววว่า ดูราพรามหมณ์ผู้ไป...พรามหมณ์ผู้นินา เล้าสวด บ่มีประโยชน์บ่หล้าง จักมาด้วยธมดาตามสมภาพ ที่ไต่มีลาภยอม

^๑ ช้อย คือ ช่วย

^๒ ฟุก คือ พຽ່ງนี้

^๓ วันฤ คือ มะรึน

^๔ คยด คือ โกรธ

^๕ ส่มสยด คือ เสียดแทง, เจ็บช้ำ

แสวงหา มันเดินมาป่าไม้ รอยว่าจักมาขอเอานางนาถไธม์ทรี ปกัจจกขอ
เอาสองศรีสายสวด ซึ่งทำวตนประโยชน์ทางบุญ ชะแล

(ชุกก/๔๖๗/๑-๑๔)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า นายพรานเจตบุตรซึ่งทำวเจตราช
แต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาความปลอดภัยแก่พระเวสสันดรที่ป่าหิมพานต์ได้ยินเสียงสุนัขเห่าผีดสังเกตุ
จึงหยิบธนูไปช่มดู เห็นพราหมณ์ชุกกลงเข้ามาในป่าก็คาดเดาว่าชุกคงจะมาขอพระนางมัทรี
หรือไม่ก็สองกุมารจากพระเวสสันดร

เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความฉลาดของนายพรานเจตบุตรในด้านไหวพริบ
และความตื่นตัวระวังภัย เพียงเห็นพราหมณ์ชุกเป็นครั้งแรกก็สัมผัสได้ถึงความไม่น่าไว้วางใจ ทั้ง
ยังคาดการณ์ได้ถูกต้องว่าชุกประสงค์จะมาขอพระนางมัทรีหรือพระกุมาร สมเป็นนายพรานที่
ทำวเจตราชวางใจแต่งตั้งให้ระวังรักษาความปลอดภัย

จากเหตุการณ์และตัวอย่างทั้ง ๒ ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นขอบเขตของคำว่า
ฉลาด หรือ ฉลาด ในทัศนะของชาวไทลื้อ คือมีทั้งฉลาดเจ้าเล่ห์ในเชิงเจรจาอย่างนางอมิตตา และ
ฉลาดด้วยไหวพริบอย่างนายพรานเจตบุตร และดูเหมือนว่าชาวไทลื้อจะให้ความสำคัญกับความ
ฉลาดในเชิงเจรจาค่อนข้างมาก เพราะความฉลาดในลักษณะดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นในตัวละคร
อื่นซึ่งไม่ใช่ตัวละครสำคัญ เช่น นายนักการอำมาตย์ที่พระเจ้าสุยชัยสั่งให้ไปแจ้งข่าวแก่พระ
เวสสันดรเรื่องถูกเนรเทศก็เป็น *นายนักการอำมาตย์ ผู้ฉลาดด้วยเชิงคำ* (๒/๑๒๘/๕-๗) คือเป็นผู้มี
ไหวพริบด้านการพูด มีวิธีแจ้งข่าวร้ายแก่พระเวสสันดรได้อย่างละมุนละม่อม เป็นต้น

๓.๒.๒.๖ การใช้คำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงาม

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงามกับตัวละคร
ต่างๆ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๑๓ การใช้คำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงาม

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พระเวสสันดร พริยาเวสสันดรราชชยงคาน ^๑ (หิมพานต์/๙๐/๗)	พระเวสสันดรผู้งดงามยิ่ง

^๑ ชยงคาน คือ งดงาม, สวยมาก

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พรองราม ^๑ (ทานกัณฑ์/๒๐๙/๔) ตนองคาน ^๒ ยสโยต (หิมพานต์/๑๕๖/๔)	พระองค์ผู้งามสมส่วน ผู้มีรูปงามและมียศยิ่งใหญ่
พระนางมุสดี ราชมุสดีคานอศาว ^๓ (หิมพานต์/๖๙/๓-๔) นางนาคน้อยมุสดี (หิมพานต์/๖๙/๘) นางมุสดีนงน้อยนาค (หิมพานต์/๗๑/๓)	พระนางมุสดีผู้งดงาม พระนางมุสดีนางกษัตริย์ผู้อ่อนเยาว์ พระนางมุสดีนางกษัตริย์ผู้อ่อนเยาว์
พระนางมัทรี นางมัทรีศรีนุชขนาด (หิมพานต์/๙๒/๓) นางมัทรีผู้มีลักษณะดีชู้ ^๔ แห่ง (หิมพานต์/๑๓๕/๗-๘) นางมัทรีผู้มีลักษณะดีองอาด (หิมพานต์/๑๓๖/๑) มทรีศรีอศาว (หิมพานต์/๑๓๘/๓) นางน้อยนาคองคาน (หิมพานต์/๑๓๙/๒) นางมทรีศรีนงนาค (หิมพานต์/๑๔๐/๒) นางราชมทรีศรีวิเสศ (หิมพานต์/๑๖๐/๕) นางหน่มหน้า ^๕ มัทรี (ทานกัณฑ์/๒๐๓/๘-๙) นางหน่มน้อย (ทานกัณฑ์/๒๕๕/๕) นางมทรีผู้มีลักษณะดีลัวร์ถัวร์ (ทานกัณฑ์/๒๖๕/๙) นางมทรีไฉแว่น ^๖ (ทานกัณฑ์/๒๘๓/๑๒) มทรีศรีสรอาด ^๗ (วนปเวสน์/๓๓๗/๑๒) นางเม็งหน่มหน้า (วนปเวสน์/๓๕๙/๑๕)	พระนางมัทรีผู้เป็นหญิงงาม พระนางมัทรีผู้มีร่างกายทุกส่วน งดงาม พระนางมัทรีผู้ลักษณะสง่างาม พระนางมัทรีผู้งดงาม พระนางมัทรีนางกษัตริย์ผู้อ่อนเยาว์ พระนางมัทรีนางกษัตริย์ผู้งดงาม พระนางมัทรีผู้งามวิเศษ พระนางมัทรีผู้เยาว์วัย นางผู้เยาว์วัย พระนางมัทรีผู้ร่างกายทุกส่วนงาม พร้อม พระนางมัทรีผู้งดงามเปล่งปลั่ง พระนางมัทรีผู้งดงามผ่องใส พระมเหสีผู้อ่อนเยาว์

^๑ ราม คือ พอเหมาะ

^๒ คาน คือ รูปงาม

^๓ อศาว คือ งดงาม

^๔ ชู้ คือ ทุก

^๕ หน่มหน้า คือ อ่อนวัย, เด็ก

^๖ ไฉแว่น คือ งามอย่างเปล่งปลั่ง, ผุดผาด

^๗ สรอาด คือ สะอาด, หอมสด, ผ่องใส

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พระชาติ, พระนางกัณหา ชาติคานสรอาด (หิมพานต์/๙๓/๓) สองกุมมารขึ้นช้อย ^๑ (ทานกัณท์/๒๖๘/๒) สองกุมมารไวยวณ (ทานกัณท์/๒๖๙/๙)	พระชาติผู้งดามผ่องใส สองกุมารผู้งามอย่างชดช้อย สองกุมารผู้งามเปล่งปลั่ง
นางอมิตตา นางอมิตตดาหน่มน้อย (ชูชก/๓๙๙/๑๐-๑๑) นางวางค์วอมิตตดา (ชูชก/๔๐๑/๑๐) นามหน่มหน้าอมิตตดา (ชูชก/๔๐๑/๘) นางผู้เลา ^๒ ชะช้อร ^๓ (ชูชก/๔๐๓/๘) นางพราหมณีหน่มน้อยหน้าขึ้นช้อยช้อยอมิตตดา (ชูชก/๔๐๕/๑๒) นางสายใจเฮยหน่มหน้า (ชูชก/๔๒๙/๑๕-๔๓๑/๑) โสมนางงามดอไม้ (ชูชก/๔๓๑/๕) โสไมไวยวณฟ้า (ชูชก/๔๓๓/๗)	นางอมิตตาผู้เยาว์วัย นางอมิตตาผู้มีร่างแบบบาง นางอมิตตาผู้เยาว์วัย นางผู้งามกลมกลึงสมส่วน นางพราหมณีอมิตตาผู้เยาว์วัยและ งามอย่างชดช้อย นางเยาว์วัยผู้เป็นที่รัก นางผู้งามราวดอกไม้ นางผู้งามเปล่งปลั่ง
นายพรานเจตบุตร พรานเจตบุตรผู้หน่มหน้า (จุลพน/๕๑๒/๕-๖)	นายพรานผู้เยาว์วัย

จากตารางข้างต้น ตัวละครที่มีคำเรียกแสดงรูปโฉมอันงดงาม ได้แก่ พระเวสสันดร พระนางผุสดี พระนางมัทรี พระชาติ พระนางกัณหา นางอมิตตาและนายพรานเจตบุตร พระนางมัทรีเป็นผู้ที่มีคำเรียกในกลุ่มนี้หลากหลายที่สุด เน้นให้เห็นว่าพระนางมัทรีเป็นนางกษัตริย์ผู้งดงาม สมดังเป็นพระชายาของพระโพธิสัตว์

วิธีกล่าวถึงความงามของตัวละครนอกจากจะใช้คำที่มีความหมายว่างดงามโดยตรงแล้ว กวียังใช้คำที่ช่วยขยายให้เห็นภาพของความงามนั้นชัดเจนขึ้น เช่น ใช้คำว่า ไวยวณ หมายถึง งามอย่างเปล่งปลั่ง ขยายความงามของพระนางมัทรี สองกุมาร และนางอมิตตา เหมาะกับพระนางมัทรีซึ่งเป็นขัตติยะตระกูลและเหมาะกับสองกุมารซึ่งยังเยาว์วัย ทั้งยังเหมาะกับนาง

^๑ ชื่นช้อย คือ งามชดช้อย

^๒ เลา คือ กลมกลึง, สมส่วน

^๓ ชะช้อร คือ งดงาม

อมิตดาซึ่งเป็นกุลสตรีที่เพียบพร้อมผู้หนึ่ง เป็นต้น นอกจากนี้สังเกตได้ว่าความอ่อนเยาว์ก็เป็นคุณสมบัติด้านความงามประการหนึ่งของตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งพระนางผุสดี พระนางมัทรี นางอมิตดาและนายพราณเจตบุตร เพราะความอ่อนเยาว์เป็นสิ่งที่แฝงไว้ด้วยความเปล่งปลั่งสดใส ความสดชื่นและควมมีชีวิตชีวา

๓.๒.๒.๗ การใช้คำเรียกที่แสดงพฤติกรรมด้านลบหรือความไร้ศีลธรรม

ในมหาชาติไทยลือกันที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงพฤติกรรมด้านลบหรือความเสื่อมศีลธรรมกับตัวละครชุกเพียงตัวเดียว ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๔ การใช้คำเรียกที่แสดงพฤติกรรมด้านลบหรือความเสื่อมศีลธรรม

คำเรียกชื่อ	คำแปล
ชุก	
พราหมณาบาบไ้ ^๑ (ชุก/๓๙๗/๗-๘)	พราหมณ์ผู้เลวอย่างถึงที่สุด
เถ้าถ้อยซ้ำ (ชุก/๔๐๙/๘)	คนแก่ผู้ชั่วซ้ำ
ผัวเถ้าหม่อร ^๒ พาลา (ชุก/๔๑๑/๓-๔)	ผัวแก่คร่าวทวดนิสัยพาล
เถ้าหัวหงอกพาลา (ชุก/๔๑๗/๑๑)	คนแก่หัวหงอกนิสัยพาล
เถ้าถ้อยไร้ (ชุก/๔๓๑/๘)	คนแก่ผู้ชั่วซ้ำ
พราหมณ์จัญไร (ชุก/๔๓๓/๖)	พราหมณ์จัญไร
พราหมณ์กามบาบไ้ (ชุก/๔๔๑/๑๐)	พราหมณ์ผู้หลงในกามคุณและเลวอย่างถึงที่สุด
พราหมณ์สาหด ^๓ (ชุก/๔๔๕/๓)	พราหมณ์ผู้หยาบคายน
เถ้าถ้อยไร้พาลา (ชุก/๔๔๙/๓)	คนแก่ผู้ชั่วซ้ำนิสัยพาล
พราหมณ์ตณูหาบาบไ้ (ชุก/๔๔๙/๙)	พราหมณ์ผู้หลงในกามคุณและเลวอย่างถึงที่สุด
พราหมณ์สลดลบ ^๔ มาก (ชุก/๔๗๑/๔)	พราหมณ์ผู้หยาบคายนและโลภมาก

^๑ บาบไ้ คือ เลวร้ายอย่างถึงที่สุด

^๒ หม่อร คือ ทวด

^๓ สาหด คือ หยาบคายน

^๔ ลวบ คือ โลภ

จากตารางข้างต้น เห็นได้ว่าคำเรียกชื่อชุกกล้วนแสดงให้เห็นความประพุดิทยาบช้า หรือผิดศีลธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า *บาวไป* เป็นคำบริภาษที่ค่อนข้างรุนแรง สื่อถึงคนที่ชั่วร้ายผิดศีลธรรมเป็นอย่างยิ่งจนหมดทางเยียวยา เมื่อนำมาประกอบกับคำเรียกอื่นๆ ที่ล้วนแสดงถึงความเสื่อมศีลธรรม เช่น *พาลา* หมายถึง นิสัยพาล *ลวบมาก* หมายถึง โลกมาก *มั่วกาม* หมายถึง มั่วเมาในกามตัณหา ก็ยิ่งเน้นให้เห็นว่าชุกชกเป็นคนกักขฬะเลวทรามอย่างถึงที่สุด

๓.๒.๔.๘ การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกภาพด้านลบ

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้คำเรียกที่แสดงถึงบุคลิกภาพด้านลบกับตัวละครชุกชกเพียงตัวเดียว ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๑๕ การใช้คำเรียกที่แสดงบุคลิกภาพด้านลบ

คำเรียกชื่อ	คำแปล
ชุกชก	
พรามจ้งกั้ง (ชุกชก/๔๐๑/๒)	พราหมณ์ผู้มีท่าเดินกว้าง
ผัวเก่าแก่หลังโค (ชุกชก/๔๐๖/๕)	ผัวแก่หลังงุ่มเหมือนหลังโค
พรามเก่าปุหลังลาย (ชุกชก/๔๐๖/๑๓)	พราหมณ์แก่หลังลาย
พรามปุเก่าพันว้อมเว้าหลังโค (ชุกชก/๔๒๕/๗-๘)	พราหมณ์แก่พันแหวงหลังงุ่มเหมือนโค
พรามหลังลายปุเก่า (ชุกชก/๔๔๙/๑)	พราหมณ์แก่หลังลาย
เก้ายักยूर ^๑ ผีผียด (ชุกชก/๔๔๙/๒)	คนแก่หนังเหี่ยวขอส่วนบุญเหมือนเปรต
พรามหลังโค (ชุกชก/๔๗๓/๙)	พราหมณ์หลังงุ่มเหมือนหลังโค

จากตารางข้างต้น คำเรียกดังกล่าวแสดงลักษณะของชุกชกคือ เดินกว้าง หลังงุ่ม หลังลาย พันแหวงและเนื้อตัวเหี่ยวย่น ตามอรรถกถาเวสสันดรชาดกกถากล่าวว่าชุกชกมีลักษณะของบุรุษโทษ ๑๘ ประการ ได้แก่ ๑)ตีนแบน ๒)เล็บเน่า ๓)ปลีน้องหย่อนยาน ๔)ริมฝีปากบนยาว ๕) น้ำลายไหล ๖)เขี้ยวยาวยื่นเหมือนเขี้ยวหมู ๗)จมูกหัก ๘)ท้องโตตั้งหม้อ ๙)หลังค่อม ๑๐)ตาเหล่ ๑๑)หนวดสีเหมือนทองแดง ๑๒)ผมสีเหลือง ๑๓)เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งและเกลื่อนไปด้วยกระดำ ๑๔) ตาเหลือกเหลือง ๑๕)แหวคุด หลังโก่ง คอเฉียง ๑๖)ขาทาง ๑๗)เดินตีนลั่นดังเผาะๆ ๑๘)ขนตามตัวดกและหยาบ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓: ๗๒๔) ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ไม่ได้

^๑ ยักยूर คือ เหี่ยวย่น

กล่าวถึงบุรุษโทษ ๑๘ ประการ แต่คำเรียกชื่อชุกก็ช่วยสะท้อนภาพส่วนหนึ่งของบุรุษโทษ ๑๘ ประการได้ และหากพิจารณาเนื้อความส่วนอื่น ก็ยังคงกล่าวถึงรายละเอียดอื่นๆ ที่ตรงกับลักษณะบุรุษโทษ ๑๘ ประการยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓.๓๐

ดูราพราหมณ์ผู้เฒ่า นั่งอยู่ไม่เหมือนหมี่ เป็นผีรู้ว่าเป็นผีียด หน้าสั้ม
เสียดหัวขาว สายตงยาวยานอยู่ หน้าหับหูตัวดำ หลังกึ่งาปมก็ใหญ่ ท้อง
มึงไข่เหมือนไห มีไฟดำยาวรอด แถวขึ้นจอดแหวตน ตาหลวงมนเหลือก
หลาก เขี้ยวฟันปากเหมือนหมู สองหูยานตั้งใหญ่ ขาคืบไม้รามคาม มากู
จักยิงพราหมณ์ผู้ช้ำขาบ ถ้ำเฒ่าป่าปดาตายทรา

(ชุกก/๔๖๗/๖-๑๑)

เมื่อรวมลักษณะของชุกตามคำเรียกในตารางที่ ๑๕ และตัวอย่างที่ ๓.๓๐ สามารถสรุปลักษณะของชุกในมหาชาติไทลื้อ เปรียบเทียบกับลักษณะบุรุษโทษ ๑๘ ประการได้ ดังนี้

ตารางที่ ๑๖ ลักษณะของชุกในมหาชาติไทลื้อเปรียบเทียบกับบุรุษโทษ ๑๘ ประการ

บุรุษโทษ ๑๘ ประการ	ลักษณะของชุกในมหาชาติไทลื้อที่ตรงกับบุรุษโทษ ๑๘ ประการ	ลักษณะของชุกในมหาชาติไทลื้อที่ใกล้เคียงกับบุรุษโทษ ๑๘ ประการ	ลักษณะอื่นๆ ของชุกในมหาชาติไทลื้อ
๑. ตีนแบ ๒. เล็บเน่า ๓. ปลิ้นองหย่อนยาน ๔. ริมฝีปากบนยาว ๕. น้ำลายไหล ๖. เขี้ยวยาวยื่นเหมือน	เขี้ยวยื่นฟันปาก		เนื้อตัวเหี่ยวย่น ตัวดำ หูยาน ฟันแหว่ง หลังลาย

เขี้ยวหมู ๗. จมูกหัก ๘. ท้องโตตั้งหม้อ ๙. หลังค่อม ๑๐. ตาเหล่ ๑๑. หนวดสีเหมือน ทองแดง ๑๒. ผมหงอก ๑๓. เส้นเอ็นขึ้นสะโพก และเคลื่อนไปด้วยกระดูก ดำ ๑๔. ตาเหลือกเหลือง ๑๕. เหวอคด หลังโก่ง คอ เอียง ๑๖. ขากาง ๑๗. เดินตีนลั่นดัง ผោះๆ ๑๘. ขนตามตัวดกและ หยาบ	เหมือนหมู ท้องบวมโตเหมือนไห หลังอู้งุ้มเหมือนหลัง โค มีไฟดำตลอดตัว ตาเหลือกโตและ เหลือง หลังอู้งุ้มเหมือนหลัง โค	จมูกใหญ่ ผมหงอก ท่าเดินกว้าง	
---	--	--	--

จากตารางแสดงให้เห็นว่าซุชกในมหาชาติไทลื้อมีทั้งลักษณะที่ตรงกับบุรุษโทษ ๑๘ ประการ ลักษณะที่ใกล้เคียง และลักษณะอื่นๆ นอกเหนือจากบุรุษโทษ ๑๘ ประการ สะท้อนให้เห็นทัศนคติการประเมินค่าสิ่งที่น่ารังเกียจหรืออัปมงคลของชาวไทลื้อซึ่งมองว่าผู้ที่ฟันแหว่ง จมูกใหญ่ ผมหงอก เนื้อตัวเหี่ยวย่น ตัวดำและหยวบ เป็นผู้มึนรู้ปลัษณ์น่าเกลียด นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องหลังอู้งุ้มและหลังกลายเป็นพิเศษ

๓.๒.๒.๙ การใช้คำเรียกที่แสดงความเกี่ยวข้องกับวีรบุรุษในตำนาน

คำเรียกตัวละครที่น่าสนใจนอกเหนือจากที่อธิบายไว้ในหัวข้อ ๓.๒.๒.๑-๓.๒.๒.๘ คือ คำเรียกที่บ่งบอกว่าตัวละครต่างๆ สืบเชื้อสายมาจากพญาเจืองผู้เป็นวีรบุรุษในตำนานของชาวไทลื้อ ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ ๑๗ การใช้คำเรียกที่แสดงความเกี่ยวข้องกับวีรบุรุษในตำนาน

คำเรียกชื่อ	คำแปล
พระพุทธเจ้า พรพุทธเจ้าจอมเจิ้งเหง้าส่วสดี (ทานกัณท์/๒๕๐/๓-๔)	พระพุทธเจ้าผู้เป็นต้นตระกูลแห่งพญาเจือง
พระเวสสันดร พรครสตราเจิ้งเจ้า (ชุกก/๔๖๓/๔) พรราชสีเจิ้งเจ้า (จุลพน/๕๒๘/๑๐) พรราชาเจิ้งเจ้า (จุลพน/๕๓๐/๘)	พระราชามีเชื้อสายแห่งพญาเจือง พระฤๅษีผู้มีเชื้อสายแห่งพญาเจือง พระราชามีเชื้อสายแห่งพญาเจือง
พระเจ้าสญชัย เจิ้งเจ้าสญชัย (๔/๓๔๑/๓)	พระเจ้าสญชัยผู้มีเชื้อสายแห่งพญาเจือง

พญาเจืองเป็นวีรบุรุษในตำนานของกลุ่มชนแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน เป็นผู้นำที่เก่งกล้า สามารถครอบครองดินแดนทั้งล้านนา สิบสองปันนา ล้านช้างและสิบสองจุไท (ประคองนิมมานเหมินท์และคณะ, ๒๕๔๔: ๒๐) ตามตำนานของสิบสองปันนาเล่าว่าพญาเจืองเป็นต้นตระกูลของเจ้าฟ้าผู้สถาปนาเมืองเชียงรุ่งในสิบสองปันนา ดังความในชื่อเครือเจ้าแสนหรือสิบสองปันนา ว่า

แต่ก่อนมีขุนลัวะผู้หนึ่งชื่อว่าอ้ายล้าน ท่านมาตั้งบ้านอยู่เมืองลื้อไว้บ้านหนึ่ง ตั้งชื่อบ้านก็ใส่ตามชื่อตนว่าบ้านอ้ายล้านว่าอัน ถูนมพญาเจืองได้ปราบแพ้บ้านเมืองชู้ที่เสียแล้ว จึงมาตั้งหอคำที่บ้านนั้น จึงร้องว่าเชียงล้านก็มีแล

จุลศักราชปี ๕๒๒ ตัว แม่นศักราชโลกปี ๑๑๖๐ ตัว จึงมาเปลี่ยนชื่อหอว่า “หอคำเชียงรุ่ง” พญาเจืองขึ้นเป็นเจ้าหอคำ เมื่อเป็นเจ้าอายุได้ ๓๒ ปี เป็น

เจ้าได้ ๒๑ ปี อายุได้ ๕๓ ปี ก็จุติในปีจุลศักราช ๕๔๒ ตัว แมนศักราชโลกปี

๑๑๘๐ ตัวแล

(เท่ากว้างแข็ง และ อ้ายคำ, เรียบเรียง, เรณู วิชาศิลป์, ปรีวรรต, ๒๕๔๔: ๑๑)

แม้ก่อนหน้าสมัยพญาเจือง สิบสองพันนามจะมีตำนานเกี่ยวกับกษัตริย์หลายพระองค์ เช่น ตำนานลือสิบสองปาง เล่าถึงความเป็นมาของกษัตริย์ ๑๓ พระองค์ก่อนสมัยพญาเจือง แต่ลักษณะข้อมูลค่อนข้างเป็นเทพนิยายและไม่มีกษัตริย์องค์ใดมีความสามารถเท่าพญาเจือง (ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล, ๒๕๔๔: ๒๒-๒๗) ชาวไทลื้อจึงให้ความเคารพยกย่องพญาเจืองในฐานะปฐมกษัตริย์ผู้สถาปนาเมืองเชียงรุ่งซึ่งมีพระเจ้าแผ่นดินสืบเชื้อสายต่อมาอีกถึง ๔๕ พระองค์ (ประคอง นิมมานเหมินท์และคณะ, ๒๕๔๔: ๒๒) ด้วยเหตุนี้การใช้คำเรียกพระเจ้าสญชัยและพระเวสสันดรว่ามีเชื้อสายสืบทอดมาจากพญาเจืองจึงเป็นการแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของตัวละครโดยเชื่อมความสัมพันธ์เข้ากับผู้นำที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คำเรียกพระพุทธเจ้าว่าเป็น *ต้นตระกูลแห่งพญาเจือง* นอกจากเป็นการประกาศถึงความเกรียงไกรของพระเวสสันดรหรือพระโพธิสัตว์ในฐานะผู้ร่วมเชื้อสายกับวีรกษัตริย์ที่องอาจ ในทางกลับกันก็เป็นการประกาศถึงความเกรียงไกรและเปี่ยมด้วยบุญญาของพญาเจืองและสายตระกูลกษัตริย์แห่งเชียงรุ่งทั้ง ๔๕ พระองค์ในฐานะผู้สืบเชื้อสายร่วมกับพระพุทธเจ้า

การศึกษาการใช้คำเรียกชื่อตัวละครดังที่อธิบายไว้ทั้งหมดข้างต้นได้ข้อสรุป คือ สถานภาพของตัวละครแต่ละตัวมีส่วนสำคัญในการกำหนดชื่อเรียกอันแสดงให้เห็นลักษณะเด่นหรือบุคลิกของตัวละคร

ตัวละครพระโพธิสัตว์มีคำเรียกที่แสดงความเป็นผู้มีบุญ ผู้ให้ ผู้ใจกว้างและผู้มีคุณธรรม สอดคล้องกับแก่นเรื่องมหาชาติซึ่งต้องการนำเสนอเรื่องการทำเพ็ญทานบารมีในพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ ตัวละครที่เป็นนักรบวรมีคำเรียกที่แสดงคุณธรรม ตัวละครที่เป็นกษัตริย์มีคำเรียกที่แสดงคุณลักษณะอันเลิศคือ คำเรียกที่แสดงบุญญาธิการ คำเรียกที่แสดงถึงคุณธรรม คำเรียกที่แสดงถึงบุคลิกอันสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่ คำเรียกที่แสดงคุณค่าอันสูงส่งและคำเรียกที่แสดงรูปโฉมอันงดงาม ตัวละครที่ไม่ใช่กษัตริย์มีคำเรียกแสดงลักษณะด้านดีเช่นกัน แต่ต่างจากตัวละครที่เป็นกษัตริย์ คือ มีคำเรียกที่แสดงบุคลิกอันสง่างามหรือเป็นผู้ยิ่งใหญ่ คำเรียกที่แสดงถึงคุณค่าอันสูงส่ง และคำเรียกที่แสดงถึงรูปโฉมอันงดงาม แต่ไม่มีคำเรียกแสดงถึง

บุญญาธิการอันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของกษัตริย์ สิ่งทดแทนคือมีคำเรียกที่แสดงถึงความเป็นผู้มีสติปัญญา

การใช้คำเรียกตัวละครช่วยให้เห็นลักษณะของตัวละครชัดเจนขึ้น เข้าถึงอุปนิสัยใจคอของตัวละครแต่ละคนได้ดีขึ้นซึ่งทั้งหมดส่งผลให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์สะท้อนใจต่อวรรณกรรมมากขึ้นด้วย

๓.๒.๓ การซ่อนคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน

การซ่อนคำ เป็นวิธีสร้างวรรณศิลป์โดยนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหรือเหมือนกันมาเรียงต่อกันเพื่อเน้นความหมายของคำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ใช้กลวิธีซ่อนคำเพื่อเน้นให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจนทั้งด้านการกระทำและด้านปริมาณ

ด้านการกระทำ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๓๑

ค้นออกจากภูานแล้ว ตนกแก้วคัสยอง^๑ไฟ ขึ้นสูในอากาศ จังผาย
 ยาดตกลอง ยังอุลิมงกู^๒ อันเปนมูรดินตน ตกเปนฝนผงไหย เร่ราย^๓ใส่เหนื่อ
 หัว หื้อท้าวพรยาแก้วก้อร หื้อเขาอ้อรสสจัน เจ้าคผายบฎหารเปง้ออก แต่
 ขอก^๔ฟ้าพายบน ยังรัสมิตน ๖ สิ่ง คี ขาว ขวยยงดำแดง :เหล็^๕ร^๖เหล็งแสงยะ
 ยवाद แต่อากาศมุงงำ^๕ แต่กเปนลำนน้ำไหย ลำไฟไก่อว^๖สุรสาน^๗ เปนตั้ง
 เจ้าบฎหารอันลวงแทบเคำไม่ม่วงเมงวัน อันจาสวรรผู้ชื่กัณดัมพหาก่บูกไ่วย
 นั้นแล ตทา สุโทธโน มหาราชา ในกาลเมื่อนั้น พระยาสิสุทโธธนตนพ

^๑ สยอง คือ เหาะ

^๒ เร่ราย คือ เร็วราย; หล่นหรือโปรยเป็นสาย

^๓ ขอก คือ ขอบ

^๔ เหล็^๕ร^๖ คือ สีน้าเงิน

^๕ มุงงำ คือ ปกคลุม

^๖ ไก่อว คือ แกว่ง, ไชว

^๗ สุรสาน คือ ปนกัน

ได้ยั้งแจ่มแจ้งเห็น ยังอัสสัจจนควรใจ^๑ ทำวยกยื่นยมี หยุบถึที่ดอกไม้ กัม
กราบไหววันทา

(ทศพร/๑๑/๓-๑๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระพุทธเจ้าเหาะสู่อากาศเปล่ง
ฉัพพรรณรังสีและแสดงปาฏิหาริย์เปล่งลำน้ำและลำไฟออกเป็นที่น่าน้ำอัศจรรย์เช่นเดียวกับวันที่
พระองค์แสดงปาฏิหาริย์ไต้ต้นมะม่วงของนายคณทะ เมื่อพระยาสุทโธทนะได้เห็นความอัศจรรย์
จึงหยิบดอกไม้ขึ้นน้อมไหว้พระพุทธเจ้า

จากบทประพันธ์เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ในที่ประชุมของ
พระญาติศากยวงศ์ เพื่อทำลายความถือตัวของเหล่าพระญาติ ก่อนแสดงยมกปาฏิหาริย์
พระพุทธเจ้าได้เหาะขึ้นและบันดาลให้ฝุ่นละอองใต้พระบาทโปรยลงสู่ศีรษะของพระญาติศาก
ยวงศ์ ฝุ่นละอองเหล่านั้น ตกเป็นฝนผิงใหญ่ คือ ตกลงมาราวกับสายฝน แสดงว่าต้องมีฝุ่นผิง
ปริมาณมาก กวีซ้อนคำที่มีความหมายว่า ฝุ่นละออง ถึง ๓ คำ คือ *ธุลี ผิง* และ *ภูร* เพื่อเน้นให้เห็น
อย่างชัดเจนว่ามีฝุ่นมารวมตัวกันปริมาณมากจนดูราวกับว่าเป็นสายฝน เป็นที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง

หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าจึงแสดงยมกปาฏิหาริย์ทำให้พระยาสุทโธทนะผู้เป็นพระบิดา
บังเกิดความอัศจรรย์จนก้มลงกราบพระโอรสเป็นครั้งที่ ๓ กวีแสดงให้เห็นว่าพระยาสุทโธทนะรับรู้
ความน่าอัศจรรย์แห่งพุทธานุภาพโดยใช้คำว่า *ได้ยั้งแจ่มแจ้งเห็น* เป็นการซ้อนคำที่มีความหมาย
ใกล้เคียงกันถึง ๔ คำ คำว่า *แจ่ม* หมายถึง รับทราบ, รู้อย่างกระจ่าง คำว่า *ยั้ง* หรือ *ยั้ง* หมายถึง
มอง คำว่า *แจ้ง* หมายถึง เพ่งมอง สื่อถึงการมองอย่างตั้งอกตั้งใจ ส่วนคำว่า *เห็น* หมายถึง มองเห็น
เมื่อนำคำทั้งสี่มารวมกันจึงหมายถึงได้รับรู้ด้วยการมองเห็นอย่างเต็มตาด้วยความตั้งใจ เน้นให้เห็น
ทั้งความน่าอัศจรรย์ของปาฏิหาริย์ซึ่งตรึงคนดูไว้ได้ไม่คลาดสายตา และทั้งความรู้สึกอัศจรรย์ใจ
ของพระยาสุทโธทนะซึ่งตั้งใจจ้องมองพระพุทธเจ้ากระทำปาฏิหาริย์ด้วยความรู้สึกดกตะลึงระคน
อัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง ด้วยความรู้สึกดังกล่าวพระยาสุทโธทนะจึงแสดงความเคารพต่อ
พระพุทธเจ้า กวีแสดงกริยาของพระยาสุทโธทนะโดยใช้คำว่า *ทำวยกยื่นยมี หยุบถึที่ดอกไม้ กัม
กราบไหววันทา* เป็นการซ้อนคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันเพื่อแสดงกระทำอย่างแจ่มชัด คำว่า
ยก ยื่น และ *ยั้ง* หรือ *ยั้ง* มีความไปในทางเดียวกันแสดงภาพการค่อยๆ ยกมือขึ้นเพื่อ *หยุบถึที่
ดอกไม้* คำว่า *หยุบ* หมายถึง *หยิบ* คำว่า *ถึ* และ *ที่* หมายถึง ถือ, จับ จากนั้นจึง *ก้มกราบไหว้วันทา*

^๑ ใจ คือ ประหลาด, อัศจรรย์

การข้อนคำว่ กราบ ไหว้ และวันทา แสดงให้เห็นการทำควมเคารพอย่างนอบน้อมและช่วยเน้นให้เห็นเป็นภาพที่ต่อเนื่อง

ด้านปริมาณ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๓๒

นางค้บอกแก่หู่อามาตแลบริวาน ผู่ปฏิบัติตามท่านไ้ย ขึ้นกราบ ไหว้ถวายสน บอกรทุกสิ่ง แก่ท้าวตนมิ่งสญไชย ทาวค้ที่คนไพ ตกแต่ง ที่อยู่แห่งตนนาง เร็นริมทางหลังไ้ย ไ้ยที่ไ้ยค้คค ปุงอาชญาวะ วาด แก่อามาตชูรไน ห้เขาไฟแวดล้อม แหรนแหรอ้อมมันนางวันนั้นแล

(หิมพานต์/๗๘/๓-๗๙/๕)

ข้อความที่ปริวรรตมาลงไว้ข้างต้นถอดควมได้ว่า ข้กราชบริพารที่ติดตามพระนางมุสดี ทราบว่าพระนางมุสดีจะประสูติองค์รัชทายาท จึงนำควมขึ้นกราบทูลพระเจ้าสญชัย พระเจ้าสญชัยสั่งให้เตรียมสถานที่ประสูติและให้หู่ข้กราชบริพารไปติดตามช่วยเหลือ

จากบทประพันธ์เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระนางมุสดีประสูติพระครรรค์ ณ บริเวณตรอกพอด้า กวีแสดงให้เห็นภาพหู่ข้กราชบริพารจำนวนมากที่มาคอยรับใช้โดยใช้คำว่ ห้เขาไฟแวดล้อม แหรนแหรอ้อมมันนาง เป็นการข้อนคำที่มีความหมายว่ ล้อมและเฝ้า มากถึง ๕ คำ คือ แวด ล้อม แหรน แห่ และอ้อม สื่อให้เห็นว่ามีคนอยู่เป็นจำนวนมาก และยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระนางมุสดี รวมถึงความสำคัญของประสูติการในครั้งนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๓๓

ตโต ปถ ตั้งแรกแต่โพธิสัตเจ้าลงเกิด ท้องปราเส็ฐฐเทวี ด้วยเดช ธิธิยศมาก ลุ่มฟ้าหากลือชา เอกันมาถวายฝาก แก่ท้าวตนพ้มากหลวง หลายวันนั้นแล

(หิมพานต์/๗๗/๑-๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดควมได้ว่า หลังจากพระเวสสันดรผู้เปี่ยมด้วยบุญญาธิการประสูติแล้ว เจ้าเมืองต่างพากันนำเครื่องบรรณาการมาถวายแก่พระเจ้าสญชัย

^๑ ปุงอาชญาวะ คือ สั้ง

กวีซ้อนคำที่มีความหมายว่า มาก ถึง ๓ คำ คือ มาก หลวง หลาย เพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่ามีเจ้าเมืองจำนวนมากมาถวายความจงรักภักดีเหตุเพราะบุญญาธิการของพระโพธิสัตว์

๓.๒.๔ การซ้ำข้อความเพื่อเน้นความหมาย

การซ้ำข้อความ เป็นกลวิธีการแต่งหนังสืออย่างหนึ่งโดยมุ่งหมายที่จะเน้นหรือย้ำข้อความที่แต่ง หรืออารมณ์ที่ผู้แต่งต้องการแสดงให้กระจ่างชัด (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒: ๗๒-๗๓)

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีใช้กลวิธีซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำความหมายในกัณฑ์ ชูชก ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๓๔

จักไม้ไกว่สานกวย^๑ คูพีคืบไต้รยร การรู้มนแรงซ่างป้อม^๒ ตกต่างล้ำ
หลายจับคำขับแลเชิงฟอร^๓ สั้งสรืด^๓หย้ออรดินมี คูพีคืบไต้รยร มนแรงมมีน
มนไปไม้สิ่งเปนคน ลูกตั้งตนทวยแล่น คูพีแก่นบไต้รยร เซึ่งติแลเชิงบราบ
ติครหย้อรดาบเลี้ย^๔พัน คูพีคืบไต้รยร อัน ๑ การอาสาต้ทำว แแบง้าวไล่
พันเส็ก คูพีคืบไต้รยร ขยรลายลิ่งไล่ถ้อย แต่งคำร้อยหี่เปนพัน คูพีคืบ
ไต้รยร การทำพयरแต่้มดอก ลิวน้อยตอกเปนตัว คูพีคืบไต้รยร การคว้วเร็น
ซ่างไม้ คูหากไต้บหมี่สัง^๕ อวยทุกขันสรี่หนี่หล้า การวยก^๖กำแลแบ่งเร็น คู
พีคืบไต้รยร คูพีเท่าเคี้ยกทำจรเดินแแล้ว^๗ ขี่ท่านแลวมากิน การเหนือดินคี่
ดยาก ตกพรวากล้ำไฟไกล จ้าหาไหนหี่ได้ ซ้ำถ้อยใช้มาบั้นนั้นซา

(ชูชก/๔๒๗/๔-๑๔)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กวย คือ ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ ทรงกระบอก ใช้สำหรับใส่เมล็ดพืช และผลผลิตทางการเกษตร

^๒ ซ่างป้อม คือ ซ่างไม้

^๓ สั้งสรืด คือ กระโดด

^๔ เลี้ย คือ ไถ่

^๕ บหมี่สัง คือ ไม้รู้จะไรสักอย่าง

^๖ วยก คือ เวียก; งาน

^๗ จรเดินแแล้ว คือ เดินเที่ยวไป

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า ชุชกไม่เคยร่ำเรียนศาสตร์และศิลป์ใดๆ ไม่
ว่าจะเป็นการจักสาน การแกะสลัก การฟ้อนรำ การทำตึกสงคราม การต่อสู้ การใช้คาถาอาคม
และการสร้างบ้าน สิ่งเดียวที่ชุชกทำได้คือขอทานเลี้ยงชีพ

จากบทประพันธ์เป็นเหตุการณ์ตอนที่นางอมิตดาใช้ให้ชุชกไปขอสงฆ์มารมาเป็นข้ารับ
ใช้ แต่ชุชกโอดครวญว่าตนเองไม่มีวิชาความรู้แม้แต่น้อยคงจะเดินทางไกลไปหาคนรับใช้ให้นาง
อมิตดาไม่ได้ ก็ร่ำขอความ *คูพีคัพได้รยร* หรือ *กูพีคัพได้เรียน* ทุกๆ ครั้งทีกล่าวถึงศิลปวิทยาการ
ต่างๆ เพื่อเน้นให้ทราบว่าชุชกไม่เคยร่ำเรียนวิชาเหล่านั้นจริงๆ และเน้นให้เห็นถึงความไม่เอาไหน
ของชุชก

ตัวอย่างที่ ๓.๓๕

พรามเสฎายลวด^๑ร้องไห้ เหงื่อค่าไม่ว่าอวยนอวยน^๒ วันนิคฺมาจิบ
หายมาก ของกินหลากนานา คือว่าเข้าหนมเหล็กงา แลเข้าหนมถั่วแมงดา
ถั่วแลปลาตำคฺคฺเส^๓, ไคยำกับหน้ส้ม^๔ ไซ้ต้มล่าน^๕เหมรหรือคฺคฺเส ปาจีน^๖สน^๗ ถั่ว
เนา ขึ้นหมกเท่าแลหน้พองคฺคฺเส ผักส้มดองตากแดด หมากแดดแห้งแล
หมากฝางคฺคฺเส ซินพานอันหนอรไต้ ขึ้นไถ่แห้งยาเกือคฺคฺเส หมากเชือกกับ
น้ำหมยง หมากกัยงแซ่น้ำตานคฺคฺเส ของกินหวาน^๘มีหลายหลาก ปูรหมาก
หมยงพญา ถงพา^๙อันปุด^{๑๐}ขาด กระจดาษหยร์จไว้ยหลง^{๑๑}นอรคฺคฺเส, ต้นปูรท
องหับบ่แทบ ทิ้งแอบบ้างแลหน้หน้คฺคฺเส ไม้แทงสักซี่ชี่ยว^{๑๒} แหนบทบด้อย
หลกขนคฺคฺเส เกือบดินสนผุงใหม่ น้ำต้นไส้ปุกคฺคฺเส ฝ้ายุกยूरหมองหมูร
คาดหัวออรลายตำคฺคฺเส หมากนับคำกับอันไถ่ ไซ้ไม้ไฝจักไว้เกาหลังคฺคฺเส
เสื่อดำปั้งเหล็รหลาก กาบหมากพัตตางวี่คฺคฺเส เหลกไฟดิ่งงอด หมยงกิน

^๑ ลวด คือ จิ้ง

^๒ ล่าน คือ เป็อย, ยู่ย

^๓ จีน คือ ทอด

^๔ สน คือ คลุก, ปน

^๕ กินหวาน คือ กินอ้อย

^๖ ถงพา คือ ถุงผ้า, ย่าม

^๗ ปุด คือ ขาด

^๘ หลง คือ รong

^๙ ชี่ยว คือ ชี้น

จอต่หลักหมิกขิก พัดสองกิกสามกิกค่บออก เหือพ้อยสอกจิงจักออก
 แลหมยงแลหมยงคู้เศ ภาคคพยงสันบวก พันยวกแม้วถึงมีคู้เศ กุบ
 หลวงที่หงาบห้งาง แวนบั้งไวยแยงเงาคู้เศ ยาดีเอามาใหม่ แซ่เหล่าใส่
 ออมจิน คันคูกินหายเมื่อย หายเหนดเหนี้ยแรงมา ทิงน้ำมันางสมแตง ไว้
 ทาแตงยามเจบ คู้เศไฟ แลนา

(ชชชก/๔๕๙/๒-๔๖๑/๕)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความโดยสรุปว่า ชชชกเกาะค่าคบไม้ร้องไห้เสียดายข้าว
 ของต่างๆ ที่รั่วจากถุงยาม มีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน ผลไม้ ยา และของใช้ประจำตัว

จากบทประพันธ์เป็นเหตุการณ์ตอนที่ชชชกถูกสุนัขของนายพรานเจตบุตรไล่กัดจนถุงยาม
 ขาด ของในถุงหล่นเสียหาย ชชชกกลัวสุนัขหนีขึ้นต้นไม้ไม่กล้าลงมาเก็บและได้แต่คร่ำครวญ
 เสียดายของ กวีซ้ำข้อความ *คู้เศ* หรือ *กูกี้เสีย* ทุกครั้งที่กล่าวถึงสิ่งของต่างๆ ที่เสียไป เป็นการเน้น
 ให้เห็นว่าชชชกรู้สึกเสียดายสิ่งของเหล่านั้นจริงๆ แม้ว่าของหลายอย่างจะใช้งานได้ไม่ได้นัก เช่น
 เหล็กไฟที่หิงกอบและดำเกรอะด้วยคราบสนิม หมวกที่รูปทรงบิดเบี้ยว กระจกที่มีรอยบิ่น เป็นต้น

๓.๓ กลวิธีสร้างความงามด้านความหมาย

๓.๓.๑ การใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์ คือ คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำ เพื่อสร้างภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้ง
 ในใจของผู้อ่านและผู้ฟัง (สุจิตรา จงสถิตยวัฒน์, ๒๕๔๙: ๓๗) ดังนั้นภาพพจน์จึงเป็นกลวิธีทาง
 วรรณศิลป์ประการสำคัญที่จะช่วยถ่ายทอดจินตนาการของกวีสู่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง และทำให้ผู้อ่าน
 หรือผู้ฟังเกิดอารมณ์สะท้อนใจร่วมกับตัวละครและเนื้อเรื่องยิ่งขึ้น ในมหานิติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗
 ปรากฏภาพพจน์อันโดดเด่น ๒ ประการ คือ ภาพพจน์อุปมา และภาพพจน์ศัพท์พจน์

๓.๓.๑.๑ ภาพพจน์อุปมา

อุปมา คือ การนำสิ่งต่างกัน ๒ สิ่งมาเปรียบเทียบกันโดยใช้คำเชื่อมที่มีความหมาย
 ว่า เหมือน หรือ คล้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๓๙๙) ภาพพจน์อุปมาที่ปรากฏในมหานิติ
 ไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ก็เป็นการอุปมาโดยหยิบยกสิ่งที่มีอยู่หรือรู้จักกันดีในท้องถิ่นมาใช้เป็นตัวเปรียบเทียบ
 ช่วยให้ผู้ฟังซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นสร้างจินตภาพของสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบได้อย่างชัดเจน และเข้าใจ
 ความลึกซึ้งของความหมายที่กวีต้องการสื่อสาร ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓.๓๙

อันว่า บรมมโหฬารเจ้าตนบูรมาถ คันพรากทองหามหุดไส ท้าว
จิงไชครมอรต้ามั่นออก มีวัฒนธรรมตั้งคำร้อยทอกไสสุด

(หิมพานต์/๘๙/๙-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติแล้ว มีร่างกาย
สะอาดผ่องใส พระโพธิสัตว์ค่อยๆ ลืมตาขึ้น ดวงตาของพระองค์งามเหมือนทองคำหนึ่งร้อยทอก
คำว่า *ทอก* ในบทประพันธ์เป็นชื่อเรียกของเงินชนิดหนึ่งซึ่งเคยใช้อย่างแพร่หลายใน
ล้านนาและดินแดนใกล้เคียงที่ติดต่อกับล้านนา เงินทอกมีลักษณะเป็นเหรียญกลมแบน ผิว
ด้านหนึ่งนูนขึ้น ส่วนอีกด้านหนึ่งเว้าลงเล็กน้อย ทำจากโลหะหลายชนิดแต่ส่วนใหญ่เป็นเงินและ
สำริด (นวรรตน์ เลขะกุล, ๒๕๔๗: ๔๔๗) เป็นไปได้ว่ากรวิอาจเชื่อมโยงลักษณะภายนอกของเงิน
ทอกกับลักษณะของดวงตาซึ่งมีความโค้งนูนขึ้นเล็กน้อยเหมือนกัน นอกจากนี้การเปรียบเทียบว่า
ดวงตาของพระโพธิสัตว์เหมือนเงินทอกซึ่งทำด้วยทองคำมีค่าถึงร้อยทอกยังแสดงให้เห็นถึง
ประกายแห่งแววตาอันงดงามเจิดจรัสของพระโพธิสัตว์ได้อย่างกระจ่างแจ้ง

ตัวอย่างที่ ๓.๔๐

หย้าแกดงามขึ้นช้อย ขยวดตั้งส้อยแววยุง ยาย^๑เปนผงชช้อร คู่อ้วร
ออร^๒นวรรตี เหมี่ร่ำลี้ฝ้ายใหม่ อันท่านปดไสได้พันที ขยวราม^๓ตีวะวาด เจือ
ดินลาดเส้นไฟ ฝับด้าวไฟแกวถึ สูง๔ นิ้วมีขวางแล พรามเฮย

(มหาพน/๕๓๐/๖-๙)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า หย้าแพรกสีเขียวงามเหมือนสีเขียวของ
ขนนกยูง ขึ้นต่อกันเป็นพรมละเอียดเหมือนฝ้ายที่ปั่นได้พันครั้ง พรมหย้าแพรกที่ขึ้นที่นั่นมีความสูง
เรียบเสมอกันประมาณ ๔ นิ้วมือเรียงกัน

จากบทประพันธ์ก็เปรียบเทียบความงามของพรมหย้าแพรกในป่าหิมพานต์ว่าดู
นุ่มเหมือนสำลีฝ้าย ปกติสำลีฝ้ายเป็นเส้นใยที่ละเอียดอ่อนนุ่มอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ดังนั้นสำลีฝ้าย
ที่ปั่นถึงหนึ่งพันครั้งย่อมต้องเป็นใยฝ้ายที่เส้นเล็ก บางเบา และละเอียดเป็นพิเศษ ชาวไทลื้อในอดีต

^๑ ยาย คือ เรียงต่อกันไป

^๒ อ้วรออร คือ นิ่มนวล

^๓ ราม คือ พอเหมาะ

ปั้นฝ้ายและทอผ้าสวมใส่เองทุกครัวเรือน ย่อมต้องเข้าใจความเปรียบดังกล่าวได้อย่างแจ่มชัด และจินตนาการได้ว่าพรมหญ้าในป่าหิมพานต์นั้นแสนวิเศษและชวนสัมผัสยิ่งกว่าหญ้าทั่วไปอย่างไร

นอกจากใช้ภาพพจน์อุปมาแสดงความงดงามและความน่าประทับใจแล้ว กวียังใช้ภาพพจน์อุปมาสร้างความขบขันแก่ผู้ฟังอีกด้วย ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๓.๔๑

งูขยวบขบพิดปวดี คบเท่าทุกขันธ์อันหวนดพรมแพง อัน ๑ ถานไฟแดง
 หามหุบ คบเท่าทุกอันพรมเก้าจบกัณม แม่นว่าหอกคอบางแพงแหว^๑รอด^๒
 คบเท่าทุกขันธ์พรมเก้ากอดทีดียว ทุกพันพวยแคว^๓ร^๓มาก หันผัวเฝ้าหากเขนใจ
 เช่น แลนา นถิ ชฎา นตุถิ ฤติ ดูรานาง เมื่อพราเถ้ามานวดเน้น โยะยอก
 เหล้งฤาดี กับผัวเฝ้าใจบาบ แสว^๔สัมผัส^๔สบ^๔เหมี^๔รกา ยามจยรจาบ^๔ชาง ฟังเว้า
 หางไกลกัน ยก^๕คิ้ว^๕หันเหมี^๕รอก ปาน^๖ลัย^๖รตอก^๖มึง^๖นาง เมื่อมันวางจาตอ
 หางตาลอบลับลาย ไต่^๕หัว^๕ตาย^๕คร^๕เยา^๕คร^๕เยา เหม^๕ร^๕ชี่^๕เต่า^๕เตม^๕เร็น ตาบิด
 เป็นบัยวปาก ผาง^๖ร้าย^๖หาก^๖ปฐ^๖ชัง^๖ เช่น แลนา

(ชุษก/๔๑๑/๑๐-๔๑๓/๔)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นเหตุการณ์ตอนนางอมิตตาถูกนางพราหมณ์อื่นๆ รุมบริภาษ นางพราหมณ์เหล่านั้นต่างพูดจาเยาะเย้ยถากถางในความโชคร้ายของนางอมิตตาซึ่งได้สามีแก่และอัปลักษณ์ ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นแต่งขยายจากความในอรรถกถาเวสสันดรชาดก ความว่า

ถูกกัดก็ไม่เป็นทุกข์ ถูกแทงด้วยหอกก็ไม่เป็นทุกข์ การที่เห็นผัวแก่
 นั้นแล เป็นความทุกข์ด้วย เป็นความร้ายกาจด้วย

(มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔: ๖๗๔)

^๑ แหว คือ จนถึง

^๒ รอด คือ ถึง

^๓ แคว คือ มาก, หลาย

^๔ แสวสัมผัส คือ มีกลิ่นเหม็นเปรี้ยวและสาบ

^๕ ไต่หัว คือ หัวเราะ

^๖ ปฐชัง คือ น่ารังเกียจ

เมื่อเปรียบเทียบตัวอย่างที่ ๓.๔๑ กับข้อความในอรรถกถาเวสสันดรชาดก เห็นได้ว่า กวีผู้สร้างสรรคัมหาชาติไทลื้อได้เพิ่มเติมความเปรียบบางอย่างเพื่อสร้างความขบขัน ได้แก่ เปรียบเทียบว่าชุกกนั้น *แสวส้มสาบเหมียวกา* หมายถึง มีกลิ่นกายเหม็นเปรี้ยวเหม็นสาบอย่างอีกา ชาวไทลื้อเชื่อว่าอีกาเป็นสัตว์อัปมงคลเช่นเดียวกับนกเค้าแมวเพราะอีกาเป็นสัตว์ที่กินสัตว์ด้วยกัน เป็นอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งซากสัตว์ (อ่านอุ้นคำ, *สัมภาษณ์*, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๒) ดังนั้นใน ความรู้สึกของชาวไทลื้อ อีกาจึงเป็นสัตว์ที่น่ารังเกียจทั้งความสกปรกและพฤติกรรม ผู้ที่ถูก เปรียบเทียบกับอีกาย่อมเป็นบุคคลที่ไม่พึงคบหาและไม่พึงเป็นที่รักใคร่อย่างถึงที่สุด การ เปรียบเทียบชุกกเหมือนอีกาจึงแสดงให้เห็นว่าชุกกเป็นคนที่น่าขยะแขยงเกินกว่าผู้อื่นจะทนอยู่ด้วย ได้ ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงความอัปโชคของนางอมิตตาผู้เป็นภรรยา

นอกจากชุกกจะมีกลิ่นกายเหม็นสาบเหมือนอีกา กวียังเปรียบเทียบว่าหน้าตาชุกก ในยามยักษ์คือดูเหมือนลิง ไม่ชวนพิศมัยแม้แต่น้อย ถึงกระทั่งนางอมิตตาารู้สึกว่ามองหน้าแล้ว *ปานสัยรดอกมีนาง* คือ มองแล้วชวนเจ็บปวดเหมือนถูกเสี้ยนตำมือ และกวียังเสริมความว่า ถูกงู เขียวมีพิษกัดเจ็บปวดอย่างไรก็ไม่เจ็บปวดเท่าถูกหนวดพราหมณ์ชุกกแทงเวลาพราหมณ์กอด ถูก ถ่านไฟร้อนแดงก็ยังไม่เจ็บปวดเท่าถูกพราหมณ์จับนม ถูกหอกแทงทะลุก็ไม่เป็นทุกข์เท่าถูก พราหมณ์กอดเพียงครั้งเดียว ทั้งที่ตามปกติหญิงชายที่เพิ่งแต่งงานกัน ย่อมเห็นว่าการหยอกล้อ และเกี้ยวกอดกันเป็นความสุขอย่างที่สุด แต่คู่ของชุกกกับนางอมิตตาดกลับตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง เพราะเพียงนางอมิตตาเห็นหน้าสามีก็รู้สึกเหมือนถูกเสี้ยนตำ ฉะนั้นถ้าสามีกอดหรือจูบยอมสร้าง ความรวดเร็วทุกขใจยิ่งกว่า การเปรียบเทียบข้างต้นจึงสื่อให้เห็นว่านางอมิตตาเป็นหญิงสาวผู้โชค ร้ายอย่างถึงที่สุดเพราะต้องตกเป็นภรรยาของพราหมณ์ชุกกซึ่งทั้งแก่ ทั้งอัปลักษณะ และไร้ศีลธรรม

๓.๓.๑.๒ ภาพจน์ศัพท์

ศัพท์ คือ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕: ๓๐๒) ใน มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ชุกก กวีใช้ศัพท์หรือคำเลียนเสียงหลายครั้งเพื่อช่วยเน้นความหมายและ อารมณ์ในบทประพันธ์ ทั้งยังช่วยสร้างความไพเราะด้วยเสียงหนักเบาเป็นจังหวะ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓.๔๒

ในเมื่อชุกกพราหมณ์ ไขมัน^๑นานชล่า นานนักพราหลายเดิน หนีไป
เหมียวตายกว่า^๑ เขาควงว่า^๒มันมอ จึงถกถอคำจ่าย ยามนั้นเข้าสาย

^๑ ไขมัน คือ นาน

ลาย^๓คีนมา ถึม^๔ถามหาของเก่า กรกุนั้นเล่าปมีสัง^๕ พรามจ้งก้งถามถึ
 ต้องจจึเลียลัน ถามแลวมันถามเล่า ชั้นคำเก่าอัด สยงจะจัดจะจาด ร้อง
 ะหัดะหัด เหมีรจกที่ดจกยาด ปานจกปาดเนื้อเถื่อนหนึ่ง ถ่าจ้งก้งส
 หารจจิด เยดดังล็ดผะผาย ว่าตายๆ ซาแลอ้าย คับบ่ส้ายคำคุณ ถ่าฎวันพุก
 คุจจกเอาลูกมึงไพซาแล

(ชชชก/๓๙๙/๑๓-๔๐๑/๖)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พรามหมณีสหายของชชชกคิดว่าชชชกตาย
 ไปแล้วจึงนำเงินที่ชชชกฝากไว้มาใช้ ต่อมาชชชกกลับมาทวงเงินแต่พรามหมณีสหายไม่มีให้ ชชชกโกรธมาก
 กล่าวหาพรามหมณีสหายหาเงินมาคืนไม่ได้ภายในวันพรุ่งนี้ ตนจะยึดลูกของพรามหมณีสหายไปแทน

ตัวอย่างที่ ๓.๔๒ มีคำเลียนเสียง ได้แก่ *อัด จะจัดจะจาด ะหัดะหัด และ ผะ
 ผาย*

อัด หรือ *อะอัด* เป็นคำเลียนเสียงพูด คำว่า *อะ* หรือ *อ๊ะ* เพียงคำเดียวเป็นคำเลียน
 เสียงที่เปล่งออกมาเพราะความอึดอัดทุกขร้อน (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๗: ๘๕๖) เสียง *อะอัด* ก็
 น่าจะเป็นเสียงที่แสดงอารมณ์ใกล้เคียงกับเสียง *อะ* เพราะเมื่อพิจารณาจากบริบทของเหตุการณ์
 เป็นฉากที่ชชชกทวงเงินเพื่อนด้วยความโกรธระคนร้อนรนใจ เนื่องจากเพื่อนได้ใช้เงินที่ตนฝากไว้จน
 หมดสิ้น เสียง *อะอัด* จึงช่วยแสดงให้เห็นว่าชชชก *ชั้นคำเก่า* คือ ถามคำถามเดิมๆ ด้วยอาการอึดอัด
 ทุกขร้อน

จะจัดจะจาด จากบริบทของเหตุการณ์ *เสียงจะจัดจะจาด* น่าจะเป็นคำเลียนเสียง
 ซึ่งสื่อถึงเสียงดัง หรือเสียงที่เปล่งออกมาพร้อมโทสะ ในภาษาล้านนามีคำที่ใช้เลียนเสียงที่เป็น
 เสียงดัง เสียงเอะอะ ด้วยโครงสร้าง *จะ...จะ...หลายคำ* เช่น *จะหลดจะหลัด* สื่อถึง เสียงกริ้วว
 กราด *จะหลดจะกวะ* สื่อถึง เสียงกระชอกไฮกฮาก (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๗: ๑๘๑) กวีใช้คำว่า
จะจัดจะจาด เพื่อแสดงให้เห็นว่าชชชกถามคำถามด้วยอาการโวยวายและใช้เสียงดังกระชอกไฮก
 ฮาก

^๑ กว่า คือ ไป

^๒ คองว่า คือ หากว่า, เข้าใจว่า

^๓ สายล่าย คือ ทำเดินที่แกว่งไปมา

^๔ ถึม คือ ถาม

^๕ ปมีสัง คือ ไม่มีอะไร

หะหัดหะหัด เป็นคำเลียนเสียงร้องเอะอะ โวยวาย กวียังขยายอาการ ร้องหะหัดหะหัด ของชูชกว่า เหมีรจักทีดจักกายด คือ ทำท่ากระเทีบเท้าจนดินยุบ (อ้างอิงคำ, **สัมภาษณ์**, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๒) และ ปานจักปาดเนื้อเถื่อนหง คือ ทำท่าราวกับจะแล่นเนื้อเพื่อนพราหมณ์เพราะอารมณ์โกรธ

ลีด และ ผะผาย เป็นคำเลียนเสียงที่ประกอบอยู่ในวลี เยดดังลีดผะผาย มีความหมายโดยรวมว่า ทำเสียงดังตีโพยตีพาย (อ้างอิงคำ, **สัมภาษณ์**, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๒)

คำเลียนเสียงทั้งหมดในตัวอย่างที่ ๓.๔๒ ล้วนสื่อถึงเสียงลักษณะเดียวกันคือ เสียงดังอันเกิดจากโทสะ ช่วยเน้นให้เห็นอาการของชูชกซึ่งโกรธจัดจนระเบิดอารมณ์ออกมา

นอกจากกัณฑ์ชูชกซึ่งกวีใช้ภาพพจน์สีทพจน์แสดงอารมณ์โกรธของตัวละครได้อย่างโดดเด่นแล้ว ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์อื่นๆ กวียังนิยมใช้ภาพพจน์สีทพจน์เพื่อแสดงเสียงร้องของสัตว์ป่า เสียงน้ำไหล เสียงฟ้าร้องและเสียงลมพัด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๓.๔๓

อันว่าสงมมีนั้นสวสว่า คีฟ้าผ่าแลผุอรลม สงมลีกมมีก้อง อากาด
ร้องอืที สยงคืดคืดดังสวด โพรอะว่าเจ้าฟ้าโปรชวยทาน

(ทานกัณฑ์/๒๓๓๙/๘-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความว่า เสียงสายฟ้า สายฝน และสายลมดังกึกก้องด้วยอำนาจแห่งการสร้างทานของพระโพธิสัตว์

เนื้อความในตัวอย่างที่ ๓.๔๓ เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระเวสสันดรกระทำสัตตศกมหาทาน คือให้ทานด้วยของมีค่า ๗ สิ่ง สิ่งละ ๗๐๐ ได้แก่ ช้าง ม้า รถ สตรี โคนม ทาส และทาสี เป็นเหตุให้แผ่นดินและแผ่นฟ้าไหวหวั่นสนั่นสะเทือน กวีใช้สีทพจน์ถึง ๓ ครั้ง เพื่อถ่ายทอดเสียงอันบังเกิดจากความปั่นป่วนของดินฟ้าอากาศ คือคำว่า สวสว่า หรือ สวะสว่า อืที หรือ อืทีอ และ คืดคืด หรือ คืดคืด ทั้ง ๓ คำช่วยเสริมจินตนาการให้ผู้ฟังสัมผัสถึงบรรยากาศพายุฝนฟ้าคะนองได้อย่างสมจริงและชัดเจน ปลูกเร้าให้ผู้ฟังรู้สึกอัศจรรย์ใจต่อกรำบาเพ็ญทานครั้งยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ ซึ่งแม้แต่โลกธาตุยังมีอาจนิ่งเฉย

จากการศึกษาเรื่องสีทพจน์ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า คำว่า สวะสว่า เป็นคำเลียนเสียงที่กวีนิยมใช้มากที่สุด และสามารถใช้แทนเสียงได้หลายประเภท นอกจากเสียงฝนฟ้าดังกล่าวมาแล้ว ยังใช้เลียนเสียงนกร้อง และเสียงน้ำไหล เช่น นกหวักร้องอยู่สว่า ๗ (มหาพน/๕๘๒/๗-๙) นกบินมาสว่าสู (หิมพานต์/๑๕๘/๑๑-๑๒) สยงแม่น้ำอันซีสินธุวาด

ไหลมา แต่ภูผาสวสว่า (๒/๑๕๓/๑-๑๕๔/๑) เป็นต้น ทั้งนี้ เสียงที่ถ่ายทอดด้วยคำว่า สวะสว่า มีลักษณะร่วมคือ เป็นเสียงค่อนข้างอึกทึก

๓.๓.๒ การใช้โวหาร

๓.๓.๒.๑ โวหารพรรณนา

พรรณนาโวหารเป็นสำนวนการเขียนที่มุ่งแสดงความอย่างละเอียดลออ วิจิตรบรรจง และใช้จินตนาการอย่างกว้างขวาง ถ้อยคำที่ใช้มีความหมายแจ่มแจ้งทุกคำ (สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, ๒๕๔๙: ๕๓)

ในมหาชาติไทยลือกันที่ ๑-๗ พรรณนาโวหารเป็นโวหารที่เด่นและงดงามเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการพรรณนาภาพความงามของธรรมชาติ กวีบรรจงเรียงร้อยถ้อยคำให้ถ่ายทอดภาพเสียงและการเคลื่อนไหวอย่างแจ่มชัด

ผู้วิจัยยกตัวอย่างพรรณนาโวหารที่โดดเด่นจากมหาชาติไทยลือ กันที่ ๑-๗ จำนวน ๒ ตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓.๔๔

พรวาชาบุรไหย่ อยู่ป่าไม้ดงตัน จัได๋หันปรเทศ แต่ด้าวเขตหิมมัพ
พานในสัณฐานป่าไหย่ อันจี่แลวคำไผ่ยินดี อันมีในปากกว้าง สองตราบ
ข้างสาลา อันเต็มไฟด้วยมิดคาเนื้อเปื้อ คีชาตเชื้อเสื่อหมี ราชสีแรดข้าง
สงสยบสั่ง^๑ในไพร่ ชวรกันไฟคับังคับ ที่ข้างฝั่งนาที่ อันชี่ปัญญาจมาลีณิดู
อาดมีท่าหาตวังไส จักเข้าไฟเบนหมู่ มังกรอยู่ชมฟอง ปาเน็งนองชุก้า ทั้ง
เต่าน้ำแลนปู หอยขึ้นล่องตีนเต็น สมสอดเหล็รนาที่^๒ กิณณรีฟ้อรข้าง เต็น
ย้ายยางขั้วอร กิณณลอรเลงผู้^๓ ซ้ายตารุไฟมา ยามนัณพรวาชาบุรมา
หันแลวหากยินดี บมีใจคีตรอด^๔ สมบัตยามเม็งหลง ซแล...

^๑ สยบสั่ง คือ อยู่อาศัย

^๒ นาที่ คือ นที; แม่น้ำ

^๓ ผู้ คือ มอง

^๔ คีตรอด คือ คิดถึง

พระราชอาชญา จัได๋ยอินสงแม่่น้ำ อันซื่อสินธุวาทไหลมา แต่รู
ผาสวว่า^๑ ออกท้องป่าพูเขา ปูรเอาใจเหล่าราบ มีท่าลาบวังใส แม่่น้ำ
ไหลแกวถึงไหลคักคังเฟิงฟอง สงเน็งนองซู้ก้า^๒ ซ้างฝิ่งน้ำนาที่ กิณรรีสง
บลัง ซับฟือรซ้างลีลา เขาไพมาเหล่าราบ แต่ท่าลาบชายค้ำ พรทงธัมม
หันถึ แม่่น้ำที่วังใส ลวด^๓มีใจลีมเล้า สมบัตเก่าพายหลัง ซแล

(หิมพานต์/๑๕๐/๒-๑๕๔/๔)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นคัดมาจากกัณฑ์หิมพานต์ ตอนที่พระนางมัทรีกล่าวถึงข้อดี
ของการไปอยู่ป่าคือจะมีโอกาสได้ชื่นชมธรรมชาติอันงดงามตระการตาของป่าหิมพานต์ ได้เห็น
ทิวทัศน์และสัตว์ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน ทำให้เพลิดเพลินจนไม่คิดถึงบ้านเมือง

จากบทประพันธ์กวีพรรณนาให้เห็นความงดงามของป่าหิมพานต์ซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์
นานาชนิด ได้แก่ กวาง เสือ หมี ราชสีห์ แรด ซ้าง กวีใช้พรรณนาว่าสัตว์เหล่านี้ต่างชวนกันไปยัง
ซ้างฝิ่งแม่่น้ำ^๔ปัญจมาลีณี แสดงให้เห็นความผาสุกของบรรดาสัตว์ที่อยู่ในป่าหิมพานต์ และที่แม่่น้ำ
ปัญจมาลีณีนั้นมีหาดทราย มีน้ำใสบริสุทธิ์และลึกเป็นที่อาศัยและเล่นรื่นเริงของจระเข้ มังกร ปลา
ตะพาบ และหอย ริมฝั่งน้ำมีกินนรและกินรีเยื้องย่างพ้อนรำหยอกล้อกันอย่างมีความสุข ในสถานที่
ใกล้กันยังมีแม่่น้ำชื่อสินธุไหลมาจากชอกผาเสียงดังซะซ่า น้ำในแม่่น้ำใสและลึกน่าอาบ มีหาด
ทรายราบเรียบสีดั่งทองคำ และมีกินนรกับกินรีพ้อนรำเป็นคู่เช่นกัน

ภาพที่กวีพรรณนาตามตัวอย่างแสดงให้เห็นภาพป่าอันอุดมสมบูรณ์และมีชีวิตชีวาทั้ง
ต้นน้ำลำธารและสัตว์ป่าซึ่งอาศัยอยู่อย่างมีความสุข ชวนให้เชื่อว่าผู้ที่ได้อยู่ท่ามกลางธรรมชาติอัน
งดงามเช่นนี้ แม้จะเป็นราชาผู้ทุกข์ตรมเพราะถูกขับออกจากแคว้นก็คงจะลืมหงายความโศกเศร้าได้
อย่างง่ายดาย

ตัวอย่างที่ ๓.๔๕

ถัดนั้นมิตอຍຍายแวด^๕ซั้ง^๕ ๔ ลูก ตั้งเสมือดี มีเขาวงกตบัพพตคีรีเปน
ไหย่ จดกัวย^๖ไกววยรวัง ยังมีแม่่น้ำฟงบ^๖ออก ไหลแต่ส่อกท้องวังกภูบัพ

^๑ สวสว่า คือ เสียงซ่าๆ

^๒ ซู้ก้า คือ ทุกแห่ง

^๓ ลวด คือ จิ้ง, เลย, ย่อม

^๔ แวด คือ ล้อม

^๕ ซั้ง คือ กั้น

พคิลี ที่เกิดุมาลานาที่ไสสอง ไหลไปปอง^๑หนเหนือ ยังมีผาหลวงเจ็อดอยู่
น้ำไหลสู่เน้งนอง แตกเป่นฟองปั่นคว้าง ลวดแต่กม้างเป่นสอง แควน้ำปอง
ไหนดแก้วด ผัดกั้วแวมณน สองแควนวนจจอด ไหลกั้วรอรอดม^๒กัน ที่
ข้างฝั่งจตุรัสสสันแต่งไว้ ไหลไปทำวันตกช้อยหนได้ แรบที่ไกลฝั่ง
มัญญจวินท์สระที่นั่น หั้นแล

(วนปเวสน์/๓๖๓/๔-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นคัดมาจากกัณฑ์วนปเวสน์ ตอนที่กษัตริย์เมืองเจตราช
พรธนาเส้นทางสู่เขาวงกตซึ่งพระเวสสันดร พระนางมัทรีและสองกุมารจะต้องเดินทางไป

ถอดความตามที่กวีพรรณนาคือ มีภูเขาสันฐานสูงใหญ่เท่ากัน ๔ ลูกเรียงกันไป และ ณ
ที่นั่นมีภูเขาชื่อว่าวงกตทอดตัวเวียนเลี้ยวหลั่นจรดกัน มีสายน้ำใสจนมองทะลุได้ชื่อเกิดุมาลาไหล
เลาะไปตามซอกเขาอันคดเคี้ยวออกทางช่องผาศิเหนือซึ่งมีผาหลวงตั้งอยู่ สายน้ำนั้นแตก
ออกเป็นสองสายไหลล้อมผาหลวงก่อนจะกลับมาบรรจบกันอีกครั้งทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ลงสู่
สระมัญญจวินท์

จากตัวอย่างการใช้โวหารพรรณนาทั้ง ๒ ตัวอย่างอันแสดงภาพทิวทัศน์และธรรมชาติ
แวดล้อมอันมหัศจรรย์พันลึกของภูมิประเทศบริเวณเขาวงกต แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพทางภาษา
ของกวีที่สามารถถ่ายทอดจินตนาการสู่ผู้ฟังได้อย่างละเอียดลออ ชวนให้ผู้ฟังรู้สึกเพลิดเพลินและ
หลงไหลไปกับฉากภูมิทัศน์อันงดงามตระการตา ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ตลอดจนสรรพ
สำเนียงอันน่ารื่นรมย์

๓.๔ กลวิธีตั้งชื่อกัณฑ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาเด่นในกัณฑ์

นอกจากกลวิธีทางวรรณศิลป์ทั้ง ๔ ประการดังกล่าวมาแล้ว อีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นข้อเด่นของ
มหาชาติไทลื้อคือ การตั้งชื่อสร้อยของแต่ละกัณฑ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในกัณฑ์นั้นๆ

^๑ กั้ว คือ เลี้ยว, กอด, ล้อม

^๒ บู คือ ฟุง

^๓ ปอง คือ ช่อง

^๔ รอม คือ รวม

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ มีชื่อสร้อยเฉพาะกัณฑ์ ได้แก่ ทศพรวรวิเศษ หิมพานต์ข้างแก้ว ทานกัณฑ์เจ้าแม่ วนปเวสน์กับสี่ท้าวไปรอดอาศรมบท ชูชกมหาหลาย จุลพนกับนกทั้งสี่หมู่ หรือ จุฬพนนกน้อย และมหาพนผัดกาด

ทศพรวรวิเศษ เนื้อหาในกัณฑ์ทศพรกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนพระนางมุสดีขอพรสืบเชื้อจากพระอินทร์ก่อนลงมาจุติยังเมืองคน หนึ่งในพร ๑๐ ข้อคือขอให้ได้เป็นแม่ของพระโพธิสัตว์ ดังนั้น พรทั้ง ๑๐ ประการจึงเป็นเนื้อหาที่สำคัญส่วนหนึ่งในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่อง

หิมพานต์ข้างแก้ว เนื้อหาในกัณฑ์หิมพานต์กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนพระเวสสันดรบริจาคว่าช้างปัจจัยนาคซึ่งเป็นช้างคู่บารมีของพระเวสสันดร กวีบรรยายถึงคชลักษณ์อันประเสริฐของช้างปัจจัยนาคไว้อย่างงดงามละเอียดลออ ช้างปัจจัยนาคจึงกลายเป็นจุดเด่นของกัณฑ์หิมพานต์

ทานกัณฑ์เจ้าแม่ เนื้อหาหลักในกัณฑ์ทานกัณฑ์กล่าวถึงการบริจาควานของพระเวสสันดร แต่ในด้านอารมณ์ ทานกัณฑ์เป็นกัณฑ์ที่แสดงอารมณ์โศกได้อย่างลึกซึ้งกินใจ เน้นถึงความเศร้าโศกของพระนางมุสดีซึ่งต้องพรากจากลูก คำว่า **เจ้าแม่** ในชื่อสร้อยของกัณฑ์จึงสื่อถึงพระนางมุสดีและความทุกข์โศกของพระองค์

วนปเวสน์กับสี่ท้าวไปรอดอาศรมบท เนื้อหาในกัณฑ์วนปเวสน์กล่าวถึงการเดินทางของพระเวสสันดร พระนางมัทรีและสองกุมารจากแคว้นสิ่วไปสู่วางกตและประทับอยู่ ณ อาศรมที่พระอินทร์สั่งให้พระวิษณุกรรมเนรมิตไว้ให้ ชื่อสร้อยของกัณฑ์จึงสื่อถึงเนื้อความโดยรวมของกัณฑ์วนปเวสน์

ชูชกมหาหลาย เนื้อหาหลักในกัณฑ์ชูชกกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนชูชกเดินทางไปขอสองกุมารที่เขาวงกต แต่ส่วนของวรรณศิลป์ที่น่าจดจำคือฉากที่กวีบรรยายถึงสุนัข ๓๒ ตัวของนายพรานเจตบุตรได้อย่างละเอียดและพิสดาร ทั้งยังเป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากเนื้อความในอรรถกถา

จุลพนกับนกทั้งสี่หมู่ หรือ จุฬพนนกน้อย เนื้อหาในกัณฑ์จุลพนพรรณนาถึงธรรมชาติในป่าหิมพานต์และภูมิประเทศของเขาวงกต กวีกล่าวถึงบริเวณสระไบกขรณีว่ามีนก ๔ จำพวก มีเสียงขับขานไพเราะ พวกแรกชื่อนันทิกา ร้องทูลเชิญให้พระเวสสันดรอยู่ชื่นชมในป่าหิมพานต์ พวกที่สองชื่อว่าชีวปุตตา ร้องถวายพระพรให้พระเวสสันดร พระมเหสีและสองกุมารมีพระชนม์ยืนนาน พวกที่สามชื่อว่าชีวปุตตาปิยาจโน ร้องถวายพระพรให้พระเวสสันดร พระมเหสีและสองกุมารมีพระชนม์ยืนนาน ไม่มีข้าศึกศัตรู พวกที่สี่ชื่อว่าปิยาปุตตาปิยานันทา ร้องถวายพระพรให้กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์เป็นที่รักซึ่งกันและกัน ดังนั้นชื่อจุลพนกับนกทั้ง ๔ หมู่ หรือ จุฬพนนกน้อยจึงสื่อถึงเนื้อความในช่วงดังกล่าว

มหาพนผักกาด เนื้อหาในกัณฑ์มหาพนพรรณนาถึงธรรมชาติในป่าหิมพานต์และภูมิประเทศของเขาวงกตอย่างละเอียดลออ กวีกล่าวถึงชื่อพรรณไม้หลายชนิดที่ขึ้นอยู่ในป่าหิมพานต์ ทั้งไม้ยืนต้น ไม้เลื้อย ไม้ดอกและไม้ผล คำว่า ผักกาด ตามบทประพันธ์เป็นชื่อพืชชนิดหนึ่งซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ชื่อมหาพนผักกาดจึงน่าจะสื่อถึงพืชพันธุ์ในป่าหิมพานต์

สังเกตได้ว่าชื่อสร้อยของกัณฑ์ต่างๆ ตั้งขึ้นโดยดึงจุดเด่นของเนื้อหาในกัณฑ์มาเป็นชื่อช่วยขยายความ หรือไม่ก็เป็นชื่อที่สื่อถึงเนื้อความโดยสรุปของกัณฑ์นั้นๆ กลวิธีการตั้งชื่อนี้ช่วยให้ผู้ฟังจดจำความโดดเด่นของกัณฑ์นั้นๆ ได้ และช่วยให้ผู้ฟังระลึกเนื้อหาของแต่ละกัณฑ์ได้โดยลำดับ

จากการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์ในมหาชาติไทยสี่กัณฑ์ที่ ๑-๗ ผู้วิจัยพบว่า มหาชาติไทยสี่กัณฑ์ที่ ๑-๗ เป็นวรรณคดีอันอุดมด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์ทั้งในระดับเสียง ระดับคำ และระดับความ จุดเด่นของการใช้ภาษาในมหาชาติไทยสี่กัณฑ์ที่ ๑-๗ คือ มุ่งใช้ถ้อยคำเรียบง่าย กระชับ แต่เป็นคำที่แสดงความหมายได้อย่างมีศกยภาพ สื่อถึงสิ่งที่กวีต้องการถ่ายทอดได้อย่างตรงต่อ ชัดแจ้ง ทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่าย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นภาษาที่ละเอียดละเมียดละไม ราวกับผู้ฟังเกิดอารมณ์สะท้อนใจร่วมกับตัวละคร เหตุการณ์ และซาบซึ้งในสุนทรียรสแห่งวรรณคดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๔

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗

วรรณคดีประจักษ์รัตนชาติอันช่างได้แก่กวีผู้เจนจัดเจียรไนแล้ว การศึกษาท่วงทิวทางภาษา และวรรณศิลป์อาจเปรียบได้กับการศึกษาวิถีเจียรไนแต่งเหลี่ยมเงาของรัตนชาติ ส่วนการศึกษา ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม อาจเปรียบได้กับการศึกษาพิจารณาเนื้อแท้ของรัตนชาติซึ่ง ซ่อนอยู่ใต้ประกายแสงและเหลี่ยมเงาอันงดงาม

เนื้อแท้ของรัตนชาติอาจมิใช่สิ่งที่ทรงคุณค่าเพราะความงาม หากทรงคุณค่าเพราะมันคือ หลักฐานที่บ่งบอกได้ถึงต้นกำเนิดและวันเวลาที่สายแร่ตกผลึก รวมทั้งองค์ประกอบและความ เป็นมาของรัตนชาตินั้น เช่นเดียวกับที่วรรณคดีย่อมบอกได้ถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ค่านิยม และ สภาพการณ์ต่างๆ ในสังคม ณ วันเวลาที่เรื่องราวได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น นับเป็นบันทึกแห่ง ประวัติศาสตร์ที่มีอาจจะเลือนได้

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ นอกจากจะเป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่าทางวรรณศิลป์ ยังเปี่ยม ด้วยคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม แม้สภาพสังคมและวัฒนธรรมบางส่วนอาจได้รับอิทธิพล จากอรรถกถาเวสสันดรชาดก แต่ในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่นซึ่งกวีท้องถิ่นประพันธ์ขึ้นสำหรับ ผู้อ่านและผู้ฟังในท้องถิ่นเอง ย่อมต้องมีรายละเอียดทางสังคมและวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่เป็นภาพ สะท้อนของสังคมและวัฒนธรรมของถิ่นนั้น

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ทำให้ทราบค่านิยม วิถีชีวิต ตลอดจนภูมิปัญญาของชาวไทลื้อในอดีตอันควรค่าแก่การศึกษาวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ พบว่ามีภาพ สะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าสนใจหลายประการซึ่งไม่ปรากฏในอรรถกถาเวสสันดรชาดก ผู้วิจัยได้ศึกษาและจัดกลุ่มภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านั้นเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่

- ภาพสะท้อนด้านค่านิยม
- ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิต
- ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม
- ภาพสะท้อนด้านคติความเชื่อ
- ภาพสะท้อนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อธิบายโดยลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

๔.๑.๑ ทรงผมและเครื่องแต่งกายกับมโนทัศน์ด้านความงาม

ทรงผมและเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และทางวัฒนธรรมของสังคมหรือชนเผ่าต่างๆ

ชาวไทยลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเครื่องแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม หญิงไทยลื้อในอดีตนิยมไว้ผมมวย โปกศีระชะ สวมเสื้อปัก คือเสื้อคอป้ายมีเชือกผูก ตัวเสื้อสั้นประมาณเอวและนุ่งผ้าซิ่นซึ่งทอเป็นลวดลายจากภูมิปัญญาของตนเอง^๑ ส่วนชายไทยลื้อในอดีตก็นิยมไว้ผมมวย โปกศีระชะ สวมเสื้อคอป้ายคล้ายเสื้อกุยเฮง คือเสื้อคอกลม ผ่าอกแบบจีน นุ่งกางเกงขายาวกว้างก้นลึกแบบกางเกงจีนและสักหมึกที่ขาเรียกว่า สักขาลาย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ก: ๓๘๔-๓๘๕) แม้กระทั่งเวลาที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ ชาวไทยลื้อในสิบสองปันนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหญิงไทยลื้อก็ยังคงรักษาสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกายและยังคงมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความสวยความงามไว้เช่นเดียวกับในอดีต

ในมหาชาติไทยลื้อกัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ และกัณฑ์ชูชก กวีบรรยายถึงทรงผมเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของตัวละครต่างๆ ไว้ทั้งหญิงและชาย นอกจากจะแสดงถึงวัฒนธรรมการแต่งกายแล้ว ยังสะท้อนถึงมโนทัศน์ด้านความงามของชาวไทยลื้อในอดีตอีกด้วย ดังกล่าวต่อไปนี้

๔.๑.๑.๑ มโนทัศน์ด้านความงามของหญิงไทยลื้อ

(ก) ทรงผม

นับแต่อดีตกาล หญิงชาวไทยลื้อนิยมไว้ผมยาวตั้งแต่เด็ก โดยปล่อยให้ยาวถึงบั้นเอวเป็นอย่างน้อยและอาจไว้ยาวจนถึงหัวเข่า เมื่อผมยาวพอสมควรจึงรวบขึ้นผูกเป็นมวยบนศีระชะ ตำแหน่งของมวยผมบนศีระชะเป็นเครื่องบ่งบอกให้ทราบว่าชาวไทยลื้อผู้นั้นเป็นชาวเมืองใด เพราะชาวไทยลื้อแต่ละเมืองมีค่านิยมการวางตำแหน่งมวยผมแตกต่างกัน บางที่นิยมไว้มวยผมสูงถึงกลางศีระชะ แต่บางที่นิยมไว้มวยผมต่ำ (อิจามฟอง, **สัมภาษณ์**, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) อย่างไรก็ตาม แม้ตำแหน่งมวยผมอาจต่างกันบ้าง แต่หญิงชาวไทยลื้อก็มีมโนทัศน์ด้านความงามเกี่ยวกับเส้นผมตรงกันคือ เรือนผมที่ดกดำ ยาวและมันเงางามถือเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างยิ่งของ

^๑ ชาวไทยลื้อเป็นกลุ่มชนที่มีชื่อเสียงด้านศิลปะการทอผ้า ในมหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ หรือที่ชาวไทยลื้อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *กัณฑ์นครตาผ้า* ได้ให้ความรู้เรื่องผ้าทอไว้หลายชนิด ดูรายละเอียดในวิทยานิพนธ์ของ จตุพร เพชรบูรณ์ (๒๕๕๓) มหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๘-๑๓: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม หัวข้อ ๔.๑.๑.๑.๒

ผู้หญิงไทลื้อ (แม่เต่าหอม, **สัมภาษณ์**, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๑) ดังปรากฏหลักฐานในมหาชาติไทลื้อ กัณฑ์หิมพานต์ ตอนที่กวีกล่าวชมความงามของพระนางมุสดี ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑

ส่วนว่าราชมุสดีครานอะคร้าว คันได้พรซึ่งทำวอินทา นางก็จติตายคา
 คาค^๑ จากปราสาทเวงไซยง ลงมาเอาปฏิสนก้าเลิศ^๒ ได้เกิดห้องอัคคมเหสี
 ตนเป็นเทวีแห่งพระยามัททราช ถ้วนขนาดบวรระมวล^๓ สิบเดือนควรรคา^๔ จาก
 อันพรากห้องมาดา มีคันระหอมมาก เหมือนตั้งท่านหากลับได้ด้วยตักคัน
 หอมจันทร์มันคระค้อย^๕ จึงใส่ชื่อนางนาถน้อยมุสดี กัลลีลาขึ้นใหญ่ นับว่าได้
 ๑๖ ปี มีศรีงามวิเศษ เป็นต้นว่า งามด้วยพระเกียด^๖เกล้าเกลี อันมีปลายผม
 ห้อย^๗ลงถึงน่อง กระจหวัด^๘ ก่อง^๙ขึ้นภายในชู้^{๑๐}เส้นก็มีแด

(หิมพานต์/๖๙/๓-๑๑)

จากข้อความที่ปริวรรตข้างต้น ข้อความที่ขีดเส้นใต้เป็นตัวอย่างที่กวีสรรกษณ์เพื่อชี้ให้เห็น ความงามของพระนางมุสดีเมื่อยามดรุณวัย ว่าเป็นผู้ที่มีโฉมงามอย่างวิเศษด้วยมีคุณลักษณะ ประการหนึ่งคือ มีเส้นผมอันงดงามยาวถึงน่อง และสามารถม้วนผมขึ้นผูกเป็นมวยบนศีรษะได้ทุก เส้น ค่านิยมด้านความงามในข้อนี้ไม่พบในอรรถกถาเวสสันดรชาดก การที่กวีเลือกหยิบยก คุณลักษณะดังกล่าวมาสาธกถึงความงามของพระนางมุสดีซึ่งมีฐานะเป็นถึงนางกษัตริย์ แสดงให้เห็นว่าการไว้ผมยาวและการมวยผมเป็นค่านิยมด้านความงามที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม ชาวไทลื้อ

^๑ คาคาค คือ คลาคลาด; จาก

^๒ ก้าเลิศ คือ กำเนิด

^๓ บวรระมวล คือ บริบูรณ์

^๔ คา คือ จาก, ไป

^๕ คระค้อย คือ บ่อยๆ, เนิ่งๆ

^๖ พระเกียด คือ พระเกศ

^๗ ห้อยน คือ หย่อน

^๘ กระจหวัด คือ ตวัด

^๙ ก่อง คือ ม้วน

^{๑๐} ชู้ คือ ทูก

นอกจากพระนางผู้สติแล้ว กวียังกล่าวถึงทรงผมของทาสีจำนวน ๗๐๐ นาง ไว้ในกัณฑ์
ทานกัณฑ์ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๒

นางสาวศรีขึ้นช้อย ถ้วน ๗ ร้อยดูคราน ชีรถยานพร้อมคู่ ขึ้นนั่งอยู่แยง
โถม^๑ แหวนทำดวงใส่พ้อย ปักปิ่นส้อยจักคำ สองตาดำระวาด เชื้อท้าวราด
บุญมี ประดับแห่นหย้อย^๒ เกล้าบ่มช้องดูงาม ดอกไม้คำทามเกียด รูปสม
เพียด^๓ปุรแยง^๔ สไบแพงห่มเนื้อ สุกสอดเสื่อเรคำ เจียรจา^๕ค้ายวะแย้ม สอง
แก้มดั่งดั่งผิวคำ พระตมธัมม้องอาจ ทานแล้วคาด^๖เจียน^๗หนี พรากสีวีบอยู่
จักเข้าสู่ดงไพรัชาแล

(ทานกัณฑ์/๒๓๕/๑๒-๒๓๗/๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นบรรยายถึงการแต่งกายและเครื่องประดับอันวิจิตรงดงามของ
ทาสี ๗๐๐ นางซึ่งกวีกล่าวว่าเป็น เชื้อท้าวราดบุญมี หรือสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ เฉพาะ
ข้อความที่ขีดเส้นใต้กล่าวถึงทรงผมของนางทั้ง ๗๐๐ คน ซึ่งจัดแต่งเป็นทรงเดียวกันคือ เกล้าบ่ม
ช้อง หมายถึง ทำผมมวย และใส่ ช้อง หรือ ผมปลอม เสริมเข้าไปในมวยผมเพื่อต้นให้มวยผมพอง
ใหญ่ขึ้น ดูว่ามีเรือนผมดกหนาซึ่งเป็นค่านิยมด้านความงามอย่างหนึ่ง

ช้อง หรือ ผมที่นำมาเสริมนั้นได้มาจากเส้นผมของตนเอง ทุกครั้งที่สระและหวีผมหญิงชาว
ไทลื้อจะเก็บเส้นผมที่หลุดร่วงรวบรวมไว้ เมื่อได้จำนวนมากพอจึงนำมาใช้เป็นช้อง (พระมหาวร
เชษฐ มหาวิริโย, สัมภาษณ์, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๔) ปัจจุบันหญิงไทลื้อในสิบสองพันนา กลุ่มวัย
กลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุยังคงนิยมเก็บเส้นผมที่หลุดร่วงของตนไว้เพื่อทำช้อง

(ข) เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

^๑ แยกโถม คือ รูปงาม

^๒ แห่นหย้อย คือ ประดับ, แต่งตัว

^๓ สมเพียด คือ สมเพศ; งดงาม

^๔ ปุรแยง คือ นามอง

^๕ เจียรจา คือ เจรจา

^๖ คาด คือ จาก

^๗ เจียน คือ จาก

ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีบรรยายการแต่งกายของตัวละครอันสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อไว้ไม่มากนัก ตัวละครชาววังส่วนใหญ่ทรงเครื่องแต่งกายตามอรรถกษัตริย์ เช่น ทรงผ้าไหมพัสดร์ ผ้ากาสี เป็นต้น กวีกล่าวถึงการแต่งกายของหญิงชาววังที่สะท้อนถึงค่านิยมการแต่งกายแบบชาวไทลื้อไว้เพียงครั้งเดียวในกัณฑ์ทานกัณฑ์ ตอนกล่าวถึงทาสี ๗๐๐ นางที่พระเวสสันดรบริจาคนั้นเป็นทาน ดังแสดงไว้แล้วในตัวอย่างที่ ๔.๒

จากตัวอย่างที่ ๔.๒ เฉพาะข้อความที่พิมพ์ด้วยตัวอักษรเอน กวีบรรยายถึงการแต่งกายและเครื่องประดับของหญิงชาววัง อธิบายเรียงตามลำดับเริ่มจากศีรษะ ได้แก่

ปิ่นส้อยจกคำ คือ ปิ่นปักผมทองคำ เป็นเครื่องประดับเรือนผมชนิดหนึ่ง นอกจากทำมวยผมอย่างงดงามแล้วหญิงไทลื้อยังนิยมประดับมวยผมด้วยเครื่องประดับต่างๆ เช่น ปิ่น สายสร้อยดอกไม้ เป็นต้น ปิ่นและสายสร้อยมักจะทำจากโลหะมีค่าคือ ทองคำและเงิน เป็นสิ่งแสดงถึงความสวยงามและความมีฐานะของผู้ประดับ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗: ๓๘)

ดอกไม้คำ ในที่นี้ตีความได้ ๒ ประการ ประการแรกอาจหมายถึงปิ่นปักผมทองคำที่ดีเป็นรูปดอกไม้ ปิ่นปักผมของชาวไทลื้อมีหลายรูปแบบ เช่น รูปดอกไม้ รูปดวงดาวฉายรัศมี รูปใบไม้ เป็นต้น (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗: ๓๘) ประการที่สองอาจหมายถึงดอกไม้จริง แต่กวีอุปมาให้เห็นว่าดอกไม้ที่งดงามและดูมีค่าราวกับทองคำ จากการเก็บข้อมูลทีลีสองพันนา ผู้วิจัยสังเกตว่าในกายวิภาคเรือนของชาวไทลื้อมักปลูกไม้ดอกชนิดหนึ่งไว้คือ ไม้ท่ายเหิน หรือมีชื่อเรียกในภาษาไทยกลางว่า มหานงส์ เป็นไม้ล้มลุก มีดอกสีขาวแกมเหลือง กลีบดอกยาวคล้ายลั่นทม และมีกลิ่นหอม (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔: ๒๕๔๗) หญิงไทลื้อนิยมประดับดอกไม้ชนิดนี้ไว้บนมวยผม

เสื้อแควคำ คือ เสื้อที่ตัดเย็บจากผ้าแพรทอง เป็นผ้าไหมจากประเทศจีนชนิดหนึ่งที่ขนชั้นสูงหรือผู้มีฐานะนิยมใช้^๑ แต่ชาวไทลื้อทั่วไปมักตัดเย็บเสื้อผ้าด้วยผ้าฝ้ายซึ่งทอและย้อมเองในแต่ละครัวเรือน สมัยโบราณนิยมเสื้อผ้าสีพื้นเข้ม เช่น สีดำ สีม่วงแก่ เป็นต้น (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗: ๓๘) แต่ปัจจุบันเสื้อผ้าของชาวไทลื้อมีหลายสีสันหลากลดหลาดและนิยมผ้าไหมจากประเทศไทย (แม่เฒ่าหอม, **สัมภาษณ์**, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๑)

สไบ คือ ผ้าที่ใช้ห่มเฉียงบ่าเพื่อความสวยงามและความเรียบร้อยตามวาระโอกาสอันควร ผ้าสไบอาจใช้เป็นผืนเดียวกับผ้าโพกศีรษะ หญิงไทลื้อในอดีตจะโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาว ยามมีกิจกรรมพิเศษหรือต้องเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาก็จะปลดผ้าโพกศีรษะนั้นมาห่มเป็นสไบเพื่อความเรียบร้อย (วิณี พานิชพันธ์, ๒๕๔๗: ๔๖)

^๑ ดูรายละเอียดเรื่องผ้าในวิทยานิพนธ์ของจตุพร เพชรบุรณ (๒๕๕๓) มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๘-๑๓: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม หัวข้อ ๔.๑.๑.๒

แหวน หรือที่ชาวไทลื้อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *ปลอกมือ* (แม่แต่ม้าหอม, **สัมภาษณ์**, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๑) เป็นเครื่องประดับอีกชนิดหนึ่งที่น่าจะแสดงความสวยงามและบ่งบอกฐานะของผู้สวมใส่ตามมูลค่าของโลหะ แต่ในตัวอย่างไม่ได้ระบุว่าเป็นโลหะชนิดใด

นอกจากสะท้อนการแต่งกายของทาสี ๗๐๐ นางซึ่งเป็นชาววัง กวียังสะท้อนการค่านิยมแต่งกายของนางอมิตดาซึ่งเป็นหญิงชาวบ้าน ตอนที่ชุกเอาอกเอาใจนางอมิตดาว่าจะซื้อเสื้อผ้าและเครื่องประดับต่างๆ ให้แก่นาง ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๓

ของพึงใจหลายเยื้อง อันเป็นเครื่องประดับตน มีกนธนแลปิ่นเกล้าฯ^๑ ผู้เฝ้า
หากจักหา แหวนคำชา^๒ สุปสอด หน้าต่างจุดทรีไว^๓ ทำรวง^๔ ไสสอดก้อย มุขมาด
สร้อยสังวาล^๕ เครื่องคว^๖ คาน^๗ วิเสศ สไบเทศใหม่คำ ชิ่นแรมดำสนแส่ว^๘ พืหากจัก
แแล้วซื้อหื้อชื้ออัน

(ชุกก/๔๐๑/๑๓-๔๐๔/๒)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นสะท้อนให้เห็นค่านิยมหรือความปรารถนาของหญิงสาว โดยทั่วไปว่าต้องการเสื้อผ้าและเครื่องประดับอันมีค่าต่างๆ ได้แก่ ปิ่น ตุ่มหู แหวน สร้อย ผ้าสไบ และชิ่นที่ทอจากผ้าไหม เครื่องประดับที่กวีกล่าวเพิ่มเติมจากตัวอย่างที่ ๔.๒ ตามที่ขีดเส้นใต้ไว้ ได้แก่

กนธน หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า หน้าต่าง หรือ ลานหู คือ ต่างหู มักทำจากโลหะเงินและทองคำ หญิงชาวไทลื้อสมัยโบราณนิยมเจาะหูเป็นรูขนาดใหญ่จนสอดนิ้วมือผ่านไปได้ หากเป็นหญิงสูงศักดิ์จะใช้ทองคำซึ่งตีเป็นแผ่นบางๆ ม้วนใส่แทนต่างหู ปัจจุบันการเจาะหูเป็นรูขนาดใหญ่ยังพบเห็นได้บ้างในกลุ่มหญิงไทลื้อวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ

ชิ่นแรมดำ ผู้วิจัยยังไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับผ้าแรมดำว่ามีลักษณะเช่นไร แต่สันนิษฐานว่าเป็นผ้าไหมชนิดหนึ่งนำมาเย็บเป็นชิ่น หญิงชาวไทลื้อนิยมนุ่งผ้าชิ่นคู่กับเสื้อปัก โครงสร้างของชิ่นแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ หัวชิ่น หรือส่วนบนของชิ่น ตัวชิ่น หรือช่วงกลางของชิ่น และตีนชิ่น หรือ ขอบ

^๑ คำชา คือ ทองคำเนื้อบริสุทธิ์

^๒ ทำรวง คือ ถ้ำมรงค์; แหวน

^๓ เครื่องคว คือ สิ่งของ, ข้าวของเครื่องใช้

^๔ คาน คือ งาม

^๕ สนแส่ว คือ เย็บ, ปัก

ล่างของขึ้น ตัวขึ้นเป็นส่วนสำคัญที่สุดเพราะชาวไทลื้อจะทอลวดลายอวดฝีมือไว้ที่ส่วนนี้ ส่วนหัวขึ้นและตีนขึ้นเป็นสีพื้นเรียบๆ วิธีนุ่งขึ้นแบบไทลื้อต้องปล่อยให้ยาวกรอมข้อเท้า พับหัวขึ้นให้พ้นชายเสื้อออกมาเล็กน้อย และคาดเข็มขัดเงินทับหัวขึ้น (วิถี พานิชพันธ์, ๒๕๔๗: ๒๗, ๔๖)

ในกัณฑ์ชูชกก็อ้างถึงการแต่งกายของหญิงชาวบ้าน ๒ คนซึ่งอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันกับชูชกและนางอมิตตา คือ *อีเสื้อแดงบังดอกส้อ* (ชูชก/๔๒๑/๑๑) และ *อีเสื้อดำบัง* (ชูชก/๔๒๓/๗) คำว่า *บัง* หมายถึง สีม่วงคล้ำ (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๗: ๔๓๓) *แดงบัง* และ *ดำบัง* จึงน่าจะหมายถึงสีแดงและดำที่อมม่วงเข้ม ซึ่งเป็นสีผ้าทอไทลื้อที่นิยมในสมัยโบราณ ส่วน *ดอกส้อ* คือลวดลายบนผ้า คำว่า *ส้อ* หมายถึง สีสดสว่าง (แม่เฒ่าหอม, **สัมภาษณ์**, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๑) *เสื้อแดงบังดอกส้อ* จึงหมายถึง เสื้อลายดอกสีสดและสว่าง ตัดกับพื้นเสื้อสีม่วงคล้ำ

นอกจากกล่าวถึงเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับอันงดงามตามค่านิยมของหญิงไทลื้อในมหาชาติกัณฑ์ชูชกซึ่งเป็นกัณฑ์ที่วิเศษสุดแทรกวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้มากที่สุดใน ๗ กัณฑ์แรก ยังสะท้อนถึงค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกายอีกรูปแบบหนึ่งไว้ด้วย เมื่อกกล่าวถึงตัวละครหญิงชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนบ้านของชูชก ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๔

รู้ว่าอี^๑จางกวางหน้าคูก มันเป็นลูกสุระพราหมณ์ โฉมบราม^๒สักหยาด ไผ่

อาจเอาชม สองนมยานตูปเตื่อง คั้นแก้เครื่องไว้ก็บ่ปุ่นดู^๓แลนา

(ชูชก/๔๑๙/๑๑-๑๓)

จากข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้น ชูชกพูดถึงหญิงผู้หนึ่งชื่อว่าจางกวาง ลูกสาวของพราหมณ์ชื่อว่าสุระ เป็นคนรูปหน้าผอมจนเห็นกระดูก และผู้ที่มีรูปโฉมไม่ชวนพิศมัยเป็นอย่างยิ่งถึงกระทั่ง *ไผ่อาจเอาชม* คือหาสามีไม่ได้ ทั้งยังมีเต้านมหย่อนยาน แม้ว่าบทประพันธ์นี้ไม่ได้กล่าวถึงเสื้อผ้าหรือเครื่องประดับใดๆ แต่การที่ชูชกมีโอกาสเห็นสรีระส่วนบนของนาง ทำให้ทราบว่าหญิงผู้นี้น่าจะเปลือยกายท่อนบนในที่สาธารณะ ในสมัยโบราณการเปลือยอกของหญิงไทลื้อที่แต่งงานแล้วหรืออายุมากแล้วถือเป็นเรื่องธรรมดา รวมถึงการเปลือยกายอาบน้ำในท่าหน้าสาธารณะด้วย (บุญช่วยศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ก: ๔๒)

^๑ อี คือ คำนำหน้านามของผู้หญิง

^๒ บราม คือ พอเหมาะ

^๓ ปุ่นดู คือ นำชม, นำมอง

๔.๑.๑.๒ มโนทัศน์ด้านความงามของชายไทยลื้อ

ในมหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กวีไม่ได้กล่าวถึงการไว้ทรงผมของตัวละครชายใดๆ แต่ตามค่านิยมในอดีตผู้ชายไทยลื้อก็นิยมไว้ผมยาวและเกล้ามวยเช่นเดียวกับผู้หญิง (สัมภาษณ์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) และไม่ปรารถนาให้มีผมหงอก ดังที่กวีกล่าวไว้ในกัณฑ์ชูชกว่า หากชูชกไม่เดินทางไปขอสองกุมารตามคำสั่งของนางอมิตดา นางอมิตดาจะแก่งคบบากับชายอื่นเพื่อให้ชูชกทุกขีใจจนผมหงอก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔.๕

ยามนั้นพรหมณ์หันบ่ชอบ จักทุกข์ครอบตนกู มิ่งเล็งดูหน้ถึ จักวิ
ให้สหวัด หลังพรหมณ์ชดแล้วก็ซ้าจักชดเล่า ร้ายกว่าเก่าอ้วคว^๑ หัว
พรหมณ์หงอกแล้ว ก็ซ้าจักหงอกเล่า ร้ายกว่าเก่าสุนฝู^๒น

(ชูชก/๔๓๕/๑-๓)

ด้านเครื่องแต่งกายมหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กล่าวถึงเครื่องแต่งกายของตัวละครชายไว้เพียงคนเดียวคือชูชก กวีไม่ได้บรรยายโดยตรงว่าชูชกแต่งกายอย่างไร แต่กล่าวถึงเครื่องแต่งกายบางชิ้นที่ชูชกนำติดตัวใส่ถุงย่ามไปด้วยตอนที่ชูชกออกเดินทางไปเขาวงกตเพื่อขอสองกุมารจากพระเวสสันดรมาเป็นทาส ในกัณฑ์ชูชก ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๖

เก็บตีนสนฝูใหม่ น้ำตั้น^๓ใส่ปุกคะลูนุกก็เสี่ย ผ้ายุกยู^๔หมองหมุ่น คาด
หัวอ่อนลลายดำกุกก็เสี่ย หมากนั้บค้ำกับอันไกล^๕ ซ้อไม้ไผ่จักไว้เกาหลังกุกก็เสี่ย
เสื้อดำบังเหล็อันหลาก กาบหมากพัดต่างวี^๕ กุกก็เสี่ย

(ชูชก/๔๕๙/๑๑-๔๕๙/๑๔)

^๑ อ้วคว คือ ยิ่งมากกว่าเดิม

^๒ น้ำตั้น คือ คนโท, ภาชนะใส่น้ำ

^๓ ยุกยู คือ เขี้ยว

^๔ ในมหาชาติพายัพ จำนวนสร้อยสังกรเขียนเป็น *กัณฑ์ไ้* ใช้เป็นยารักษาฝีของชูชก ผู้วิจัยคาดว่าผู้คัดลอกมหาชาติไทยลื้ออาจจารผิด แต่จากการสัมภาษณ์พระมหาวรเชษฐ์ มหาวิริโย ชาวไทยลื้อ เมืองยองสันนิษฐานว่า อันไกล อาจจะหมายถึงชิ้นส่วนหน้าอกของไ้ ซึ่งอาจเป็นเสบียงที่ชูชกเตรียมมา

^๕ วี คือ พัด

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นแสดงเครื่องแต่งกายและข้าวของเครื่องใช้ประจำตัวของชูชกได้แก่

ผ้าผูกยุรหมองหมุ่น คาคัดหัวอ่อนลายดำ คือ ผ้าโพกศีรษะ ผู้ชายไทลื้อในอดีตใช้ผ้าโพกศีรษะคาคัดรอบมวยผมเช่นเดียวกับผู้หญิง กวีกล่าวว่าผ้าโพกศีรษะของชูชกมีลวดลายเป็นสีดำและค่อนข้างเก๋ายับย่น

หมากนับคำ คือ สร้อยประจำ ชาวไทลื้อที่เป็นฆราวาสทั่วไปไม่สวมสร้อยประจำ ยกเว้นฆราวาสที่ถือศีลปฏิบัติธรรมเป็นพิเศษ หรือที่เรียกว่า คนผ้าขาว จะมีสร้อยประจำไว้นับเพื่อทำสมาธิในยามปฏิบัติธรรม กวีอาจเปรียบชูชกซึ่งเป็นตัวละครในวรรณคดีว่าเป็นเหมือนคนผ้าขาวในสังคมไทลื้อ จึงให้ชูชกมีสร้อยประจำติดตัวด้วย

เสื้อดำบังเหล็อน คำว่า ดำบัง หมายถึง สีดำอมม่วง เหล็อน หมายถึง สีน้ำเงิน ฉะนั้น เสื้อดำบังเหล็อนของชูชกจึงน่าจะเป็นสีทั้งสามผสมกัน ผู้ชายไทลื้อในอดีตนิยมสวมเสื้อผ้าสีเข้ม ส่วนใหญ่ใช้สีดำหรือสีที่ใกล้เคียงสีดำ

เกิบตีน คือ รองเท้า ตามบทประพันธ์ระบุว่าเป็น เกิบตีนสนผึ้งใหม่ หรือ รองเท้าที่ใช้จนขาดแล้วเย็บซ่อมแซม ซึ่งชูชกเตรียมไว้สำรองสำหรับการเดินทางไกล ส่วนตัวชูชกในขณะนั้นสวมรองเท้าคู่เก่าซึ่งถูกสุนัขกัดไว้เล็กน้อยตามที่กวีกล่าวไว้ในตอนต้นของกัณฑ์ชูชก ยามที่ชูชกลงจากเรือนเพื่อออกเดินทาง ความว่า พร้าหมอนก็มาสูบเกิบ ซ้ายขวาเลือกสูบหา โยว่าหมาขบเสียดสะหน้อย (ชูชก/๔๔๑/๕-๖) หมายถึง พร้าหมอนชูชกมาสวมรองเท้าทั้งข้างซ้ายและข้างขวาซึ่งถูกสุนัขกัดแทะ

ภาพที่ ๗ การแต่งกายของพระเวสสันดรและพระนางมัทรี
(ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบ้านแก่งแก้ววงภู เมืองฮำ สิบสองพันนา)

ตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาทั้งในส่วนของตัวละครหญิงและตัวละครชายแสดงค่านิยมการแต่งกายและการใช้เครื่องประดับของหญิงชายชาวไทยในอดีตทั้งชาววังและชาวบ้าน ทั้งยังแสดงมโนทัศน์ด้านความงามอันเป็นทัศนะเฉพาะวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ในกัณฑ์ที่ ๑-๗ มิได้มีตัวอย่างอันแสดงค่านิยมด้านความสวยงามที่สำคัญของชายไทยก็คือ การสักขาลาย ซึ่งปรากฏตัวอย่างอยู่ในกัณฑ์ที่ ๘-๑๓^๑

๔.๒ ภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิต

๔.๒.๑ อาหาร

๔.๒.๑.๑ อาหารในถุงผ้าของชูชกกับภูมิปัญญาการถนอมอาหาร

มหาชาติไทยลือกันที่ชูชกกล่าวถึงชื่ออาหารหลายชนิดที่นางอมิตดาจัดเตรียมใส่ถุงผ้าให้ชูชกนำติดตัวเป็นเสบียงระหว่างการเดินทาง ชื่ออาหารเหล่านี้ไม่ปรากฏในอรรถกถาเพราะเป็นอาหารเฉพาะของท้องถิ่นและน่าจะเป็นอาหารที่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันเพราะนางอมิตดาจัดเตรียมให้ชูชกได้อย่างรวดเร็วทันทีที่ชูชกรับปากว่าจะเดินทางไปขอสงฆ์จากพระเวสสันดรที่เขาวงกต ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๗

ดูรา นางสิเนหาเฮยน้องแก้ว เลาเลิศ^๒แล้วโฉมคราน สีบัวบานเนียน
น้อม^๓ จูงแต่งพร้อมรัน^๔มา ยังเข้านมเดกกา แลเข้านมถั่วขึ้นปาโอเย็ด^๕ดี เข้า
สาลี^๖ขาวชะช่อน^๗ เข้าสดูงอ่อนกินหวาน^๘ เข้าก้อน^๙น้ำตาลแลน้ำผึ้ง นางแต่ง

^๑ ดูรายละเอียดจากวิทยานิพนธ์ดูรายละเอียดในวิทยานิพนธ์ของ จตุพร เพชรบุรณ (๒๕๕๓) มหาชาติไทยลือกันที่ ๘-๑๓: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม หัวข้อ ๔.๓.๕

^๒ เลาเลิศ คือ งามสมส่วน

^๓ น้อมน้อม คือ อ่อนไหว, ค้อม

^๔ รัน คือ คำกริยาไม่เจาะจงความหมาย ใช้เน้นการกระทำที่รวดเร็วหรือรุนแรง

^๕ เย็ด คือ ทำ

^๖ เข้าสาลี คือ ข้าวโพด

^๗ ชะช่อน คือ งดงาม

^๘ กินหวาน คือ รสชาติอร่อย

^๙ ข้าวก้อน คือ ข้าวเหนียวนี้บ้นเป็นก้อนเล็กๆ ขนาดพอดีคำ

นั่งจวนเจือ พริกเกลือตำใส่บอ^๑ โขะ^๒ออกเสียง^๓ศัพท์พะการ พลันอย่างนาง
 ออย่าเดียด เรน^๔แล้วเฝียด^๕มาไว กุจักไปหือ^๖รอด^๗ เอาสองเจ้ายอดมาถวายเป็น
 ยิงชายช้อย^๘ใช้ แก้วแก่นไฉยเมียด สองขา^๙ดูบ่คร้าน กทำการบ้านแลการ
 เรือน บบิตเบือนจากเจ้า ทุกคำเข้าป่าเริน^{๑๐}นางชะแล เมื่อนั้นนางอมิตตดา
 หน่มน้อย ยืนเงื่อนถ้อยคำพราหมณ์ ใจนางงามเต็มหมัน ธิบชะจันมโนมนา
 ตกแต่งดา^{๑๑}ชะใช้ เข้าใส่ไว้แควน^{๑๒}หลาย เพราะว่ากลัวพราหมณ์ตายอีบ^{๑๓}
 อยาก ขึ้นปลามากเรนไป แล่น^{๑๔}เมื่อ^{๑๕}ในกระช้อย เข้าน้ำอ้อยใส่ถงราม^{๑๖}
 เข้าสตูงงามขงไก่อ เข้าเดกงาใส่หลวงหลาย^{๑๗} ทั้งภิกกายกับหัวบัว ขึ้นปลาอ้ว
 หลวงหลาย ทั้งขึ้นควายสุกแห่งใหม่ น้ำตัน^{๑๘}ใส่มัดพอม ไม้เท้าชอม^{๑๙}แต่ง
 แล้ว ด้วคิง^{๒๐}แก้วจักไป

(ชูชก/๔๓๕/๑๔-๔๓๗/๑๒)

^๑ บอ คือ กระบอไม้ไผ่

^๒ โขะ คือ ชูด, ขอด (เขียนด้วยรูปสระโอะ แต่ออกเสียงว่า /เขาะ/)

^๓ เสียง คือ หมด, ลิ่น

^๔ เรน คือ เตรียม, จัด

^๕ เฝียด คือ จัดให้เข้าที่

^๖ หือ คือ ให้

^๗ รอด คือ ถึง

^๘ ช้อย คือ ช่วย

^๙ ขา คือ สรรพนามพหูพจน์บุรุษที่ ๓

^{๑๐} ป่าเริน คือ ทำให้ชอบใจ

^{๑๑} ดา คือ เตรียม

^{๑๒} แควน คือ มาก

^{๑๓} อีบ คือ ออก

^{๑๔} แล่น คือ วิ่ง

^{๑๕} เมื่อ คือ ไป

^{๑๖} ถงราม คือ ถุงขนาดกลาง

^{๑๗} หลวงหลาย คือ ใหญ่โต มากมาย

^{๑๘} น้ำตัน คือ ภาชนะบรรจุน้ำ

^{๑๙} ชอม คือ ตาม, ตามด้วย

^{๒๐} คิง คือ ตน, ตัว

จากข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้น ข้อความที่ขีดเส้นใต้ถอดความได้ว่า ทันทที่ที่นางอมิตตาได้ฟังคำสั่งของชูชกก็ระวีระวาดจัดหาของกินใส่ถุงย่ามให้ชูชก กวีกล่าวว่ นางอมิตตาแล่นมือใน หมายถึง วิ่งเข้าไปในเรือน และหยิบอาหารหลายอย่างใส่ถุงย่ามได้ทันที แสดงว่าชื่ออาหารต่างๆ ที่กล่าวไว้ในบทประพันธ์น่าจะเป็นอาหารการกินในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เป็นอาหารพื้นฐานที่แต่ละครัวเรือนต้องมีติดบ้าน และหุงหาได้ไม่ยากนักเพราะมีแม่กระทั่งในบ้านของชูชกซึ่งเป็นขอทาน

นอกเหนือจากอาหารที่นางอมิตตาตระเตรียมให้ชูชกก่อนออกเดินทาง ในถุงย่ามของชูชกยังมีอาหารอีกหลายชนิดครบครันทั้งคาวหวานและผลไม้ อาหารเหล่านี้ร่วงลงมาจากถุงย่ามของชูชกเมื่อตอนที่ชูชกถูกสุนัขของนายพรานเจตบุตรไล่กัดจนถุงย่ามขาด ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๘

ว่าอันแล้ว มันท้เอามือซาม^๑ดู กั้นถงมันก็รั้ว หัวผักบัวมันเรียวยราย^๒พรหมณ์เสียดายลวด^๓ร้องไห้ เหนือค่าไม่ว่า อวยนอ อวยนอ วันนิกุกุม่าจิบหายมาก ของกินหลากนানা คือว่าเข้าหนมเหลกงา แลเข้าหนมถั่วแมงดา ถั่วแดปลาตำ กุกี้เสียด, ไคยำกับหน่อส้ม ไซ่ต้มล่าน^๔เหม็นหลีน^๕ กุกี้เสียด ปลาจิ้น^๖สน^๗ถั่วเน่า ขึ้นหมกเท่าแลหนั่งพอง ก็เสียด ผักส้มดองตากแดด หมากแดดแห้งแลหมากฝาง กุกี้เสียด ขึ้นฟานอันหนอนไต่ ขึ้นไก่แห้งยำเกลือ กุกี้เสียด หมากเขื้อกับน้ำเหมี้ยง หมากเกี้ยงแซ่น้ำตาล กุกี้เสียด ของกินหวานมีหลายหลาก ปูนหมากเหมี้ยงพลูยา ถงพา^๘อันปุด^๙ขาด กระดาษหยันจักไว้หลอง^{๑๐}นอน กุกี้เสียด

(ชูชก/๔๕๗/๑-๗)

^๑ ซาม คือ คล้ำ ล้วง

^๒ เรียวยราย คือ หกกระจัดกระจาย

^๓ ลวด คือ จิ้ง

^๔ ล่าน คือ เป็อย, ยู่ย

^๕ เหม็นหลีน คือ เหม็นหื่น

^๖ จิ้น คือ ทอด

^๗ สน คือ คลุก

^๘ ถงพา คือ ถุงย่าม

^๙ ปุด คือ ขาด

^{๑๐} หลอง คือ ปู, รอง

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความโดยสรุปได้ว่า ชูชกเอามือล้วงคลำในถุงผ้า และพบว่าถุงผ้าขาด ของกินของใช้ต่างๆ ในถุงจึงตกหล่นเสียหาย ชูชกรำพึงรำพันร้องไห้เสียดาย อยู่บนค่าคบไม้

จากตัวที่ ๔.๖ และ ๔.๗ อาหารในถุงผ้าของชูชก ได้แก่ ขึ้นปลาโอหรือปลาอั่ว ขึ้นควาย แมงดา ปลาตา ไข่ต้ม ปลาจีนสนถั่วเน่า ขึ้นหมก หนังกุ้ง ใคย่า หน่อส้ม ผักส้มดอง เข้านม^๑เดกเงาหรือเข้านมเหลกเงา เข้านมถั่วหรือเข้านมถั่ว เข้าสดุง เข้าน้ำอ้อย เข้าก้อน น้ำตาล เข้าสาลี ถั่ว น้ำผึ้ง พริกเกลือ พริก หัวบัว ปูน หมาก เหมียงและพลูยา หมากแคดแห้งและหมากเกี้ยง แขน้ำตาล

รายชื่ออาหารข้างต้น มีจำนวนไม่น้อยผ่านการปรุงทำให้เก็บไว้ได้นานหรือผ่านกรรมวิธีถนอมอาหารแล้ว ผู้วิจัยจัดแบ่งตามชนิดวัตถุดิบเป็น ๓ กลุ่ม คือ อาหารประเภทแป้ง อาหารประเภทเนื้อสัตว์ และอาหารประเภทผักและผลไม้ อธิบายโดยลำดับดังต่อไปนี้

อาหารประเภทแป้งที่ผ่านการปรุงหรือการถนอมอาหารทำให้เก็บไว้ได้นาน ได้แก่

เข้านมเดกเงา หรือ เข้านมเหลกเงา^๒ คือ ข้าวเหนียวหนึ่งโหลกปนงาและเกลือ อาหารชนิดนี้พบในภาคอีสานและภาคกลางของประเทศไทยด้วย เรียกว่า ขนมแดกเงา^๓ ขนมแดกเงาของภาคอีสานมีวิธีปรุงเดียวกันกับเข้านมเดกเงาของไทย^๔ แต่ของภาคกลางใช้วัตถุดิบต่างออกไปและมีกรรมวิธีปรุงละเอียดพิถีพิถันกว่า^๕ ส่วนทางภาคเหนือมีอาหารชนิดเดียวกันนี้แต่เรียกว่า ข้าวหนูกงา

เข้านมถั่ว คือ ข้าวเหนียวหนึ่งคูลูกถั่ว

เข้าสดุง คือ ข้าวสัตุ เป็นข้าวตากแล้วนำมาคั่วคลุกด้วยน้ำอ้อย มักใช้เป็นเสบียงสำหรับเดินทางไกลโดยเฉพาะ

เข้าน้ำอ้อย คือ ข้าวเหนียวหนึ่งคูลูกน้ำอ้อย แล้วนำมาอัดเป็นแท่ง

อาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ผ่านการปรุงหรือการถนอมอาหารทำให้เก็บไว้ได้นาน ได้แก่

^๑ คำว่า เข้านม และ เข้านม ของชาวไทยลื้อหมายถึง ข้าวผสมน้ำอ้อยหรือน้ำตาล

^๒ คนไทยลื้อบางถิ่นออกเสียง /ต/ เป็นเสียง /ล/ เพราะฉะนั้นจึงออกเสียง เดกเงา เป็น เหลกเงา

^๓ คำว่า เดก และ แดก หมายถึง จิ้ม เข้านมเดกเงาจึงหมายถึงข้าวจิ้มกับงา

^๔ ขนมแดกเงาของภาคกลางใช้แป้งข้าวเหนียวรดกับน้ำลอยดอกมะลิ หนึ่งจนแป้งสุกแล้วปั้นเป็นก้อนแผ่เป็นแผ่นแบนกลม ท่อไส้ซึ่งทำจากน้ำตาลปึกกวนกับน้ำลอยดอกมะลิและมะพร้าวชูดขาว ก่อนจะนำไปคลุกกับงาและเกลือ (กรมวิชาการเกษตร, ๒๕๔๕: ๕๗)

ปลาโอ คือ ปลาที่ตากแห้งทิ้งไว้พอให้มีกลิ่นและนำมาหนึ่ง

ขึ้นควาย คือ เนื้อควายตากแห้งหรือย่าง

ปลาจิ้นสนกั่วเน่า คือ ปลาทอดคดลูกกั่วเน่า กั่วเน่า คือกั่วเหลืองต้มเปื่อยและหมักจนขึ้นราเล็กน้อยจึงนำมาตำและแผ่เป็นแผ่นตากแดดให้แห้งเก็บไว้ใช้รับประทานประกอบกับอาหารได้หลายอย่าง

หนังพอง คือ หนังวัวหรือหนังควายย่างให้พองแบบเดียวกับแคบหมู มักรับประทานคู่กับข้าวเหนียวและน้ำพริก

อาหารประเภทผักและผลไม้ที่ผ่านการปรุงหรือการถนอมอาหารทำให้เก็บไว้ได้นาน ได้แก่

ไคย่ำ คือ สล่ำหร่ายน้ำจืดชนิดหนึ่ง^๑ เป็นนำมาหนึ่งและย่ำมีรสออกเปรี้ยว

หน่อส้ม คือ หน่อไม้สดสับเป็นชิ้นเล็กๆ ตองในน้ำข้าวหมก คือน้ำแช่ข้าวเหนียว ให้มีรสเปรี้ยว

หมากแคดแห้ง คือ ลูกไม้ชนิดหนึ่ง มีกลิ่นฉุน ใช้เป็นปรุงกลิ่นอาหาร

หมากเกี้ยวแช่น้ำตาล คือ ส้มชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายส้มโอ มีรสเปรี้ยวจัดมักรับประทานคู่กับน้ำอ้อย หรือนำไปแช่ไว้ในน้ำตาล

นอกจากอาหารที่ผ่านกระบวนการปรุงหรือถนอมอาหาร นางอมิตดายังเตรียมอาหารที่เก็บรักษาไว้ได้นานตามธรรมชาติไว้ให้ชูชกด้วย เช่น น้ำผึ้ง พริกเกลือ หัวบัว หรือ หัวหอม เป็นต้น อาหารทั้งหมดที่กล่าวมาเหมาะสำหรับเป็นเสบียงติดตัวยามเดินทางไกลเพราะไม่เน่าเสียง่าย แสดงให้เห็นความชาญฉลาดด้านการจัดเตรียมอาหารของนางอมิตดา และสะท้อนภูมิปัญญาของชาวไทลื้อในอดีต ซึ่งรู้จักถนอมอาหารด้วยวิธีต่างๆ ทั้งหมัก ตองและทำให้แห้ง ทั้งยังสามารถแปรรูปวัตถุดิบไม่กี่ชนิดในธรรมชาติให้เป็นอาหารหลากหลายชนิด เก็บไว้รับประทานได้นานหรือเป็นเสบียงสำรองติดครัวเรือนหยิบใช้ได้ทันท่วงทีอีกด้วย

รายชื่ออาหารชนิดต่างๆ ในถุงผ้าของชูชกนอกจากแสดงภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหารแล้ว ยังเผยให้เห็นความหลากหลายของอาหารไทลื้อซึ่งสะท้อนให้เห็นความเรียบง่ายใกล้ชิดกับธรรมชาติและ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เพราะวัตถุดิบต่างๆ ที่นำมาประกอบอาหารล้วนหาหรือเพาะปลูกได้ง่ายตามธรรมชาติ

^๑ ไค เป็นสาหร่ายที่เจริญเติบโตเฉพาะฤดูหนาวในแหล่งน้ำสะอาดที่มีน้ำไหลผ่านตลอดเวลา มีลักษณะเป็นเส้นขนละเอียด สีเขียวสด ที่สืบสองพันนาพบมากในแม่น้ำโขง ส่วนในประเทศไทยพบมากในแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดเชียงรายและแม่น้ำน่านตลอดสาย

๔.๒.๑.๒ อาหารกับมิตรไมตรีของคนในสังคม

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่สะท้อนผ่านเรื่องอาหารการกินคือ มิตรไมตรีของคนในสังคมไทยในอดีต ชาวไทยถือเป็นกลุ่มชนที่รักสงบ มีน้ำจิตน้ำใจดี เอื้อเฟื้อแบ่งปันและใจกว้างเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะเรื่องข้าวปลาอาหาร มหาชาติไทยลือลือกัณฑ์ที่ ๑-๗ เผยให้เห็นความเอื้ออารีของชาวไทยผ่านพฤติกรรมของตัวละครหลายตัว ในกัณฑ์ชูชก ชูชกถูกนายพรานเจตบุตรจับตัวได้ด้วย ความมกัลดตายชูชกจึงโกหกกว่าตนเป็นผู้เดินสาศน์ของพระเจ้าสญชัยจากนครสีพี มาพบพระเวสสันดรเพื่อทูลเชิญพระเวสสันดรกลับเมือง เมื่อนายพรานเจตบุตรเชื่อว่าชูชกมาด้วยเจตนาบริสุทธิ์จึงยอมปล่อยตัวชูชก พาชูชกไปยังที่พำนักของตนพร้อมทั้งเชื้อเชิญให้รับประทานอาหารเป็นอย่างดี ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๙^๑

คันพรานเจตบุตรรู้ข่าว บ่ต้าน^๑ก็กล่าวสาหด^๒ มันจึงปลดธนูไว้ มีใจใฝ่ยินดี ตัดเอาเครื่องเขา^๓ดีมาแหล่ง^๔ มัดคอกแห่งหมามัน จำพรานแยบลงสู่ มานั่งอยู่เหนือฝื่อ^๕ อันตนเจือ^๖ลาดไว้ ไต้ร่มไม้ไพรหนา จักจรรจา^๗หื้อชอบ ต้านถ้อยตอบคาถาว่า...ดูราพรามณ์ ท่านมาดีด้วยชอบ คนใช้รอบมาคึง ภูรักมิ่งแควน^๘มาก ของกินหากหลายอัน ภูจักบันแก่เถ้า^๙ หื้อทუნเท้าแรงมี น้ำผึ้งดีแปลงใหม่ หุงแล้วใส่เดือนลาย^{๑๐} ขาทรายยิงมาใหม่ สุกแห้งไซ่พอประหมาดน เป็นอาหารต่างเข้า พรามณ์เถ้าจูงเอาไปทรา

(ชูชก/๔๗๕/๙-๔๗๗/๔)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า เมื่อนายพรานเจตบุตรทราบเจตนาของชูชก ก็หยุดพูดข่มขู่หยาบคาย รีบวางธนูและตัดเถาว์ลัยมาล่อมสุนัขให้ทำร้ายชูชก พาชูชก

^๑ ต้าน คือ พุด

^๒ สาหด คือ หยาบคาย

^๓ เครื่องเขา คือ เถาว์ลัย

^๔ แหล่ง คือ มัด, ผูก

^๕ ฝื่อ คือ ใบไม้

^๖ เจือ คือ ปู

^๗ จรรจา คือ เจรจา

^๘ แควน คือ มาก, หลาย

^๙ เดือนลาย หรือ ดินลาย สันนิษฐานว่าเป็นชื่อภาชนะชนิดหนึ่ง

ไปนั่งได้ร่มไม้ซึ่งจัดเตรียมที่นั่งไว้แล้ว ก่อนจะนำอาหารมาต้อนรับชุก ข้อความที่ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นความใจกว้างของนายพรานเจตบุตรซึ่งรับนำอาหารดี สด ใหม่ ทั้งน้ำผึ้งและขาทรายหรือเนื้อกวางมาให้ชุกกับประทานเพื่อให้ทუნแท้มี่แรง คือ คลายความเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทาง

ในอรรถกถาเวสสันดรชาดกก็กล่าวถึงการต้อนรับของนายพรานเจตบุตรไว้เช่นกัน แต่มีได้เน้นว่าอาหารเหล่านั้นเป็นของสดใหม่หรือดีอย่างไร ในขณะที่มหาชาติไทลื้อกล่าวย้าถึง ๒ ครั้งในกัณฑ์ชุกและกัณฑ์จุลพนว่าอาหารที่นายพรานเจตบุตรนำมารับรองชุกล้วนแต่เป็นของดี ไม่ว่าจะเป็น น้ำผึ้งดีของใหม่ ครอบแล้วใส่คตินลาย (จุลพน/๕๑๒/๗-๘) คือน้ำผึ้งใหม่ที่กรองใส่ภาชนะไว้แล้ว หรือ ขาทรายยิ่งมาใหม่ สุกแห้งใช้พอประมาณ (ชุกก/๔๗๗/๔) คือเนื้อกวางที่เพิ่งล่ามาใหม่นำมาปรุงสุกขนาดกำลังรับประทาน

แม้แต่ชุกก็ยังแสดงน้ำใจกับนายพรานเจตบุตรโดยเสนอของกินที่ตัวเองนำติดตัวมาแบ่งปันให้นายพรานอย่างไม่หวง ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๐

ดูราเจตบุตรเฮยหน่มหน้า ปู้จักหื้อเข้าแก่หลานพราน เข้าก่อนคราน^๑
 แ่ง^๒ใหม่ น้ำผึ้งใส่เจือจาน เข้าสะดุงหวานเมี้ยแต่ง^๓ ข้าจักแบ่งหลายอัน
 สอรา^๔ฉันเข้าห่อ หื้อรักต่อเท่า^๕ซีวัง แต่เทื่อ

(จุลพน/๕๓๔/๒-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า ชุกจะแบ่งปันอาหารที่นางอมิตดาเตรียมมา ให้แก่นายพรานเจตบุตรและจะทานข้าวด้วยกันกับนายพราน ชุกยินดีแบ่งปันอาหารที่เป็นเสบียงการเดินทางของตนให้แก่นายพรานเจตบุตรทั้งที่ไม่รู้ว่าจะต้องเดินทางอีกไกลเท่าไร สะท้อนให้เห็นถึงความใจกว้างและความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินเพราะแม้กระทั่งคนเดินทางยังเต็มใจแบ่งเสบียงของตนให้ผู้อื่นแสดงว่าแหล่งอาหารตามธรรมชาติน่าจะหาได้ไม่ยาก

สังคมไทลื้อให้ความสำคัญแก่เรื่องอาหารการกินเป็นอย่างยิ่ง ชาวไทลื้อจะต้อนรับแขกที่มาเยือนบ้านของตนเป็นอย่างดี และวิธีการแสดงออกถึงการต้อนรับขับสู้ที่ดีก็คือเรื่องอาหาร ชาวไทลื้อจะจัดหาอาหารอย่างดีที่สุดเท่าที่ตนมีอยู่มาต้อนรับแขกโดยไม่นึกหวงหรือเสียดาย

^๑ คราน คือ ดี, งาม

^๒ แ่ง คือ ทำ

^๓ แต่ง คือ เตรียม

^๔ รา คือ สรรพนามพหูพจน์บุรุษที่ ๑

^๕ ต่อเท่า คือ ตราบเท่า

เพราะถือว่าผู้มาเยือนเป็นแขกแก้วหรือบุคคลที่ควรค่าแก่การต้อนรับ นอกจากนี้ชาวไทลื้อยังชื่นชอบการพบปะสังสรรค์และการรับประทานอาหารร่วมกันเป็นอย่างยิ่ง ช่วงเวลาที่รับประทานอาหารเป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนาน ผ่อนคลาย ผู้ร่วมวงพูดคุยกันอย่างออกรส ถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมด้วย ดังที่ชูชกกล่าวกับนายพรานเจตบุตรตั้งข้อความที่ขีดเส้นใต้ว่า *สองราฉันเข้าห่อ หื้อรักต่อเท่าซิวังแต่เทื่อ* หมายถึง เมื่อตนเองกับนายพรานรับประทานอาหารร่วมกัน ก็ให้ถือเป็นมิตรสหายรักตลอดชีวิต

อย่างไรก็ตามนายพรานเจตบุตรให้ชูชกรับประทานอาหารของตน แต่ไม่รับน้ำใจของชูชกด้วยเหตุผลว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๑

พรานเจตบุตรคิด^๑ชอบ จึงแสรังตอบคำพราหมณ์ว่าดังนี้...ดูราพราหมณ์
เข้าถงรามอันใหม่ คุไฝใจสูง เข้าถงมึงบ่มาก โยว่า^๒เข้าได้ยงอยากกลางทาง
มึงจูงพาดงบางห้อยบ่า ยามเข้ากว่า^๓เหมือนดี ชะแล

(จุลพน/๕๓๔/๒-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า นายพรานเจตบุตรได้ร่ตรงแล้วตอบชูชกว่าอาหารที่ชูชกเตรียมมานั้นมีไม่มาก ให้ชูชกเก็บไว้รับประทานเองเพราะเกรงว่าถ้าอาหารหมดจะต้องอดอยากระหว่างเดินทาง

หลังจากรำลือนายพรานเจตบุตร ชูชกออกเดินทางมาจนพบอัจจุตฤาษีผู้บำเพ็ญตบะอยู่ในป่าหิมพานต์ ทั้งสองต่างทักทายปฏิสันถารกันตามสมควรก่อนที่พระฤาษีจะเชิญชูชกมานั่งในที่พักและเชิญให้รับประทานอาหารอย่างดีที่สุดเท่าที่ตนมีอยู่ ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๒

ดูราพราหมณ์ผู้ใหญ่ ท่านเท่าตั้งใจไฝเทียวมา ด้วยมรรคาไกลโสด
มีประโยชน์ฉันใด ท่านจูงไปลัวน้ำ ล้างชวย^๔ข้าบาบา จูงจักมาที่นี้ นั่งอยู่ผิ
ปราศรัยโทะพราหมณ์เฮย ดินทุกา นิปียาลานี ดูราพราหมณ์ ลูกไม้้งาม

^๑ คิด คือ คิด

^๒ โยว่า คือ หากว่า, เกรงว่า

^๓ กว่า คือ ไป

^๔ ชวย คือ ล้าง

หาได้ แก่ป่าไม้เนืองนอง คือว่าหมากคืบทองแลหมากหาด กินส้ม^๑ฝาด
บานใจ^๒ หมากชางใส่บ่เศร้า หมากม่วงเต้าแลแดงเครือ มีรสเจ็บบ่น้อย
พราหมณ์เฒ่าช้อยมากิน ๑ รา อิทมิปฺ ปาณียํ สิดิ, ดูราพราหมณ์ น้ำนใส
เย็นงามปานไฟ มีแต่ท้องดอยใหญ่เขาเขียว อันเราเที่ยวไปอาบ ตักหิ้วหาบ
นำมา น้ำกินราប់ชุ่ม ตรองเยื่ออุ่น^๓ใสดี ท่านพราหมณ์มีใจอยาก จูงกิ้งงัด
ลูกไม้หากบานมาซะแล

(มหาพน/๕๕๒/๑๓-๕๕๔/๑๒)

จากบทประพันธ์ถอดความได้ว่าอัตตฤกษ์เชิญชุกเข้ามาพักผ่อนและสนทนา พระ
ฤกษ์นำผลไม้รสอร่อยที่มีอยู่อุดมสมบูรณ์ในป่านั้นมาให้ชุกรับประทานและนำน้ำเย็นใสสะอาดที่
กรองเป็นอย่างดีไว้ตะกอนฝุ่นผงมาให้ด้วย ชุกรับไมตรีของพระฤกษ์กล่าวว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๓

ส่วนชุกพราหมณ์ผู้เฒ่า ตอบคำเจ้ารสีว่า...ดังนี้ ชุกพราหมณ์ยินดี
ชมชื่น ยอเยินไหว้วลี ว่าข้ามาเป็นแขกแก้ว ได้รับแล้วจำเจริญใจ อาหารใด
หลายหลาก หวานแท้หากพึงใจ

(มหาพน/๕๕๒/๑๓-๕๕๔/๑๒)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่าชุกแสดงความเคารพพระฤกษ์ด้วย
ความรู้สึกยินดี และกล่าวว่าตนเองมาเป็นแขกแก้วในครั้งนี้ ได้รับการรับรองด้วยอาหารอย่างดียิ่ง

ตัวอย่างที่ ๔.๑๒ และ ๔.๑๓ ย้ำให้เห็นมิตรไมตรีของชาวไทลื้อซึ่งสะท้อนผ่านวิถี
ชีวิตด้านอาหารการกิน ผลไม้ที่พระฤกษ์นำมาเลี้ยงชุกในตัวอย่างที่ ๔.๑๒ มีหลายชนิดกว่าใน
อรรถกถาเวสสันดรชาดกเพราะกวีได้เพิ่มเติมผลไม้ประจำท้องถิ่นเข้าไปด้วยคือผลไม้จำพวกพิก
และแดง ผลไม้บางอย่างที่เป็นชนิดเดียวกันกับในอรรถกถาเวสสันดรชาดกก็เปลี่ยนเป็นชื่อท้องถิ่น
เช่น เรียกมะพลับว่า หมากคืบทอง เป็นต้น ส่วนน้ำดื่มกวีขยายความให้ทราบว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์จาก
แหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งกรองแล้วเป็นอย่างดีเหมาะจะไว้รับรองแขก ตัวชุกเองก็กล่าวไว้ในตัวอย่าง
ที่ ๔.๑๓ ว่าตนเองเป็นแขกแก้วของพระฤกษ์ คำว่าแขกแก้วในบทประพันธ์ไม่ได้แสดงถึงการยกยอ
ตนเองของชุก หากแสดงถึงธรรมเนียมการต้อนรับแขกของชาวไทลื้อในอดีตซึ่งให้เกียรติผู้มาเยือน

^๑ ส้ม คือ เปรี้ยว

^๒ บานใจ คือ รู้สึกดี

^๓ เยื่ออุ่น คือ ตะกอน, ฝุ่นผง

อย่างถึงที่สุดแม้เพิ่งรู้จักกัน แม้ในปัจจุบันปี พ.ศ.๒๕๕๑ ซึ่งเป็นปีที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูล ชาวไทลื้อก็ยังคงรักษารวมธรรมเนียมและมิตรไมตรีดังกล่าวนี้ไว้

๔.๒.๒ เครื่องมือเครื่องใช้

ในมหาชาติไทลื้อ กัณฑ์ซุกก กล่าวถึงเครื่องมือเครื่องใช้หลายอย่างที่ซุกกนำมาติดตัวเดินทางไปเขาวงกต

ตัวอย่างที่ ๔.๑๔

กระดาศหยันจักไว้หลองนอน กูก็เสี้ย , ต้นปูนทองหับ^๑บ^๒แทบ^๓
 ทิ้ง^๓แอบข้าง^๔แลหนีหนัก กูก็เสี้ย ไม้แทงสักขี้เขี้ยว แหนบทบเลี้ยว^๕หลก^๖ชน
 กูก็เสี้ย เกิบตีสนผุงใหม่ น้ำต้นใส่ปุคคณูน กูก็เสี้ย ผ้ายุกยูน^๗หมองหม่น
 คาคหัวอ่อนลายดำ กูก็เสี้ย หมากนับคำ^๘กับอันไกล่ ซ้อไม้ไผ่จักไว้เกาหลังกู
 ก็เสี้ย เสื่อดำบัง^๙เหลือน^{๑๐}หลาก กาบหมากพัดตาง^{๑๑}วีกูก็เสี้ย เหล็กไฟดึงอง
 อด เหมียง^{๑๒}กินจอดหลิกหมิกชิก^{๑๓} พัดสองกิกสามกิกก็บออก เหือพอ
 ย้อยศอกจิงจักออก แลเหมียงแลเหมียงกูก็เสี้ย พร้าคมเพียงสันบวก
 พันยวก^{๑๔}แม้ถึงมือกูก็เสี้ย กุบหลวงทือหงาบห้งาง^{๑๕} แวนบ่างไว้แยงเงากู
 เสี้ย

^๑ หับ คือ ปิด

^๒ แทบ คือ สนิท, ซิด

^๓ ทิ้ง คือ ทิ้ง

^๔ ข้าง คือ บิน, แหว่ง, กระจา

^๕ ทบเลี้ยว คือ พับงอ

^๖ หลก คือ ถอน

^๗ ยุกยูน คือ เขี้ยว, ย่น

^๘ หมากนับคำ คือ ลูกประจำ

^๙ บัง คือ สี่ด้ามมวง

^{๑๐} เหลือน คือ สิ้นน้ำเงิน

^{๑๑} ตาง คือ ต่าง; แทน

^{๑๒} เหมียง คือ สนิม

^{๑๓} จอดหลิกหมิกชิก คือ สี่ด้ามมากเพราะเก่า

^{๑๔} ยวก คือ หยวก

(ชชก/๔๕๙/๙-๔๖๑/๒)

ตามข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นแม้ว่าข้าวของเกือบทุกอย่างตามที่ชุกสาธยายจะชำรุดเสียหาย แต่ก็แสดงให้เห็นถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทลื้อหลายชนิด ได้แก่ กระจาดหยั่น คือ กระจาดชนิดหนึ่งไว้สำหรับรองใต้เสื่อ ต้นปุ่นทอง คือ ตลับใส่ปุ่น (พระมหาวรเชษฐ มหาวิริโย, **สัมภาษณ์**, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๔) ไม้แทงสักซี่เขี้ยว คือ ไม้จิ้มฟัน แหนบ คือ เครื่องถอนขน เก็บตีน คือ รองเท้า น้ำต้น คือ ภาชนะใส่น้ำ ผ้ายุยกุนหมองหม่นคาดหัวอ่อนลายดำ คือ ผ้าโพกหัว หมากนับคำ คือ ลูกประจำ ข้อมไม้ไผ่จักไว้เกาหลัง คือ ไม้เกาหลัง เสื่อดำปิง เหลื่อนหลาก คือ เสื่อสีดำอมม่วง กาบหมากพัดตางวี คือ กาบหมากไว้ใช้แทนพัด เหล็กไฟ คือ เครื่องมือสำหรับจุดไฟ พรำ คือ มีด กุบและทือ คือ หมวกทรงสูงปลายแหลม และแว่น คือ กระจก

สิ่งของเครื่องใช้และอาหารหลากชนิดดังอธิบายไว้ในหัวข้อ ๔.๒.๑.๑ ที่ชุกนำเสนอติดตัวมาด้วย เมื่อรวมกันแล้วค่อนข้างเป็นสัมภาระขนาดใหญ่และเกินจำเป็นสำหรับคนเดินทาง ในความเป็นจริงนักเดินทางอาจไม่ต้องใช้สิ่งของเหล่านี้ทั้งหมด แต่การใส่รายละเอียดเหล่านี้ น่าจะเกิดจากความต้องการแสดงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน หากเปรียบเทียบเนื้อความในตอนเดียวกันนี้กับมหาชาติท้องถิ่นสำนวนอื่นๆ เช่น มหาชาติสำนวนไม้ไผ่แจ้เรียวแดง มหาชาติสำนวนสร้อยสังกร จะพบว่ากวีแต่ละท้องถิ่นเลือกใส่รายละเอียดทางวัฒนธรรมแตกต่างกันด้วย

๔.๒.๓ การประกอบอาชีพกับศักดิ์ศรีในสังคม

ชาวไทลื้อในสิบสองพันนาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกข้าว เนื่องจากสิบสองพันนาเป็นดินแดนที่มีทรัพยากรน้ำและดินอุดมสมบูรณ์ มีภูเขาโอบล้อมจึงได้รับน้ำอย่างเต็มที่จากลำธารที่ไหลมาตามซอกเขา ผลผลิตทางเกษตรที่สำคัญของสิบสองพันนาได้แก่ ข้าว ใบชา^๒ การบูร และผลมะเยา^๓ อาชีพรองลงมาคือเลี้ยงสัตว์และค้าขาย แต่ชาวไทลื้อไม่นิยมเดิน

^๑ หงาบหง่าง คือ เฝยออก, อ้าออก

^๒ สิบสองพันนาได้ชื่อว่าเป็นแหล่งกำเนิดของชาชั้นดี ในสิบสองพันนามีตำนานเกี่ยวกับเรื่องชาเล่าว่าครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงเมืองแห่งหนึ่งในสิบสองพันนา ชาวบ้านได้ต้กน้ำในแม่น้ำมาถวาย พระพุทธเจ้าตรัสว่าน้ำนี้มีรสชาติดีเหมือนน้ำลำ หรือน้ำชา ดังนั้นเมืองดังกล่าวจึงได้ชื่อว่า เมืองลำ (อ้ายอุ้นคำ, **สัมภาษณ์**, ๒ ตุลาคม ๒๕๕๐)

^๓ มะเยา คือ พืชให้น้ำมันชนิดหนึ่ง สกัดเอาน้ำมันจากผล

ทางไกลเพื่อเร่ขายของเพราะมีนิสัยรักสงบแต่ชอบอยู่ติดที่ มักจะค้าขายตามตลาดในละแวกใกล้ที่อยู่อาศัยมากกว่า (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ข: ๔๒)

การค้าในสิบสองพันนาแบ่งเป็น ๒ ประเภท ประเภทแรกคือ การค้าทางไกล ซึ่งจัดเป็นกองคาราวานบรรทุกสินค้าท้องถิ่นจากสิบสองพันนาไปค้าขายยังดินแดนต่างๆ ทั้งในจีน ทิเบต และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะทำการค้าระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคมซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวไม่มีฝนตกและโรคภัยไข้เจ็บระบาดน้อยกว่าช่วงอื่น ทำให้การเดินทางไม่ลำบากนัก การค้าทางไกลนี้พ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวจีนมุสลิมหรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า ฮ้อ ประเภทที่สองคือการค้าในท้องถิ่น ผู้ค้าขายส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อ (ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล, ๒๕๕๑: ๒๐๖-๒๑๐) มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ กล่าวถึงอาชีพค้าขายซึ่งเป็นแบบการค้าในท้องถิ่นไว้ในกัณฑ์ ชูชก เมื่อครั้งที่ชูชกกับนางอมิตดาเล่าถึงเพื่อนบ้านแต่ละคน ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๕

รู้ว่าอี่บุญชูแม่ค้าหมากแอบปากเสียงแหบฟาว ๆ รู้ว่าอี่สาววาวแม่ค้าปลาเนา ถั่วแก้วเนาหนอนซอน มันช่างปองไปกาด ค้าบขาดลัทธิ ของบตีในโลก ปูนโลกโคกหนักหนา

(ชูชก/๔๒๑/๗-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นชูชกกล่าวถึงเพื่อนบ้าน ๒ คน คืออี่บุญชู และอี่สาววาว เป็นแม่ค้าขายผักขายปลาอยู่ในตลาด แต่ของที่นำมาขายไม่มีใครดีนัก

ตลาด หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า กาด เป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง กาดการค้าในท้องถิ่นมีทั้งกาดประจำเมือง กาดที่เปิดขายเฉพาะยามเช้าและกาดหมุนเวียนในรอบ ๔-๕ วัน ตามปกติแต่ละเมืองจะมีกาดประจำ บางเมืองมีหลายแห่ง บางกาดมีชื่อเสียงเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าหลายชนิดและเป็นย่านการค้าที่สำคัญ มีพ่อค้าต่างเมืองและชาวเขาเผ่าต่างๆ เดินทางมาค้าขายด้วย เช่น กาดในเมืองเชียงรุ่งซึ่งเป็นเมืองหลวงของสิบสองพันนา กาดในเมืองแจ เป็นต้น ช่วงเวลาการเปิดกาดแต่ละแห่งและแต่ละเมืองไม่ตรงกัน หนังสือบันทึกการเดินทาง Further Travels in Laos and in Yunnan ของฟรานซิส การ์นิเออร์ ซึ่งเดินทางไปเยือนดินแดนสิบสองพันนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙-๒๔๑๑ และหนังสือไทยสิบสองพันนาเล่ม ๑ และ ๒ ของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ซึ่งเดินทางไปสิบสองพันนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๙๘ เล่าไว้ตรงกันว่า กาดส่วนใหญ่มีกำหนดเวลาเปิดแน่นอนและมักจะเปิดกาดสลับกันทุกๆ ๔-๕ วัน เพื่อป้องกันไม่ให้เปิดกาดชนกัน เป็นการกระจายรายได้แก่พ่อค้าแม่ค้าแต่ละท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้นักค้าขายต่างเมืองนำสินค้าไปขายในแต่ละกาดได้

อย่างทั่วถึง เช่น ในเมืองเชียงรุ่งมีกาดมากกว่า ๕ แห่ง ตั้งอยู่ตามทิศต่างๆ ของเมือง ก็จะเปิดขายที่
ละกาดหมุนเวียนกันไป เป็นต้น แต่บางแห่ง เช่น กาดในเมืองลวงก็เปิดกาดถึง ๕ วันต่อหนึ่ง
สัปดาห์ ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล กาดในเมืองฮ่าสิบสองพันนา ก็มีทั้งกาดที่เปิดทุก
วันแต่เฉพาะเวลาและกาดที่กำหนดเปิดหมุนเวียนกันไป (แม่เฒ่าหอม, **สัมภาษณ์**, ๑๗ ตุลาคม
๒๕๕๑)

สินค้าที่ขายในกาดมีทั้งผลผลิตทางการเกษตร ของป่าและสิ่งทอในท้องถิ่น เช่น พืชผัก
ผลไม้ ยาสูบ วัว ควาย หมู ขี้ผึ้ง แร่เหล็ก ตะกั่ว ผ้าฝ้าย เป็นต้น สินค้านำเข้าจากอาณาจักร
ใกล้เคียง เช่น ไยไหม กระจก หวีและเข็มเย็บผ้าจากจีน ชาดำและผลไม้จำพวกหมากตากแห้งจาก
เชียงใหม่ เป็นต้น (Garnier, 1996: 83)

นอกจากอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย ในมหาชาติไทลื้อถิ่นที่ชุกเผยให้เห็นอาชีพ
อื่นๆ ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในสังคมไทลื้อโบราณ ดังบทประพันธ์

ตัวอย่างที่ ๔.๑๖

ดูรานางสายใจเฮยน้องแก้ว เลาเลิศแล้วโสภา ฟีนินาแก่เฒ่า ใหญ่หนัก
เค้าเฒ่าวัวควาย คาบแลงายหวัดขาด เข้าน้ำคาคดรามกิน สวาดตราสีล^๑หาบ
ได้ ทุกข์ยากไร้เงิน^๒ค่า จักกระทำอันใดหือบังเกิด เข้าของเลิศไหลมา คือเย็ด
นา^๓แลแปงไร^๔ จักไม้ไก่อสานกวย^๕ กูฟี่ก็บได้เรียน การรู้มนต์แรงช่างป้อม^๖
ตกต่างล้าหลายฉบับ คำขับแลเชิงพ็อน สั้งสรัด^๗หย่อนตีนมือ กูฟี่ก็บได้เรียนรู้
มนต์แรงมะมีน มนต์โบไม้สิ่งเป็นคน ลูกตั้งตนเที่ยวแล่น^๘ กูฟี่แก่นบได้เรียน
เชิงตีแลเชิงปราบ ตีกระหย่อนดาบเลย^๙พิน กูฟี่ก็บได้เรียน อัน ๑ การอาสาต่อ

^๑ สวาดตราสีล คือ สวดมนต์

^๒ เงิน คือ เงิน

^๓ เย็ดนา คือ ทำนา

^๔ แปงไร คือ ทำไร่

^๕ กวย คือ ภาชนะทรงกระบอกสานด้วยไม้ไผ่ มีสายสะพาย ใช้บรรจุสิ่งของ เช่น เมล็ดพืช ผลผลิตทาง
การเกษตร

^๖ ช่างป้อม คือ ช่างไม้

^๗ สั้งสรัด คือ กระโดด

^๘ เที่ยวแล่น คือ เดินทาง (ในบทประพันธ์นี้หมายถึง วิ่งได้เดินได้)

^๙ เลย คือ ไหล

ทำว แบก้งาวไโล่พันเศิก กูพีก็บได้เรียน เขียนลายลิ่ง^๑ใส่ถ้อย แต่งคำร้อยหื้อ
เป็นพัน กูพีก็บได้เรียน การทำเพียรแต่้มดอก ล้วน้อยตอกเป็นตัว กูพีก็บได้
เรียน การคว่เวือนช่างไม้ คุณากไร่บหมอสั่ง^๒ อวยทุกขังนอสรินนอหล้า
การเวียกพรำแลแปงเรือน^๓ กูพีก็บได้เรียน กูพีเท่าเคยกระทำจะเดิน^๔แล้ว ขอ
ท่านแล้วมากิน การเหนือดินคิด^๕ยาก ตกพรากล้าไปไกล จักหาไหนหื้อ^๖ได้
เข้าถ้อยใช้มาบั้นนั้นชา ดูรานางเท่ามีคนฝูงช่าง รู้แต่งสร้างสัพพะการ^๗ หัวใจ
หาญเกียดกล้า พันเศิกหน้าบักแล้ว ได้ครอบคว^๘หลายสิ่ง ช่างมำมิ่งเงินทอง กู
บปองอาจได้ จักช้อยใช้ตนนาง มิ่งอย่าครางสนอย กูเกล้าค้อยควยคาย^๙ชาแล

(ชูชก/๔๒๗/๒-๔๒๗/๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นเหตุการณ์เมื่อครั้งนางอมิตดาใช้ให้ชูชกไปขอสองกุมาร
จากพระเวสสันดรมาเป็นทาสรับใช้เพราะนางถูกเพื่อนบ้านเยาะเย้ยถากถางว่านางยังเป็นสาวแต่
กลับได้สามีที่ทั้งแก่ ทั้งใจบาปหยาบช้า ทั้งอัปลักษณ์และเกียจคร้าน นางอมิตดาอับอายจึงไม่
ต้องการทำงานรับใช้ชูชกอีก แต่ชูชกอ้างว่าตนเองแก่มากเดินทางไกลไม่ไหว ทั้งจะให้ไปคิดอ่านทำ
การงานอย่างอื่นก็ไม่เคยจำเรียนมาก่อน ชูชกจึงอาสาทำงานบ้านทั้งหมดแทนนางอมิตดาเอง

บทประพันธ์ในตัวอย่างที่ ๔.๑๖ กล่าวถึงอาชีพต่างๆ ของชาวไทลื้อในอดีต ตามที่ชูชก
สาธยายให้นางอมิตดาฟัง ประกอบด้วยอาชีพที่เป็นศิลปศาสตร์ ๓ สาขา ได้แก่

หัตถกรรม ตามบทประพันธ์กล่าวถึงงานจักสาน *จักไม้ไกว่สานกวย* กวยเป็นภาชนะสาน
ด้วยไม้ไผ่ รูปร่างคล้ายตระกร้าขนาดใหญ่ มีสายสำหรับหิ้วหรือสะพาย ใช้เก็บเมล็ดพันธุ์หรือพืชผัก
ต่างๆ ผู้ชายชาวไทลื้อส่วนใหญ่มักจะรู้จักจักสานเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ

ศิลปกรรม ตามบทประพันธ์กล่าวถึงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับศิลปะด้านดนตรีคือ ช่างขับ
และช่างพ้อน ช่างขับ คือผู้ขับร้องลำนำเพลงในโอกาสต่างๆ ทั้งเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจและ

^๑ ลิ่ง คือ ลาย

^๒ บ่หมอสั่ง คือ อะไรก็ทำไม่เป็น, ไม่ชำนาญสักอย่าง

^๓ แปงเรือน คือ สร้างบ้าน

^๔ จะเดิน คือ เดิน

^๕ คิด คือ คิด

^๖ หื้อ คือ ให้

^๗ สัพพะการ คือ งานทุกสิ่งทุกอย่าง

^๘ ครอบคว คือ ครอบครองสิ่งของ

^๙ ควยคาย คือ ขยับหรือเคลื่อนไปอย่างช้าๆ

ทั้งในวาระแห่งประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญ เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีทำขวัญ เป็นต้น ทั้งหญิงและชายสามารถเป็นช่างขับได้ ส่วนช่างพ้อน คือผู้แสดงการรำยรำ มีทั้งหญิงและชายเช่นกัน แต่การพ้อนบางชนิดสงวนไว้สำหรับผู้ชายเท่านั้น คือ พ้อนเจิง หรือ พ้อนเชิง เป็นการรำยรำด้วยท่วงท่าและลีลาอย่างนักรบ แสดงถึงกระบวนท่าเชิงยุทธ์และชั้นเชิงแห่งศิลปะการต่อสู้ มีทั้งการพ้อนแบบมือเปล่า และการพ้อนประกอบอาวุธ การพ้อนเจิงนี้เป็นยุทธศิลป์ที่ชายชาวไทลื้อนิยมรำเรียนเพื่อแสดงถึงความเป็นชายชาติตรีและเพื่อสร้างทักษะด้านการต่อสู้

สถาปัตยกรรม ตามบทประพันธ์กล่าวถึง ช่างแกะสลักและช่างไม้สร้างบ้านสร้างเรือนงานด้านช่างไม้หรือช่างฝีมือก่อสร้างนี้เป็นงานของผู้ชายโดยเฉพาะ

นอกจากอาชีพที่ต้องใช้ฝีมือเชิงช่างทั้ง ๓ สาขาแล้ว บทประพันธ์ตัวอย่างที่ ๔.๑๖ ยังกล่าวถึงงานอีกประเภทหนึ่งซึ่งไม่ใช่อาชีพโดยตรงแต่เป็นหน้าที่ของไพร่ฟ้าภายใต้ระบอบศักดินาคือ การอาสาต่อท้าว แบกจ้าวไล่พันศึก หมายถึง การถูกเกณฑ์แรงงานเพื่อรับใช้เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินตามวาระต่างๆ ทั้งในยามสงบและยามสงคราม

สิบสองพันนาปกครองโดยกษัตริย์หรือที่ชาวไทลื้อเรียกว่า เจ้าฟ้า และถือว่าเจ้าฟ้าเป็นผู้ครอบครองแผ่นดินทั้งหมดภายในอาณาจักร ราชสำนักจะจัดแบ่งที่ดินให้แก่ขุนนางตามขอบเขตของอำนาจและจัดสรรปันส่วนที่ดินสำหรับทำมาหากินให้แก่ไพร่ฟ้าประชาชน ประชาชนต้องตอบแทนด้วยการส่งผลผลิตเล็กๆ น้อยๆ แก่ราชสำนัก และเฉพาะชายฉกรรจ์ต้องปรนนิบัติรับใช้เจ้าฟ้าด้วยการ “เห็ดนาพาเวียก” คือ รับใช้ด้วยการออกแรงงาน เช่น ก่อสร้างถนนหนทาง เหมืองฝาย สะพาน บูรณะซ่อมแซมสาธารณสถานต่างๆ รวมถึงถูกเกณฑ์เป็น ขุนหาญ หรือ ทหารในยามมีสงคราม ตามที่บทประพันธ์ตัวอย่างที่ ๔.๑๖ กล่าวไว้

นอกจากวิชาชีพและหน้าที่ไพร่ฟ้าดังกล่าว ยังมีศาสตร์อีกแขนงหนึ่งที่ชายชาวไทลื้อในอดีตนิยมรำเรียนคือเวทย์มนตร์และคาถาอาคมต่างๆ ซึ่งในบทประพันธ์กล่าวถึงคาถาปลุกเสกใบไม้ให้เคลื่อนไหวได้เหมือนคนและคาถาเสกสร้างทองคำ การเรียนรู้คาถาอาคมของชายชาวไทลื้อไม่ได้มีวัตถุประสงค์ร้ายต่อผู้อื่น แต่เรียนไว้เพื่อป้องกันตัวจากภยันตรายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นทหารยังต้องมีวิชาดีติดตัวเพื่อป้องกันศัตรู (พระมหาวรเชษฐ มหาวิริโย, **สัมภาษณ์**, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๔)

จากตัวอย่างและคำอธิบายแสดงให้เห็นวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของคนในสังคมไทลื้อในอดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพของผู้ชาย ซึ่งเป็นทั้งการทำมาหากินเลี้ยงชีพ เป็นทั้งศักดิ์ศรีและเป็นทั้งความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง สังเกตได้ว่าอาชีพส่วนใหญ่ที่กวีกล่าวถึงเป็นอาชีพที่ต้องใช้ฝีมือหรือเป็นสาขาวิชาช่างแขนงใดแขนงหนึ่ง สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทลื้อนิยมและให้

ความสำคัญแก่วิชาช่างหรืองานเชิงศิลป์เป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม อาชีพและหน้าที่ทั้งหมดที่ช่างสามารถไว้ในบทประพันธ์นั้น ช่างเองกลับไม่สามารถทำได้แม้แต่สิ่งเดียว กระทั่งการทำอะไรทำอันเป็นอาชีพพื้นฐานของคนในสังคมช่างก็ยังไม่ได้ ยิ่งไม่ต้องกล่าวถึงศิลปศาสตร์แขนงต่างๆ ซึ่งต้องใช้ทั้งฝีมือ สติปัญญา ความหมั่นเพียรและความละเอียดรอบคอบ หรือภาระหน้าที่ต่อส่วนรวมตามระเบียบของไพร่ฟ้าก็สุดปัญญาที่ช่างจะกระทำได้ สิ่งเดียวที่ช่างทำได้คือ ฎีที่เท่าเคยกระทำจระเดินแอ้ว ขอท่านแล้วมากิน หมายถึง ขอทานเพื่อเลี้ยงชีพ ช่างยังแสดงความรู้สึกต่อการประกอบอาชีพอื่นๆ ไว้ว่า การเหน็ดเหนื่อยคืดยาก หมายถึง อาชีพหรืองานการใดๆ เท่าที่มีอยู่บนแผ่นดิน ล้วนเป็นเรื่องยากลำบากเกินกว่าจะคิดจะทำทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ช่างจึงยึดอาชีพขอทานซึ่งสบายที่สุดเพราะไม่ต้องใช้ฝีมือหรือสติปัญญาใดๆ แสดงให้เห็นนิสัยของช่างกว่าน่าจะเป็นคนเกียจคร้าน รักสบาย ไม่การเอางานและน่าจะไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีของตนเองในสังคมด้วย

ในมหาชาติสำนวนไทลื้อกล่าวว่าช่างเป็นผู้ที่มีรูปร่างอัปลักษณ์ ดังที่ชาวบ้านเรียกช่างว่า พรามหลังโค (ช่าง/๔๗๓/๙) บ้าง พรามหลังลายปูเ้า (ช่าง/๔๔๙/๑) บ้าง หมายถึง มีหลังอวบเหมือนหลังวัวและหลังลาย เป็นที่หัวเราะเยาะของคนในหมู่บ้าน แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้คนในหมู่บ้านรังเกียจช่างอย่างแท้จริงเห็นจะเป็นเรื่องนิสัยใจคอ โดยเฉพาะนิสัยเกียจคร้าน ไม่คิดอ่านทำมาหากินเช่นคนอื่น ได้แต่ขอทานเขากินไปวันๆ ทำให้ช่างตกอยู่ในสภาพไร้เกียรติ ไร้ศักดิ์ศรีอย่างสิ้นเชิง ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๗

ดูรานางอมิตตตาหน่มน้อย ทุกข์ต่ำค้อยในใจ ดูผิวใฝ่บ่เหมือนลัก
ยาด ผัวนางหากผางร้าย^๒ เท่าช่วยชายอยู่บ้าน พรามมณชีคร้านกอดกมชม
ดูบ่สมสักสิ่งผางร้ายยิ่งเหลือคน แลนา

(ช่าง/๔๑๓/๑๔-๑๑๕/๒)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นคำพูดที่ชาวบ้านกล่าวแก่นางอมิตตตาว่าสามีของนาง ว่าทำตัวผิดไปจากสามีของคนอื่นๆ คือ เกียจคร้านไม่ทำงาน เขาแต่อยู่บ้านชื่นชมภรรยา นับว่าเป็นการกระทำที่เลวร้ายเกินวิสัยของคน

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นทัศนคติของชาวไทลื้อต่อการประกอบอาชีพว่านอกจากเป็นการทำมาหากินโดยชอบแล้ว ยังแสดงถึงควมมีคุณค่าของคนแต่ละคน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ชายนั้นมี

^๑ ใฝ่ คือ ไคร

^๒ ผางร้าย คือ ชั่วร้าย

โอกาสประกอบอาชีพหลายอย่างที่จะได้รอดฝีมือหรือปัญญา เป็นสิ่งเซ็ดหน้าชูตาและแสดงศักดิ์ศรีในสังคม แต่ชุกก็ไม่สามารถหรือไม่สนใจจะทำแม้แต่อย่างเดียว ชาวบ้านจึงมองว่าชุกเป็นคนไร้ค่าและไม่ให้เกียรติชุก เห็นได้ชัดจากคำเรียกชุกซึ่งล้วนเป็นถ้อยคำหยาบหมิ่น เช่น *แก้วหัวหงอกพาด* (ชุก/๔๑๗/๑๑) *พราหมณ์ชี้คร้าน* (ชุก/๔๑๕/๒) *พราหมณ์จัญไร* (ชุก/๔๓๓/๖) *แก้วถ้อยไร* (ชุก/๔๓๑/๘) เป็นต้น พวกเขาชาวบ้านไม่ให้เกียรติชุกจนถึงกับกล่าวแก่นางอมิตดาว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๘

งูเขียวขบพิษปวด กีบเท่าทุกข์อันหนดพราหมณ์แหง อัน ๑ ถ่านไฟแดง
หามหุบ^๑ คบเท่าทุกข์อันพราหมณ์แก้วจับถือนม แม่นว่าหอกคมบางแหงแผว
รอด^๒ กีบเท่าทุกข์พราหมณ์แก้วถอดทีเดียว

(ชุก/๔๑๑/๑๐-๑๓)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า งูเขียวที่มีพิษขบกัดยังไม่เป็นทุกข์เท่าถูกหนดของชุกแหงยามชุกจุกบอด ถูกถ่านไฟร้อนๆ ยังไม่เป็นทุกข์เท่าถูกพราหมณ์จับนม ถูกหอกแทงจนทะลุตัวยังไม่เป็นทุกข์เท่าถูกพราหมณ์ถอดเพียงครั้งเดียว บทประพันธ์ข้างต้นนี้ขยายความจากอรรถกถาเวสสันดรชาดกซึ่งกล่าวไว้สั้นๆ ว่า “ถูกงูกัดก็ไม่เป็นทุกข์ ถูกแหงด้วยหอกก็ไม่เป็นทุกข์” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓: ๖๗๔)

อีกสิ่งหนึ่งที่ย้ำถึงความไม่เอาไหนของชุกคือเป็นคนไม่สนใจศาสนา ดังที่ชุกกล่าวไว้ในตัวอย่างที่ ๔.๑๖ ว่าตนเองนั้น *สวาดตราสีหาบได้* คือ สวดมนต์ท่องศีลใดๆ ไม่ได้ ทั้งที่ชาวไทลื้อเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาแนบแน่นต่อศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ชุกซึ่งอยู่ในสังคมไทลื้อและยังเป็นคนเผ่าผ้าขาวกลับสวดมนต์ไม่เป็นนั่นถือว่ามีอุปนิสัยผิดจากวิถีชีวิตของชนชาวไทลื้ออย่างถึงที่สุด จึงเป็นธรรมดาที่คนในสังคมจะรังเกียจเป็นทวีคูณ และมักจะเรียกชุกด้วยถ้อยคำที่แสดงถึงความเสื่อมศีลธรรม เช่น *พราหมณ์สาหด^๓ลวบ^๔มาก* (ชุก/๔๗๑/๔) *พราหมณ์ตี้นหาบใบ* (ชุก/๔๔๙/๙) *พราหมณ์มัวกามบอบใบ* (ชุก/๔๔๑/๑๐) เป็นต้น

จากตัวอย่างและคำอธิบายทั้งหมดแสดงให้เห็นอาชีพหลากหลายในสังคมไทลื้อและชี้ให้เห็นทัศนคติของชาวไทลื้อต่อการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริตและขยันขันแข็งไม่ว่าจะด้วย

^๑ หุบ คือ ไฟลุกโผลง

^๒ แผวรอด คือ ถิง, ผ่าน, ทะลุ

^๓ สาหด คือ หยาบคาย

^๔ ลวบ คือ โลก

ร่างกายหรือด้วยสติปัญญายอมเป็นเครื่องชี้วัดคุณค่าของความเป็นคนและศักดิ์ศรีอันควรค่าแก่การยกย่อง

๔.๒.๔ ระบบเงินตรากับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างอาณาจักรสิบสองปันนาและล้านนา

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์หิมพานต์ มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงหน่วยเงินชนิดหนึ่งไว้ว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๑๙

อันว่า บรมโพธิสัตว์เจ้าตนบุญมาก คันพรากทอง^๑หากหมดใส่^๒ ทำวจี
ไช^๓กระมอนตา^๔มี^๕นออก มี^๖วณณะตั้งคำร้อยทอกใสสุด คันว่าราชบุตรเกิดแล้ว
เหยียดมือแก้วหนกวา^๖ ทำวจีกล่าวคาถาซึ่งแม่ว่า

(หิมพานต์/๘๙/๙-๑๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้น กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนพระนางมุสดีประสูติพระเวสสันดรในตรอกพ่อค้า กวีเปรียบเทียบดวงตาของพระเวสสันดรเมื่อแรกประสูติว่า มี^๖วณณะตั้งคำร้อยทอกใสสุด คือมีดวงตาเปล่งประกายบริสุทธิ์สดใสเหมือนทองคำน้ำหนักหนึ่งร้อยทอก ความเปรียบดังกล่าวนี้ไม่พบในอรรถกถาเวสสันดรชาดก เป็นความเปรียบเพื่อชมโฉมของพระเวสสันดรโดยใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นเครื่องเปรียบเทียบ

จากบทประพันธ์ กวีกล่าวถึง คำร้อยทอก ทอก หรือ ท็อก เป็นชื่อหน่วยเงินที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในอาณาจักรล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๔ การผลิตใช้วิธีการหล่อซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กับเหรียญกษาปณ์ราคาไม่สูงนักและใช้วัสดุเป็นโลหะราคาต่ำหรือโลหะผสม เงินทอกส่วนใหญ่ทำจากโลหะเงินผสมหรือสำริด แต่บางชนิดอาจทำจากโลหะบริสุทธิ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ลักษณะทั่วไปของเงินทอกคือ เป็นเหรียญกลมแบน ไม่มีลวดลาย ด้านหนึ่งนูนขึ้นส่วนอีกด้านหนึ่งเว้าลงเป็นแอ่ง มีหลายขนาดตามน้ำหนักของโลหะ และมีชื่อเรียกหลายชื่อตามลักษณะพิเศษและท้องถิ่นที่ใช้ เช่น

^๑ พรากทอง คือ คลอดจากกรรมมารดา

^๒ หมดใส่ คือ สะอาด, บริสุทธิ์

^๓ ไช คือ เป็ด

^๔ กระมอนตา คือ เปลือกตา

^๕ มีน คือ เป็ด, แยม

^๖ หนกวา คือ ด้านขวา

ทอกใบไม้ ทอกผักชี ทอกเชียงใหม่ ทอกลำปาง ทอกวงตีนม้า ทอกน่าน ทอกหอยโข่ง ทอกปากหมู เป็นต้น (นวัตน์ เลขะกุล, ๒๕๔๓: ๔๔๗)

ภาพที่ ๘ เงินทอกทั้ง ๒ ด้าน

เงินทอกใช้แพร่หลายในอาณาจักรล้านนาจนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวล้านนาจึงเริ่มใช้เหรียญเงินรูปของประเทศอังกฤษแทนบ้าง (นวัตน์ เลขะกุล, ๒๕๔๗: ๔๔๗)

การที่กล่าวถึงหน่วยเงินทอกเป็นหลักฐานที่ยืนยันความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างสิบสองปันนากับล้านนาได้เป็นอย่างดีเพราะชาวไทลื้อรู้จักหน่วยเงินทอกของล้านนาย่อมแสดงว่ามีการติดต่อค้าขายกันและใช้หน่วยเงินเดียวกัน ๑ หน่วยเป็นอย่างน้อย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสิบสองปันนากับล้านนามีมาเป็นเวลาช้านานนับตั้งแต่ยุคสร้างบ้านแปงเมืองสมัยพญาเจืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ แต่การค้าในสมัยนั้นยังใช้วิธีแลกเปลี่ยนสินค้ากันหรือใช้เกลืออัดแผ่นต่างเบียด การค้าในสิบสองปันนาเพิ่งเริ่มใช้ระบบเงินตราเป็นสื่อกลางในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ หลังจากที่พ่อค้าชาวจีนรู้จักเส้นทางค้าขายระหว่างสิบสองปันนาและล้านนา และเริ่มนำสินค้าประเภทผ้าไหม ผ้าซาตินและเครื่องทองเหลืองไปขายยังล้านนาทำให้การค้าระหว่างอาณาจักรทั้งสองตื่นตัวมากขึ้นและใช้ระบบเงินตราแทนการแลกเปลี่ยนสินค้า (ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล, ๒๕๕๑: ๑๒๕, ๒๑๑, ๒๒๑) ด้วยเหตุนี้จึงสันนิษฐานได้ว่าชาวไทลื้ออาจเริ่มใช้หน่วยเงินทอกหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา และมหาชาติไทลื้อล้านนาก็น่าจะแต่งขึ้นหลังจากที่ชาวไทลื้อรู้จักและใช้เงินทอกอย่างแพร่หลายแล้ว กวีจึงนำหน่วยเงินมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบสื่อให้ผู้ฟังในท้องถิ่นเข้าใจได้

๔.๓ ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม

๔.๓.๑ สมณานามกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ชูชก สะท้อนภาพความสัมพันธ์ของคนในสังคมไทลื้อเอาไว้อย่างชัดเจน ประสบการณ์จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ผู้วิจัยทราบว่าสังคมไทลื้อมีลักษณะความสัมพันธ์เหมือนครอบครัวขนาดใหญ่ ชาวไทลื้อเป็นผู้ที่ห่วงใยและเอาใจใส่ความเป็นไปของเพื่อนบ้านอยู่เสมอๆ ผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันจะรู้จักกันครบทุกคนและยังทราบด้วยว่าบ้านใครอยู่ที่ใด ใครประกอบอาชีพอะไรและเป็นลูกเป็นหลานของใคร ทราบแม้กระทั่งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของเพื่อนบ้าน ลักษณะความสัมพันธ์ในสังคมดังกล่าวนี้สอดคล้องกับสภาพสังคมของหมู่บ้านที่ชูชกอาศัยอยู่ กวีไม่ได้กล่าวโดยตรงว่าผู้คนในสังคมแสดงความรักใคร่หรือผูกพันกันอย่างไร แต่ความสัมพันธ์ของคนในสังคมสะท้อนผ่านคำสนทนาระหว่างชูชกกับนางอมิตดาในกัณฑ์ชูชก ตอนที่ชูชกชักใช้ถามนางอมิตดาว่าเพื่อนบ้านคนใดกลั่นแกล้งรังแกนาง ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๒๐

ดูรานางสายใจเฮย เจ้าพี่ทองดู^๑เถีเป็นไผ^๒ ยิง^๓ฝูงโตมาดำ คำร้าย
ว่ามึงนาง รู้ว่า^๔อิคำบางหน้ากิว ตามันหลิวหลับมีน มันสิ้นอื่น^๕จาไสก^๖ มา
ต้าน^๗โยกวาที รู้ว่าอิคำพี^๘หน้าสั้น มันช่างคั้น^๙ฝูงชาย ดูบ่อายสักหน้อย
คนบ่ถ้อยปุ่น^{๑๐}หมาง รู้ว่าอิจางกาง^{๑๑}หน้าดู^{๑๒} มันเป็นลูกสุระพราหมณ์
โถมบ่ราม^{๑๓}สักหยาด ไผบ่อาจเอาชม สองนมนานตูปเตื่อง คั้นแก้เครื่องไว้ก็

^๑ ทองดู คือ ตรวงดู; พิจารณา

^๒ ไผ คือ ใคร

^๓ ยิง คือ เฆ็ง

^๔ รู้ว่า คือ หรือว่า

^๕ สิ้นอื่น คือ สะอื่น

^๖ จาไสก คือ พูดด้วยน้ำเสียงเศร้าๆ

^๗ ต้าน คือ กล่าว, พุด

^๘ พี คือ อ้วน

^๙ คั้น คือ ใช้กำลังหรือความพยายามให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมอยู่ในอำนาจ

^{๑๐} ปุ่น คือ นำ

^{๑๑} จางกาง คือ ทำเดินแบบกางแขนกางขา

^{๑๒} หน้าดู คือ หน้าผอมจนเห็นกระดูก

^{๑๓} ราม คือ พอเหมาะ

บ่ปุ่นดูแลนา รู้ว่าอี่ผีลื้อคนบาป ใจกล้าหยาบถวง^๑ชาย พาดงลายแอ้วบ้าน
 ด้วมันค่าน^๒หนีไป อยู่ตามใจแอ้วเหล่น ตาสอดเม้นหาชาย รู้ว่าอิหน้าลาย
 ตาบอด เมียพราหมณ์ยอดสุระภิ ด้วมันตีบยั้ง เย็ด^๓ตั้งอันจ้งพอดิ รู้ว่าอี่
 กาลี้จี้หลี่ มั่นถุกหนีหนักหนา มีด้ถนหาลวบชู้ หนี้าแพรดลุลวงหลาย หั้น
 ชายพายโยะยอก เย็ดสอกกอก^๔ปุ่นซังเช่นแลนา รู้ว่าอี่ตั้งแดงหน้ากว้าง
 เป็นแม่ร้าง^๕ได้ ๗ ที ใจบ่ดีสักหยาด ใจกล้าฝาดชนใน เป็นเมียไผเพียงลื้อ^๖
 มักเหล่นชู้อยู่ลิ่ง ๆ รู้ว่าอี่จิ้งกึ่งหน้าใหญ่ ท้องมันใช้มานรุง เป็นลูกลูงแก่
 บ้าน^๗ ด้วมันค่านตายไป มันจ้งไรเย็ดบาป บ่สมภาพ^๘คนยิงแลนา รู้ว่าอี่
 นันทิงเถียงร่วน คำบ่ม่วน^๙มันหุ รู้ว่าอี่บุญชูแม่ค้ำหมากแอบ ปากเสียงแหบ
 ฟาว ๆ รู้ว่าอี่สาววาวแม่ค้ำปลาเน่า ถั่วแก้วเนาหนอนซอน มันซ่างปองไป
 กาด^{๑๐} คำบ่ขาดสักที ของบ่ดีในโลก ปุ่นโลกโคจรหนักหนา รู้ว่าอี่กัญจา
 ปากเปี้ยว มันซ่างเลี้ยว^{๑๑}ใจชาย เย็ดเที่ยวภายชะลาด ยามเข้ากาดปุ่นซัง
 รู้ว่าอี่เสื่อแดงบึงดอกส้อ มันซ่างท้อ^{๑๒}คำคีน ตาหลับมึนหลับหล่าว ไปแอ้ว
 กล่าววันด้ว เพื่อนพอกลัวชู้^{๑๓}ด้ว ชะซ้าวบ่ดีดูแลนา รู้ว่าอี่ชะหล้าฝ้ามัก
 คำ เป็นเคียงดำในโลก เมียพราหมณ์กัล้วยหอยสังข์ บ่ทอง^{๑๔}หลังฝ่อ^{๑๕}หน้า

^๑ ถวง คือ หมกมุ่นอยู่กับเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นในทางไม่ดี

^๒ ค่าน คือ ถอย, ไม่สำเร็จ, กัล้วย

^๓ เย็ด คือ ทำ

^๔ สอกกอก คือ เจ้าเล่ห์

^๕ แม่ร้าง คือ ผู้หญิงที่สามีตาย

^๖ ลื้อ คือ เลิกล้มกลางคัน

^๗ แก่บ้าน คือ ผู้ใหญ่บ้าน

^๘ สมภาพ คือ สุขภาพ

^๙ ม่วน คือ ไพเราะ

^{๑๐} กาด คือ ตลาด

^{๑๑} เลี้ยว คือ โกง, ไม่ซื่อสัตย์

^{๑๒} ท้อ คือ กล่าว, ตอบโต้

^{๑๓} ชู้ คือ ทุก

^{๑๔} ทอง คือ ตรวง; คิด

^{๑๕} ฝ่อ คือ มอง

นั่งแต่งถ้าดาฟัง กระจุก^๑ เรายังมีเหลือเหลือ ฝอบด้าวแต่อาณา ขุนพันนาแล
 พันนอก ภูัจกับอกหือพิจจรัตนาคำ เขาบ่ยา^๒ คุเถ่าสักสิ่ง มัดตั้งไว้จั่งพอชู
 แลนา

(ชูชก/๔๑๙/๗-๔๒๓/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นแสดงชื่อเพื่อนบ้านที่ชูชกกล่าวถึงจำนวน ๑๔ คน ได้แก่ อิคำ
 บาง อิคำพี อีจางกาง อีผีลู่ อีหน้าลาย อีกาลิ อีตั้งแดง อีจิงกิง อีนั้นทิง อีสาววาว อีกัญจา อีเสื่อแดง
 บึงดอกสื้อ และอีชะหล้าผ้า

เมื่อชูชกแจกแจงชื่อของเพื่อนบ้านได้จำนวนมากพอสมควร นางอมิตตาก็ตอบคำถามของ
 ชูชกด้วยวิธีเดียวกันคือแจกแจงชื่อของเพื่อนบ้านที่มาด่าว่านาง ความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๒๑

เมื่อนั้น นางอมิตตาคิด^๓ชอบ ต้าน^๔ ถ้อยตอบคำพราหมว่า อิติถิโย
 ยิงทั้งหลายเป็นหมู่ ร้างหม้าย^๕ คุเมียเขา ฝูงเลา^๖ สาวแก้ว^๗ มาแ่อว^๘ หั้นหลวง
 หลาย เต็มดอนทรายท่าหน้า ภูบ^๙ จื่อ^{๑๐} ซ้ำชู้คน เท่าจักคนไชบอก ชมสอกกอก
 ภูนั้น เขาชวนกันลงท่า ร้องหอนด่าสวาๆ คือว่าอีสงขาวหน้ากว้าง มันมา
 อยู่ปางข้างตามติ ผู้^{๑๑} ๑ ชื่ออิดำหมีหน้าสั้น จุก^{๑๒} อยู่หั้นว่ามาสัง^{๑๓} มาสัง ผู้^{๑๔} ๑
 ชื่ออีเสื่อดำบึงชะหล้าผ้า มาช้^{๑๕} หน้าว่าดีอ้าย ดีอ้าย ผู้^{๑๖} ๑ ชื่ออีหน้าลายหับหู
 มาอยู่ข้างซ้ายดำทันใจ ทิงอิตาไสแลอีโนราด มาชัก^{๑๗} ฝ้าวาดเขื่อน^{๑๘} คอง จักติง

^๑ กระจุก คือ ตระกูด

^๒ ยา คือ เคารพ, เกรงใจ

^๓ คิด คือ คิด

^๔ ต้าน คือ กล่าว, พูด

^๕ หม้าย คือ หญิงหรือชายที่หย่าร้างกันโดยที่อีกฝ่ายหนึ่งยังมีชีวิตอยู่

^๖ เลา คือ กลมกลิ้ง

^๗ แก้ว คือ วยรุ่น

^๘ จื่อ คือ จำ

^๙ จุก คือ หยุดยื่นอยู่

^{๑๐} มาสัง คือ มาทำอะไร

^{๑๑} เขื่อน คือ กั้น, ขวาง

หนีไปได้ เขาแหวด^๑ไว้หลวงหลาย ปูนดีอายเลิศล้ำ คุ้มดำซ้ำสนๆ สหายตนมี
 ไปสู่ กัมหน้าอยู่เป็นเขา ชื่อกวร์เกามาตา ยืนฟางข้างปองผิด นางกวร์แล
 นางสลิดเมื่อก่อน ตูบ^๒ห่อนผิด^๓กัน วันนินหันดูหลาก เขาบปาก^๔สักคน เท่า
 หันแต่ปฏิพิพพานูร ไปอาบตักหิ้วหาบตาง^๕เมีย มั่นมาเยดมะโนมะเนห้ามว่า
 สูย่าดำดีกัน วันมื่อหนึ่งผันโกะกอด มีือ ๑ สอดหยุด^๕บ^๖นม แล้วมาทมสอง
 ป่า ตริต้านว่าเมอ^๖เสีย ดั่งนิแลพรหมณ์เฮย

(ชูชก/๔๒๓/๒-๔๒๕/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นแสดงชื่อเพื่อนบ้านที่นางอมิตดากล่าวถึงจำนวน ๘ คน
 ได้แก่ อีดำหมีหน้าสั้น อีเสื่อดำบังชะหล้าผ้า อีหน้าลายทับหู อีตาใส อีโนรอด นางกวร์ นางสลิด
 และปฏิพิพพานูร

ชูชกและนางอมิตดาแจกแจงชื่อของเพื่อนบ้านทั้งหมด ๒๒ คน นอกจากจะเอ่ยชื่อของแต่ละ
 คนแล้ว ชูชกและนางอมิตดา ยังเอ่ยถึงสมญานามซึ่งขยายต่อท้ายชื่อของแต่ละคนด้วย สมญา
 นามเหล่านี้บอกถึงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับคนๆ นั้น ได้แก่

สมญานามบอกรูปร่างหน้าตา

อีคำบางหน้ากิว หมายถึง หญิงชื่อคำบาง มีใบหน้าคอดกิว

อีกัญจาปากเบี้ยว หมายถึง หญิงชื่อกัญจา มีปากพิการบิดเบี้ยว

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชื่อของเพื่อนบ้านส่วนใหญ่ที่ชูชกและนางอมิตดาเอ่ยถึงเป็นชื่อเรียก
 แบบสมญานามมากกว่าจะเป็นชื่อจริงๆ ของคนๆ นั้น เช่น

อีจางกางหน้าคูก หมายถึง หญิงที่มีท่าเดินแบบแขนขากาง มีใบหน้าชูบตอบจนเห็น
 กระดูกลงนอกมา

อีจิ่งกึ่งหน้าใหญ่ หมายถึง หญิงที่มีท่าเดินแบบแขนขากาง มีใบหน้าใหญ่

อีดำพีหน้าสั้น หมายถึง หญิงผิวดำ รูปร่างอ้วน มีใบหน้าสั้น

^๑ แหวด คือ ล้อม

^๒ ผิด คือ ทะเลาะ

^๓ ปาก คือ พูด

^๔ ตาง คือ ต่าง, แทน

^๕ หยุด คือ หยิบ, จับ

^๖ เมอ คือ ไป

อิหน้าลายตาบอด หมายถึง หญิงพิการตาบอด ใบหน้าอาจมีรอยแผลเป็นหรือมีตำหนิ เป็นริ้วลาย

อี้ตั้งแดงหน้ากว้าง หมายถึง หญิงที่มีจมูกแดง ใบหน้ากว้าง

อี้สงขาวหน้ากว้าง หมายถึง หญิงผิวขาว รูปร่างสูง ใบหน้ากว้าง

อิดำหมีหน้าสั้น หมายถึง หญิงผิวดำมาก ใบหน้าสั้น

อิหน้าลายทับนุ้ หมายถึง หญิงที่มีใบหน้าหดพับ ดูยู่ยี่ และมีรอยแผลเป็นหรือมีตำหนิ เป็นริ้วลายบนใบหน้า

อิตาไส หมายถึง หญิงที่มีดวงตาไส

สมญานามบอกลักษณะนิสัย

อินันทิงเถียงร่วน หมายถึง หญิงชื่อนันทิง มีนิสัยปากร้าย ชอบโต้เถียง

อี้ผีลู่คนบาป หมายถึง หญิงที่มีนิสัยชั่วร้าย ประพฤติผิดศีลธรรม คำว่า ผีลู่ หมายถึง อมนุษย์ หรือ ผีร้าย ดังนั้นผู้ที่ได้รับสมญานามว่า ผีลู่ จึงน่าจะมีนิสัยหรือพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสม

สมญานามบอกอาชีพ

อี้บุญชูแม่ค้าหมากแอบ หมายถึง หญิงชื่อบุญชู มีอาชีพขายหมากแอบ^๑

อี้สาววาวแม่ค้าปลาเน่า หมายถึง หญิงสาวชื่อกวาว มีอาชีพขายปลาเน่า^๒ ซึ่งเป็นอาหารชนิดหนึ่งของชาวไทลื้อ

สมญานามบอกการแต่งกาย

อี้เสื้อแดงบึงดอกส้อ^๓ หมายถึง หญิงที่แต่งกายด้วยเสื้อสีแดงอมม่วง ลายดอกสีสดสว่าง

อี้เสื้อดำปัง หมายถึง หญิงที่แต่งกายด้วยเสื้อสีดำอมม่วง

ชื่อและสมญานามที่ชุกชกและนางอมิตตาใช้เรียกเพื่อนบ้าน เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงตัวตนของคนในสังคมได้อย่างชัดเจน สังเกตว่าสมญานามทั้งหมดตั้งขึ้นจากลักษณะเด่นประจำตัวของแต่ละ

^๑ พืชชนิดหนึ่ง ทานเป็นผักและใช้ทำยาได้

^๒ ปลาเน่า เป็นอาหารไทลื้อชนิดหนึ่งมีวิธีปรุงคือ นำปลาแค้(ปลาแม่น้ำโขงชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่และค่อนข้างหายาก) มาสับเป็นท่อนๆ หมักด้วยเกลือและเครื่องปรุงรสอื่นๆ ในกระบอกไม้ไผ่ ๓-๔ วัน เมื่อจะรับประทานนำมาปิ้งไฟ (อีจันหอม, **สัมภาษณ์**, ๗ มกราคม ๒๕๕๔)

^๓ บึง คือ สีม่วงเข้ม ส้อ หมายถึง สีที่เข้มและสดสว่าง

คน ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ อาชีพและการแต่งกาย แสดงว่าสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่ผู้คนเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และรู้จักกันอย่างทั่วถึงเหมือนเป็นสมาชิกในครอบครัว จึงสามารถจดจำลักษณะเด่นของแต่ละคนและนำมาตั้งเป็นสมญานามใช้เรียกกันแทนชื่อจริงได้

สมญานามที่ซุชกใช้เรียกเพื่อนบ้านมีความหมายในทางลบเสียส่วนใหญ่ น่าจะเป็นเพราะกวีต้องการสร้างอารมณ์ขันแก่ผู้ฟัง แต่กระนั้น แม้ว่าซุชกจะทราบข้อเสียของเพื่อนบ้านแต่ละคนเป็นอย่างดี ซุชกก็ยังถือว่าเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันเป็นเหมือนคนร่วมตระกูล ดังที่ซุชกกล่าวกับนางอมิตดาในตัวอย่างที่ ๔.๒๐ ว่า *ตระกูล^๑ เรายังมีเหลือเหลือ ผอบด้าวแต่อาณา ขุนพันนาแลพันนอก กูจักบอกหือพิจจรณาคำ* ถอดความได้ว่า คนบ้านเดียวกันยังมีอีกมากมายหลายคน ซุชกจะบอกให้ทราบว่ามีใครบ้าง

นอกจากบอกชื่อและสมญานามแล้ว ซุชกยังขยายความให้ทราบถึงรายละเอียดอื่นๆ เกี่ยวกับเพื่อนบ้านแต่ละคน ทั้งด้านพฤติกรรม ลักษณะนิสัย และประวัติความเป็นมาบางอย่าง เช่น

อีจางกวางหน้าตุก มันเป็นลูกสุระพราหมณ์ โฉมบรามสักหยาด ไผ่บ้อจเอาชม สองนมหานตบเตื้อง คันแก้เครื่องไว้ก็บ่ปุ่นดูแลนา ถอดความได้ว่า หญิงชื่อจางกวาง มีใบหน้าชูปตบจนเห็นกระดูก ลูกของพราหมณ์ชื่อสุระ เป็นผู้มีรูปโฉมไม่งดงามจึงหาสามีไม่ได้ เต้านมหย่อนยาน เวลาเปลื้องเสื้อผ้าออกก็ไม่น่าดู

อิหน้าลายตาบอด เมียพราหมณ์ยอดสุระภิ ผัวมันตีบ่ยั้ง เย็ดตั้งอันจ้งพอดิ ถอดความได้ว่า หญิงพิการตาบอด ใบหน้ามีรอยแผลเป็นหรือมีตำหนิเป็นริ้วลาย เป็นเมียของพราหมณ์ชื่อยอดสุระภิ อิหน้าลายตาบอดนี้ถูกสามีตำหนิดูดำเป็นประจำว่าทำอะไรผิดๆ ถูกๆ

อีตั้งแดงหน้ากว้าง เป็นแม่ร้างได้ ๗ ที ใจบดีสักหยาด ใจกล้าผาดขนใน เป็นเมียไผ่เพียงลู้ มักเหล้นซู้ยู่ลิ่งๆ ถอดความได้ว่า หญิงจมูกแดง ใบหน้ากว้าง หย่าร้างกับสามีมาแล้ว ๗ ครั้ง เพราะเป็นหญิงไม่ดี คบชู้นอกใจสามีบ่อยๆ

อีจิ้งกิ้งหน้าใหญ่ ท้องมันไซ้มานรุง เป็นลูกลุงแก่บ้าน ผัวมันค่านตายไป มันจ้งไรเย็ดบาป บ่สมภาบคนยิงแลนา ถอดความได้ว่า หญิงชื่อจิ้งกิ้ง ใบหน้าใหญ่ ท้องมาน ลูกของผู้ใหญ่บ้าน เป็นแม่หม้ายสามีตาย ประพฤติผิดศีลธรรม ผิดวิสัยอันดีงามของผู้หญิง

สังเกตได้ว่าเพื่อนบ้านแต่ละคนโดยเฉพะอย่างยิ่งเพื่อนบ้านที่ซุชกกล่าวถึง ล้วนมีบุคลิกหรือนิสัยหยาบคายร้ายกาจ ไม่มีคนที่ซุชกชื่นชมแม้แต่คนเดียว การที่ซุชกเลือกบรรยาย

^๑ ตระกูล หรือ ตระกูล ในที่นี้หมายถึง คนในหมู่บ้านเดียวกัน

ข้อด้อยของเพื่อนบ้านเหล่านี้ อาจเพื่อปลอบใจนางอมิตดาทางอ้อม แสดงให้เห็นว่าคนที่มาปรึกษา นางอมิตดาไม่ใช่คนดี ดังนั้นคำพูดของคนไม่ดีย่อมไม่ควรใส่ใจ

จากตัวอย่างทั้งหมด ทำให้ทราบว่าซุชกและนางอมิตดารู้จักคนที่อาศัยในหมู่บ้าน เดียวกันเป็นอย่างดี จึงสามารถเรียกสมญานามแทนชื่อจริงและทราบว่าผู้ที่มีลักษณะตามที่อีก ฝ่ายบอกมานั้นหมายถึงใคร รวมถึงทราบประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับชีวิตและครอบครัวของคนๆ นั้นอีกด้วย สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่อยู่อาศัยกันอย่างอบอุ่น คนในสังคมให้ความสำคัญสนทนมน โกล้ชิดกันและให้ความสำคัญกับเรื่องของคนอื่นเช่นเดียวกับเรื่องของตนเอง

๔.๓.๒ มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ซุชก : อารมณ์ขันกับการสอนบรรทัดฐานทางสังคม

สังคมใดๆ ก็ตามย่อมมีกฎเกณฑ์หรือจารีตเป็นแบบแผนสำหรับคนในสังคมยึดถือ ปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามอาจถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของพฤติกรรมและข้อกำหนดของสังคม การกระทำบางอย่างอาจขัดกับ ข้อกำหนดทางกฎหมาย ต้องได้รับโทษทัณฑ์ตามอาญาบ้านเมือง แต่การกระทำบางอย่างอาจขัดกับข้อกำหนดทางศาสนาหรือจารีตประเพณีของท้องถิ่นซึ่งมักไม่มีบทลงโทษอย่างเป็นทางการ แต่ผู้ที่กระทำผิดอาจถูกคนในสังคมรังเกียจและไม่รับยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ถือเป็น การลงโทษทางอ้อม

ในมหาชาติไทลื้อ ๗ กัณฑ์ซึ่งผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ ทศพร นิมพานต์ ทานกัณฑ์ วนปเวศน์ ซุชก จุลพน และมหาพน พบว่ามหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๕ หรือกัณฑ์ซุชกเป็นกัณฑ์ที่มี จุดเด่นทางด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด อาจเป็นด้วยเนื้อเรื่องในกัณฑ์กล่าวถึงตัวละคร สามัญชน ต่างกับกัณฑ์อื่นๆ ซึ่งกล่าวถึงชนชั้นกษัตริย์^๑ กวีจึงสามารถสอดแทรกวัฒนธรรมและคติ ท้องถิ่นของตนลงไปได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งตัวละครเอกในกัณฑ์คือซุชก ยังเป็นตัวละครที่มีบุคลิก และพฤติกรรมในด้านลบหลายอย่าง ดังที่อรรถกถาเวสสันดรชาดกกล่าวถึงซุชกว่า เป็นคนแก่ หลั่ง

^๑ เรื่องมหาชาติตามพระไตรปิฎก ตัวละครซุชกอยู่ในวรรณะพราหมณ์ซึ่งมีสถานะสูงกว่ากษัตริย์ แต่ กลับประพันธ์เรื่องให้ซุชกมีพฤติกรรมต่ำช้า เป็นการแสดงการต่อต้านลัทธิทางศาสนาอื่นที่ไม่ใช่พุทธเถรวาท แต่ สังคมของชาวไทลื้อไม่มีการแบ่งวรรณะ มีแต่ระบบปกครองแบบเจ้าฟ้ากับประชาชน ดังนั้นในทัศนะของชาวไท ลื้อ ซุชกจึงเป็นสามัญชนคนหนึ่งที่อยู่ใต้อำนาจของกษัตริย์ ดังที่กวีกล่าวไว้ในเนื้อความตอนหนึ่งว่า ซุชกไม่มี ความสามารถที่จะประกอบอาชีพอะไร รวมทั้งการเป็นขุนหาญ หรือทหาร รับใช้ราชสำนักตามหน้าที่พลเมือง แสดงว่ากวีไม่ได้มองว่าซุชกอยู่ในวรรณะพราหมณ์ตามแบบอินเดีย แต่อยู่ในสถานะประชาชนธรรมดาคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นในบทวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยจึงจัดให้ซุชกเป็นสามัญชนตามโลกทัศน์ของชาวไทลื้อ

งอ กลุ่มหลงในกามคุณ ฉลาดเจรจาแต่แฝงด้วยความเจ้าเล่ห์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓: ๖๗๓-๖๘๕) จึงเป็นโอกาสให้กวีท้องถิ่นต่อเติมเสริมแต่งตัวละครชุกในมหาชาติไทลื้อรวมถึงเพิ่มเติมเนื้อความเกี่ยวกับตัวละครชาวบ้านคนอื่นๆ ให้ผิดประหลาดพิสดารยิ่งไปกว่าความในอรรถกถา จนอาจกล่าวได้ว่าชุกในมหาชาติไทลื้อได้กลายเป็นตัวร้ายกึ่งตัวตลก และกัณฑ์ชุกในมหาชาติไทลื้อก็ได้กลายเป็นกัณฑ์ที่สร้างความขบขันหยรษาได้อย่างยอดเยี่ยม

จากการศึกษาวิเคราะห์มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ชุกซึ่งเป็นกัณฑ์ที่แสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ดีที่สุด ผู้วิจัยพบว่ามหาชาติไทลื้อกัณฑ์ชุกสะท้อนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมของคนในสังคมไว้อย่างเด่นชัด โดยอาศัยความขบขันเป็นสื่อช่วยถ่ายทอดข้อควรปฏิบัติต่างๆ ได้อย่างแยบยล ไม่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกที่กำลังถูกสั่งสอนโดยตรง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔.๒๒

รู้ว่าอื่คำบางหน้ากิว ตามันหลิวหลับมึน มันสิ้นอินจาโสภ มาต่าน
โยกคะวาที รู้ว่าอื่คำพีน้ำสิ้น มันช่างคั้นฝูงชาย คุบ่อายสักหนอย คนใบ้
ถ่อยปุนหมาง รู้ว่าอื่จางทางหน้าดูก มันเป็นลูกสุระพราหมณ์ โฉมบ่รามสัก
หยาด ไผบ่อาจเอาชม สองนมหานตบเตื่อง คันแก้เครื่องไว้กับปุนดู แลนา
รู้ว่าอื่ผีลูดบาบ ใจกล้าหยาบถวงชาย พาถงลายแแล้วบ้าน ผัวมันค่านหนี
ไป อยู่ตามใจแแล้วเล่น ตาสอดมันหาชาย รู้ว่าอื่หน้าลายตาบอด เมีย
พราหมณ์ยอดสุระภี ผัวมันตีบยั้ง เย็ดตั้งอันจังพอดี รู้ว่าอื่กาลี่จี้หลิ มันถูก
หนีหนักหนา มีตณหาลวบชู้ หน้ำแพรดลุดลวงหลาย^๑ หนีชายกายโยะ
ยอก เย็ดสอกกอกปุนซังเช่นแลนา รู้ว่าอื่ดั่งแดงหน้ากว้าง เป็นแม่ร้างได้ ๗
ที ใจบ่ดีสักหยาด ใจกล้าฝาดขนใน เป็นเมียไผเพียงลู้ มักเล่นชู้อยู่ลิ่ง ๆ รู้
ว่าอื่จึ่งกึ่งหน้าใหญ่ ท้องมันไซ้มานรุง เป็นลูกลุงแก่บ้าน ผัวมันค่านตายไป
มันจ้งไรเย็ดบาบ บ่สมภาพคนหญิงแลนา รู้ว่าอื่ันนิงเถียงร่วน คำบ่มวน
มันหู รู้ว่าอื่บุญชูแม่คำหมาแอบ ปากเสียงแหบฟาว ๆ รู้ว่าอื่สาววาวแม่คำ

^๑ หน้ำแพรดลุดลวงหลาย ในมหาชาติภาคพายัพสำนวนสร้อยสังกร เขียนเป็น *รู้ยาแฝดลุดลวงหลาย* หมายถึง เจนจัดเขี้ยวชาญด้านการทำเสน่ห์ยาแฝด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะสื่อความหมายได้ดีกว่า *หน้ำแพรดลุดลวงหลาย* เพราะสองวรรคถัดไปเขียนว่า *เย็ดสอกกอกปุนซัง* หมายถึง ใช้เล่ห์เหลี่ยมเป็นที่น่ารังเกียจ เล่ห์เหลี่ยมนั้นน่าจะสื่อถึงการใช้ยาแฝดมดใจชาย ส่วน *หน้ำแพรดลุดลวงหลาย* นั้นไม่สื่อความ น่าจะคัดลอกผิดพลาดจากต้นฉบับ

ปลาเนา ถั่วแก้วเนาหนอนซอน มันช่างปองไปกาด ค้ำบ่ขาดสักที ของปดี
 ในโลก ปูนโลกโคกหนักหนา รู้ว่าอีกัญจาปากเบี้ยว มันช่างเลี้ยวใจชาย
 เย็ดเทียวภายชลาด ยามเข้ากาดปูนซัง รู้ว่าอีเสื่อแดงบั้งดอกส้อ มันช่างท้อ
 คำคีน ตาหลับมีนหลับหล่าว ไปแ่วกล่าวกวันผัว เพื่อนพอกลัวชู้ด้าว
 ชะช้าวปดีดู แลนา

(ชูชก/๔๑๙/๙-๔๒๑/๑๓)

ข้อความที่ปริวรรตมาไว้ข้างต้น เป็นเหตุการณ์ตอนที่ชูชกชักถามนางอมิตตาด้วยความ
 เป็นห่วงเป็นใย ว่าเพื่อนบ้านคนใดเป็นต้นเหตุทำให้นางร้องไห้ ชูชกเอ่ยถึงเพื่อนบ้านจำนวน ๑๒
 คน แต่ละคนมีข้อด้อยทางรูปโฉมหรือทางพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างรวมกัน
 ดังที่ผู้วิจัยได้สรุปไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๘ พฤติกรรมของหญิงชาวบ้านในกัณฑ์ชูชก

ชื่อ	เนื้อความตามบทประพันธ์	พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม
อีคำบาง	อีคำบางหน้ากิว ตามันหลิวหลับมีน มันสิ้นอิน จาโสก มาต่านโยกคะวาที	-
อีคำพี	อีคำพีหน้าสัน มันช่างคั้นผุงชาย ดูบ่อายสัก หน้อย	ยกตนข่มผู้ชาย หรือแสดง อำนาจว่าเหนือกว่าผู้ชาย
อีจางกาง	อีจางกางหน้าดุก มันเป็นลูกสุระพราหมณ์ โหมบ่รามสักหยาด ไผบ่อาจเอาชม สองนม ยานตูปเตื่อง คันแก้เครื่องไว้ก็บ่ปูนดู แลนา	-
อีผีลู่	อีผีลู่คนบาป ใจกล้าหยาบถวงชาย พาดงลาย แ่วบ้าน ผัวมันค่านหนีไป อยู่ตามใจแ่วเล่น ตาสอดเม้นหาชาย	จิตใจหยาบ หมกมุ่นกับเรื่อง ผู้ชาย ทำให้สามีกลัวจนหนีไป ส่วนตัวเองก็ชอบเที่ยวไปทั่ว หมู่บ้าน มองหาผู้ชายไปเรื่อย ๆ
อีหน้าลาย	ว่าอีหน้าลายตาบอด เมียพราหมณ์ยอดสุระภี ผัวมันตีบยั้ง เย็ดตั้งอันจ้งพอดี	-
อีกาลีจี้หลี่	อีกาลีจี้หลี่ มันถุกหนีหนักหนา มีต้นหลาวบขู้ หญ้าแพรกดลูหลวงหลาย หันชายกายโยะยอก เย็ดสอกกอกกปูนซัง	มักมากในกาม เที่ยวเล่นหยอก เย้าผู้ชาย ทำตัวตลบตลวง

ชื่อ	เนื้อความตามบทประพันธ์	พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม
อีดั้งแดง	อีดั้งแดงหน้ากว้าง เป็นแม่ร้างได้ ๗ ที ใจปดี้ สักหยาด ใจกล้าฝาดขนโน เป็นเมียไผเทียงลู้ มักเล่นชู้ยู่ลี้งๆ	แต่งงานแล้วสามีตายมาแล้ว ๗ คน จิตใจหยาบร้าย นอกใจ สามี แต่งงานกับใครเป็นต้อง เกิดเหตุร้าย ชีวิตคู่มุ่งเรื่อง
อี่จิ้งกิ้ง	อี่จิ้งกิ้งหน้าใหญ่ ท้องมันไซ้มานรุง เป็นลูกลุง แก่บ้าน ผัวมันค่านตายไป มันจ้งไรเย็ดบาบ บ่สมภาพคนหญิง แลนา	วางอำนาจข่มเหงสามี สามีทน ไม่ไหวถึงกับกลัวจนตัวตาย
อี่นันทิง	อี่นันทิงเถียงร่วน คำบ่ม่วนมันหู	ปากจัด พูดจาไม่สุภาพ
อี่บุญชู	อี่บุญชูแม่ค้าหมากแอบ ปากเสียงแหบฟาว ๆ	-
อี่สาววาว	อี่สาววาวแม่ค้าปลาเน่า ถั่วแก้วเน่าหนอนซอน มันช่างปองไปกาด คำบ่ขาดสักที ของบดี้ใน โลก ปูนโลกโคกหนักหนา	ชายของสกปรกและไม่มี คุณภาพ
อี่กัญญา	อี่กัญญาปากเบี้ยว มันช่างเลี้ยวใจชาย เย็ด เทียวภยชลาด ยามเข้ากาดปูนซัง	ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี ชอบออก เทียวเตร
อี่เสื่อแดงบึง ดอกส้อ	อี่เสื่อแดงบึงดอกส้อ มันช่างท้อคำคีน ตาหลับ มินหลับหล่าว ไปแหว่งล่าวกรวันผัว เพื่อนพอ กลัวชู้ด้าว ชะช้าวบดี้ดูแลนา	ชอบโต้เถียงและชอบนินทา สามี

จากตารางข้างต้น หญิงเพื่อนบ้านทั้ง ๑๒ คนของชูชก มีจำนวน ๘ คนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม จำแนกตามลักษณะความประพฤติได้ ๓ ด้าน เรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการครองเรือน ด้านวาจาและด้านความซื่อสัตย์

ด้านการครองเรือน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ากวีกล่าวถึงการละเมิดจารีตด้านการครองเรือนบ่อยที่สุดถึง ๗ ครั้ง แสดงว่าสังคมไทยลึอน่าจะให้ความสำคัญกับข้อปฏิบัติในด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมด้านการครองเรือนตามที่ปรากฏในบทประพันธ์ ได้แก่ วางอำนาจข่มเหงสามี หย่าร้างบ่อยครั้ง คบชู้ เทียวเตร และเล่นหูเล่นตากับผู้ชายโดยไม่สงวนกิริยา

สังคมไทยยกให้ผู้ชายเป็นผู้นำทั้งในระดับสังคมและระดับครอบครัว ในระดับสังคมผู้ชายจะเป็นผู้นำชุมชน และมีสิทธิประกอบกิจกรรมทางศาสนาหรือพิธีกรรมได้มากกว่าผู้หญิง

เช่น เป็นพ่อจารย์^๑ เป็นคนไปวัด^๒ เป็นต้น ในระดับครอบครัวถือว่าผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวและรับผิดชอบกิจกรรมนอกครัวเรือน เช่น ทำนา สร้างบ้าน ล่าสัตว์ เป็นต้น ส่วนผู้หญิงเป็นผู้ตามและรับผิดชอบงานภายในเรือนเป็นหลัก เช่น หุงหาอาหาร บั่นฝ้าย ทอผ้า เป็นต้น แต่ก็จะช่วยฝ่ายชายทำงานในไร่ด้วยและเมื่อแต่งงานแล้วก็มีส่วนที่เลี้ยงดูลูกเพิ่มเติม หญิงชาวไทลื้อจะได้รับการฝึกฝนให้ปฏิบัติงานภายในครัวเรือนตั้งแต่วัยเยาว์แม้กระทั่งเรื่องการเลี้ยงดูเด็กทารก ชาวไทลื้อมีธรรมเนียมว่าหากบ้านใดคลอดลูกสาว พ่อแม่ของเด็กจะหาพี่เลี้ยงซึ่งเป็นเด็กหญิงในละแวกบ้านเดียวกัน และให้เด็กหญิงคนดังกล่าวเป็นผู้ช่วยดูแลลูกของตนจนกว่าเด็กเกิดใหม่จะช่วยเหลือตนเองได้ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ข: ๓๖) ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงวัยแต่งงาน หญิงชาวไทลื้อก็จะเป็นผู้มีคุณสมบัติด้านการครองเรือนอย่างเพียบพร้อม

นอกจากทำงานตามหน้าที่รับผิดชอบของผู้หญิง ผู้เป็นภรรยาที่ดียังต้องอยู่ในโอวาทและเชื่อฟังของสามี ไม่วางอำนาจเหนือกว่าฝ่ายชาย แม้กระทั่งยามอาบน้ำยังให้ผู้ชายอาบทางหัวน้ำ และให้ผู้หญิงอาบท้ายน้ำ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ก: ๔๖) ยามรับประทานอาหารก็ให้ผู้ชายรับประทานก่อนหรืออาจให้ผู้หญิงแยกวงไปอีกสำหรับหนึ่ง

บรรทัดฐานด้านการครองเรือนในประเด็นผู้นำและผู้ตามนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในคติทางโหราศาสตร์ของชาวไทลื้อ ตามปฏิทินแจ้ฤกษ์ยามของชาวไทลื้อ มีวันประเภทหนึ่งชื่อว่า วันหัวเรียงหัว ใช้เป็นเกณฑ์สำหรับหาวันที่เหมาะแก่การแต่งงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วันหัวเรียงหัว แบ่งย่อยออกเป็น ๔ วัน ได้แก่ วันหัวเรียงหมอน วันหัวหว่ายลง วันหัวตำหัวและวันหัวซ้อนหัว^๓

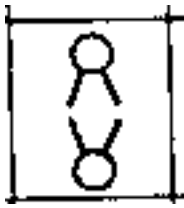

วันหัวเรียงหมอน แสดงรูปผู้หญิงและผู้ชายนอนเคียงกันหันศีรษะไปทางเดียวกัน เป็นวันมงคลเหมาะแก่การแต่งงาน ชีวิตคู่จะราบรื่น มีแต่ความสุข

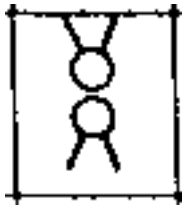
^๑ พ่อจารย์ หรือ พ่ออาจารย์ คือชายผู้ผ่านการบวชพระและมีความรู้แตกฉานในด้านศาสนาเป็นที่ยอมรับของสังคม พ่อจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านการประกอบศาสนกิจ และทำหน้าที่จารไปลานตามที่มีผู้ศรัทธามาวาจำ

^๒ คนไปวัด คือ สมรวาสผู้ดูแลรักษาวัดในด้านต่างๆ ตั้งแต่เรื่องความสะอาด เรื่องเครื่องบูชา เรื่องการเงิน ไปจนถึงกิจกรรมของพระสงฆ์ (พ่อเฒ่าคำพา, **สัมภาษณ์**, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๑)

^๓ ชื่อวันทั้ง ๔ ออกเสียงตามอย่างชาวไทลื้อว่า โหเรียงหมอน โหหว่ายลง โหแตมโห และโหซ้อนโห

วันหัวหว่ายลง แสดงรูปผู้หญิงกับผู้ชายเอาเท้าชนกันหันศีรษะไปทิศตรงกันข้าม เป็นวันอับมงคล บ่าวสาวที่แต่งงานวันนี้ชีวิตคู่จะไม่เจริญ อาจต้องหย่าร้างหรือมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายจาก

วันหัวดำหัว แสดงรูปผู้หญิงกับผู้ชายหันศีรษะชนกัน เป็นวันอับมงคล หากแต่งงานกันจะมีแต่เรื่องทะเลาะผัดใจกัน

วันหัวซ้อนหัว แสดงรูปผู้หญิงอยู่ด้านบน ผู้ชายอยู่ด้านล่างเอาศีรษะสอดเข้าหว่างขาผู้หญิง เป็นวันอับมงคล คู่สมรสที่แต่งงานในวันนี้ผู้หญิงจะกลายเป็นใหญ่ เป็นผู้กุมอำนาจในบ้าน ส่วนผู้ชายถดถอย

(ขนานแก้ว, **สัมภาษณ์**, ๑๙ เมษายน ๒๕๕๒)

(ภาพจากปฏิทินไทลื้อ “ทวยมือทันวันดี จุลศักราช ๑๓๗๐ ปีกัณฑ์เป่า”)

จากรายละเอียดที่อธิบายไว้ข้างต้น เห็นได้ว่าชาวไทลื้อกำหนดบรรทัดฐานด้านการครองเรือนไว้ว่า ชีวิตครอบครัวที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ฝ่ายชายควรเป็นผู้นำครอบครัว ฝ่ายหญิงเป็นผู้ตาม ดังที่ระบุไว้ว่าวันหัวซ้อนหัวเป็นวันอับมงคลเพราะภรรยาจะได้เป็นใหญ่กว่าสามี สังเกตได้ว่าพฤติกรรมของหญิงเพื่อนบ้านหลายคนของชุมชนก็ละเมิดบรรทัดฐานในข้อนี้ ทั้งอึด่าพี อี้ฝูลู อี้จี้กึ่ง ล้วนแต่วางอำนาจจนสามีกลัว บางคนกลัวจนต้องหนีไปและบางคนกลัวมากจนถึงแก่ความตาย

นอกจากเรื่องผู้นำครอบครัว บทประพันธ์ในตัวอย่างที่ ๔.๒๒ ยังแสดงบรรทัดฐานด้านการครองเรือนว่า ผู้หญิงที่ดีไม่ควรหย่าร้างหรือแต่งงานหลายครั้ง ดังที่สะท้อนผ่านพฤติกรรมของอี้ดั่งแดงซึ่งเป็นแม่ร้างแต่งงานใหม่ถึง ๗ ครั้ง

คำว่าแม่ร้างไม่เหมือนคำว่าแม่หม้าย แม่ร้าง หมายถึง หญิงที่เลิกกับสามีแต่สามียังมีชีวิตอยู่ ส่วนแม่หม้าย หมายถึง หญิงที่แต่งงานแล้วสามีตาย จากคำอธิบายเรื่องวันหัวเรียงหัว กำหนดให้มีวันอับมงคลชื่อว่าวันหัวหว่ายลง หญิงชายที่แต่งงานกันวันนี้อาจต้องหย่าร้างกันหรือมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายจาก เพราะฉะนั้นการที่อี้ดั่งแดงเป็นแม่ร้างถึง ๗ ครั้ง หรือหย่ากับสามีถึง ๗ คน จึงถือว่าเป็นผู้หญิงที่นำเรื่องอับมงคลมาสู่ครอบครัวและไม่ควรคบหาอย่างยิ่ง และจากพฤติกรรมของอี้ดั่งแดงซึ่งชอบคบผู้ชายหลายคนก็น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชีวิตคู่ล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า ความคิดเรื่องการหย่าร้างนี้ยังสอดคล้องกับความคิดของชนชาติในกลุ่ม

วัฒนธรรมไทยกลุ่มอื่นด้วย ประชาชาติลาวมีภาษิตว่า หญิงงามร้างสามผัวอย่าสมเสพ ชายบวชสามเหล่าแล้วอย่ากลัวเกี่ยวสหาย หมายถึง ผู้หญิงที่แต่งงานใหม่ถึง ๓ ครั้ง แม้จะรูปงามก็ไม่ควรรับเป็นภรรยา ผู้ชายที่บวชแล้วต้องสึกถึง ๓ ครั้งก็ไม่ควรคบเป็นเพื่อน และ ยิงร้างสามผัว หม้ายสามผัว อย่าเอาเป็นเมีย หมายถึง ผู้หญิงที่แต่งงานใหม่เพราะสามีตายหรือทะเลาะจนเลิกรักกันถึง ๓ ครั้ง ไม่ควรรับเป็นภรรยา ประชาชาติไทใหญ่มีภาษิตว่า แม่ฮ้างอ่อนสามผัว ผูก้ออ้าโก๋ มั่นเหง้อ หมายถึง ผู้หญิงที่หย่าร้างได้สามครั้ง ใครยังไม่กลัวก็โง่ (อนาโตล โรเจอร์ เพลติเยร์, ๒๕๕๒: ๗๑, ๘๖, ๑๐๙)

ข้อความในมหาชาติไทลื้อในตัวอย่างที่ ๔.๒๒ เป็นถ้อยคำและทัศนคติของชูชกซึ่งวิจารณ์พฤติกรรมด้านการครองเรือนอันนอก luânนอกทางของเพื่อนบ้าน ทว่าตัวชูชกและนางอมิตตาคลับตกอยู่ในสภาพเดียวกับที่ตนวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น คือยอมให้ภรรยาเป็นใหญ่ในบ้าน ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๒๓

จกกล่าวถึงพราหมณ์ชาติดีหลี กัลวเมียหนีซะไซ้ เถียงบ่ได้สักคำ
ลวด^๑กับตามอำนาจ บ่หื้อคาดคำเมีย โยว่า^๒นางหนีเสียพลัดพราก ราคะ
หากเบียนใจ จาคำไต่บ่ได้ กามราดใหม่สันดาน กล่าวคำหวานชะช้อย ซึ่ง
เมียหน่มน้อยอมิตตดา

(ชูชก/๔๓๕/๑๐-๑๒)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากนางอมิตตาแกล้งพูดถากถางชูชกพร้อมทั้งขู่ที่ว่าถ้าชูชกไม่ไปขอสองกุมารตามที่นางต้องการ นางจะนอกใจชูชกและหนีไปอยู่กับชายอื่น เมื่อชูชกได้ยินคำขู่ก็หน้ามืดด้วยตันทหา ไม่กล้าเถียงแม้แต่คำเดียวเพราะกลัวว่าภรรยาจะหนีไปจริงๆ ด้วยเหตุนี้ชูชกจึงยอมทำตามคำสั่งของนางทุกประการ

ตามความในอรรถกถาเวสสันดรชาดก นางอมิตตาเป็นกุลสตรีที่ดีคนหนึ่ง นางอมิตตาในมหาชาติไทลื้อก็ก่อปรด้วยคุณสมบัติของศรีภรรยาในด้านการบ้านการเรือนเช่นกัน แต่เชื่อว่าจะมีจิตใจดีงามนัก นางอมิตตาในมหาชาติไทลื้อถึงกับคิดวางแผนกำจัดชูชก ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๒๔

^๑ ลวด คือ จิ้ง

^๒ โยว่า คือ หากว่า

เมื่อนั้น นางพราหมณ์ผู้ฉลาด มีรูปอาจโฉมฉาย จักอุบายแต่งใช้
หื้อเจ้าถ้อยไว้ไปตาย จึงกฎหมาย^๑เทียมแทรก วุด^๒ร้ายแผลกตำพราหมณ์ว่า...
ดูราพราหมณ์ ส่วนว่าโยธานักสวด นับได้โกฐกฎหมาย เขาทั้งหลายเข้าสู่
ที่รูปหมู่สงคราม บึง^๓ยามรบผาบ^๔ ชัดดอกดาบถอยหนี คือตั้งมีงฝู้อ อ่าง
ขอยอยู่ฉั้นเดียว บึง^๕เทียวออกบ้าน พอยกล่าวตำว่าเวย ๆ กุยีน^๖เจ็บยิน
เมื่อย ขาเหน็ดเหนื่อยเจ็บใน จักเทียวไปคืดยาก^๗ ครางลำบากอดใจ มีฉั้น
ไต่มาแล้ว เหมือนบ่าวแก้วหนี่คืนมา นั้นแล

(ชูชก/๔๓๑/๗-๔๓๓/๑)

ข้อความที่ปริวรรตมาลงข้างต้นเป็นเหตุการณ์ตอนที่นางอมิตดาใช้ให้ชูชกไปขอสอง
กุมารมาเป็นทาส แต่ชูชกปฏิเสธโดยอ้างเหตุผลด้านสังขาร นางอมิตดาจึงทำอุบายแกล้งพูดดูหมิ่น
ศักดิ์ศรีว่าชูชกเป็นเหมือนนักรบบางพวกที่ดีแต่พูด ครั้นถึงเวลาทำศึกจริงกลับทิ้งอาวุธวิ่งหนี
เพื่อให้ชูชกเกิดโทษีมานะออกเดินทางไปขอสองกุมาร โดยหวังใจว่าชูชกจะประสบอุบัติเหตุถึงแก่
ชีวิตไประหว่างการเดินทางอันยาวไกล นอกจากนี้นางยังใช้อำนาจชูชกว่าจะประพฤติไม่ดี หาก
ชูชกไม่ยอมไปพาสองกุมารมาเป็นข้ารับใช้แก่นาง ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๒๕

ดูราพราหมณ์ ฝันว่ามึงบ่หามาหื้อได้ ข้าช้อยใช้^๘หญิงชาย นำมา
ถวายน้อมไหว หื้อแต่งใช้ตนกู พราหมณ์ฟังดูจักกล่าว หื้อรู้ข่าวดีหลี กุจัก
หนีซะเข้า บ่พรุกเข้า^๙ก็วันหรือ^{๑๐} ซะแล อมนา ปเต การีสามิ กุจักทำลาย
ล้ำ^{๑๑} อันบ่จำเรญใจ พราหมณ์จ้งไรจักเคียด^{๑๒} ทั้งล้มเสียด^{๑๓}เจ็บใจ เพราะ

^๑ กฎหมาย คือ กำหนด, วางแผน

^๒ วุด คือ โผล่ขึ้น, ยกขึ้น

^๓ บึง คือ ถึง

^๔ รบผาบ คือ รบปราบ; ทำศึก

^๕ พอยกล่าวตำ คือ กลับพูดว่า, กลับบอก

^๖ ยิน คือ รู้สึก

^๗ คืดยาก คือ คิดว่าเป็นเรื่องลำบาก

^๘ ข้าช้อยใช้ คือ ข้ารับใช้

^๙ พรุกเข้า คือ พุ่งนี้เข้า

^{๑๐} วันหรือ คือ วันมะรืน

^{๑๑} ล้ำ คือ ลิ่ง, เรือง, อย่าง

โฉมไฉนแว่นฟ้า จักก้มหน้าอยู่พรมพรม ซาแล : นกขตุเต อุตฺ ฟูฟูเพสุ ในเมื่อ
 รอดดูหัวปีใหม่^๓ ถ้วนหน้าไฝสอชาน ขุนเชียงครานสงเกียด เลื้อผ้าเทเดเชิญ
 ชาย คนทั้งหลายเป็นหมู่ โยะเย้า^๔อยู่ทุกคอง^๕ บ่าวสาวปองวะแว่น ชัดตา
 แล่นเล็งดู ยามนั้นกูจักหย่อง^๖ เกล้าบ่มซ้องทามัน หอมตักคั่นดอกไม้ ปัก
 ปิ่นไว้หน้ากระบืด นุ่งขึ้นเกดขาวหยาด สะไบกาดเรื่องใด หันชายใด
 ยังหนุ่ม หันช้อยขึ้นไสไฉน กูจักไปสวดเสี้ยว^๗ โกะกอดเกี่ยวเบลีอยนม บัน
 ชายชมจูบแก้ม หือบ่าวแถมมือซาม^๘ ยามนั้นมิ่งพราหมณ์หันปชอบ^๙ จัก
 ทุกข์ครอบตนกู มิ่งเล็งดูหันที่^{๑๐} จักวิให้สหวัด หลังพราหมณ์ชดแลงก็เข้าจัก
 ชดเล่า ร้ายกว่าเก่าอ้วค้ว^{๑๑} หัวพราหมณ์หงอกแล้ว ก็เข้าจักหงอกเล่า ร้าย
 กว่าเก่าสุนฝุ่น เหมือนนอมปุนก้าถอก เข้าจักหงอกขาวก่อน ซะแล

(ชูชก/๔๓๓/๒-๔๓๕/๓)

ข้อความที่ปริวรรตมาข้างต้นถอดความโดยสรุปได้ว่า หากชูชกไม่สามารถหาทาสรับใช้
 มาได้ นางอมิตตาจะหนีไปในเร็ววัน หรือมิฉะนั้นจะประพุดิตนผิดจากวิสัยของหญิงที่ดีเพื่อแก่ง
 ให้ชูชกเจ็บช้ำใจ ความประพุดิตนไม่บังควรตามที่นางอมิตตากล่าวถึงเน้นหนักไปในเรื่องการไม่
 สงวนกิริยา ให้ผู้ชายจับต้องได้อย่างถึงเนื้อถึงตัว สะท้อนให้เห็นบรรทัดฐานของสังคมว่าผู้หญิงที่ดี
 ควรพึงระวังจริตมารยาและรู้จักวางตัวอย่างเหมาะสมกับเพศตรงข้าม

ด้านวาจา นอกจากประพุดิตนให้เหมาะสมในด้านการครองเรือนแล้ว คุณธรรมอีก
 ประการหนึ่งที่หญิงไทยถือควรยึดถือตามที่สะท้อนผ่านบทประพันธ์คือ คุณธรรมทางวาจา จาก

^๑ เคียด คือ โกรธ

^๒ สัมเสียด คือ เสียดแทง, เจ็บใจ

^๓ รอดดูหัวปีใหม่ คือ ช่วงเทศกาลปีใหม่

^๔ โยะเย้า คือ หยอกเย้า เล่นสนุก

^๕ คอง คือ ทาง

^๖ หย่อง คือ ประดับ แต่งตัว

^๗ สวดเสี้ยว คือ เข้าไปหา

^๘ ซาม คือ ล้วง คลำ

^๙ หันปชอบ คือ ไม่เห็นด้วย, ไม่พอใจ

^{๑๐} หันที่ คือ เห็นชัด

^{๑๑} อ้วค้ว คือ ยิ่งหนักกว่าเดิม

ตัวอย่างที่ ๔.๒๒ กล่าวถึงหญิงชาวบ้าน ๒ คน คือ อี้นันท์และอีเสื้อแดงปิ้งดอกส้ม มีนิสัยชอบโต้เถียง ต่อกปากต่อคำและพูดจาหยาบกระด้าง เป็นพฤติกรรมที่ชุกชุกตำหนิว่าไม่น่าดู

บรรทัดฐานด้านวาจาของชาวไทลื้ออาจมีพื้นฐานมาจากศาสนาพุทธเพราะชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่ศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และคุณธรรมด้านวาจาก็เป็นหนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญในคำสอนหลายหมวด เช่น สังคหวัตถุ ๔^๑ มรรค ๘^๒ กุศลกรรมบถ ๑๐^๓ เป็นต้น

ด้านความซื่อสัตย์ ข้อความที่บิรวรรตไว้ในตัวอย่างที่ ๔.๒๒ สะท้อนให้เห็นเรื่องความซื่อสัตย์ด้านการประกอบอาชีพ กล่าวถึงหญิงชาวบ้านชื่ออีสาววาว เป็นแม่ค้าขายปลาเน่าและถั่วแ้วซึ่งเป็นอาหารและผักที่มีในท้องถิ่นไทลื้อ ชุกชุกตำหนิว่าสินค้าของนางไม่มีดีแม้แต่อย่างเดียว เป็นของเน่าเหม็นสกปรก มีหนอนชอนไช ทำให้ขายไม่ได้ อันที่จริงแล้วปลาเน่าไม่ได้หมายถึงปลาที่เน่าเหม็น แต่เป็นอาหารหมักชนิดหนึ่งอย่างปลาซ่า มีกรรมวิธีปรุงซึ่งต้องอาศัยเวลาที่เหมาะสม และต้องระวังเรื่องความสะอาด หากผู้ปรุงไม่รอบคอบก็อาจทำให้ปลาเน่ากลายเป็นปลาที่เน่าเสียได้จริงๆ เนื้อความตามบทประพันธ์นี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของจรรยาบรรณการประกอบอาชีพค้าขาย หากผู้ขายไม่รักษาคุณภาพของสินค้า ไม่ซื่อสัตย์ต่อผู้ซื้อย่อมไม่ประสบความสำเร็จ

จากตัวอย่างทั้งหมดข้างต้น สะท้อนให้เห็นบรรทัดฐานของสังคมและข้อควรปฏิบัติตนหลายประการ ทั้งนี้สังเกตได้ว่าวิถีไม่ได้สั่งสอนอย่างโจ่งแจ้ง หากใช้วิธีแสดงน้ำเสียงเย้ยหยันต่อผู้มีพฤติกรรมไม่สมควรหรือแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ต่อการกระทำนั้นๆ ว่าเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจตามข้อความที่ขีดเส้นใต้ เช่น

- อิดำพิน้ำสั้น มันช่างคั้นฝูงชาย คุบอ้ายสักหน้อย (ชุกชุก/๔๑๙/๙-๑๐) หมายถึงกระทำได้โดยไร้ยางอาย

- อีกาลี้จี้หลิ มันถูกหนีหนักหนา มีต้นหลวบขู้ หญ้าแพรดลูหลวงหลาย หั้นชายกายโยะ ยอก เย็ดสอกกอกปุนซัง (ชุกชุก/๔๒๑/๑-๓) หมายถึง ไข่เล่ให้เหลียมเป็นที่น่ารังเกียจ

^๑ สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อุตตจริยา และสมานัตตตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๑: ๑๔๓)

^๒ มรรค ๘ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิคือเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะคือดำริชอบ สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ (เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ และเว้นจากพูดเพ้อเจ้อ) สัมมากรรมมันตะคือกระทำชอบ สัมมาอาชีวะคือเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะคือพยายามชอบ สัมมาสติคือระลึกชอบ และสัมมาสมาธิคือตั้งจิตมั่นชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๑: ๒๑๓)

^๓ กุศลกรรมบถ ๑๐ ได้แก่ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ (เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ และเว้นจากพูดเพ้อเจ้อ) และมโนกรรม ๓ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรทิพย์ ปยุตฺโต), ๒๕๕๑: ๒๓๓-๒๓๔)

- อัจฉิ่งกิ่งหน้าใหญ่ ท้องมันใช้มานรุง เป็นลูกลุงแก่บ้าน ผัวมันค้ำตายไป มันจั่งไรเย็ด
บาป บ่สมภาพคนหญิงแลนา (ชุกก/๔๒๑/๕-๖) หมายถึง ชั่วช้าผิดวิสัยหญิงที่ดี

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญคือกวีได้สร้างตัวละครให้ดูเกินจริงทั้งความอัปลักษณ์และพฤติกรรมอันเลวร้าย กล่าวคือทั้งชุกชกและนางอมิตตารวมถึงเพื่อนบ้านแต่ละคน ถ้าไม่ใช่ชั่วชั่วเหว่จนแทบไม่เป็นผู้เป็นคน ก็ประพฤติผิดทำนองคลองธรรมกันถ้วนหน้า เรียกได้ว่าเป็นหมู่บ้านอาเพศสมตัวผู้อยู่อาศัย ด้วยลักษณะที่เกินจริงนี้ทำให้ผู้ฟังรู้สึกขบขันและหัวเราะไปกับตัวละครและเหตุการณ์อันผิดประหลาดเหนือความคาดหมาย เช่น ภรรยาที่ข่มเหงสามีเสียจนสามีตาย ผู้หญิงที่แต่งงาน ๗ ครั้งก็มีเหตุให้สามีที่ตนแต่งงานด้วยมีอันเป็นไปเสียทุกครั้ง เป็นต้น แต่ในขณะที่ผู้ฟังหัวเราะด้วยความสนุกสนาน ผู้ฟังจะซึมซับไปโดยปริยายว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งไม่เหมาะสมหรือเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจ สมควรตีดินนินทา เช่นนี้แล้วผู้ฟังในวัยเยาว์ก็จะได้เรียนรู้ข้อควรปฏิบัติตน ส่วนผู้ฟังในวัยอื่นๆ ก็จะได้รับคำเตือนให้ตระหนักถึงบรรทัดฐานของสังคมและปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของบรรทัดฐานนั้น รวมทั้งสร้างจิตสำนึกให้คนไทลื้อร่วมกันรักษาคุณธรรมอันดีงามเพื่อสังคมที่สุขสานต่อไป

๔.๔ ภาพสะท้อนด้านคติความเชื่อ

ก่อนสืบสองพันนารับความเชื่อทางพุทธศาสนาจากล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗^๑ (ยรรยง จิระนครและรัตนพร เศรษฐกุล, ๒๕๕๑: ๒๓๙) สืบสองพันนามีความเชื่อดั้งเดิมคือนับถือและบูชาผี แม้จะรับพระพุทธศาสนาในภายหลัง แต่ชาวสืบสองพันนาหาได้ละทิ้งความเชื่อเดิมของตน ความเชื่อเรื่องผีอันเป็นรากฐานของสังคมยังคงได้รับการสืบทอดปลูกฝังมาสู่คนรุ่นหลังโดยตลอด ในบริเวณวัดของสืบสองพันนานอกจากจะมีวิหารประดิษฐานพระพุทธรูป ยังมี เทวดาเฮิน^๒ ซึ่งเป็นศาลสำหรับเทวดาประจำท้องถิ่นปลูกสร้างอยู่คู่กัน หรือแม้กระทั่งในวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องสำคัญอย่างมหาชาติ ก็ยังปรากฏคติความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนา

^๑ ช่วงเวลาแน่นอนที่สืบสองพันนารับพุทธศาสนาจากล้านนายังไม่เป็นที่กระจ่าง ช่วงเวลาที่เร็วที่สุดที่นักวิชาการสันนิษฐานว่าพุทธศาสนาแผ่อิทธิพลไปสู่ดินแดนแถบสืบสองพันนาคือ ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๓ ซึ่งเป็นยุคก่อนพญาเจืองก่อตั้งอาณาจักรสืบสองพันนา (รัตนพร เศรษฐกุล, ๒๕๔๒: ๔๖-๔๗)

^๒ เฮิน คือ เรือน

คติความเชื่อที่ปรากฏในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และคาถาอาคมซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไท ความเชื่อเรื่องกรรมและความเชื่อเรื่องนิพพานซึ่งเป็นความเชื่อตามคติพุทธศาสนา

๔.๔.๑ ความเชื่อเรื่องขวัญ

ความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไท ขวัญเป็นสิ่งไม่มีรูปร่างแต่มีอยู่ประจำในตัวของแต่ละคน ถ้าเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติเป็นต้นว่าประสบอุบัติเหตุหรือตกใจ ขวัญก็อาจพลัดออกไม่อยู่กับร่าง ทำให้เจ้าของร่างเจ็บป่วย ต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนมา (มณี พยอมยงค์, ๒๕๒๘: ๗๓-๗๔) พิธีเรียกขวัญของชาวไทลื้อในบางหมู่บ้านต้องใช้เวลามากถึง ๙๖ วัน เพราะเชื่อว่ามี ๓๒ ขวัญ แบ่งเวลาให้ขวัญละ ๓ วัน (Schliesinger, 2001: 76) ทั้งนี้จำนวนขวัญในร่างกายมีมากน้อยต่างกันตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวไทดำเชื่อว่ามี ๘๐ ขวัญ (รัตนพร เศรษฐกุล, ๒๕๔๒: ๓๕) ชาวไทยล้านนาเชื่อว่ามี ๓๒ ขวัญ (มณี พยอมยงค์, ๒๕๒๘: ๗๓) ส่วนชาวไทลื้อเชื่อว่ามี ๓๒ ขวัญเช่นเดียวกับล้านนา^๑

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ในกัณฑ์หิมพานต์และกัณฑ์ชุกขมี้ข้อความบางตอนแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องขวัญ ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๔.๒๖

มทรรัตนองอาจ อยู่ปราสาทในเวียง ได้ยินเสียงซี้จอก ร้อง
ภายนอกหลวงหลาย นางยังตกใจกายสะพั้ง ตนเจ้าคลังระรอน บัดนี้จักไป
นอนฤๅได้ เข้าป่าไม้ปุ่น^๒กลัวเข่นนอ ยาส อินุทาสุส โคตสุส ยามหนาว
เหมย^๓ขาด^๑ต้อง นกเคี้ยวร้องเอากวัน^๒ นางกลัวหันพอดัน เหมือนดั่งแม่เม็ด
ป่นผีที่^๓ ด้งฤๅจักไปได้ เข้าป่าไม้ปุ่นกลัวเข่นนอ

^๑ จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับเรื่องขวัญยังไม่พบข้อมูลระบุว่าขวัญทั้ง ๓๒ ประกอบด้วยอะไรบ้าง แม้แต่ชาวไทลื้อเองก็ทราบแต่เพียงว่ามี ๓๒ ขวัญ แต่ไม่ทราบว่าขวัญทั้งหมดประจำอยู่ที่ใดในร่างกายบ้าง ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๒๖: ๖๔-๖๗) สันนิษฐานว่าขวัญทั้ง ๓๒ ตามความเชื่อของชาวล้านนา เป็นการโยงความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับทวดติงสากการหรืออากการ ๓๒ ในพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชุกขทกปาฐะแห่งพระสุตตันตปิฎก ชุกขทกนิกาย

^๒ ปุ่น คือ นำ

^๓ เหมย คือ น้ำค้าง

(ทานกัณฑ์/๒๑๕/๕-๑๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า พระนางมัทรีเคยอยู่ในปราสาทในเมือง หากไปอยู่ป่าได้ยินเสียงจิ้งจอกเห่าหอนคงตกใจจนอยู่ไม่ได้ ยามอากาศหนาวก็มีน้ำค้างหยดใส่ มีนกกั๊กร้องทำให้นางกลัวจนตัวสั่น

ตามความเชื่อของชาวไทลื้อ นกเค้า หรือนกเค้าแมว ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาคล้ายนกแสก เป็นพาหนะของผีปอบซึ่งเป็นผีร้ายทำให้คนถึงตายได้ ดังนั้นนกกั๊กจึงเป็นสัตว์อัปมงคลและเป็นที่หวาดกลัวของคนทั่วไป (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗: ๑๔๘) ข้อความที่ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าขวัญจะไม่อยู่กับเนื้อกับตัวหากเจ้าของร่างพบสิ่งที่น่ากลัวหรือถูกคุกคามทำให้หวาดกลัว กวีเปรียบเทียบอาการสั่นเพราะกลัวของพระนางมัทรีว่า สั่นมากเหมือนแม่มดหรือหมอผีเวลาทำพิธี แสดงให้เห็นว่านกกั๊กเป็นสัตว์ที่น่าสยดสยองเป็นอย่างยิ่งในทัศนะของชาวไทลื้อ

ตัวอย่างที่ ๔.๒๗

มิ่งพรหมณ์มาผิดมาก ถ้ำไบบ่าบหลงตาย จากเมืองผายมาสู่ป่า
 กลางวันถ้ำล่าหาตาย ชะแล

(ชูชก/๔๗๑/๗-๘)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นคำพูดของนายพรานเจตบุตรกล่าวแก่ชูชกว่า ชูชกเดินทางจากเมืองเข้าป่ามาครั้งนี้นคงจะตกใจขวัญหาย แสดงให้เห็นว่าเส้นทางสู่ป่าหิมพานต์คงเต็มไปด้วยภัยอันตรายจนทำให้นักเดินทางที่ไม่คุ้นเคยหวาดกลัวจนขวัญอาจพลัดออกจากร่างได้

นอกจากข้อความจากตัวอย่างทั้งสองซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องขวัญโดยตรง ในมหากาพย์ไทลื้อกัณฑ์ชูชกยังกล่าวถึงสุนัขของนายพรานเจตบุตรว่ามีอยู่ ๓๓ ตัว แต่ระบุชื่ออยู่ ๓๒ ตัว แต่ละตัวเป็นนกล่าที่ดุคั่น เช่น ตัว ๑ ชื่อผู้^๑ คางแดงหูหงาบ มันคาบได้แล้วบ่มีวาง พรำร้างคางจิ้งออกได้ (ชูชก/๔๕๓/๑๔-๑๕) หมายถึง สุนัขชื่อผู้คางแดง ขบกัดสิ่งใดได้แล้วจะไม่ยอมปล่อย ต้องเอามัดพรำร้างปากออก ตัว ๑ ชื่อผู้^๒ คุบเลาผิวหลาก เนื่อกล้าหากกลัวตาย เสื่อคงกายบ่ได้ ผุ่งแรดไว้มันเลย^๓ (ชูชก/๔๕๕/๗-๘) หมายถึง สุนัขชื่อผู้คุบเลา เป็นที่หวาดกลัวของสัตว์ป่าทั้งมวล

^๑ ยาด คือ หยาด

^๒ กวัน คือ ขวัญ

^๓ ทื่อ คือ อาการสั่นเหมือนถูกผีเข้า

^๔ ผู้ คือ ตัวผู้

^๕ เลย คือ ไถ่

เสือ แรด เป็นต้น จำนวนสุนัข ๓๒ ตัว สอดคล้องกับจำนวนขวัญตามความเชื่อของชาวไทยลื้อว่ามี ๓๒ ขวัญ ดังนั้นการที่สุนัขทั้งหมดได้กัดชุกกอาจตีความได้ว่าสุนัข ๓๒ ตัวได้ทำร้ายขวัญทั้ง ๓๒ ขวัญในร่างของชุกกจนหมด เป็นเหตุให้ชุกกตกใจจนลานบินขึ้นต้นไม้อย่างสุดชีวิตและยอมเสียของกินของใช้จำนวนมากซึ่งตกลงระหว่างวังนี้

๔.๔.๒ ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยลื้อ ในมหาชาติไทยลื้อก็บันทึกชุกกมีข้อความที่สะท้อนความเชื่อเรื่องผี ทั้งผีตามความเชื่อดั้งเดิมและเปรตซึ่งเป็นความเชื่อของคนอินเดียโบราณ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔.๒๘

ดูราพรหมณ์ผู้เฒ่า นิ่งอยู่ไม้เหมือนหมี่ เป็นผีรู้ว่า^๑เป็นผีียด หน้า
ล้มเสียดหัวขาว สายตงยาวยานอยู่ หน้าหับหูตัวดำ หลังก้างปมก็ใหญ่
ท้องมิ่งไขเหมือนไห มีไฟดำยาย^๒รอด แถว^๓ขึ้น^๔จอด^๕แถว^๕ตน ตาหลวงมน
เหลือกหลากหลาย เขี้ยวฟันปากเหมือนหมู สองหูยานตั้งใหญ่ ขาคืบไม้รามคาม
มากูจักยิงพรหมณ์ผู้เฒ่าบ เถ้าไปบ่าปดาตาย^๖ทรา

(ชุกก/๔๖๗/๖-๑๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นคำพูดที่นายพรานเจตบุตรพูดกับชุกกในครั้งแรกที่พบกันว่า พรหมณ์ผู้เฒ่าอยู่บนต้นไม้เหมือนหมี่ เป็นผีหรือเป็นเปรต สะพายถุงย่าม หน้ายันตัวดำ หลังจุ่มและเต็มไปด้วยปมปม ท้องมาน มีไฟทั่วตัว ตาโตเหลือก ฟันยื่น หูยาน จมูกใหญ่ ขากก็เกี่ยวต้นไม้ไว้แน่น ตนจะยิงเสียให้ตาย

ข้อความที่ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นว่า ผี กับ เปรต หรือที่ภาษาไทยลื้อใช้ว่า ผีียด ในความรับรู้ของชาวไทยลื้อไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ผี หมายถึง ผีตามความเชื่อดั้งเดิม มีความหมายค่อนข้างกว้าง อาจหมายถึง ผีฟ้า ซึ่งเป็นผีดีให้ความคุ้มครองคน หรือเป็นผีที่คอยรักษาสถานที่ที่สถิตอยู่ หรืออาจ

^๑ รู้ว่า คือ หรือว่า

^๒ ยาย คือ เรียงเป็นแถว

^๓ ขึ้น คือ เนื้อ; เนื้อตัว

^๔ จอด คือ ถึง, รอบ

^๕ แถว คือ เอว

^๖ ดาตาย คือ เตรียมตัวตาย

หมายถึง *ผีร้าย* ซึ่งเป็นผีให้โทษ ส่วน *เปรต* เป็นผีตามความเชื่อของคนอินเดียโบราณทั้งผู้ที่ถือลัทธิพราหมณ์และผู้ที่นับถือพุทธศาสนา มหาอุทิศ สิริวัณ (๒๕๓๖) ศึกษาเรื่องเปรตในพระไตรปิฎกพบว่า ในพระไตรปิฎกคำว่า *เปรต* หรือ *เปรต* มี ๒ ความหมาย ความหมายดั้งเดิมตรงกับภาษาสันสกฤต *เปรต* ซึ่งมีคำแปลตามรูปศัพท์ว่า “ผู้ล่วงไปก่อนแล้ว” หมายถึง ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ^๑ ความหมายที่สอง หมายถึง คนตายผู้ล่วงลับไปเกิดในเปรตวิสัยเพื่อเสวยผลกรรมชั่ว *ผีเผียด* ในโลกทัศน์ของชาวไทยลื้อ หมายถึง ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ

ในช่วงสงกรานต์ชาวไทยลื้อจะจัดพิธี *ทานตุงผีเผียด* เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ในพิธีนี้ชาวบ้านจะทำธงกระดาษเล็กๆ เป็นรูปคน หรือ *ผีเผียด* ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนตัวผู้ล่วงลับนำมาผูกกิ่งไม้ประดับไว้ในบริเวณวัดพร้อมกันนำข้าวปลาอาหารมาวางไว้รอบๆ ที่ประดับธงเพื่อให้บรรพบุรุษได้รับประทาน จากนั้นจะร่วมกันสวดมนต์ในวิหาร ระหว่างสวดมนต์จะโยงสายสิญจน์จากในวิหารไปผูกกับธงผีเปรตทุกตัว เชื่อว่าผู้ตายจะได้รับอานิสงส์จากการสวดมนต์ด้วย

ภาพที่ ๙ ตุงผีเผียดโยงด้วยสายสิญจน์จากในวิหาร
(พิธีทานตุงผีเผียด ณ วัดบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา
มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน)

นอกจากความเชื่อเรื่องเปรต มหาชาติไทยลื้อก็ยังคงชูชกยังแสดงความเชื่อเรื่องผีตามแบบดั้งเดิมไว้ ดังตัวอย่าง

^๑ เปรตตามความหมายนี้ปรากฏอยู่ในภาษาไทยในพิธีชิงเปรต ซึ่งเป็นพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ

ตัวอย่างที่ ๔.๒๙

มันผู้นิบ่หลังจกมาด้วยชอบ กูบักหื้อชอบคืนเมื่อ กูจักตัดเถื่อแตก
เอาหัวแลกกบฐา ชะแล ว่าอันแล้ว ก็ถือเอาธนูไปคามลาม หื้อเกล้าขี่ขาบ
สะดุ้งกลัว จักตัดหัวมิงปุ ต้มแล้วสูฝีกิน ชาแล ว่าอันก็มีวันนั้นแล

(ชชชก/๔๖๗/๑๔-๔๖๙/๒)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า นายพรานเจตบุตรพิจารณาว่าชชชกคงจะ
เดินทางมาด้วยเจตนาไม่ดี ควรจะฆ่าเสีย เมื่อคิดดังนั้นจึงถือธนูไปคุกคามและชชชกจะตัดหัวชชชก
ต้มบูชาผี

และตัวอย่างที่ ๔.๓๐

กูรักสาทางจอด บ่หื้อลลอดหนีไป จักฆ่าเสียในป่า มิงเที่ยงว่าดา
ตาย ธนุกุสยสอด จักยาดปลอดยงไป ถูกหัวใจหัวเหือด ดุดกินเลือดมิง
พรหมณ์ คันมิงตายตามเหยียด กูจักเข้าไปเฝียดตัดหัว ทั้งตนตัวจักผ่า
เอาแล้วกว่าบฐา ถววยวันทานบนอบ แต่งหื้อชอบใจผี แห่งชั้นดีปาดออก
จักไปบอกผีสง กูจักถางเถื่อแตก ขึ้นมิงแยกทุกอัน กูจักฟันหัวมิง เอากระ
เบื่อง^๑ออกอ^๒ กูจักยอยกยีน หื้อผีขึ้นพึงใจ

(ชชชก/๔๗๑/๑๐-๔๗๓/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นคำข่มขู่ของนายพรานเจตบุตรต่อชชชกว่า จะยิงธนูปัก
หัวใจชชชกแล้วดุดกินเลือด เมื่อชชชกตายก็จะตัดหัว ผ่ากะโหลกเอาสมองออกและชำแหละร่างเป็น
ชิ้นๆ บูชาผี

จากตัวอย่างที่ ๔.๒๙ และ ๔.๓๐ สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผีตามความเชื่อดั้งเดิม
ผีที่นายพรานเจตบุตรกล่าวถึงน่าจะเป็นผีอารักษ์ประจำพื้นที่ ชาวไทลื้อเชื่อว่าตามสถานที่ต่างๆ มี
ผีหรือเทวดาคอยประจำรักษาอยู่ เช่น ในเรือนมีผีเรือน ในหมู่บ้านมีผีบ้าน ในเมืองมีผีเมือง หรือ
แม้กระทั่งตามต้นไม้ขนาดใหญ่ก็เชื่อว่ามีผีสถิตอยู่ ผีอารักษ์เหล่านี้จะคอยคุ้มภัยแก่คนที่อาศัยอยู่
ในพื้นที่ (อีจามฟอง, **สัมภาษณ์**, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) และเมื่อถึงกำหนดเวลาต้องนำสิ่งของไป
เช่น ไหว้หรือประกอบพิธีเลี้ยงผี ในพิธีเลี้ยงผีมักสังเวยด้วยสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยเลือด
และเนื้อสดๆ ตามแต่ที่เชื่อว่าผีประจำสถานที่ใดจะชอบเครื่องเช่นอย่างไร

^๑ กระเบื่อง คือ กระโหลก

^๒ ออกอ คือ สมอง

นอกจากผีอารักษ์ดังกล่าวข้างต้น มหาชาติไทลื้อก็ชนกษัตริย์ชุกยกกล่าวถึงผีอื่นๆ ไปด้วย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๔.๓๑

รู้ว่านางเทียวไปพลัดช่อง^๒“สินตปกป้อง”^๓รูเล่า ผีหุงเคาชักกว่า^๔ เจือก
น้ำผ่าขบนางชญา

(๕/๔๑๕/๑๕-๔๑๗/๑)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นคำถามที่ชุกถามนางอมิตดาถึงสาเหตุที่นางร้องให้ ชุกเดาว่าอาจเป็นเพราะนางเดินหลงทาง พลัดตกลงไปในหลุม และถูกผีหุงเคาลากเอาตัวไป หรือ ถูกเจือกน้ำทำร้าย

ผีหุงเคา ที่กล่าวถึงในบทประพันธ์น่าจะเป็นผีโบราณชนิดหนึ่งและน่าจะเป็นประเภท ผีร้ายซึ่งคอยดักทำร้ายคนที่หลงเข้าไปในถิ่นของมัน ส่วน เจือกน้ำ เป็นอมนุษย์ประเภทหนึ่ง รูปร่าง เหมือนงู มีหางอน อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำลึก ชาวไทลื้อบางคนเชื่อว่า เจือกน้ำ ก็คือวิญญาณของคน ที่จมน้ำตายแล้วไปเกิดเป็น ผีเจือก คอยดักทำร้ายคนที่เข้าไปใกล้แหล่งน้ำนั้น (พ่อเผ่าวัง, **สัมภาษณ์**, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๑)

ความเชื่อเรื่องผี ทั้งผีอารักษ์และผีให้โทษซึ่งสถิตอยู่ตามที่ต่างๆ สะท้อนให้เห็นให้ว่า ธรรมชาติของสิบสองปันนาในอดีตเต็มไปด้วยความลึกลับซึ่งสร้างความวิตกกังวลแก่ผู้อยู่อาศัย ในทางกลับกันก็แสดงให้เห็นถึงความเคารพยำเกรงที่ชาวไทลื้อมีต่อธรรมชาติและ ความพยายามที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยนอบน้อมต่อความลึกลับเหล่านั้นเพื่อสร้างความอุ่นใจให้แก่ตนเอง

๔.๔.๓ ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม

มหาชาติไทลื้อสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องคาถาอาคมไว้ในกัณฑ์ชุก ดังข้อความต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๔.๓๒

มนต์แรงมะมีมนต์ไปไม้สิ่งเป็นคน ลูกตั้งตนเทียวแล่น กูพีแก่นบได้
เรียน...แต่คำร้อยหือเป็นพัน กูพีก็บได้เรียน

^๑ รู้ว่า คือ หรือว่า

^๒ พลัดช่อง คือ หลงทาง

^๓ ป้อง คือ ช่องเล็กๆ

^๔ ชักกว่า คือ ดึงไป

(ชชชก/๔๒๗/๖-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า วิชาเสกไปไม่ให้กลายเป็นคน ชูชกก็ไม่ได้เรียน วิชาเสกสร้างทองคำ ชูชกก็ไม่ได้เรียน

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวไทลื้อในอดีตรู้จักวิชาคาถาอาคมต่างๆ โดยเฉพาะชายไทลื้อมักเรียนวิชาคาถาอาคมไว้เพื่อป้องกันตัวในยามศึกสงคราม (พระมหาวรเชษฐ มหาวิริโย, **สัมภาษณ์**, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๔) และแม้ชูชกจะไม่รู้วิชาแต่ก็มีของขลังติดตัว ตามที่กล่าวในบทประพันธ์ว่า

ตัวอย่างที่ ๔.๓๓

ทิ้งอาหารหมากเหมี้ยง ปูนพลูเกี้ยงยาควัน ของชนันพรหมณีใหญ่
โระ^๑ ใใส่ถง^๒ หลวง มัดพันพั้ว^๓ ตัว^๔ กว้า^๕ พรหมณีเ้าว่าดีหลีหันแล

(ชชชก/๔๓๗/๑๓-๑๕)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นเป็นเหตุการณ์ตอนที่ชูชกและนางอมิตดาจัดเตรียมสัมภาระก่อนออกเดินทาง ของสิ่งหนึ่งที่ชูชกนำติดตัวไปด้วยคือ ของชนัน หมายถึง ถุงใส่เครื่องรางหรืออัญมณีที่เชื่อว่าเป็นเครื่องนำโชคประจำตัวแต่ละคน ถือเป็นของสำคัญที่ต้องพกติดตัว (มณี พยอมยงค์, ๒๕๒๘: ๕๖-๕๗) สิบสองพันนามีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนทำให้การเดินทางในสมัยก่อนค่อนข้างลำบาก ระหว่างทางยังมีภัยจากทั้งสัตว์ป่า โจรผู้ร้าย และโรคไข้ป่า ผู้เดินทางจึงควรรู้คาถาอาคมหรือมีเครื่องรางของขลังเพราะเชื่อว่าจะช่วยให้รอดพ้นอันตรายต่างๆ ได้ (พระมหาวรเชษฐ มหาวิริโย, **สัมภาษณ์**, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๔) ตัวชูชกเองนำของชนันติดตัวไว้ตลอดเวลา นับแต่ออกจากบ้านที่แคว้นกาลิงครัฐจนกระทั่งสิ้นชีวิตที่แคว้นสีพีดังปรากฏเนื้อความในกัณฑ์มหाराช^๕

๔.๔.๔ ความเชื่อเรื่องกรรม

^๑ โระ คือ ผสม, เอาใ้รวม

^๒ ถง คือ ถุง

^๓ ตัว คือ หัว

^๔ กว้า คือ ไป

^๕ ดูรายละเอียดในวิทยานิพนธ์ของ จตุพร เพชรบุรณ์ (๒๕๕๓) มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๘-๑๓: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม หัวข้อ ๔.๕.๒

มหาชาติไทลื้อสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องกรรมไว้ในกัณฑ์ชูชก ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๔.๓๔

มารอด^๑เมืองสิวิราชเขาก็เลยดี กวาดขับหนีละรุ่ม ฟ่ายเข้าซุ่มไม้ก็
พอหลอตตาย^๒ คงว่าหายแล้วคลา^๓ก็บ่ วันนิจ้ามาพบหมาเห่าเลยขบ โค
ระ^๔โคซาบาปใดซา วิบากเข้ามาทัน ตายบ่ได้หันหน้า นางกำพ้ออมิตตดา
แลนอ

(ชูชก/๔๖๑/๖-๑๐)

ข้อความที่ปริวรรตไว้ข้างต้นถอดความได้ว่า ชูชกเดินทางมาถึงแคว้นสิวิฤกษ์ไล่ตี จนต้องหนีหัวซุกหัวซุนมาครั้งหนึ่งแล้ว วันนิจ้ามาถูกสุนัขไล่กัดอีก ชูชกรำพึงรำพันว่าไม่รู้ว่าเป็นเพราะเคราะห์กรรม หรือเคยทำบาปอะไรไว้ มาครั้งนี้คงต้องตายไม่มีโอกาสกลับไปพบนางอมิตตดาอีก สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรมซึ่งเป็นความเชื่อตามพุทธศาสนา ชูชกเชื่อว่าเหตุที่ตนต้องประสบเหตุร้ายต่างๆ นานา เป็นเพราะบาปกรรมที่เคยกระทำไว้ในอดีต

นอกจากความเชื่อเรื่องกรรมที่ปรากฏในกัณฑ์ชูชก กวียังใช้ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นเครื่องอธิบายสาเหตุของเหตุการณ์บางอย่างในเรื่องมหาชาติ โดยอธิบายไว้ในคัมภีร์ชื่อวิบากเวสสันดร เช่น สาเหตุที่พระเวสสันดรต่อว่าพระนางมัทรีว่าแอบคบชายอื่นเพราะในชาติหนึ่งพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเคยเกิดเป็นปลาถูกผัวเมีย วันหนึ่งปลาถูกไฟธิด์ตัวถูกพรานปลาจับตัวกว่าจะหลุดรอดมาได้ก็เป็นเวลาค่ำ ทำให้นางปลาไม่พอใจต่อว่าปลาถูกไฟธิด์ตัวโดยไม่ฟังเหตุผลว่าแอบคบนางปลาตัวอื่น ด้วยเหตุนี้นางปลาจึงต้องมาใช้กรรมในชาติที่เกิดเป็นพระนางมัทรี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าสำหรับชาวไทลื้อความเชื่อเรื่องกรรมเป็นความเชื่อที่สำคัญมากจนนำมาเป็นคำตอบอธิบายข้อสงสัยบางอย่างซึ่งไม่สามารถตอบด้วยเหตุผลเชิงประจักษ์

๔.๕ ภาพสะท้อนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มหาชาติไทลื้อกัณฑ์จุลพนและกัณฑ์มหาพนกล่าวถึงพรรณไม้ต่างๆ เป็นจำนวนมาก แม้

^๑ รอด คือ ถึง

^๒ หลอตตาย คือ เหลือตาย; รอดตาย

^๓ คลา คือ ไป

^๔ โคระ คือ เคราะห์

ชื่อต้นไม้จำนวนหนึ่งจะเป็นชื่อเดียวกับความในอรรถกถาเวสสันดรชาดก^๑ ทำให้ไม่อาจยืนยันได้ว่าในท้องถิ่นของกวีมีพรรณไม้ชนิดดังกล่าวจริงๆ หรือกวีแปลตามอรรถกถาเท่านั้น

ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบรายชื่อพรรณไม้ที่ปรากฏตรงกันทั้งในเวสสันดรชาดกภาษาบาลี อรรถกถาเวสสันดรชาดก และมหาชาติไทยลื้อ พบว่ามีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๙ ชื่อพรรณไม้ในมหาชาติไทยลื้อเปรียบเทียบกับเวสสันดรชาดกฉบับภาษาบาลี ฉบับภาษาไทย และฉบับภาษาลาว^๒

เวสสันดรชาดก (บาลี)	เวสสันดรชาดก (ไทย)	เวสสันดรชาดก ภาษาลาว	มหาชาติไทยลื้อ
กทมุพ	กระท่อม	ไม้ท่อม	ไม้ท่อม
ปาดลิว	แคฝอย	ไม้แคฝอย	แคฝอย
วารณ	หนาด	ไม้นาวากาน	ไม้นาวากาน
ปทุมก	บัวบก	ไม้ชอกมอก	ไม้ชอกมอก
นิกุคฺคฺฤๅติ	ยางทรายดำ	ไม้ยางพายดำ	ยางพราย
กิงสุก	ทองกวาว	ไม้เคือจวน	ไม้กวาว
พหุล	แก้ว	ไม้แก้ว	แก้ว
โสภณฺชน	มะรุม	ไม้อีสุ่ม	อีลม
อชฺชุกฺกณฺณ	รูกฟ้าดำ	ไม้หูกวาง	หูกวาง
นรท	เทพทาโร	ไม้จวงจันทร์	เทพทาโร
สิมฺพลี	จืด	ไม้จืด	จืด
กฺกุฏฺฐ-ตคฺคร	กฤษณา	ไม้เกสณา	เกดสนาขาว
กณฺฑรฺห	ก้างปลา	ไม้ฝางแดง	ฝาง
กฺกุฏฺฐิ	โกฏสอ	ไม้โกดสอ	กวดสอ
กฺกุฏฺฐ	มูก	ไม้มูก	มูก

^๑ ไม่สามารถนับจำนวนที่แน่นอนได้เนื่องจากชื่อพันธุ์ไม้ในแต่ละท้องถิ่นแม้จะมีชื่อเรียกเหมือนกันแต่อาจไม่ใช่ชนิดเดียวกันเสมอไป

^๒ ผู้วิจัยใช้งานวิจัยเรื่อง “การศึกษามหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ของพระมหาภิรมย์ คุ้มเพชร (๒๕๓๖) ซึ่งเปรียบเทียบรายชื่อพรรณไม้ในเรื่องมหาชาติไว้ทั้งฉบับภาษาบาลี ฉบับแปลภาษาไทย และฉบับภาษาลาว เป็นต้นฉบับช่วยเปรียบเทียบชื่อพรรณไม้ในมหาชาติไทยลื้อ เนื่องจากชื่อพรรณไม้ในภาษาลาวและภาษาไทยลื้อค่อนข้างใกล้เคียงกัน

คิริปุนนาค	นาวากาน, มะนาว	ไม้นาวากาน	ไม้นาวากาน
โสม(รุกข)	มะเกี๋ย	ไม้หมากเกี๋ย	หมากเกี๋ย
อคคูล	เกสณา	ไม้เกสณา	ไม้เกสณาขาว
กกุธ	กุ่มน้ำ	ไม้กุ่มน้ำ	ไม้กุ่ม, ไม้กุ่มน้ำ
กฏฐ	มูกหลวง	ไม้มูกหลวง	ไม้มูก, ไม้มูกน้อย
สลพี	จวง	ไม้จวง	ไม้จวง
โกสมุผล	สะคว้อ	ไม้หมากเวีย	ชะค้อ
ธว	ตะแบก	ไม้ตะแบก	ตระแบก
ขทิว	ตะเคียน	ไม้ตะเคียน	ชะเคียน
ศาล	รัง	ไม้รัง	รังไร
มาลวาท	ยางทราย	ไม้ยางพาย	ไม้ยางพราย
อมุพ	มะม่วง	ไม้ม่วง	ไม้ม่วง
ชมพู	หว่า	ไม้หว่า	หว่า, ชมพู
กปีตฐ	มะขวิด	ไม้หมากขวิด	หมากกวิด
อุทุมพร	มะเดื่อ	ไม้หมากเดื่อ	หมากเดื่อ
เวทิส	ยางทราย	ไม้ยางพาย	ไม้ยางพราย
อสุสตุถ	โพบาย	ไม้ป่าแป้ง	ชบาแป้ง
ปนส	ขนุน	ไม้หมากขนุน	กระขนุน
วิภีตค	สมอพิเภก	ไม้หมากแหน	ไม้แหน
อามลก	มะขามป้อม	ไม้หมากขามป้อม	ขามป้อม
จารุติมุพ(รุกข)	มะพลับ	ไม้หมากคับทอง	หมากคับทอง
กทล	กล้วย	ต้นกล้วย	กล้วย ได้แก่ กล้วยกานนบูร กล้วยฝ้าย กล้วยหอม กล้วยคั่ว กล้วยตึบ กล้วยเขาแพะ
ตินุทุก	มะพลับ	หมากคับทอง	หมากคับทอง
(มคฺ)มคฺก	มะซาง	หมากซาง	หมากซาง

ปิยาล	มะหาด	หมากหาด	หมากหาด
สาสป	ฝักกาด	ฝักกาด	ฝักกาด
นาทิ หริตก	กระเทียมและหอม	ฝักซีและฝักบัว	หอมเทียม
อินุทวร	ฝักสามหา ^๑	ฝักตบ	ฝักตบ
ปทุมุตฺตร	บัวบก	ดอกนิลุปลและดอกต้าง	บัวบก

นอกจากรายชื่อพรรณไม้ที่ตรงกันดังแสดงในตาราง สิ่งที่น่าสนใจคือกวีไม่ได้กล่าวถึงชื่อพันธุ์พืชตามอรรถกถาทั้งหมด หากตัดทอนชื่อพืชบางชนิดซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะไม่ใช่ต้นไม้ที่พบได้ในท้องถิ่นของกวี เช่น อังกาบ ก้างปลา ฝ่ายทะเล ชีก ปรู เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มเติมชื่อพรรณไม้ท้องถิ่นหลายชนิดซึ่งไม่มีอรรถกถาเวสสันดรชาดก เช่น นอดน้ำ^๒ ไช้แหมว^๓ สะพันงา^๔ กล้วยติบ^๕ กล้วยฝ้าย^๖ กล้วยค้ำว^๗ กล้วยเขาแพะ^๘ กล้วยกานบูร ชโคะ ถั่วควาง^๙ ถั่ววงน หญ้าดับมีน หญ้าแลงลัด หญ้าสีหวิ ๓๒ ราก หญ้าอมพง แซม^{๑๐} หนามดิน^{๑๑} เครือเขาคำ^{๑๒} เครือเขาหวาน สอยม คามป่า ทายหาน^{๑๓} เหนี่ยวหมู หมาดคำ ดินพันถัน กำกูด เป็นต้น

^๑ ฝักสามหา คือ ฝักตบ

^๒ ไม้พุ่มยืนต้นชนิดหนึ่งประเภทเดียวกับไม้เดื่อไม้ไทร ในประเทศไทยพบมากในภาคเหนือ (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๒๔๘)

^๓ ต้นช้องแหมว

^๔ ต้นกระดังงา

^๕ กล้วยชนิดหนึ่ง มีใบหนาแน่นเรียงสลับเวียนรอบต้น ใบไม่กางออกเหมือนกล้วยทั่วไป ผลคล้ายกล้วยหอมแต่เล็กขนาดกล้วยไข่ (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๑๒)

^๖ ชื่อเรียกหนึ่งของกล้วยเขาแพะ (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๑๐)

^๗ กล้วยหอมชนิดหนึ่ง เมื่อสุกแล้วเปลือกยังคงเป็นสีเขียว (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๑๑)

^๘ กล้วยชนิดหนึ่ง มีผลคล้ายเขาแพะ (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๑๐)

^๙ ถั่วฝักยาว

^{๑๐} หญ้าชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นกอ สูงประมาณ ๓ เมตร มักขึ้นอยู่ริมน้ำ (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๑๐๖)

^{๑๑} พืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ลำต้นเลื้อยไปตามดิน ดอกสีเหลือง ผลขนาดเล็กมีหนามสั้นๆ (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๔๒๒)

นอกจากนี้ กวียังเปลี่ยนชื่อพันธุ์ไม้จำนวนหนึ่งจากอรรถกถาเป็นชื่อที่เรียกกันในท้องถิ่นเท่าที่ผู้วิจัยสืบค้นได้ว่าเป็นพันธุ์ไม้ชนิดเดียวกันอย่างแน่นอน ได้แก่ มะพลับ เป็น หมากครับทอง มะม่วง เป็น หมากม่วง มะขาง เป็น หมากขาง มะเดื่อ เป็น หมากเดื่อ หญ้าแพรก เป็น หญ้าแพด กากะทิง เป็น กากะทือ อัญชัน เป็น เองชัน มะหาด เป็น หมากหาด มะเกลือ เป็น หมากเกลือ ตะเคียน เป็น ชะเคียน คัดเค้า เป็น เคดเค้า กระเทียม เป็น หอมเทียม การะเกด เป็น กาเกด มะยม เป็น ยมหิน ถั่วเขียว เป็น ถั่วระนิม ขมิ้น เป็น เข้ามั้น และขนุน เป็น หมากมี

รายชื่อพืชพันธุ์ท้องถิ่นต่างๆ ที่ปรากฏในมหาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกัณฑ์จุลพนและมหาพนซึ่งกล่าวถึงภูมิประเทศและพรรณไม้นานาชนิด สะท้อนให้เห็นว่าสิบสองปันนาเป็นดินแดนที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์และมีพืชพันธุ์ในท้องถิ่นหลากหลายชนิดจนกวีสามารถนำชื่อพรรณไม้เหล่านั้นมากล่าวเพิ่มเติมหรือแทนที่ชื่อพรรณไม้จำนวนมากในอรรถกถา ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ย่อมสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของต้นน้ำลำธาร สังเกตได้จากกวีมักเรียกแหล่งน้ำด้วยคำว่า วัง ซึ่งมีนัยสื่อถึงแหล่งน้ำที่กว้างและลึก (อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔: ๒๕๔๗) แสดงว่าสิบสองปันนาในยุคสมัยของกวีต้องเป็นอาณาจักรที่มีระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมดีเยี่ยม

นอกจากนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติน่าจะมีส่วนกำหนดคุณลักษณะประจำตัวของชาวไทลื้อคือ ทำให้ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่ใจกว้างและเอื้อเฟื้อเรื่องอาหารการกินอย่างถึงที่สุดดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อ ๔.๒.๑.๒

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ จำนวนห้าพันห้าร้อย พบว่ามีภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านต่างๆ และหลากหลาย ทั้ง ค่านิยม วิถีชีวิต สภาพสังคม คติความเชื่อ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ภาพสะท้อนเหล่านี้ได้บอกเล่าเรื่องราว วิถีชีวิต สภาพสังคมและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวไทลื้อในอดีต ในขณะที่เดียวกันก็เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ค่านิยมบางประการ เช่น ค่านิยมด้านการแต่งกาย การไว้ทรงผม และการตกแต่งเครื่องประดับแบบชาวไทลื้อดั้งเดิม ได้กลายเป็นเพียงภาพในความทรงจำของชาวไทลื้อผู้สูงวัยและเป็นภาพที่ชาวไทลื้อรุ่นใหม่ไม่เคยรู้จัก สภาพวิถีชีวิตและสภาพสังคมหลายประการที่สะท้อนผ่านมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ก็ยังคงสืบทอดมาจนปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมด้านอาหาร วัฒนธรรมการต้อนรับแขก ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในสังคมซึ่งผูกพันกันดูคนในครอบครัว

^๑ พืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ลำต้นเป็นเถา อาศัยเกาะกับต้นไม้อื่นเพื่อดูดกินน้ำเลี้ยง (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๑๑๙)

^๒ ต้นมหาหงส์ เป็นพืชล้มลุก มีหัวอยู่ใต้ดิน (จิรเดช มโนสร้อย, อรรถกถา มโนสร้อย และอุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๒: ๒๑๐)

เดียวกัน และคติความเชื่ออันผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางพุทธศาสนาไว้อย่างลงตัว

แม้ว่าในอนาคตสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยลื้ออาจต้องเปลี่ยนแปลงไปมากกว่าปัจจุบัน แต่ภาพสะท้อนเหล่านี้จะเป็นสิ่งย้ำเตือนให้ระลึกถึงสังคมและวัฒนธรรมในอดีตที่น่าประทับใจ และเป็นมรดกของบรรพบุรุษที่บรรจงสร้างสรรค์วรรณกรรมมหาชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตนเพื่ออำนวยประโยชน์สูงสุดแก่ชาวไทยลื้อผู้ศรัทธามั่นในพระพุทธศาสนา และให้มหาชาติไทยลื้อเป็นเครื่องมือสำคัญในการสอนหลักพุทธธรรมอันดีงามและมีคุณค่าแก่คนในสังคมไทยลื้อ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๕

สรุปและเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

มหาชาติเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องสำคัญของชาวไทยลื้อที่มีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ของชาวไทยลื้อเป็นอย่างมาก และเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวไทยลื้อบังเกิดจิตศรัทธาต่อพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศรัทธาในการทำทานซึ่งเป็นธรรมสำคัญในบุญกิริยาวัตถุ^๓ แม้อาณาจักรสิบสองปันนาของชาวไทยลื้อจะเผชิญภัยคุกคามทางวัฒนธรรมเป็นระยะเวลาติดต่อกันนานถึง ๑๐ ปี ในช่วงที่รัฐบาลจีนปฏิวัติวัฒนธรรม มีเยาวชนชาวไทยลื้อเข้าร่วมอุดมการณ์ลัทธิคอมมิวนิสต์และมีส่วนอย่างสำคัญในการทำลายจารีตเก่า ศาสนสถานและศาสนวัตถุ รวมทั้งโบราณและพิภพซึ่งบันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรมและมรดกความทรงจำของชาวไทยลื้อแต่ครั้งอดีตได้ถูกทำลายลงไปมาก อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมของชาวไทยลื้อที่ถูกทำลายไปเป็นเพียงวัตรธรรม แต่คตินิยมได้แก่ความเชื่อและความศรัทธาของชาวไทยลื้อที่มีต่อพระพุทธศาสนาได้ถูกทำลายให้สูญไปด้วย ชาวไทยลื้อยังคงมีศรัทธาที่แน่นแฟ้นในพระพุทธศาสนา เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลง ชาวไทยลื้อก็ได้พร้อมใจกันสร้างธัมมคัมภีร์ของตนขึ้นมาใหม่ แม้สร้างกลับคืนมาไม่ได้ทั้งหมดแต่ก็ได้คัมภีร์สำคัญๆ กลับมาไม่น้อย มหาชาติไทยลื้อเป็นตัวอย่างหนึ่งของธัมมที่เคยถูกทำลายและสร้างกลับคืนมาใหม่ได้

การศึกษาวิจัยเรื่อง มหาชาติไทยลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษามหาชาติไทยลื้อจากต้นฉบับตัวเขียนและได้เดินทางไปเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อลงภาคสนามเก็บข้อมูลที่เมืองต่างๆ จำนวน ๔ เมือง วัดที่เก็บข้อมูลมี ๗ วัด และสัมภาษณ์ชาวไทยลื้อจำนวนมาก ทำให้ทราบว่าชาวไทยลื้อสามารถจดจำและคัดลอกมหาชาติสำนวนท้องถิ่นอันแสดงอัตลักษณ์ของชาวไทยลื้อบางส่วนไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนวนห่านห้าซึ่งเป็นสำนวนที่ผู้วิจัยศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้

ผลการวิจัยภาคสนาม พบว่าวรรณกรรมมหาชาติของไทยลื้อมีจำนวนทั้งสิ้น ๔ สำนวน ได้แก่ สำนวนห่านห้า สำนวนเมืองบ่อ สำนวนนางหล้า และสำนวนผ้าขาว ผู้วิจัยพบต้นฉบับสำนวนห่านห้าและสำนวนนางหล้าเป็นจำนวนมาก เนื่องจากชาวไทยลื้อนิยมคัดลอกทั้ง ๒ สำนวนนี้เพื่อทานถวายแด่วัดในพิธีเทศน์มหาชาติมากที่สุด ใน ๔ สำนวนนี้ สำนวนห่านห้าเป็นมหาชาติที่ชาวไทยลื้อยกย่องว่าเป็นสำนวนที่มีไฉนไพเราะที่สุด จึงนิยมคัดลอกเพื่อถวายเป็นทานแก่วัดกัน

^๓ สิ่งที่จัดว่าเป็นการทำบุญ ๓ อย่าง คือ ทำบุญด้วยการให้ทาน ทำบุญด้วยการรักษาศีล และทำบุญด้วยการเจริญภาวนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๕๑: ๙๓)

มาก ส่วนสำนวนนางหล้าเป็นสำนวนที่มีเนื้อความกระชับ ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญให้คัดลอกไม่มากนักและใช้เวลาประกอบพิธีสดธัมม์เพียงครึ่งหนึ่งของเวลาประกอบพิธีสดธัมม์มหาชาติสำนวนหน้าหนาว อย่างไรก็ตาม ชาวไทลื้อถือว่าการถวายธัมม์มหาชาติไม่ว่าจะเป็นสำนวนใดล้วนได้อานิสงส์เสมอกัน ดังนั้นเมื่อกวีจรณาธัมม์มหาชาติให้มีเนื้อความสั้นยาวต่างกัน จึงเท่ากับเปิดโอกาสให้ชาวไทลื้อทุกคนทั้งผู้มีกำลังทรัพย์มากและผู้มีกำลังทรัพย์น้อย เป็นเจ้าภาพจัดพิธีเทศน์มหาชาติได้เท่าเทียมกัน ผู้วิจัยไม่พบต้นฉบับมหาชาติไทลื้อสำนวนเมืองบ่อ และสำนวนผ้าขาว ชาวไทลื้อกล่าวว่าสำนวนเมืองบ่อยังคงมีอยู่ แต่สำนวนผ้าขาวน่าจะถูกทำลายจนสูญไปในช่วงที่ประเทศจีนปฏิวัติวัฒนธรรม

ต้นฉบับมหาชาติเก่าที่สุดที่ผู้วิจัยพบที่สิบสองพันนานั้นคัดลอกขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๒๖ ซึ่งเป็นปีที่ ๗ หลังการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุด แสดงว่าหลังการปฏิวัติเพียง ๗ ปี ชาวไทลื้อก็สามารถฟื้นฟูประเพณี ศาสนสถานและศาสนวัตถุซึ่งเสียหายอย่างหนักให้คืนสู่สภาพสมบูรณ์จนถึงระดับที่สามารถประกอบพิธีเทศน์มหาชาติซึ่งเป็นพิธีบุญยิ่งใหญ่ ต้องใช้งบประมาณ และเวลาเตรียมการค่อนข้างมาก ทั้งยังต้องอาศัยคนทั้งชุมชนร่วมแรงร่วมใจกัน สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทลื้อไม่เคยสิ้นศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาแม้รัฐบาลจีนจะบีบบังคับให้เลิกนับถือศาสนาอยู่นานตลอด ๑๐ ปี

เนื่องจากมหาชาติไทลื้อสำนวนหน้าหนาวเป็นสำนวนที่ชาวไทลื้อยกย่องว่าไพเราะมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเลือกมาปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์ แต่จำกัดขอบเขตการศึกษาเพียง ๗ กัณฑ์ คือ กัณฑ์ที่ ๑-๗ ประเด็นที่ศึกษามี ๒ ประเด็น คือ ประเด็นด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์และประเด็นภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม

ผลการศึกษานี้วิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์ของมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ได้พิสูจน์ค่าสรรเสริญของชาวไทลื้อได้อย่างเป็นรูปธรรม คือพบว่า กวีผู้แต่งมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ เลือกใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์มาทำให้มหาชาติไทลื้องดงามด้วยรสแห่งเสียงสัมผัส รสไพเราะของคำที่กวีบรรจงเลือกสรรมาใช้ย่อมมีประสิทธิภาพ และรสของความหมายที่ลึกซึ้งประทับใจผู้ได้อ่านหรือฟัง กลวิธีสำคัญได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัส การสรรคำ การซ้อนคำ การใช้คำเรียกตัวละคร การซ้ำข้อความ การใช้ภาพพจน์ การใช้โวหาร และการตั้งชื่อกัณฑ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาเด่นในกัณฑ์

การสรรคำ การซ้อนคำ และการใช้คำเรียกตัวละครในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่โดดเด่นและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง การสรรคำช่วยถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างจับใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอารมณ์โศกเศร้า จุดเด่นของการคิดสรรถ้อยคำในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ คือ กวีใช้ถ้อยคำเรียบง่ายแต่สื่อความหมายได้กระจ่างชัดและละเมียด

ละไมและกระจ่างชัด ช่วยให้ผู้ฟังสัมผัสถึงอารมณ์ของตัวละครและจินตนาการถึงฉาก ตัวละคร และอารมณ์ที่กวีพรรณนาได้อย่างรวดเร็ว การซ้อนคำเป็นกลวิธีที่สร้างพลังแก่ความหมายของ ถ้อยคำที่กวีต้องการสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นให้ผู้ฟังตระหนักถึงความสำคัญของเนื้อความ ส่วนดังกล่าวและเข้าใจความหมายของถ้อยคำอย่างชัดเจน การใช้คำเรียกตัวละครก็ได้ช่วย ถ่ายทอดบุคลิก อุปนิสัย และคุณสมบัติของตัวละครได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกับพฤติกรรม ของตัวละครแต่ละตัวได้อย่างยอดเยี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำเรียกพระโพธิสัตว์ซึ่งมีจำนวนมาก และหลากหลายยิ่งกว่าคำอื่นๆ คำเรียกพระโพธิสัตว์จำนวนมากแสดงถึงบุญญาธิการ คุณธรรม และความทะนงองอาจทั้งในชาติกำเนิดและบุคลิก สมดังเป็นมหาบุรุษผู้หาญกล้า มุ่งมั่นแสวงพระ โพธิญาณโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคนานาแม้ว่าจะต้องสละช้างคู่บารมี ต้องโทษถูกบัพพาขณียกรรม ออกจากนครที่ตนเป็นเจ้าของปกครองสูงสุดไปสู่ดินแดนไกลกันดาร ต้องจากมารดาและบิดาผู้ที่รัก ยิ่ง ส่วนคำเรียกชุกชุกซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายร้ายในเรื่อง กวีมักใช้คำเรียกอันแสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่ ไร้คุณธรรม มีความคิดและพฤติกรรมอันหยาบช้ำร้ายกาจ การใช้คำเรียกตัวละครทำให้ผู้ฟัง ประจักษ์ในความสมเหตุสมผลเพราะคำเรียกนั้นแสดงอุปนิสัยของตัวละครแต่ละตัวได้สอดคล้อง กับพฤติกรรมที่ปรากฏในเรื่อง ด้วยอุปนิสัยของคนย่อมมีส่วนผลักดันให้ประพฤติตนในแนวทาง นั้นๆ นอกจากนี้กวียังใช้คำเลียนเสียง ถ่ายทอดเสียงต่างๆ ในธรรมชาติ ช่วยสร้างจินตภาพได้อย่าง ชัดเจนสมจริง และสร้างความเปรียบเทียบเพิ่มเติมจากอรรถกถาเวสสันดรชาดก โดยหยิบยกสิ่งที่มีใน ท้องถิ่นของกวีคือในดินแดนสิบสองพันนามาเป็นเครื่องเปรียบเทียบ ช่วยให้ผู้ฟังซึ่งเป็นคนร่วม ท้องถิ่นและมีประสบการณ์ร่วมกับกวีเข้าใจสารของวรรณกรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

กลวิธีทางวรรณศิลป์ประการต่างๆ ในมหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ไม่เพียงสร้างคุณค่าทาง วรรณศิลป์แก่บทประพันธ์ แต่กลวิธีทางวรรณศิลป์เหล่านี้ยังเป็นเสมือนมนต์อันแสนวิเศษซึ่งสะกด ใจผู้ฟังให้รู้สึกซาบซึ้งกับเนื้อเรื่องซึ่งมีอารมณ์หลากหลาย และตรึงใจผู้ฟังให้ปรารถนาจะรับฟัง เรื่องราวอันยาวยิ่งกว่าชาดกเรื่องอื่นๆ ซึ่งพรรณนาการบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์ตั้งแต่ กัณฑ์แรกจนกัณฑ์สุดท้าย

นอกจากความงดงามทางวรรณศิลป์ มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ ยังสะท้อนสภาพสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในสิบสองพันนาไว้อย่างหลากหลายและน่าสนใจ ได้แก่ การแต่งกาย อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้ การประกอบอาชีพ ระบบเงินตรา ความสัมพันธ์ของคนในสังคม บรรทัด ฐานทางสังคม ความเชื่อ และธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนอาจกล่าวได้ว่ามหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๑-๗ เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในสิบสองพันนาที่ทรงคุณค่ายิ่งนัก

กีฬาสระท่อนการแต่งกายของชาวไทลื้อผ่านตัวละครต่างๆ ทั้งหญิงและชาย กำหนดให้ตัวละครแต่งกายและใช้เครื่องประดับตามค่านิยมทางความงามของชาวไทลื้อ ภาพสระท่อนด้านอาหารการกิน แสดงให้เห็นอาหารของชาวไทลื้อมีหลากหลาย และอาหารส่วนใหญ่สระท่อนถึงภูมิปัญญาด้านการปรุงและถนอมอาหารอย่างชาญฉลาด ความหลากหลายของอาหารการกินยังสระท่อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสอดคล้องกับภาพสระท่อนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันแสดงให้เห็นว่าอาณาจักรสิบสองปันนาเป็นดินแดนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารส่งผลให้ชาวไทลื้อเป็นผู้มีน้ำใจไมตรีเรื่องอาหารการกินและพร้อมจะหยิบยื่นแบ่งปันแก่กันอยู่เสมอโดยเฉพาะแก่อาคันตุกะ ด้านอาชีพ กีฬาสระท่อนให้เห็นการประกอบอาชีพที่ชายชาวไทลื้อนิยม คือเป็นอาชีพที่ต้องใช้ฝีมือเชิงศิลปะด้านต่างๆ เช่น การจักสาน การขับฟ้อนรำ การแกะสลัก เป็นต้น ภาพสระท่อนด้านระบบเงินตราเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้ทราบว่าสิบสองปันนาในยุคสมัยของกวีได้ติดต่อกับชายกับอาณาจักรล้านนา ที่สำคัญคือทำให้สันนิษฐานช่วงเวลาที่ยกวีแต่งวรรณกรรมหาชาติได้ว่า น่าจะแต่งขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นอย่างน้อย

นอกจากนี้กีฬายังสระท่อนภาพความสัมพันธ์อันใกล้ชิดผูกพันระหว่างคนในสังคมและบรรทัดฐานของสังคมไทลื้อโดยเฉพาะบรรทัดฐานด้านการครองเรือน และการประพฤติตนของผู้หญิง ดังนั้น ผู้ฟังเทศน์มหาชาตินั้นนอกจากจะได้รับฟังเรื่องราวทางศาสนาแล้ว ยังได้รับข้อเตือนใจให้รักษากฎเกณฑ์ของสังคมอีกด้วย

ภาพสระท่อนสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตัวละครในมหาชาติไทลื้อเป็นเสมือนชาวไทลื้อที่ไปโดดเด่นอย่างมีชีวิตชีวา สมจริง สมบูรณ์ และกลมกลืนอยู่ในวรรณกรรมของพวกเขา คือ ภาพสระท่อนด้านความเชื่อ กวีได้สอดแทรกคติความเชื่อในท้องถิ่นไทลื้อทั้งคติความเชื่อดั้งเดิม อาทิ ความเชื่อเรื่องขวัญ และคติความเชื่อทางพุทธศาสนา อาทิ ความเชื่อเรื่องกรรม

ความเอาใจใส่ในรายละเอียดต่างๆ ของกวีในประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมช่วยให้ผู้ฟังซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นสิบสองปันนารู้สึกว่ากำลังรับฟังเรื่องราวของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกับตนราวกับว่าเรื่องมหาชาติเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นไทลื้อ ฉะนั้นผู้ฟังจึงรู้สึกว่าการเล่าเรื่องในมหาชาติไม่ใช่เรื่องไกลตัว และการประพฤติธรรมตามอย่างพระโพธิสัตว์ทั้งในด้านการให้ทานและด้านความตั้งมั่นที่จะข้ามพ้นวิภวสังสารก็ไม่ใช่เรื่องพ้นวิสัยที่ผู้ฟังในวัฒนธรรมไทลื้อจะปฏิบัติได้ เมื่อผู้ฟังยอมรับการกระทำของตัวละคร ยอมรับเนื้อเรื่อง ก็จะมีอารมณ์รับหลักธรรมอันเป็นหัวใจของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติได้โดยง่าย

ด้วยความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านวรรณศิลป์ และด้านสังคมและวัฒนธรรมอันกวีบรรจงปรุงแต่งให้สอดคล้องเหมาะสมกับอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ เป็นเหตุผลประการสำคัญที่ทำให้

วรรณกรรมมหาชาติสำนวนห่านห้าวตฺราตฺรึงอยู่ในความทรงจำของชาวไทยลื้ออย่างมีผู้ลื้ม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

มหาชาติไทยลื้อมีทั้งหมด ๔ สำนวน ปัจจุบันพบอยู่ ๓ สำนวน ผู้วิจัยได้ปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์เพียงสำนวนเดียว จึงน่าจะศึกษาวิเคราะห์สำนวนอื่นๆ เปรียบเทียบกันทั้งด้านเนื้อหาและบทบาทในพิธีกรรมหรือบทบาทในสังคม นอกจากนี้น่าจะศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมมหาชาติของกลุ่มชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมมหาชาติในวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้ทั้งหมด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ยุทธการทหารบก. กรม. ๒๕๔๕. การเสียดินแดนของไทยในยุคล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: สิริลักษณ์ปริ้นติ้ง.
- วิชาการเกษตร. กรม. ๒๕๔๕. อาหารไทย ขนมไทยและเครื่องดื่มจากข้าว. กรุงเทพมหานคร: ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ขนานแก้ว. ขนานวัดบ้านแก่งแก้ววงกุ เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๑.
- ขนานแก้ว. ขนานวัดบ้านแก่งแก้ววงกุ เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๕๒.
- จตุพร เพชรบูรณ์. ๒๕๕๓. มหาชาติไทลื้อกัณฑ์ที่ ๘-๑๓: กลวิธีทางวรรณศิลป์และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ พรหมวัง. ๒๕๓๖. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิระเดช มโนสร้อย, อรุณญา มโนสร้อย และ อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๕๒. พจนานุกรมสมุนไพรร้านนา. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๗. ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองปันนา. เชียงใหม่: สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์.
- เจีย แยนจอง. ๒๕๔๘. “คนไท” ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ณัฐฤกษ์ลักษณ์ ธาตุรักษ์, วิศิษฐ์ จิตอารี และ วฤทธิ์ชาติ ปาณชู. ๒๕๔๖. รายงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความร่วมมือของจีน กับสมาชิกภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 5 ประเทศในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต”.
- ดีออดด์, วิลเลียม คลิฟตัน, หลวงวิจิตรวาทกร, รวบรวม, หลวงนิเพทย์นิติธรรม, แปล. ๒๕๑๒. ประมวลเรื่องของชนชาติไทย พ.ศ. ๒๕๑๒. พระนคร: กรุงเทพฯวัฒนาภูมิ.
- ตั้ง หยง. ๒๕๔๖. ตั้งเสี่ยวผิง: ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจจีนใหม่. กรุงเทพมหานคร: เลิฟ แอนด์ ลิฟ.

ทวิ สว่างปัญญากรู, ปรีวรรต. ๒๕๒๙. ตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา. เชียงใหม่: โครงการตำรา มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เท่าคว่างแข็ง และ อ้ายคำ, เรียบเรียง, เรณู วิชาศิลป์, ปรีวรรต. ๒๕๔๔. เชื้อเครือเจ้าแสนหวีสิบสองปันนา. กรุงเทพมหานคร: ซิลค์เวอร์มบุคส์.

นวรรตน์ เลขะกุล. ๒๕๔๗. เบ๊ย บาท กษาปณ์ แบงค์. กรุงเทพมหานคร: สารคดี.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ๒๕๔๗ก. ไทยสิบสองปันนา เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ๒๕๔๗ข. ไทยสิบสองปันนา เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๑๗. ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: กุศลสยาม.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๒๖. มหาชาติลานนา: การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๔๖. คำขบคำวเจ้าเจื่องหาญ มหาภาพยถิ่นไทลื้อ.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๕๑. นิทานพื้นบ้านศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิมมานเหมินท์, ยรรยง จิระนคร, ศิราพร ณ ถลาง และ สุกัญญา สุขฉายา. ๒๕๔๔. รายงานการวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมข้าวของชนชาติไท: ภาพสะท้อนจากตำนาน นิทาน เพลง” ได้รับทุนสนับสนุนจากทุนวิจัยเงินทุนเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

ประเสริฐ ฐน นคร. ๒๕๔๙. อักษร ภาษา จารึก วรรณกรรม: รวมบทนิพนธ์ “เสาหลักทางวิชาการ” ของ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ฐน นคร. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

พระคำถิน. เจ้าอาวาสวัดบ้านสวนมอนและวัดบ้านถิน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑.

พระครูวิจิตรธรรมโกศล. ๒๕๓๔. กะเทาะเปลือกเวสสันดร. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.

พระพนัส ทิพพเมธี และ ยุทธพร นาคสุข. ๒๕๕๑. สรรพสารล้านนาและปักขทีน (ปฏิทิน) ล้านนาปี เบิกใช้ จ.ศ. ๑๓๗๐. เชียงใหม่: มรดกล้านนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๓๕. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๔๖. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. ฟรินติ้ง แมส โปรดักส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๕๑. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภิรมย์ คุ้มเพชร. ๒๕๓๖. การศึกษามหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม

หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์

ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาวรเชษฐ์ มหาวิริโย. ภัทษุชาวไทลื้อ เมืองยอง ประเทศพม่า. สัมภาษณ์, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๔.

พระมหาวรเชษฐ์ มหาวิริโย. ภัทษุชาวไทลื้อ เมืองยอง ประเทศพม่า. สัมภาษณ์, ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๔.

พระมหาสุริยา คำกุนะ. ๒๕๔๘. การใช้ภาษาในมหาเวสสันดรชาดก ฉบับภาคอีสาน

(ลำมหาชาติ): การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว), เรียบเรียง, จรรย์ สุนทรสิงห์, ปรีวรรต. ๒๕๕๑. มหาชาติ ภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร. เชียงใหม่: มรดกล้านนา.

พ่อเผ่าขงบูร. ชาวไทลื้อบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑.

พ่อเผ่าคำเพา. ชาวไทลื้อผู้ดูแลวัดบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑.

พ่อเผ่าวัง. ชาวไทลื้อเมืองหลวง เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๑.

พ่อเผ่าหอม. ชาวไทลื้อบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๑.

พ่อเผ่าอินเกียงกกลอ. ชาวไทลื้อบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๑.

มณี พยอมยงค์. ๒๕๑๙. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มณี พยอมยงค์. ๒๕๒๘. ความรู้เกี่ยวกับล้านนาไทย เรื่อง ประเพณีนักขัตฤกษ์ของล้านนาไทย และนิทาน จากคร่าว อุทาหรณ์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มณี พยอมยงค์. ๒๕๒๙ก. วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

มณี พยอมยงค์. ๒๕๒๙ข. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

มณี พยอมยงค์. ๒๕๒๙ค. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๓. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔
ภาคที่ ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๓. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เล่มที่ ๑.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๑. ไถลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์. ผลงานทางวิชาการเพื่อ
เชิดชูชาติพันธุ์ ลำดับที่ ๓ โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ๒๕๕๒. พจนานุกรมไทใหญ่-ไทย. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

มหาอุทิศ สิริวัฒน์. ๒๕๓๖. เปรตในพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชา
ภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มัชฌิมา วีรศิลป์. ๒๕๔๙. การศึกษาวรรณกรรมล้านนา เรื่องเวสสันดรชาดก จำนวนไม่แน่แน่
เรื่องแดง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

แม่แตง่าฟิง. ชาวบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๑.

แม่แตง่าหอม. ชาวไทลื้อบ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๑.

ยรรยง จิระนคร และ รัตนาพร เศรษฐกุล. ๒๕๕๑. ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา.
กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์.

ยรรยง จิระนคร. ๒๕๕๒. สาเหตุที่ไทลื้อเรียกคนจีนว่า“ฮ้อ” และคนไทยเรียกชาวยูนนาน
ว่า“จีนฮ้อ”. วารสารแม่น้ำโขง ๘๒ (มีนาคม ๒๕๕๒): ๖๔.

รัตนาพร เศรษฐกุล. ๒๕๔๒. รายงานการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของคติความเชื่อทางสังคมและ
วัฒนธรรมต่อพัฒนาการของรัฐไท: กรณีศึกษา ไทดำ ลื้อและยวน” ได้รับทุนสนับสนุนจาก
โครงการวิจัยวัฒนธรรมชนชาติไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๕. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน
กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๗. สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่: เอเชีย เล่ม ๒ อักษร C-D

- ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๒. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- ลมูล จันทร์หอม. ๒๕๓๘. วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา. เชียงใหม่: สุริวงค์.
- ลมูล จันทร์หอม. ๒๕๔๑. การศึกษาเปรียบเทียบสุภาษิตล้านนากับสุภาษิตไทลื้อ. เชียงใหม่:
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- วิถี พานิชพันธ์. ๒๕๔๗. ผ้าและสิ่งถักทอไท. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.
- ศิริพร ณ ถกลาง. ๒๕๔๕. ชนชาติไทในนิทาน: แลลดวงนคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน.
กรุงเทพมหานคร: มติชน ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ.
- ศรีเลา เกษรพรหม. ๒๕๔๒. ต่าง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่มที่ ๕: ๒๓๙๔.
- ศรีสมร คงพันธุ์. ๒๕๓๘. อาหารเหนือ. กรุงเทพมหานคร: แสงแดด.
- ศุภย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. ๒๕๓๙. พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือ. เชียงใหม่: ศุภย์
วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่.
- ส.พลายน้อย. ๒๕๔๕. ขนมแม่เอ๋ย. กรุงเทพมหานคร: สารคดี.
- สงวน โชติสุขรัตน์. ๒๕๕๓. ประเพณีไทยภาคเหนือ. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- สนั่น ธรรมธิ. ๒๕๕๐. พิธีกรรมและความเชื่อ การปลุกเรื้อนล้านนา. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.
- สมาน ไข่เหม. ๒๕๒๘. มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชูชก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมใจ แซ่ใจ้ว และ วีระพงศ์ มีสถาน. ๒๕๔๑. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ไทลื้อ. นครปฐม: สำนัก
งานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา
ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สร้อยดี อ่องสกุล และ โยชิยุกิ มาซุฮารุ. ๒๕๔๖. การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของ
กลุ่มชาติพันธุ์ไท. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สิงฆะ วรรณสัย. ๒๕๒๓. ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิงฆะ วรรณสัย. (ม.ป.ป.). ตำราเรียนอักษรล้านนาไทย. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สติญา จิระเกียรติ. ๒๕๓๑. การศึกษามหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์มหาพน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. ๒๕๔๙. เจิมจันทร์กัสดาล: ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญยเนตร. ๒๕๓๕. ความคิดและภูมิปัญญาไทย คำ:
ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล ดำริห์กุล. ๒๕๔๒. ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร:
มรดกไทย.

เสฐียรโกเศศ. ๒๕๐๖. ขวัญและประเพณีการทำขวัญ. พระนคร: รุ่งเรืองรัตน์.

อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์. ๒๕๕๒. ภาษิตตระกูลไท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิสริยาภรณ์ แสงปัญญา. ๒๕๔๙. สุภาสิตไทลื้อ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

อนุรัตน์ คุ้มคาลัย. ๒๕๔๙. เหรียญกษาปณ์กับคนรุ่นใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
แสงแดด.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ๒๕๓๙. พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สุริวงค์.

อ้ายอุ้นคำ. ชาวไทลื้อบ้านก่อ เมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองพันนามณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๒ ตุลาคม ๒๕๕๐.

อ้ายอุ้นคำ. ชาวไทลื้อบ้านก่อ เมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองพันนามณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

อี่จันหอม. ชาวไทลื้อเมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองพันนามณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๗ มกราคม ๒๕๕๔.

อี่จามฟอง. ชาวไทลื้อบ้านหนาด เมืองลำ เขตปกครองตนเองสิบสองพันนามณฑลยูนนาน
สาธารณรัฐประชาชนจีน. สัมภาษณ์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๑.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๕. เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เขียวแดง. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุน
เพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ๒๕๔๗. พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. เชียงใหม่: ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาไทยเขิน

เวสสันดรชาดกไทเขิน ฉบับครุบาแสงห่อ. (ภาษาไทยเขิน อักษรไทเขิน) พับสา ๑ ฉบับ.
(สมบุญ) วัดสายเมือง อ.ท่าซี้เหล็ก จ.เชียงใหม่ ประเทศพม่า.

ภาษาไทยลื้อ

ปักขทินไทลื้อ. (ภาษาไทยลื้อ อักษรไทเขิน) ปฏิทินจุลศักราช ๑๓๗๐. วัดบ้านแก่งแก้ววงกฎ บ้าน
แก่ง เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน.
วิปากเวสสันดร. (ภาษาไทยลื้อ อักษรไทลื้อ) พับสา ๑ ผูก. (สมบุญ) วัดบ้านหนาด บ้านหนาด
เมืองล่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน.
เวสสันดรชาดกไทลื้อ สำนวนนางห่อ. (ภาษาไทยลื้อ อักษรไทลื้อ) ใบลาน ๑๓ ผูก. (สมบุญ) วัด
มหาธาตุฐานสุทธานวาส บ้านสวนมอน เมืองฮ่า เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑล
ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน.

ภาษาญี่ปุ่น

久美子 加藤 研究代表者 中国・ラオス・タイにおけるタイ・ル一族史料の研究
平成13年3月・

ภาษาจีน

《中国贝叶经全集》编辑委员会 编. 2001. 中国贝叶经全集 第2卷《维先达
腊》(上). 云南: 人民出版社.
《中国贝叶经全集》编辑委员会 编. 2001. 中国贝叶经全集 第2卷《维先达
腊》(下). 云南: 人民出版社.

ภาษาอังกฤษ

Garnier, F. 1996. Further travels in Laos and in Yunnan. Bangkok : White Lotus.
Schliesinger, J. 2001. Tai Groups of Thailand Volume 1. Bangkok: White Lotus.

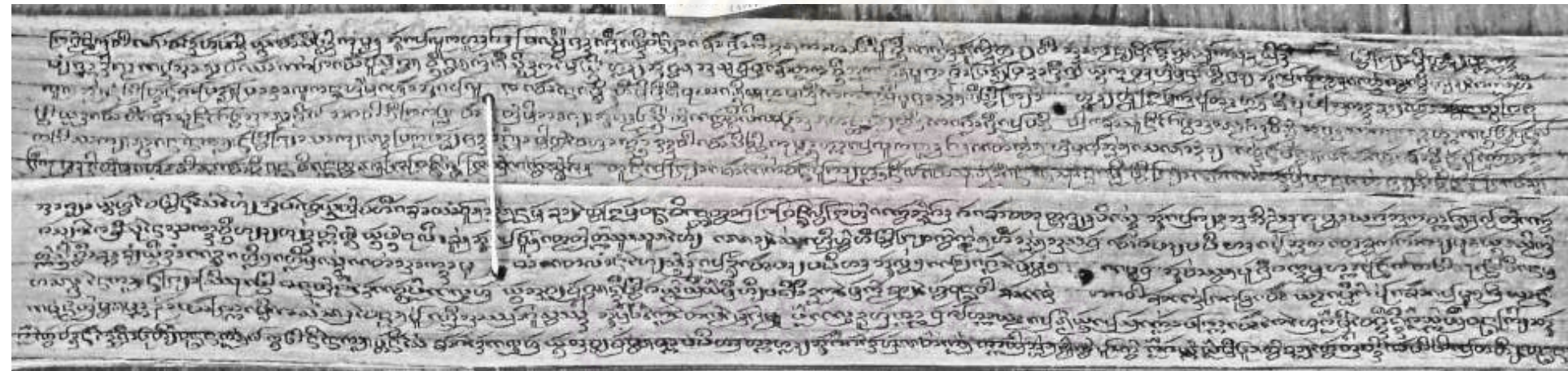
ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

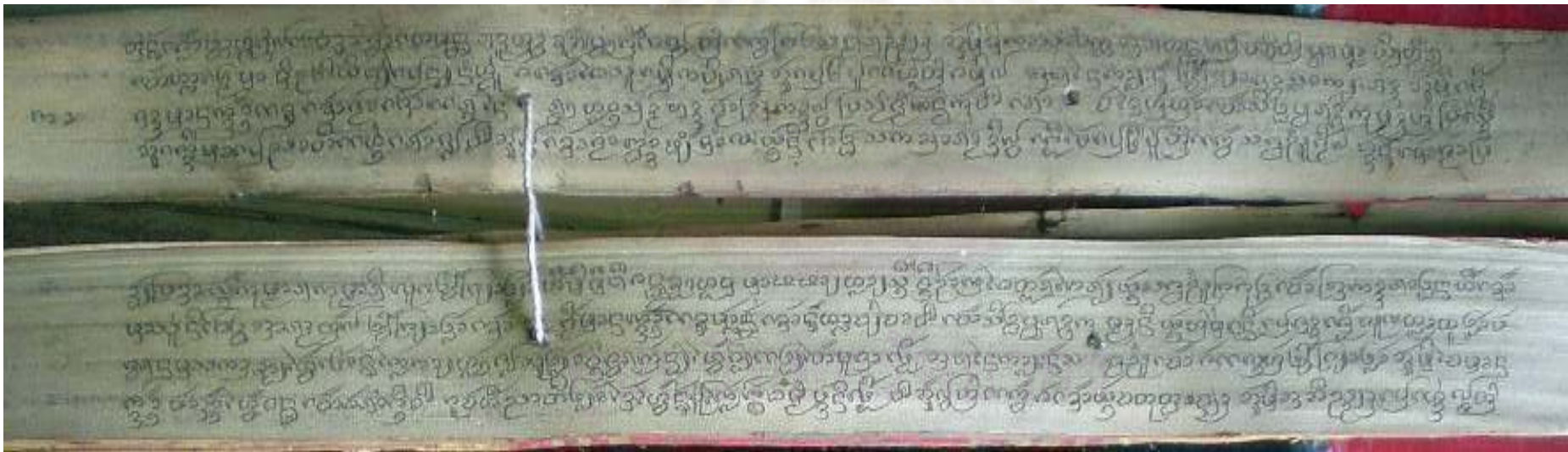
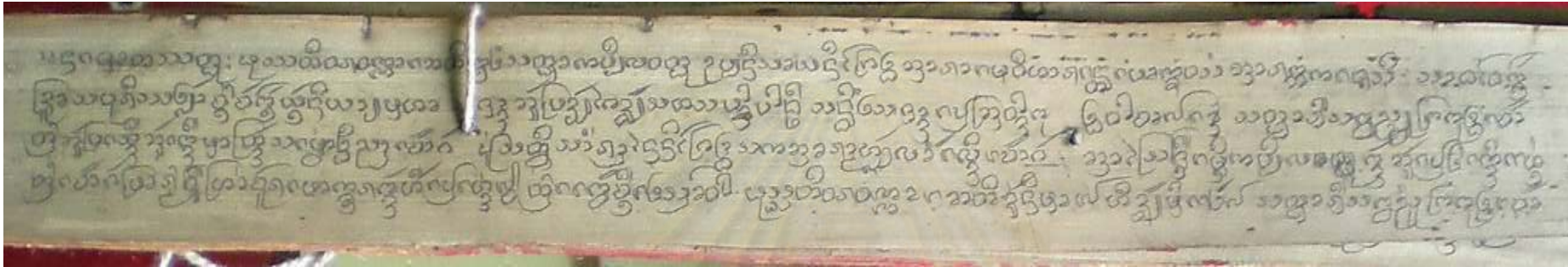
ภาคผนวก ก
ตัวอย่างต้นฉบับมหาชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โบราณคดี

โบราณคดีไทยที่สำคัญงานทำน้าว กัณฑ์ศพ
จากวัดบ้านแก่งแก้ววงกฏ เมืองฮำ เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โบราณมหาวิทยาลัยไทยลือสำนวนนางหล้า กัณฑ์ทศพร

จากวัดหลวงราชฐานสุทธาวาส บ้านสวนมอน เมืองจำ เขตปกครองตนเองสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

ภาคผนวก ข

มหาชาติไทลื้อสำนวนห่านหัวว กัณฑ์ทศพร
จากหนังสือ 中国贝叶经全集 第2卷 《维先达腊》(上)
ปริวรรตจากอักษรไทลื้อเป็นอักษรไทย

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถัมภ์มหาเวสสันดรทศพรผู้กวี ๑

หน้า ๕

- ทศพร/๕/๑ นโม ตสฺสสตฺถุ : มุสฺสตี วรฺวณฺณาภาติ อิทํ สตฺถา กมฺปิลา
 นโม ตสฺสสตฺถุ : มุสฺสตี วรฺวณฺณาภาติ อิทํ สตฺถา กมฺปิลา
- ทศพร/๕/๒ ตฺถุ อฺปนีสฺสาย นิโครธ อาราเม วิหรนฺโต โปกฺขรวรสฺสํ
 ตฺถุ อฺปนีสฺสาย นิโครธ อาราเม วิหรนฺโต โปกฺขรวรสฺสํ
- ทศพร/๕/๓ อารกฺภกเถสิฯ สาธโว พิงฺดูราสฺสปฺริสทงฺหลาย ทังยิงชาย
 อารกฺภกเถสิ สาธโว พิงฺดูราสฺสปฺริสทงฺหลาย ทังยิงชาย
- ทศพร/๕/๔ แลนักราช จุงฺจักตั้งโสตประสาทดาพิง ยังมหาเวสสันดรชาติ
 แลนักราชญ์ จุงฺจักตั้งโสตประสาทดาพิง ยังมหาเวสสันดรชาติ
- ทศพร/๕/๕ อันประดับด้วยคาถาอาดพอนมีสิบสามกัณฑ์จจุอดต่อเท้ารอดถึง
 อันประดับด้วยคาถาอาจพอน มีสิบสามกัณฑ์จจุอด^๒ ต่อเท้า^๓รอด^๔ถึง
- ทศพร/๕/๖ ปาย ท่านทั้งหลายมววมมาก ไคร่พันจากสงสาร ถึงนิพพานวงแก้วถึงที่
 ปลาย ท่านทั้งหลายมววมมาก ไคร่พันจากสงสาร ถึงนิพพานเวียง^๕แก้ว ถึงที่
- ทศพร/๕/๗ แลวทุกขทั้งมวร จุงฺชวรกันพร้าพร้อม ตั้งหูน้อมฎาพิง ตั้งจักได้ย
 แลวทุกขทั้งมววม จุงฺชวรกันพร้าพร้อม ตั้งหูน้อมดาพิง ตั้งจักได้
- ทศพร/๕/๘ เทสนาไพพายหน้านี้เทื่อ สตฺถามักว่า สตฺถา วาโห นาย
 เทสนาไปพายหน้านี้เทื่อ^๖ สตฺถา มักว่า สตฺถา วาโห นาย
- ทศพร/๕/๙ โก พรพุทธเจ้าตนเปนนายนำหมู่ นำสัตว์เข้าสู่เนรัพพาน ยังถ
 โก พระพุทธเจ้าตนเปนนายนำหมู่ นำสัตว์เข้าสู่เนรัพพาน ยังท
- ทศพร/๕/๑๐ รมารสอนเล่า อาไสยซึ่งเมืองเก่าชื่อกัมบิลวัตถุ ทั้งภิกขุสงฆ์
 รมานสอนเล่า อาศัยซึ่งเมืองเก่า ชื่อกัมบิลวัตถุ ทั้งภิกขุสงฆ์

หน้า ๖

- ทศพร/๖/๑๑ มววมหมู่ พรเข้าสู่อาราม ชื่อนิโครธงามชมชื่น กว้างระรื่น

^๑ ดา คือ เตรียม

^๒ จจุอด คือ ไปถึง, จนกระทั่ง

^๓ ต่อเท้า คือ จนกระทั่ง, จนถึง

^๔ รอด คือ ลุล่วง, ถึงจุดหมายปลายทาง

^๕ เวียง คือ เมือง

^๖ เทื่อ คือ เถอะ, เกิด

- มวลงหมู่ พระเข้าสู่อาราม ชื่อนิโครธงามชมชื่น กว้างระรื่น
 ทศพร/๖/๑๒ อุดม พรบรมผ่านแผ้ว ซึ่งหว่าฝนแก้ว โบกขรพัดตกลงมาใน
 อุดม พระบรมผ่านแผ้ว^๑ ซึ่งหว่าฝนแก้ว โบกขรพรพรช ตกกลงมาใน
 ทศพร/๖/๑๓ ญาตีวงสาเป็นเหตุ พรจิงเทศเทศนา ยังมหาเวสสันดร
 ญาตีวงสาเป็นเหตุ พระจิงเทศน์เทศนา ยังมหาเวสสันดร
 ทศพร/๖/๑๔ ชาตกชาติ ด้วยบาทต้นคาถาว่า ผู้สุสติ วรรณุณาภาติ นิแล
 ชาตกชาติ ด้วยบาทต้นคาถาว่า ผู้สุสติ วรรณุณาภาติ นิแล

หน้า ๗

- ทศพร/๗/๑ สตุถา สพุพญญู พระพุทเจ้า ตนเปนครูแก่โลก เปนพรโปรดสัตตา
 สตุถา สพุพญญู พระพุทเจ้า ตนเปนครูแก่โลก เปนพระโปรดสัตตา
 ทศพร/๗/๒ ค้นได้ยตรัสปรยา อันยิ่งแล้ว ยังธัมมจักแก้วหีนดี แก่ปัญจวัคคี่
 ครันได้ตรัสปรยา^๒ อันยิ่งแล้ว ยังธรรมจักรแก้วหื้อ^๓ ยินดี แก่ปัญจวัคคี่
 ทศพร/๗/๓ ทั้ง ๕ แล้ว ตนแก้ว จิง สเด็จไป เข้าสู่ในราชคหเมืองใหญ่เพื่อ
 ทั้ง ๕ แล้ว ตนแก้วจิงสเด็จไป เข้าสู่ในราชคฤห์เมืองใหญ่ เพื่อ
 ทศพร/๗/๔ หื้อแล้วคำไฝ่ปฎิญาณ แก่พระยาพิมพิสารแห่งนั้น อยู่ที้นั้นสาม
 หื้อแล้วคำไฝ่^๔ ปฎิญาณ แก่พระยาพิมพิสารแห่งนั้น^๕ อยู่ที้นั้นสาม
 ทศพร/๗/๕ เดือน มีรดดูหนาวอันเชื่อนคาคแล้ว ตนแก้วจิงทยวมา กับด้วยอรหันตารุม
 เดือน มีรดดู^๖ หนาวอันเชื่อน^๗ คลาด^๘ แล้ว ตนแก้วจิงเทียว^๙ มา กับด้วยอรหัน
 ตารุม
 ทศพร/๗/๖ หีน ได้ยยิบหมีร์เปนบริวาร มีเจ้าอุทายิเถรนำทางเข้าสู่ไฟ
 หีน^๑ ได้ยยิบหมีร์^๒ เป็นบริวาร มีเจ้าอุทายิเถรนำทางเข้าสู่ ไป

^๑ ผ่านแผ้ว คือ ดี, งาม, วิเศษ

^๒ ปรยา คือ ปัญญา

^๓ หื้อ คือ ให้

^๔ คำไฝ่ คือ ความมุ่งหวัง

^๕ นั้น คือ นั้น, ทีนั้น

^๖ รดดู คือ ฤดู

^๗ เชื่อน คือ เบนไป, เณ, เอียง

^๘ คลาด คือ เคลื่อนจากที่

^๙ เทียว คือ เดิน

- ทศพร/๗/๗ รอดเมืงกัมบิลวัตถุอยู่สวัสดี เปนบถมหัวิทีก่อนแล : ตทา ส
 รอดเมืงกัมบิลวัตถุอยู่สวัสดี เปนปฐมหัวิทีก่อนแล : ตทา ส
 ทศพร/๗/๘ กย ราชาน ในกาละเมื่อนั้น ท่านพะยาศากยะราช อันเปนเชื้อ
 กย ราชาน ในกาละเมื่อนั้น ท่านพะยาศากยะราช อันเปนเชื้อ
 ทศพร/๗/๙ ชาตวงสา ชวรกันมานั่งพรอม แวดล้อมประชุมกัน ว่าเราจักได้หัน
 ชาตวงสา ชวรกันมานั่งพรอม แวดล้อมประชุมกัน ว่าเราจักได้หัน
 ทศพร/๗/๑๐ บ่คาด ยังเจ้าสิทธาดกุมมาร อันเปนลูกหลานคานประสิฐฐู ชาตเชื้อ
 บ่คาด ยังเจ้าสิทธาดกุมมาร อันเปนลูกหลานคราน^๕ประเสริฐู ชาตเชื้อ
 ทศพร/๗/๑๑ เกิดวงสา เขาคพิจจรณา หาที่อยู่ จึงแกวด^๖รู้กุดหมายว่าอา
 เกิดวงสา เขาคพิจจรณาหาที่อยู่ จึงแกวด^๖รู้กุดหมายว่า อา
 ทศพร/๗/๑๒ รามนายนิโครธ ควรสนุกสวดยินดี ทำวพระยามีหลายมาก กวาด^๗เฝี้ยวชาก^{๑๐}
 รามนายนิโครธ ควรสนุกสวดยินดี ทำวพระยามีหลายมาก กวาด^๗เฝี้ยวชาก^{๑๐}

หน้า ๘

- ทศพร/๘/๑ ดิงาม แปะอารามบ่เส้า แก่พรเจ้าอยู่สมควร จึงชวรกันถึ
 ดิงาม แปะ^{๑๑}อารามบ่เศร่า แก่พรเจ้าอยู่สมควร จึงชวรกันถึ
 ทศพร/๘/๒ สิ่ง ดอกไม้ยั้งหลายอัน จวรจันมันเข้าตอก จึงอ้อก^{๑๒}ต้อรบุชา
 สิ่ง ดอกไม้ยั้งหลายอัน จวรจันมันเข้าตอก^{๑๒} จึงอ้อก^{๑๒}ต้อร^{๑๓}บุชา
 ทศพร/๘/๓ มาปรดบปรฎาขึ้นช้อย ยังกุมมารน้อยหมุยิงชาย อันเปนลูกแห่ง

^๑ หุมเห็น คือ. ดีใจ, พอใจ, นิยม, สนุกสนาน

^๒ ฎิบหมื่น คือ สองหมื่น

^๓ หัวที คือ เวลาแรก, ครั้งแรก, ตอนต้น

^๔ ประชุม คือ ประชุม

^๕ คราน คือ สวยงาม, น่ารัก

^๖ แกวด คือ กำหนด

^๗ กฎหมาย คือ กำหนดให้เป็นที่รู้หรือจำได้ง่าย

^๘ สวด คือ คำลงท้าย

^๙ เฝี้ยว คือ กวาด, ทำความสะอาด

^{๑๐} ชาก คือ สิ่งที่เหลือจากการใช้งาน, เศษขยะ

^{๑๑} แปะ คือ สร้าง

^{๑๒} เข้าตอก คือ ข้าวตอก

^{๑๓} ต้อน คือ ต้อนรับ

มาประดับประดาขึ้นช้อย^๑ ยังกุมมารน้อยหมู่หญิงชาย อันเป็นลูกแห่ง

หน้า ๙

- ทศพร/๙/๑ ชาวเมืองยายไผ่กอ^๒ ที่ลูก่อรนำทาง ถัดนั้นค้มาประดับปรฎา
ชาวเมืองยาย^๓ไปก่อน ที่ลูก่อรนำทาง ถัดนั้นก็มาประดับประดา
- ทศพร/๙/๒ ลูกชายนางหนุ่มหน้า อันเปนลูกแห่งเจ้าในเมือง มีมือถือบุปผา
ลูกชายนางหนุ่มหน้า อันเปนลูกแห่งเจ้าในเมือง มีมือถือบุปผา
- ทศพร/๙/๓ เรื่องหนุ่มเห็น ไฟต้อรยี่นบุชชา ส่วรว่าทำวพระยาหลายหมู่ พร้อมกันอยู่
เรื่องหนุ่มเห็น ไปต้อรยี่นบุชชา ส่วรว่าทำวพระยาหลายหมู่ พร้อมกันอยู่
- ทศพร/๙/๔ ตามหลัง ถือบุปผัง^๔โอกาส กราบไหว้ราชา ยังพระพุททายอดเจ้า
ตามหลัง ถือบุปผัง^๔โอกาส^๕ กราบไหว้ราชา ยังพระพุททายอดเจ้า
- ทศพร/๙/๕ ที่เข้าสู่ณีโคธอารามหันแล : ภควาอันว่าพระพุททเจ้า ตนมีภา
ที่เข้าสู่ณีโคธอารามหันแล^๕ : ภควา อันว่าพระพุททเจ้า ตนมีภา
- ทศพร/๙/๖ กยะอันงามหกสิ่ง ตนแก้วจิ่งลีลา ทั้งอรหันตายุบหมี่^๖ไฟเค้า
กยะอันงามหกสิ่ง ตนแก้วจิ่งลีลา ทั้งอรหันตายุบหมี่^๖ไปเค้า
- ทศพร/๙/๗ คึนเปนบริวาร เข้าสู่ณีโคธอารามวิลาต อันชาวสากยะราช
คึน^๖เปนบริวาร เข้าสู่ณีโคธอารามวิลาต อันชาวสากยะราช
- ทศพร/๙/๘ หากเปงทานวันนั้นแล ตทา สากยะราชาโน ในกาละนั้น ทำวพระยา
หากเปงทานวันนั้นแล ตทา สากยะราชาโน ในกาละนั้น ทำวพระยา
- ทศพร/๙/๙ สากยะราช ปรกอบด้วยมานชาติแตงสา มีหัวใจหนาค้าง
สากยะราช ปรกอบด้วยมานะชาติแตงสา มีหัวใจหนาค้าง^๗
- ทศพร/๙/๑๐ ดาด ว่าเจ้าสีทธาถกุมมาร หากเปนลูกหลารคานแต่ก่อนหนุ่ม
ดาด ว่าเจ้าสีทธาถกุมมาร หากเปนลูกหลานครานแต่ก่อน หนุ่ม

หน้า ๑๐

^๑ ขึ้นช้อย คือ งดงาม

^๒ ยาย คือ เคลื่อนที่ไป

^๓ บุปผัง คือ บุปผา, ดอกไม้

^๔ โอกาส คือ อาราม

^๕ หันแล คือ นั้นแหละ

^๖ เค้าคึน คือ มาก, หลาย

^๗ ค้าง คือ กระค้าง

- ทศพร/๑๐/๑ น้อยอ๋อเสเราฎาย เหตุนี้บ่ควรเราทั้งหลายจักไหว้ เขาจิ่งนั่ง
น้อยอ๋อเสเราตาย เหตุนี้บ่ควรเราทั้งหลายจักไหว้ เขาจิ่งนั่ง
- ทศพร/๑๐/๒ อยู่ใกล้จาตี ซึ่งกุมมารีหนุ่มหน้า ว่าสุเจ้าจูงวันทา ตูนี้เป็น
อยู่ใกล้จาตี ซึ่งกุมมารีหนุ่มหน้า^๒ ว่าสุเจ้าจูงวันทา ตูนี้เป็น
- ทศพร/๑๐/๓ พระยาเถ่าแก่ จักนั่งแต่พายหลังนิแล *เตสุ สากยะรา*
พระยาเถ่าแก่ จักนั่งแต่พายหลังนิแล *เตสุ สากย รา*
- ทศพร/๑๐/๔ *เชสุ* ในเมื่อท้าวพระยาเถ่าแก่ อันมีมานแต่ชาติเท่า
เชสุ ในเมื่อท้าวพระยาเถ่าแก่ อันมีมานะแต่ชาติ เท่า
- ทศพร/๑๐/๖ สิทธินั่งอยู่ พระเจ้ารู้อาชา^๓ ยังหัวใจท้าวพระยานั้นได้อัน
สิทธินั่งอยู่ พระเจ้ารู้อาชา^๓ ยังหัวใจท้าวพระยานั้นได้ อัน

หน้า ๑๑

- ทศพร/๑๑/๑ บ่ไหว้ยังตน จักให้เขายำฝนออร่น้อม ไหว้กราบพร้อมวันทา *จินุเต*
บ่ไหว้ยังตน จักให้เขายำ^๔ฝนออร่น้อม ไหว้กราบพร้อมวันทา *จินุเต*
- ทศพร/๑๑/๒ *ตุวา* คันเจ้าครนิงแลว พรตนแก้วองคาน ค่เข้าจตุตถญาณวิเศษ
ตุวา คันเจ้าครนิง^๕แลว พรตนแก้วองคคราน ก็เข้าจตุตถญาณวิเศษ
- ทศพร/๑๑/๓ อันเปนเหตุแก่อภิญญาณ *วตุถาย* คันออกจากญาณแลว ตนแก้ว
อันเปนเหตุแก่อภิญญาณ *วตุถาย* คันออกจากญาณแลว ตนแก้ว
- ทศพร/๑๑/๔ ค่สยองไฟ ขึ้นสูในอากาศ จิงผายยาดตกลง ยังธุลีผิงกู่^๖
ก็สยอง^๖ไป ขึ้นสูในอากาศ จิงผายยาด^๗ตกลง ยังธุลีผิงกู่^๖
- ทศพร/๑๑/๕ อันเปนมูรตินตน ตกเปนฝนผิงใหญ่ เร็รายใส่เหนือหัว นี้ท้าวพระยา
อันเปนมูรติน^๘ตน ตกเปนฝนผิงใหญ่ เร็รายใส่เหนือหัว นือท้าวพระยา

^๑ จา คือ พุด, คุย

^๒ หนุ่มหน้า คือ กำลังหนุ่ม, กำลังสาว

^๓ อาชา คือ นิสัย

^๔ ยำ คือ กลัว, เกรง

^๕ ครนิง คือ คำนี้, คิด

^๖ สยอง คือ เหาะไป

^๗ ผายยาด คือ ปล่อย, หว่าน, โปรย, สาดให้กระจาย

^๘ ผิงกู่ คือ เศษดิน

^๙ มูรติน คือ เศษดินที่ติดเท้า

- ทศพร/๑๑/๖ ก้าวก่อน หื้อเขาอ้อ^๑ร้อ^๑สัจจัน เจ้าค้ผาย^๑ปฏิหาร^๑เป้งอ้อ^๑ก
 กล้วก่อน หื้อเขาอ้อ^๑น^๑อ้อ^๑ศจจ^๑รย์ เจ้าค้ผาย^๑ปฏิหาร^๑รีย^๑เปล่งออก
- ทศพร/๑๑/๗ เต้ชอกฟ้า^๒พายบน ย้ง^๑ร้อ^๑มี^๑ต^๑น ๖ สิ่ง คี^๑ ขาว ขวย^๑ย้ง^๑ดำ แดง :
- แต่ชอกฟ้า^๒พายบน ย้ง^๑ร้อ^๑มี^๑ต^๑น ๖ สิ่ง คี^๑ ขาว เขียว ย้ง^๑ดำ แดง :
- ทศพร/๑๑/๘ เหล็^๑ร^๑เหล็ง^๑แสง^๑ยะ^๑ยว^๑าด แต่^๑อ^๑กา^๑ศ^๑ม^๑ง^๑งำ แต่^๑ก^๑เป^๑น
 เหล็^๑ร^๑น^๑เ^๑ล^๑เ^๑ง^๑แสง^๑ยะ^๑ยว^๑าด^๑ แต่^๑อ^๑กา^๑ศ^๑ม^๑ง^๑งำ^๑ แต่^๑ก^๑เป^๑น
- ทศพร/๑๑/๙ ลำ^๑น้ำ^๑ไ^๑ห้อย ลำ^๑ไฟ^๑ไ^๑ก^๑ว^๑สุ^๑ร^๑สา^๑น เป^๑น^๑ด^๑ง^๑เจ้า^๑ป^๑ฏิ^๑ห^๑าร^๑อัน^๑ล^๑วง
 ลำ^๑น้ำ^๑ไ^๑หญ^๑ ลำ^๑ไฟ^๑ไ^๑ก^๑ว^๑สุ^๑ร^๑สา^๑น^๑ เป^๑น^๑ด^๑ง^๑เจ้า^๑ป^๑ฏิ^๑ห^๑าร^๑ิ^๑อัน^๑ล^๑วง สุ^๑น ป^๑น^๑ก^๑ัน
- ทศพร/๑๑/๑๐ แท^๑บ^๑ค^๑้า^๑ไ^๑ม^๑ว^๑ง^๑เม^๑ง^๑วัน อัน^๑จ^๑า^๑ส^๑ว^๑ร^๑ผู้^๑ช^๑ัก^๑ณ^๑ด^๑ม^๑พ หาก^๑ป^๑ุก^๑ไ^๑ว^๑ย
 แท^๑บ^๑ค^๑้า^๑ไ^๑ม^๑ว^๑ง^๑เม^๑ง^๑วัน อัน^๑จ^๑า^๑ส^๑ว^๑ร^๑ผู้^๑ช^๑ื่อ^๑ัก^๑ณ^๑ด^๑ม^๑พ หาก^๑ป^๑ล^๑ูก^๑ไ^๑ว^๑
- ทศพร/๑๑/๑๑ นั้น^๑แล ต^๑ทา^๑ สุ^๑ท^๑โ^๑ธ^๑โน^๑ ม^๑ห^๑าร^๑า^๑ชา ใน^๑กา^๑ล^๑เม^๑ื่อ^๑น^๑ั้น^๑พร^๑ยา
 นั้น^๑แล ต^๑ทา^๑ สุ^๑ท^๑โ^๑ธ^๑โน^๑ ม^๑ห^๑าร^๑า^๑ชา ใน^๑กา^๑ล^๑เม^๑ื่อ^๑น^๑ั้น^๑ พ^๑ระ^๑ยา
- ทศพร/๑๑/๑๒ ศรี^๑สุ^๑ท^๑โ^๑ธ^๑น^๑ต^๑น^๑พ^๑ ได้^๑ย^๑แจ^๑ง^๑ผ^๑่^๑เล^๑ง^๑ห^๑ัน ย้ง^๑อ^๑ส^๑จ^๑จ^๑น^๑ค^๑ว^๑ร^๑ ง^๑ี^๑ด
 ศรี^๑สุ^๑ท^๑โ^๑ธ^๑น^๑ต^๑น^๑พ^๑ ได้^๑ย^๑แจ^๑ง^๑ผ^๑่^๑ล^๑ง^๑ห^๑ัน^๑ ย้ง^๑อ^๑ส^๑จ^๑จ^๑น^๑ค^๑ว^๑ร^๑ ง^๑ี^๑ด^๑
- ทศพร/๑๑/๑๓ ท้าว^๑ย^๑ก^๑ย^๑ีน^๑ย^๑มี^๑ ห^๑ยุ^๑บ^๑ถ^๑ี^๑ท^๑ี^๑ด^๑อ^๑ก^๑ไ^๑ม^๑ ก^๑ั^๑ม^๑ก^๑ร^๑า^๑บ^๑ไ^๑ห^๑ว^๑ั^๑น^๑ท^๑า^๑ว^๑่า^๑ ภ^๑น^๑ุ^๑เต^๑ ภ^๑
 ท้าว^๑ย^๑ก^๑ย^๑ีน^๑ย^๑อ^๑มือ^๑ ห^๑ยุ^๑บ^๑ถ^๑ี^๑อ^๑ก^๑ไ^๑ม^๑ ก^๑ั^๑ม^๑ก^๑ร^๑า^๑บ^๑ไ^๑ห^๑ว^๑ั^๑น^๑ท^๑า^๑ว^๑่า^๑ ภ^๑น^๑ุ^๑เต^๑ ภ^๑

^๑ อ้อ^๑น คี^๑อ ย^๑อ^๑ม^๑ร^๑ับ^๑ใน^๑อ^๑ำ^๑น^๑า^๑จ

^๒ ชอก คี^๑อ ช^๑อ^๑บ, เซ^๑ต คี^๑อ ช^๑ู^๑ด

^๓ เหล็^๑ร^๑น คี^๑อ ส^๑ี^๑น้ำ^๑เ^๑ง^๑น

^๔ ยะ^๑ยว^๑าด คี^๑อ เป^๑น^๑ป^๑ระ^๑กา^๑ย, พ^๑ร^๑าง^๑พ^๑ร^๑าย

^๕ ม^๑ง^๑งำ คี^๑อ ป^๑ก^๑ค^๑ล^๑ู^๑ม

^๖ ไ^๑ก^๑ว^๑ คี^๑อ ไ^๑ก^๑ว

^๗ สุ^๑ร^๑สา^๑น คี^๑อ ป^๑น

^๘ จ^๑่า^๑ส^๑ว^๑ร^๑ คี^๑อ ผู้^๑ด^๑ล^๑แ^๑ส^๑ว^๑น

^๙ แจ^๑ง^๑ คี^๑อ ร^๑ู้

^{๑๐} ผ^๑่^๑ล^๑ง^๑ คี^๑อ ม^๑อ^๑ง, ด^๑ู

^{๑๑} เ^๑ล^๑ง^๑ คี^๑อ เ^๑ฟ^๑ง^๑ม^๑อ^๑ง, จ^๑อ^๑ง^๑ต^๑ร^๑ง^๑ไป

^{๑๒} ห^๑ัน^๑ คี^๑อ เ^๑ห^๑ิน

^{๑๓} ง^๑ี^๑ด^๑ คี^๑อ พ^๑ิ^๑ศ^๑ว^๑ง, ง^๑ง^๑ว^๑ย, น^๑ำ^๑อ^๑ศ^๑จ^๑ร^๑ร^๑ย

^{๑๔} ย^๑อ^๑ คี^๑อ ย^๑ก^๑ข^๑ี^๑น, ก^๑ล^๑่า^๑ว^๑ค^๑ำ^๑เช^๑ิด^๑ช^๑ู

^{๑๕} ห^๑ยุ^๑บ^๑ คี^๑อ ห^๑ย^๑ิบ, จ^๑ับ, ถ^๑ือ^๑เ^๑า

- ทศพร/๑๑/๑๔ *ควา* ข้าแต่พรพุทธเจ้า วันเมื่อพู่ก่เข้าเป็นมุงศลยาม
ควา ข้าแต่พระพุทเจ้า วันเมื่อพ่อปลุกข้าวเป็นมุงศล ยาม
- ทศพร/๑๑/๑๕ นั้นแม่นมตนมววมมาก เอาเจ้าพรากเม็งไฟ ส้าราญไจนอร
 นั้นแม่นมตนมวลมาก เอาเจ้าพรากเม็งไป ส้าราญไจนอน
- หน้า ๑๓
- ทศพร/๑๓/๑ อยู่ เหนืออาสนาคู่สวัสตี อันมีในที่ใกล้ ได้ร่มไม้ชมพู่^๑
 อยู่ เหนืออาสนาคู่สวัสตี อันมีในที่ใกล้ ได้ร่มไม้ชมพู่^๒ พ่อ
- ทศพร/๑๓/๒ เลงดูหันหลาก วันค้อยหากยามเย็น ร่มไม้ยังเป็นฉั้นเก่า บ่พราก
 เล็งดูหันหลาก^๓ วันคล้อยหากยามเย็น ร่มไม้ยังเป็นฉั้นเก่า บ่พราก
- ทศพร/๑๓/๓ เจ้าไฟไหน พ่มีใจควรงัด พ่ยกยื่นวันทา กริยาอันพ่ไหวปางนั้น
 เจ้าไปไหน พ่อมีใจควรงัด พ่อยกยื่นวันทา กริยาอันพ่อไหวปางนั้น
- ทศพร/๑๓/๔ ได้ชื่อว่าบุตติยวันதாகอรแล **อิทานิ** ในกาละบัดนี้ได้ ข้าก็ได้
 ได้ชื่อว่าบุตติยวันதாகอรแล **อิทานิ** ในกาละบัดนี้ได้ ข้าก็ได้
- ทศพร/๑๓/๕ เลงหัน ยังอัศจรรย์มววมมาก ปฏิทานหากหลายอัน พ่อได้หัน
 เล็งหัน ยังอัศจรรย์มวลมาก ปฏิหาริย์หากหลายอัน พ่อได้หัน
- ทศพร/๑๓/๖ แต่ก่อน หากยिनอร่ปรุกัว พ่อคยมี ทูรหวักราบไหว้ดินบาทไ้
 แต่ก่อน หากยिनอ่อน^๔ ปูนกลัว^๕ พ่อก็ยอมมือทูนหวักราบไหว้ ดินบาทไ้
- ทศพร/๑๓/๗ บาทา เป็นตติยวันทานาน้อมนอบ ถ้วรสามคอบปางลูนินแล : ๖
 บาทา เป็นตติยวันทานาน้อมนอบ ถ้วนสามคอบปางลูนิน^๖แล : ๖
- ทศพร/๑๓/๘ *ญญ* ส่วรอันว่าพระยาศรีสุทโธชนตณยศชราบ ไหว้พระเจ้ากราบ บู
ญญ ส่วนอันว่าพระยาศรีสุทโธทนะตณยศชระา^๗ ไหว้พระเจ้ากราบบู
- ทศพร/๑๓/๙ ชา ส่วรว่าท้าวพระยาสากยะราชา คบ่อาจไจนัก อันเขาจัก

^๑ ที่อ คือ ถือ

^๒ ไม้ชมพู่ คือ ต้นหว่า

^๓ หันหลาก คือ ประหลาดใจ

^๔ ยินอ่อน คือ รู้สึกยอมรับ

^๕ ปูนกลัว คือ น่ากลัว

^๖ คอบ คือ วนกลับ

^๗ ลูน คือ ภายหลัง

^๘ ชระาบ คือ แผ่ไปทั่ว, เือบอาบ

- ชา ส่วนว่าท้าวพระยาศากยราช ก็ป้อาใจหนัก^๑ อันเขาจัก
 ทศพร/๑๓/๑๐ ป้ไหว ค่ตั้งตนอยู่บ่ได้ยักคนหันแล : ภคฺควาอันว่าพรพุทธเจ้าตนวี
 ป้ไหว ก็ตั้งตนอยู่บ่ได้ยักคนหันแล : ภคฺควา อันว่าพระพุทเจ้าตนวี
 ทศพร/๑๓/๑๑ เสศ ได้หันเห่ตวงสา ญาตีกาไหวแล้ว ตนแก้วจึงลีลา
 เศษ ได้หันเห่ตวงสา ญาตีกาไหวแล้ว ตนแก้วจึงลีลา
 ทศพร/๑๓/๑๒ สเดจลงมาโยลียาด จากอากาศไวพัน นั่งอยู่เหนือธัมมส
 เสดีจลงมาโยลียาด^๒ จากอากาศไวพัน นั่งอยู่เหนือธรรมมาส
 ทศพร/๑๓/๑๓ น อันปรเส็ด งามล้ำเลิศดูคาน สัพพัญญุตัญญาณนั่งอยู่แล้ว ตนแก้ว
 อันประเสริฐ งามล้ำเลิศดูคราน สัพพัญญุตัญญาณนั่งอยู่แล้ว ตนแก้ว
 ทศพร/๑๓/๑๔ หากเลงหา ญาตีกาอันมาก อันเจ้าหากสอริดี สพุเพปี
 หากเล็งหา ญาตีกาอันมาก อันเจ้าหากสอนดี สพุเพปี
 ทศพร/๑๓/๑๕ แม่นท้าวพระยามีมวรหมู่ นั่งพร้อมอยู่ดูงาม ในนิโครธอารามงาม
 แม่นท้าวพระยามีมวลหมู่ นั่งพร้อมอยู่ดูงาม ในนิโครธอารามงาม

หน้า ๑๕

- ทศพร/๑๕/๑ วรรัน มีใจชื่นชมบาน กับตนคานพระเจ้า นั่งอยู่เฝ้าฟังธัมมวันนั้นแล : ตโต
 วรรัน มีใจชื่นชมบาน^๓ กับตนครานพระเจ้า นั่งอยู่เฝ้าฟังธรรมวันนั้นแล : ตโต
 ทศพร/๑๕/๒ มหาเมคฺไซ อันว่าเมคฆะฝนอันใหญ่ กับขึ้นไคว่พายบน ภายเปนฝนอันยิ่ง
 มหาเมคฺไซ อันว่าเมฆฆะฝนอันใหญ่ กลับขึ้นไคว่^๔ ภายบน กลายเป็นฝนอันยิ่ง
 ทศพร/๑๕/๓ ได้ยชี้ว่าโบกขรพัต จึงวางลงวิณณทงดูอาด ฝิวะวาดแดงงามไหล
 ได้ยชี้ว่าโบกขรพรรษจึงวางลง วรรณะทรงดูอาด ฝิวะวาด^๕แดงงาม ไหล
 ทศพร/๑๕/๔ ตกตามชู่ที่ ร้องสงยมีปุ่รแก้วตกบนหัวชู่ก้า ผู้ได้ยพรำคองย่ำห้า
 ตกตามชู่^๖ที่ ร้องเสียงมี^๗ปุ่นกล้ว ตกบนหัวชู่ก้า^๘ ผู้ได้ยพรำคองย่ำ ห่า

^๑ ใจหนัก คือ ใจแข็ง

^๒ โยลียาด คือ ยุรยารต

^๓ ชมบาน คือ ยินดี

^๔ ไคว่ คือ ถึง

^๕ ะวาด คือ วูบวาบ, สง่างาม

^๖ ชู่ คือ ทุก, ถ้วน, ครบ

^๗ มี คือ เสียงดัง

^๘ ก้า คือ ฝ่าย, ด้าน

- ทศพร/๑๕/๕ ฝนลำตกชุ่ม ผู้อยู่ร่วมตัวยำห้าฝนลำพัดจากบ่ตั้งหาก
ฝนลำตกชุ่ม ผู้อยู่ร่วม^๑ตัวยำ ห้าฝนลำพัดจาก บ่ตั้งหาก
- ทศพร/๑๕/๖ กับหายเหมื่อนน้ำกายกับจ่ากั้ง ตกภาวกไบบัว ยามนั้นคนทั้งหลาย
กลับหาย เหมื่อนน้ำกลายกลับจาก กลิ้งตกพราวไกบัว ยามนั้นคนทั้งหลาย
- ทศพร/๑๕/๗ มวมมากพร้อม ทุกปากอัสสัจจนมากแล ตทา ในกาละเมื่อนั้น เจ้า
มวมมาก พร้อมทุกปาก^๒อัสจรรยมากแล ตทา ในกาละเมื่อนั้น เจ้า
- ทศพร/๑๕/๘ ภิขุทั้งหลายมวมมากกล่าวต๋านหากจกัันว่า อโห อจริย^๓ อันว่า
ภิขุทั้งหลายมวมมาก กล่าวต๋าน^๓หากจกัันว่า อโห อจริย^๓ อันว่า
- ทศพร/๑๕/๙ อัสสัจจนิดูหลาก อันเราหากบ่ได้ยหันมาในกาละเมื่อกออร บ่หอ
อัสจรรยนิดูหลาก อันเราหากบ่ได้ยหันมาในกาละเมื่อกอน บ่หอ^๔
- ทศพร/๑๕/๑๐ รู้สั๊กที บัดนิหลอรเกิดมีแล คาบด้วยอาณุภาพสัพพะญญุแท้แล
รู้สั๊กที บัดนิหลอน^๕เกิดมีแล คาบ^๖ด้วยอาณุภาพสัพพะญญุแท้แล
- ทศพร/๑๕/๑๑ ต่สตุวา พระสัตถาผ่านเฝ้าได้ยนิภิขุเจ้าหากจยรจา พระจิง
ต๋ สตุวา พระสัตถาผ่านเฝ้าได้ยนิ ภิขุเจ้าหากเจียรจา^๗ พระจิง
- ทศพร/๑๕/๑๒ สเดจลีลาคาคาด โยริยาดทวยมานั่งอยู่เหนื่ออาสนาท่าน
เสด็จลีลาคลาคาด^๘ โยริยาดเทียวมานั่งอยู่เหนื่ออาสนาท่าน
- ทศพร/๑๕/๑๓ ไร่ย อันบุไว้ด้วยสวัสสดี พระคีมี่วัจนกถากล่าวว่า ภิกุชเว
ไร่ย อันบุไว้ด้วยสวัสสดี พระคีมี่วัจนกถา กล่าวว่า ภิกุชเว
- ทศพร/๑๕/๑๔ ดูราภิขุทั้งหลาย ตนทรงศีลไสวิเสศ สุปพร้อมเหตุอันใด จยรจา
ดูราภิขุทั้งหลาย ตนทรงศีลไสวิเสษ สุปพร้อมเหตุอันใด เจียรจา
- ทศพร/๑๕/๑๕ ไพะหลายสิ่ง ตถาคตจิงมาจนเสียนิชา เตภิกุช อันว่าภิขุทั้งหลาย
ไปหลายสิ่ง ตถาคตจิงมาจนเสียนิชา เตภิกุช อันว่าภิขุทั้งหลาย

^๑ รุ่ม คือ ร่ม

^๒ ปาก คือ พูด

^๓ ต๋าน คือ พูด, เจรจา, พูดตอบ

^๔ บ่หอ คือ ไม่เคย

^๕ หลอน คือ เริ่มแรก, การกระทำในครั้งแรก

^๖ คาบ คือ เกี่ยวข้อง คือ ครั้ง

^๗ เจียรจา คือ เจรจา, พูด

^๘ คลาคลาด คือ เคลื่อนจากที่

หน้า ๑๖

- ทศพร/๑๖/๑ มวรหมู่กราบไหว้อยู่วันทาวา ภาณุเต ภควา ข้าแต่สัพพะัญญุพระพุ
มวลงหมู่ กราบไหว้อยู่วันทาวา ภาณุเต ภควา ข้าแต่สัพพะัญญุพระพุ
- ทศพร/๑๖/๒ ทธเจ้า ตนบราบเหง้าโลกา ผู้ข้าทั้งหลายจาติดต่อซึ่งหว่าฝน
ทธเจ้า ตนปราบเหง้าโลกา ผู้ข้าทั้งหลายจาติดต่อซึ่งห่าฝน

หน้า ๑๗

- ทศพร/๑๗/๑ หล่อตกลองในเขตขงเมือง อยู่ทัดที่หม่วงสา ญาติกาเชื้อชาติ
หล่อตกลองในเขตขง^๒เมือง อยู่ทัด^๓ที่หม่วงสา ญาติกาเชื้อชาติ
- ทศพร/๑๗/๒ แห่งพุทธรธาขบุญมีนิแล สตุฎา สัพพะัญญุตนลักสวาด ยินโอ
แห่งพุทธรธาขบุญมีนิแล สตุฎา สัพพะัญญุตนลักสวาด^๔ ยินโอ
- ทศพร/๑๗/๓ กาศกถาแห่งภิกขุสาวกาไสสวด พระเจ้ามักไคโปรดวงสา
กาศกถา แห่งภิกขุสาวกาไสสวด พระเจ้ามักไคโรโปรดวงสา
- ทศพร/๑๗/๔ จึงมีคำจาร่อกล่าวด้านต่อเทศนาว่า ภิกเว ดูราภิกขุทั้งหลาย
จึงมีคำจาร่อ^๕ กล่าวด้านต่อเทศนาว่า ภิกเว ดูราภิกขุทั้งหลาย
- ทศพร/๑๗/๕ อันเปนสายอริยชาติ คือห่าฝนโบกขรพัตหยาดลงมาในที่ชุม
อันเป็นสายอริยะชาติ คือห่าฝนโบกขรพรรษหยาดลงมาในที่ชุม
- ทศพร/๑๗/๖ นุมหมู่ญาติกาคูเล่า บ่เท่าแต่บัดเดียนนิแล แม้นในกาละ
นุมหมู่ญาติกากูเล่า บ่เท่าแต่บัดเดียนนิแล แม้นในกาละ
- ทศพร/๑๗/๗ อันล่องแลว คุได้ยเปนโพธิสัตแก้วขงคาน ห่าฝนบานไหลหลังค
อันล่องแลว คุได้เป็นโพธิสัตว์แก้วเชียงคราน^๖ ห่าฝนบานไหลหลัง ก็
- ทศพร/๑๗/๘ ยังถึงตกมาในที่ชุมนุมหมู่ญ่าติกันนั้นเล่า แต่ชาติเก่า
ยังถึง^๗ตกมา ในที่ชุมนุมหมู่ญ่าติกันนั้นเล่า แต่ชาติเก่า
- ทศพร/๑๗/๙ พายหลังคมีแล สตุฎา อันว่า สัพพะัญญุพรพุทธเจ้าตนยศยิงกล่าว

^๑ หล่อ คือ ราดลง, เทลง, เลื่อนลงจากที่สูง

^๒ ขง คือ ขอบเขต

^๓ ทัด คือ ตรง, ที่, บริเวณ

^๔ ลักสวาด คือ ทรงศักดิ์และทรงศาสตร์, มีความสง่า, องอาจ

^๕ จาร่อ คือ พุดด้วย, พุดกับอีกฝ่ายหนึ่ง

^๖ เชียงคราน คือ ดิงาม

^๗ ถึง คือ พุ่ง

- ภายหลังก็มีแล *สตฺถา* อันว่า สัพพัญญูพระพุทธเจ้าตณยศียังกล่าว
 ทศพร/๑๗/๑๐ เท่านั้น ลวดสังัดจา คบปากคาถาไพพายหน้า เพื่ออยู่ถ้ำดาพัง
 เท่านั้น ลวดสังัดจา^๒ ก็บปากคาถาไปภายหน้า เพื่ออยู่ท่าดาพัง
 ทศพร/๑๗/๑๑ เท่าคองยังอรกาศอันภิกขุราธนาขอวันนั้นแล *เต ภิกขุ* อันว่า ภิก
 เท่าคอง^๓ยังโอกาส อันภิกขุราธนาขอวันนั้นแล *เต ภิกขุ* อันว่า ภิก
 ทศพร/๑๗/๑๒ กขุทั้งหลายตนของอาดอันฉลาดด้วยโหวหารคินามสการกราบไหว้
 ขุทั้งหลายตนของอาจ อันฉลาด^๔ด้วยโหวหาร ก็นมัสการกราบไหว้
 ทศพร/๑๗/๑๓ ขอจูงหื้อพระเจ้าได้ยเทศนานำเอาอดีตมากล่าวแต่งแก้
 ขอจูงหื้อพระเจ้าได้เทศนา นำเอาอดีตมากล่าวแต่ง^๕แก้

หน้า ๑๘

- ทศพร/๑๘/๑ ข้าทั้งหลาย แจ้งขอฟังแต่เพื่อ *สตฺถา* อันว่าสัพพัญญูตนของอาดได้ยินคำ
 ข้าทั้งหลาย แจ้งขอฟังแต่เพื่อ *สตฺถา* อันว่าสัพพัญญูตนของอาจ ได้ยินคำ
 ทศพร/๑๘/๒ อรกาศขอฟังอันจักนำเอามายังอดีตธัมมผ่านแล้วอันมีแต่
 โอกาสขอฟัง อันจักนำเอามายังอดีตธรรมผ่านแล้ว อันมีแต่
 ทศพร/๑๘/๓ ล่วงแลวพายหลัง ซื่อเวสสันดรชาตก เปนชาตยังบดบาทคาถาว่า
 ล่วงแล้วภายหลัง ซื่อเวสสันดรชาตก เป็นชาติยังบดบาทคาถาว่า

หน้า ๑๙

- ทศพร/๑๙/๑ *อดีตเต ภิกขเว สิริวิภูเรู เขตตุรณคเร สิวิมหารา*
อดีตเต ภิกขเว สิริวิภูฏ เขตตุตตนคเร สิวิมหารา
 ทศพร/๑๙/๒ *ชา นามร ชี กาเรนุโต สญเชยฺย นามํ ปุตฺตํ ปฏิลพฺภิ ดั่งนิ*
ชา นามร ชี กาเรนุโต สญเชยฺย นามํ ปุตฺตํ ปฏิลพฺภิ ดั่งนิ
 ทศพร/๑๙/๓ *ภิกเว ดูราภิกขุทั้งหลายมวรหมุ่ ในเมื่อทวรวทยวสงสารสัยจึ*
ภิกเว ดูราภิกขุทั้งหลายมवलหมุ่ ในเมื่อทว่นเทียว^๖สงสารเลี้ยง^๗จึ

^๑ ลวด คือ จีง

^๒ สังัดจา คือ หยุดพุด

^๓ คอง คือ รอคอย

^๔ ฉลาด คือ ฉลาด

^๕ แต่ง คือ บรรจง, ตั้งใจ

^๖ ทว่นเทียว คือ ท่องเทียว, วนเวียนไปมาในวัฏสงสาร

^๗ เลี้ยง คือ หมุด

- ทศพร/๑๙/๔ รกการนนานักชะล่า° พันไฟพรำ^๒มีนนาน สร้างโพธิสมพารบ่ขาด ยังมี
รกาลนนานักชะล่า° พันไปพรำ^๒มีนนาน สร้างโพธิสมพารบ่ขาด ยังมี
- ทศพร/๑๙/๕ ทำวตณ ๑ ซื่อสิวิราชราชา ได้เป็นพรยาเสวยราช เตชอาดบุญเรือง
ทำวตณ ๑ ซื่อสิวิราชราชา ได้เป็นพระยาเสวยราชย์ เตชอะอาบุญเรือง
- ทศพร/๑๙/๖ อยู่ในเม็งเขตตรนคอรวิเสศ อันเปนเหตุสิวิ เจ้าคมีลูก
อยู่ในเมืองเขตตรนคอรวิเศษ อันเป็นเหตุสิวิ เจ้าก็มีลูก
- ทศพร/๑๙/๗ ชายผู้ ๑ ไว้ใส่ชื้อตนหน่อไธว่าสัญเชย ทำวมีใจรักลูก มัก^๔ไค้
ชายผู้ ๑ ไว้ใส่ชื้อตนหน่อไธว่าสัญเชย ทำวมีใจรักลูก มัก^๕ไค้
- ทศพร/๑๙/๘ ปูกแทนเม็ง หียศเรึงยั้งกว้าง เสวยสืบสร้างเปนพรยา จึงจักนำเอามา
ปลุกแทนเมือง หื้อยศเรึงยั้งกว้าง เสวยสืบสร้างเป็นพระยา จึงจักนำเอามา
- ทศพร/๑๙/๙ ยังราชธิดาแต่เม็งมัททราช อันงามสรอ่าดสมศรี ชื้อว่ามุ
ยังราชธิดาแต่เมืองมัททราช อันงามสระอาดสมศรี ชื้อว่ามุ
- ทศพร/๑๙/๑๐ สสดีหนุ่มเหน้า เพื่อหื้อสมลูกเต้าบุตรตา ลวดราชาสงเกียด
สสดีหนุ่มเหน้า เพื่อหื้อสมลูกเต้าบุตรตา ลวดราชาสงเกียด
- ทศพร/๑๙/๑๑ วิว้าวเสตตลัด จามมอรพัดดูอ่าด เปนทำวราชเสวยเม็งยส
วิว้าวเสวตฉัตร จามรพัดดูอาจ เป็นทำวราชเสวยเมือง ยศ
- ทศพร/๑๙/๑๒ เร็งผาบ^๖ด้าว^๗ กับนางทำวชื้อมุสสดี เปนเทวีชื้อยขึ้นไหญ่กว่าหมี
เร็งผาบ^๖ด้าว^๗ กับนางทำวชื้อมุสสดี เป็นเทวีชื้อยขึ้น ไหญ่กว่าหมื่น

หน้า ๒๐

- ทศพร/๒๐/๑ หกพันนางคมีแล : อปีจ ปรการ ๑ เราจักกล่าว หื้อรู้ข่าวบุญนางได้ล้าง
หกพันนางก็มีแล : อปีจ ปรการ ๑ เราจักกล่าว หื้อรู้ข่าวบุญนางได้สร้าง
- ทศพร/๒๐/๒ มาหลายชาติ มีขนาดพายหลัง จูงดาฟังดั่งนี้ จักกล่าวชื้อแหน^๒ปันชา
มาหลายชาติ มีขนาด^๑พายหลัง จูงดาฟังดั่งนี้ จักกล่าวชื้อแหน^๒ปันชา

^๑ ชะล่า คือ นานพอควรแต่ไม่นานมากนัก

^๒ พรำ คือ ทั้งหมด, พร้อม, เนืองๆ, เสมอ

^๓ มีน คือ นาน

^๔ มัก คือ ชอบมาก, พอใจ, ถูกใจ

^๕ ไค้ คือ ต้องการ, อยากร

^๖ ผาบ คือ ปราบ

^๗ ด้าว คือ แดน, เขต, ประเทศ

- ทศพร/๒๐/๓ แล *อดีต กาล* ในกาละอันล่วงแล้วสวด ข้ามพ้นลวดมีนนาน เป็นจิ
แล *อดีต กาล* ในกาละอันล่วงแล้วสวด ข้ามพ้นลวดมีนนาน เป็นจิ
ทศพร/๒๐/๔ รกการันันได้ อ่านว่าได้ ๙๑ กับ นับแต่ภัททกับเราอยู่คีนเมื่อสู
รกาลันันได้ อ่านว่าได้ ๙๑ กับ นับแต่ภัททกับเราอยู่ คีนเมื่อสู^๑
- ทศพร/๒๐/๕ พายหลัง ยังมีสัพพัญญผ่านเฝ้า^๒ ชื่อพระเจ้าวิบลิ เป็นคูดีสอรโลก
ภายหลัง ยังมีสัพพัญญผ่านเฝ้า^๓ ชื่อพระเจ้าวิบลิ เป็นคูดีสอรโลก
- ทศพร/๒๐/๖ หีดับโลกสงสารคมีแล *พหุหมติ นาม* ยังมีพระยาตน ๑ ชื่อพันธุมติ
หือดับโลกสงสารคมีแล *พหุหมติ นาม* ยังมีพระยาตน ๑ ชื่อพันธุมติ
- ทศพร/๒๐/๗ ราช เชื้อชัตติยชาติราชา เป็นพระยาตนบุญกว้าง อยู่พันธุมติสร้าง
ราช เชื้อชัตติยชาติราชา เป็นพระยาตนบุญกว้าง อยู่พันธุมติสร้าง
- ทศพร/๒๐/๘ สวयरรมคมีแล : *ตสมิ กาล* ในกาละเมื่อนัน **สตถา** อันว่าสัพพัญญ
สวयरรมคมีแล : *ตสมิ กาล* ในกาละเมื่อนัน **สตถา** อันว่าสัพพัญญ
- ทศพร/๒๐/๙ พระพุทธเจ้ายิ่งโยด^๔ คอฮาไสยซึ่งเมืองพันธุมติราชลวดชมบาน ส
พระพุทเจ้ายิ่งโยด^๕ ก็อาศัยซึ่งเมืองพันธุมติราชลวดชมบาน
- ทศพร/๒๐/๑๐ ตติ ตยะสำราญ ตั้งอยู่ในป่าเขมิคคทายวัน ด้วยหมูอรหันตา
สตีตติยะ^๖ สำราญ ตั้งอยู่ในป่าเขมิคคทายวัน ด้วยหมูอรหันตา
- ทศพร/๒๐/๑๑ คมีแล : *เอโก ราช* ยังมีพระยาตน ๑ ดูอาด ค^๗ใช้หื้อหมูอา
ก็มีแล : *เอโก ราช* ยังมีพระยาตน ๑ ดูอาด ก็ใช้หื้อหมูอา
- ทศพร/๒๐/๑๒ มาตนำสาน เอาจังราชสานของฝาก^๘ คีว่าดอกไม้คำ หากของ
มาตย์นำสาร เอาจังราชสานของฝาก^๘ คีว่าดอกไม้คำ หากของ
- ทศพร/๒๐/๑๓ แพง^๙ ควรค่าแสนค่าแดง ขนาด ผู้ชื้ออาด^{๑๐} วางป็น กับทั้งแก่น
แพง^๙ ควรค่าแสนค่าแดง^{๑๑} ขนาด ผู้ชื้ออาด^{๑๐} วางป็น กับทั้งแก่น

^๑ ขนาด คือ มากมาย

^๒ ชื้อแหน คือ ชื้อแจง, ให้รายละเอียด

^๓ เมื่อ คือ ไป

^๔ ผ่านเฝ้า คือ เหนือผม, เหนือศีรษะ ใช้กล่าวถึงกษัตริย์

^๕ ยิ่งโยด คือ เป็นที่สุด, เป็นยอดที่สุด

^๖ สตีตติยะ คือ สติ

^๗ แพง คือ รัก, พอใจ คือ สูงค่า, มีราคาแพง, เป็นที่รัก

^๘ คำแดง คือ ทองคำสุกใสสีแดง

- ทศพร/๒๐/๑๔ จันแดงหอมสวาด คีโครณานับค่าอาดุดหลาย ผู้จักซี้แลขาย
 จันท์แดงหอมสวาท กี่โครณา^๑นับค่าอาดุดหลาย ผู้จักซี้แลขาย
- ทศพร/๒๐/๑๕ หาปได้ นำมาถววยฝากให้พระยา ตนซี้^๒พันธุมติราชาหันแล
 หาปได้ นำมาถววยฝากให้พระยา ตนซื่อ^๓พันธุมติราชาหันแล

หน้า ๒๒

- ทศพร/๒๒/๑ ทเว ธิตา ราชา อันว่าลูกยิงสาว ผู้บรเสี^๔ฐสองคนเกิด ตามมาแต่
 ทเว ธิตา ราชา อันว่าลูกหญิงสาวผู้ประเสี^๕ฐสองคนเกิดตามมา แต่
- ทศพร/๒๒/๒ พระราชาตนโยศใหญ่ ท้าว ลวดมีใจเฝ้ชมบาน มักไค^๖หี่บันนาการของ
 พระราชาตนโยศใหญ่ ท้าวลวดมีใจเฝ้ชมบาน มักไค^๗หี่อบรรณาการของ
- ทศพร/๒๒/๓ ฝากแก่ลูกทั้ง ๒ หากยินแพง คี^๘หี่แก่น จันแดงหอมมากแก่
 ฝาก แก่ลูกทั้ง ๒ หากยินแพง^๙ ก็^{๑๐}หี่แก่นจันท์แดงหอมมาก แก่
- ทศพร/๒๒/๔ ผู้พีหาเอาทานคี่^{๑๑}ดอไม้คำอันควรค่า แก่นางผู้^{๑๒}น่องว่า จุ่งปร
 ผู้พีหากเอาทาน ก็^{๑๓}หี่ดอไม้คำอันควรค่าแก่นางผู้^{๑๔}น่อง ว่าจุ่งประ

หน้า ๒๓

- ทศพร/๒๓/๑ ดับตนเพื่อว่าอันแลว ตาอุโก^{๑๕}ปีแม่นนางทั้งสองพี่น้อง ค่^{๑๖}ครนิงรำ
 ดับตนเพื่อว่าอัน^{๑๗}แล้ว ตาอุโก^{๑๘}ปี แม่นนางทั้งสองพี่น้อง ก็^{๑๙}ครนิงรำ
- ทศพร/๒๓/๒ ห้องหระไธย ว่าของอันใดเป็นของฝาก อัน^{๒๐}พีพระยาหากบ้นมา บ่
 ห้องหระไธยว่า ของอันใดเป็นของฝาก อัน^{๒๑}พ่อพระยาหากบ้นมา บ่
- ทศพร/๒๓/๓ ควรสองรา จั^{๒๒}ตระหนี่ไวยังแก่นจันแดง แล^{๒๓}ดอไม้ประดับตน ควร
 ควรสองรา จัก^{๒๔}ตระหนี่ไวยังแก่นจันท์แดง แล^{๒๕}ดอไม้ประดับตน ควร
- ทศพร/๒๓/๔ ดีฝนแลปรจิตแต่ง ไ^{๒๖}พูซาแห่งสัพพะญญแท้แล ส่ว^{๒๗}รว่านาง
 ดีฝนแลประจิตแต่ง ไ^{๒๘}พูซาแห่งสัพพะญญแท้แล ส่วน^{๒๙}รว่านาง
- ทศพร/๒๓/๕ ทั้งสองนั้นสวด ค่^{๓๐}ลวดเมื่อกราบไหว้พระบิตตา ว่า^{๓๑}ข้าแต่^{๓๒}พ่อพระยาเป็น
 ทั้งสองนั้นสวด ก็^{๓๓}ลวดเมื่อกราบไหว้พระบิตตา ว่า^{๓๔}ข้าแต่^{๓๕}พ่อพระยาเป็น
- ทศพร/๒๔/๖ เจ้า บัด^{๓๖}นิเชื่อ^{๓๗}ข้าลูกเต้าสองสาว มี^{๓๘}ใจขาวผายผ่อง ส่วน^{๓๙}เคื่อง
 เจ้า บัด^{๔๐}นิเชื่อ^{๔๑}ข้าลูกเต้าสองสาว มี^{๔๒}ใจขาวผายผ่อง ส่วน^{๔๓}เคื่อง

^๑ โครณา คือ คณา, ประมาณค่า

^๒ ยินแพง คือ รุสีกัก

^๓ อัน คือ เช่นนั้น, อย่างนั้น

^๔ เชื่อ คือ สรรพนามบุรุษที่ ๒

- ทศพร/๒๓/๗ หย่องจันแดง ดอกไม้แพงค่าใหญ่ เชื้อจ้ใส่เปันทาน แก่พร
 หย่อง^๑จันท์แดง ดอกไม้แพงค่าใหญ่ เชื้อจ้ใส่เปันทาน แก่พระ
- ทศพร/๒๓/๘ เจ้าตนทรงทศพลญาณ ผ่านเฝ้า พ่อเป็นเจ้าจูงอนุโมทนา
 เจ้าตนทรงทศพลญาณผ่านเฝ้า พ่อเป็นเจ้าจูงอนุโมทนา
- ทศพร/๒๓/๙ แต่เทื่อ ห้ สุตฺวาพระยาได้ยินคำอันถูก ค่อนุโมทนา
 แต่เทื่อ ห้ สุตฺวา พระยาได้ยินคำอันถูก ก็อนุโมทนา
- ทศพร/๒๓/๑๐ ด้วยลูกทั้งสองว่าสาธุดีแลว่าอันหันแล : ตาอุโภอันว่านางทั้ง
 ด้วยลูกทั้งสองว่า สาธุดีแล ว่าอันหันแล : ตาอุโภ อันว่านางทั้ง
- ทศพร/๒๓/๑๑ สองสระอาด คี่ข้างผู้ฉลาดมาแปง ยังแก่นจันแดงหอมบ
 สองสระอาด ก็หือข้างผู้ฉลาดมาแปลง ยังแก่นจันท์แดงหอมบ

หน้า ๒๔

- ทศพร/๒๔/๑ ผอรั้บดออร่เป็นผุง ใส่ในขงอุบไว้ย หื้อแก้วแก่นไธ้นำไฟหันแล
 ผอน หื้อบดออร่เป็นผง ใส่ในขงอุบ^๒ไว้ หื้อแก้วแก่นไธ้นำไปหันแล
- ทศพร/๒๔/๒ สา ส่วรว่านางธิดาผู้นอง หื้อยกร้องเอามา ยังข้างผู้พิจารณา
 สา ส่วรว่านางธิดาผู้นอง หื้อเรียกร้องเอามา ยังข้างผู้พิจารณา
- ทศพร/๒๔/๓ ชู่เยื่อง หื้อตีเคื่องประดับอก คื่อว่าดอกไม้ค่าตงแต่งแลว คี่ใส่ครุอุบ
 ชู่เยื่อง^๓ หื้อตีเคื่องประดับอก คื่อว่าดอกไม้ค่าตงแต่งแลว ก็ใส่ครุอุบ^๔
- ทศพร/๒๔/๔ แก้วนำไฟ เข้าสู่มืดคทายวันไนพรวิหานไหย เพื่อหื้อแลว คำ
 แก้วนำไป เข้าสู่มืดคทายวันไนพระวิหารใหญ่ เพื่อหื้อแลวคำ
- ทศพร/๒๔/๕ ใฝ่ทั้งมวหหันแล , ตาอุโภ อันว่านางทั้งสองพีนอง เข้าสู่ห้องอา
 ใฝ่ทั้งมวลหันแล , ตาอุโภ อันว่านางทั้งสองพีนอง เข้าสู่ห้องอา

หน้า ๒๕

- ทศพร/๒๕/๑ ราม ส่วรว่าธิดางามผู้พี่ นั้งอยู่ที่ทันควร คื่อเอาผงจวรจันค่าใหญ่
 ราม ส่วรว่าธิดางามผู้พี่ นั้งอยู่ที่ทันควร ก็เอาผงจวนจันท์ค่าใหญ่
- ทศพร/๒๕/๒ เร่รายใส่ผะผน ผับไนตนยอดแก้ว เศสเสเหลือแลวยังมี ทา
 เร่รายใส่ผะผน ผับ^๑ไนตนยอดแก้ว เศษเหลือแลวยังมี ทา

^๑ หย่อง คื่อประดับ, ตกแต่ง

^๒ ขงอุบ คื่อ ผอบ, ตลับ, กล่องมีฝาปิดสำหรับใส่เครื่องใช้

^๓ ชู่เยื่อง คื่อ ทุกเรื่อง

^๔ ครุอุบ คื่อ ผอบ

- ทศพร/๒๕/๓ กุฎีชู้แห่ง นางแต่งตั้งปรารถนาเอา ว่า **ภนฺเต ภควา** ข้าแต่
 กุฎีชู้แห่ง นางแต่งตั้งปรารถนาเอา ว่า **ภนฺเต ภควา** ข้าแต่
- ทศพร/๒๕/๔ พรพุทธเจ้าตนโยศมาก ด้วยเดชอันข้าหากัญชา ด้วยคันธาชะชอร
 พระพุทธเจ้าตนโยศมาก ด้วยเดชอันข้าหากัญชา ด้วยคันธาชะชอร^๒
- ทศพร/๒๕/๕ จวรจันออว์แดงงาม ยามใดเข้าได้ยเกิด พายหน้าเลิศสงสารหี
 จวนจันท์อ่อนแดงงาม ยามใดเข้าได้ยเกิด พายหน้าเลิศสงสาร หือ
- ทศพร/๒๕/๖ ข้าได้เป็นแม่สัพพัญญูปานดั่งเจ้า ลุงหือสมริตเล่าทั้งมวรเทื่อ
 ข้าได้เป็นแม่สัพพัญญูปานดั่งเจ้า ลุงหือสมฤทธิเล่าทั้งมวรเทื่อ
- ทศพร/๒๕/๗ ว่าอันแล้ว นางแก้วกล่าวคาถาว่า **อุเต จนฺทาน จุณฺเณน** ดั่งนี้ ข้าแต่
 ว่าอันแล้ว นางแก้วกล่าวคาถาว่า **อุเต จนฺทาน จุณฺเณน** ดั่งนี้ ข้าแต่
- ทศพร/๒๕/๘ พรเจ้าตนวิเสศ ด้วยเดชเหตุจวรจัน คันธหันหอมหื่น ได้ยกย่นบุญ
 พระเจ้าตนวิเสศ ด้วยเดชเหตุจวนจันท์ คันธหันหอมหื่น ได้ยกย่นบุญ
- ทศพร/๒๕/๙ ชายังคำปรารถนาแห่งข้า แต่พายหน้าจ้มา หือเป็นแม่พระพุทธา
 ชา ยังคำปรารถนาแห่งข้า แต่พายหน้าจ้มา หือเป็นแม่พระพุทธา
- ทศพร/๒๕/๑๐ ดั่งเจ้า ข้าค้อยกมีต่างเก้าขื่อานแล : **กนิฏฺฐา ภคินี** ส่วรวา
 ดั่งเจ้า ข้าค้อยกมีต่างเก้าขื่อานแล : **กนิฏฺฐา ภคินี** ส่วนว่า

หน้า ๒๖

- ทศพร/๒๖/๑ นางธิดาผู้นอง คหือเคื่องหย่องประดับอก คื่อว่าดอกไม้ค้ายกย่น ตั้งใจ
 นางธิดาผู้นอง ก็หือเคื่องหย่องประดับอก คื่อว่าดอกไม้ค้ายกย่น ตั้งใจ
- ทศพร/๒๖/๒ ขึ้นยอทาน แก่พรภูบานตนสักสวาด นางจึงปรารถนาเอาว่า ข้าแต่สัพพ
 ขึ้นยอทาน แก่พระภูบาลตักสักสवाद นางจึงปรารถนาเอาว่า ข้าแต่สัพพ
- ทศพร/๒๖/๓ ญญพรพุทธเจ้า ตนทรงคุณอันมาก ด้วยเดชอันข้าได้หือเคื่องหย่องพราก
 ญญพระพุทเจ้า ตนทรงคุณอันมาก ด้วยเดชอันข้าได้หือเคื่องหย่อง พราก

หน้า ๒๗

- ทศพร/๒๗/๑ เปนทาน ข้ายังทวยสงสารเอาชาติ ข้อย่าหือเคื่องนิกาคเสตน ด้วยกุสละ
 เปนทาน ข้ายังทวยสงสารเอาชาติ ข้อย่าหือเคื่องนิกาคเสตน ด้วยกุสละ
- ทศพร/๒๗/๒ บลอันประเสริฐ ขอหือได้ถึงอรหันตาเกิดมคัญญาณ นางธิดาคานองอาต

^๑ ฝับ คือ ท้ว, ทุก, ถ้วน, ท้วไป

^๒ ชะชอร คือ งดงาม

- ผลอันประเสริฐ ขอให้ได้ถึงอรหันตาคติเกิดมคฺญญาณ นางธิดาครานองอาจ
- ทศพร/๒๗/๓ กล่าวโอกาสต่อคากว่า ภาณุเต สุวณฺณมาลา ข้าแต่พระเจ้าตนโปรด
กล่าวโอกาสคากว่า ภาณุเต สุวณฺณมาลา ข้าแต่พระเจ้าตนโปรด
- ทศพร/๒๗/๔ โลก ด้วยเดชอันได้หื้อดอกไม้ บั้วระพวกเปนทาน เมื่อใดเข้าได้เที่ยว
โลก ด้วยเดชอันได้หื้อดอกไม้ บั้วระพวก^๑เป็นทาน เมื่อใดเข้าได้เที่ยว
- ทศพร/๒๗/๕ สงสารหลายชาติ อย่างหื้อเครื่องประดับนิกาดเสตน ดั่งนิมิตสันต์แต่งไว้
สงสารหลายชาติ อย่างหื้อเครื่องประดับนิกาดเสตน ดั่งนิมิตสันต์แต่งไว้
- ทศพร/๒๗/๖ ได้ชื่อว่านางนาถไกรสูรธาแต่เทือะ สตุฎาพรตนค้ายศยง ตนเจ้า
ได้ชื่อว่านางนาถไกรสูรธาแต่เทือะ สตุฎา พระตนค้ายศยง ตนเจ้า
- ทศพร/๒๗/๗ จึงอนุโมทนา ด้วยสองธิดาน้อยหน่ ลวดกล่าวต่อคากว่า : ยา
จึงอนุโมทนา ด้วยสองธิดาน้อยหน่อ ลวดกล่าวต่อคากว่า : ยา
- ทศพร/๒๗/๘ เจตฤ ทวีหิ ตุมเหหิ ปุชาเมยฺหํ ปฏิกฺขิตาย อิมินา ตุมหา
เจตฤ ทวีหิ ตุมเหหิ ปุชาเมยฺหํ ปฏิกฺขิตาย อิมินา ตุมหา
- ทศพร/๒๗/๙ กั ยถาเต ปตฺถนา ตถาติตังนิ ดูรานางทั้งสอง คำอันป้องไฟ
กั ยถาเต ปตฺถนา ตถาติ ตังนิ ดูรานางทั้งสอง คำอันป้องไฟ
- ทศพร/๒๗/๑๐ ได้ น้อมเน็กไหว้ตถาด้วยคำปรารถนา ตั้งแต่ จูงหื้อสมริตแก่
ได้ น้อมเน็ก^๒ไหว้ตถา ด้วยคำปรารถนาตั้งแต่ จูงหื้อสมฤทธิแก่
- ทศพร/๒๗/๑๑ สองเชื้อ พ้าพิงเหลือเทือไว้แก่นางนาถไกรทั้งสองแต่เทือะ :
สองเชื้อ พ้าพิง^๓เหลือเทือไว้ แก่นางนาถไกรทั้งสองแต่เทือะ
- ทศพร/๒๗/๑๒ ตาอุโก อันว่านางทั้งสองนั้นสวด ได้ยินคำ พระเจ้าโปรดปราณีบิต
ตาอุโก อันว่านางทั้งสองนั้นสวด ได้ยินคำพระเจ้าโปรดปราณี บิต

หน้า ๒๘

- ทศพร/๒๘/๑ มีขมชื่นไหว้ยกย่น วันทา ยัง พรพุทธาตนบุญมาก นบแลวหากลาไป
มีขมชื่น ไหว้ยกย่นวันทา ยังพระพุทธานบุญมาก นบแล้วหากลาไป
- ทศพร/๒๘/๒ ขึ้นเมื่อในปราสาท อันเป็นราชนิเวศวันนั้นแล : ตาอุโกอันว่า นาง
ขึ้นเมื่อในปราสาท อันเป็นราชนิเวศวันนั้นแล : ตาอุโก อันว่านาง

หน้า ๒๙

^๑ บั้วระพวก คือ บริโภค, ใช้อย

^๒ น้อมเน็ก คือ อ่อนไหว, ห้วนไหว, สันสะเทือน, ไค้ง, ค้อม

^๓ พ้าพิง คือ บำเพ็ญ

- ทศพร/๒๙/๑ ทั้งสองงามสมสยด อยู่ตามเขตสังขาร ในเมื่อมรณา กาลมารอดช
ทั้งสองงามสมเสียด อยู่ตามเขตสังขาร ในเมื่อมรณากาลมารอด
- ทศพร/๒๙/๒ ได้ลทอดกายา เอาตนลาเมื่อเกิด ชั้นฟ้าเลือดพายบนวันนั้นแล :
ได้ละทอด^๑กายา เอาตนลาเมื่อเกิด ชั้นฟ้าเลือดกายบนวันนั้นแล :
- ทศพร/๒๙/๓ ตาสูล้ำ นางทั้งสองนั้นได้ ผู้พี่ได้ทวรทวย สงสารชวยตายเกิด
ตาสูล้ำนางทั้งสองนั้นได้ ผู้พี่ได้ทวนเทียว สงสารชวยตายเกิด
- ทศพร/๒๙/๔ เอก้าเลิศเป็นคน ลางชาตวนเมื่อเกิด ห่องปรเสฐฐุ ตูสิตา ทวยไพ
เอก้าเกิด^๒เป็นคน ลางชาตวนเมื่อเกิด ห่องประเสริฐตูลิตา เทียวไป
- ทศพร/๒๙/๕ มาชใจ^๓ บได้เกิดอชาย ในเมื่อเก้าสิบเอ็ดกับยายคาคคั่ว
มาชใจ^๓ บได้เกิดอบาย ในเมื่อเก้าสิบเอ็ดกับยายคาลาดคั่ว
- ทศพร/๒๙/๖ ช้าม่วงแล้วมีนนาน ส่วนนางนงศานผู้พี่ ได้เกิดที่อุดม สัมมชชาติช้อย
ช้าม่วงแล้วมีนนาน ส่วนนางนงศานผู้พี่ ได้เกิดที่อุดม สัมมชชาติช้อย
- ทศพร/๒๙/๗ เปนมแม่พรยอดล้อยพายลุนนิแล : สามีแม่นนางธิฎาผู้นอง ทวย
เปนมแม่พรยอดล้อยกายลุนนิแล : สามี แม่นางธิดาผู้นอง เทียว
- ทศพร/๒๙/๘ เทศหองสงสาร บ่ทุกซ์ผานโส๊กใหม่ บ่เกิดไก้อบาย ทวรทวยฎาย
เทศหองสงสาร บ่ทุกซ์ผาน^๔โส๊กใหม่ บ่เกิดไก้อบาย ทวนเทียวตาย^๕
- ทศพร/๒๙/๙ ตายเกิด คั้นฟ้าเลิศเมืองคน ทวยทองวจนถึงรอด พรเจ้ายอดกัสดับบ นาง
ตายเกิด ชั้นฟ้าเลิศเมืองคน เทียวทองวจนถึงรอด พระเจ้ายอดกัสดับปะ นาง
- ทศพร/๒๙/๑๐ ค่ม้างบัญญัติคาคคาค จากชั้นฟ้ายาดลงมา เกิดในกรกรูลทาว์พวยยาดน
ก็ม้าง^๖บัญญัติคาลาดคาค จากชั้นฟ้ายาดลงมาเกิด ในกระฎูล^๗ทาว์พวยยาดน
- ทศพร/๒๙/๑๑ องอาด เปนลูกทาว์กัศราชราชชา ยามเมื่อนางเกิดมาหนุ่ม
องอาจ เปนลูกทาว์กัศราชราชชา ยามเมื่อนางเกิดมาหนุ่ม
- ทศพร/๒๙/๑๒ น้อย หน้าขึ้นช้อยบัวทอง ฎาติฟองพรำพร้อม มานั่งล้อมหลวงหลาย

^๑ ทอด คือ ทิ้ง

^๒ กำเกิด คือ กำเนิด, เกิด

^๓ ชะใจ คือ บ่อยๆ, เนือง

^๔ ผาน คือ เตือดร้อน, ทุกข์

^๕ ตาย คือ เปล่า, เท่านั้น, อย่างเดียว, ลำพัง

^๖ ม้าง คือ ล้าง, ทำลาย

^๗ กระฎูล คือ ตระฎูล

น้อย หน้าขึ้นช้อยบัวทอง ญาติฟอง^๑พราพร้อม มานั่งล้อมหลวงหลาย
 ทศพร/๒๙/๑๓ จึงกอดหมายชี้ใจ ว่านางดอกไม้อรุสทา เหตุนั้นนางมีกายาผิวผอก
 จึงกฏหมายชื่อใจ ว่านางดอกไม้อรุสทา เหตุนั้นนางมีกายาผิวผอก^๒

หน้า ๓๑

- ทศพร/๓๑/๑ เหมี่รดังประดับด้วยดอกคำแดง เกิดมาแฝงบ่คาด เหมี่รดังข้างผู้
 เหมี่รดังประดับด้วยดอกคำแดง เกิดมาแฝงบ่คาด เหมี่รดังข้างผู้
- ทศพร/๓๑/๒ จลาดหากพิจารณานั้นแล : ไส้ฟู่ วลีกาเล ในกาละ
 จลาดหากพิจารณานั้นแล : ไส้ฟู่ วลีกาเล ในกาละ
- ทศพร/๓๑/๓ เมื่อนางใหญ่มาได้ ๑๖ ขวบเข้า เนื่อบเส้าโสภา นางคได้
 เมื่อนางใหญ่มาได้ ๑๖ ขวบเข้า เนื่อบเส้าโสภา นางคได้
- ทศพร/๓๑/๔ ฟังธัมมภัตตานุโมทนาแต่เหง้า ในสำนักพรเจ้ายิ่งโล
 ฟังธรรมภัตตานุโมทนาแต่เหง้า ในสำนักพระเจ้ายิ่งโล
- ทศพร/๓๑/๕ กา คได้ถึงโสตปฏิผลตั้งอยู่ ที่สรหมู่ทั้งมวลหันแล : *อปฺป*
 กา ก็ได้ถึงโสตปฏิผลตั้งอยู่ ที่สรหมู่ทั้งมวลหันแล : *อปฺป*
- ทศพร/๓๑/๖ ลามเค พายหน้าแต่นั้นได้ นางข้าได้ฟังธัมม ภัตตานุโม
 ลามเค ภายหน้าแต่นั้นได้ นางข้าได้ฟังธัมม ภัตตานุโม
- ทศพร/๓๑/๗ ทนาด้วยพี ใจตั้งตมโนทวาร ลวดได้ยถึงอรหันตา ปฏิมคคัญญาณ
 ทนาด้วยพ้อ ใจตั้งต่อมโนทวาร ลวดได้ถึงอรหันตา ปฏิมคคัญญาณ
- ทศพร/๓๑/๘ ไส้สวด นางคออกบวชเป็นภิกษุณี ในศาสนาดี ผ่านแล้วลวด
 ไส้สวด นางก็ออกบวชเป็นภิกษุณี ในศาสนาดีผ่านแล้ว ลวด
- ทศพร/๓๑/๙ เข้าสู่วงแก้ว ยอดเนรัพพารวันนั้นแล : *กั กิสราชา* สรวว่าพระยา
 เข้าสู่เวียงแก้วยอดเนรัพพานวันนั้นแล : *กั กิสราชา* ส่วนว่าพระยา
- ทศพร/๓๑/๑๐ กิงกิสราช ค่ตั้งอยู่ในปราสาทมณฑล คักทำพชรไฟใจๆ ด้วย
 กิงกิสราช ก็ตั้งอยู่ในปราสาทมณฑลเทียร ก็กระทำเพียรไปใจๆ^๓ ด้วย
- ทศพร/๓๑/๑๑ เตชะอันได้ฟังธัมม ภัตตานุโมทนานั้นแล : *สตุสฺสฺตุติ* สรวพระยา
 เตชะอันได้ฟังธรรมภัตตานุโมทนานั้นแล : *สตุสฺสฺตุติ* ส่วนพระยา
- ทศพร/๓๑/๑๒ กิงกิสราชาแก่นไธย ค่มีลูกยิงไวย ๗ สาว ผิวโสพาวขึ้น

^๑ ฟอง คือ มุ่งหมาย

^๒ ผอก คือ ขาว

^๓ ใจๆ คือ บ่อยๆ, เนื่องจาก

- กิงกิสราชาแก่นไ้ ก็มีลูกหญิงไว้ ๗ สาว ผิวไสพรารชื่น
 ทศพร/๓๑/๑๓ ซ้อย นอกกว่านางน้อยนาตอรุสทานั้นแล : ตาส์นามานิ อันว่าชื่อแห่ง
 ซ้อย นอกกว่านางน้อยนาตอรุสทานั้นแล : ตาส์ นามานิ อันว่าชื่อแห่ง
 ทศพร/๓๑/๑๔ นางทั้งหลายมววมมาก จักกล่าวไว้หากยังมี ผู้ ๑ ชื่อสมณิ ผิวไสวะวาด
 นางทั้งหลายมววมมาก จักกล่าวไว้หากยังมี ผู้ ๑ ชื่อสมณิผิวไสวะวาด
 ทศพร/๓๑/๑๕ ผู้ ๑ ชื่อสมณโคหชาติบุรมี ผู้ ๑ ชื่อภิกขุณีงามผิวผ่อง ผู้ ๑ ชื่อ
 ผู้ ๑ ชื่อสมณโคหชาติบุญมี ผู้ ๑ ชื่อภิกขุณีงามผิวผ่อง ผู้ ๑ ชื่อ

หน้า ๓๓

- ทศพร/๓๓/๑ ภิกขุทาสีกาส่องวัฒณา ผู้ ๑ ชื่อนางธัมมดาชื่นซ้อย ผู้ ๑ ชื่อนางนาคน้อยสุ
 ภิกขุทาสีกาส่องวัฒณา ผู้ ๑ ชื่อนางธรรมดาชื่นซ้อย ผู้ ๑ ชื่อนางนาฏน้อยสุ
 ทศพร/๓๓/๒ ธัมมา ผู้ ๑ ชื่อสังฆาทาสีสม ฝยบ เหมรีทียบทยบควงบน นาง ๗ คนน้อยนาต
 ธรรมา ผู้ ๑ ชื่อสังฆาทาสีสมฝยบ เหมร้อนทิพย์เทียบควงบน นาง ๗ คนน้อย
 นาด
 ทศพร/๓๓/๓ เปนลูกพรยาภิกกิสราชทั้งมวหั้นแล อิม สมี พุทธบาเทในเมื่อ
 เปนลูกพระยาภิกกิสราชทั้งมวหั้นแล อิม สมี พุทธบาเท ในเมื่อ
 ทศพร/๓๓/๔ เกิดมาแห่งพระเจ้าเราตนปรเส็ด นางทั้งหลายเกิดตามมาสวรรค์ว่า
 เกิดมาแห่งพระเจ้าเราตนประเสริฐ นางทั้งหลายเกิดตามมา ส่วนว่า
 ทศพร/๓๓/๕ นางสมณิภูาทานมาก มีโสมสาก^๒ลีลา มาเป็นนางเขมาบ่เส้า
 นางสมณิภูาทานมาก มีโสมสาก^๒ลีลา มาเป็นนางเขมาบ่เส้า
 ทศพร/๓๓/๖ รูปเจ้าผยกคำชา นางสมณโคตาแต่ก่อน บุรุษผ่อนนำมา
 รูปเจ้าผยอกคำชา^๓ นางสมณโคตาแต่ก่อน บุรุษผ่อนนำมา
 ทศพร/๓๓/๗ เปนอุบลวัฒณาชื่นซ้อย งามยิ่งย้อยโสมดี นางภิกขุณีเลาเลิศ^๔
 เป็นอุบลวรรณาชื่นซ้อย งามยิ่งย้อยโสมดี นางภิกขุณีเลาเลิศ^๔
 ทศพร/๓๓/๘ หล้า มาเป็นนางหน่มหน้า บัดตาจลา นางภิกขุณีทาสีกายิ่งได้
 หล้า มาเป็นนางหน่ม^๕หน้าปฎาจารย์ นางภิกขุณีทาสีกายิ่งได้

^๑ ควง คือ บริเวณ, ละแวก

^๒ สาก คือ ศักดิ์

^๓ คำชา คือ ทองคำบริสุทธิ์

^๔ เลาเลิศ คือ งาม, รูปสวย

^๕ หน่ม คือ หนุ่ม, อายุน้อย

- ทศพร/๓๓/๙ มาเป็นนางนาถไฉยโคตมี นางธัมมภาตีสรีสรอาต มาเป็นนาง
มาเป็นนางนาถไฉยโคตมี นางธรรมดาตีสรีสรอาต มาเป็นนาง
- ทศพร/๓๓/๑๐ น้อยนาถธัมมทินนา นางสุธัมมาตนบุรุมมาก บัพัตพรากนำมา เป็นนางสรี
น้อยนาถธรรมทินนา นางสุธรรมาตนบุรุมมาก บัพัตพรากนำมา เป็นนางศรี
- ทศพร/๓๓/๑๑ มหามายา ผ่านเฝ้า ได้ยเป็นแม่ พระเจ้าโคตม นางสัง
มหามายาผ่านเฝ้า ได้เป็นแม่พระเจ้าโคตม นางสัง
- ทศพร/๓๓/๑๒ สมทาสีชมใจชื่น มาเป็นนางผู้ซึ่งวิสาขาบัตนิแล : เตสุ ล้า
สมทาสีชมใจชื่น มาเป็นนางผู้ซึ่งวิสาขาบัตนิแล : เตสุ ล้า

หน้า ๓๔

- ทศพร/๓๔/๑ นางทั้งหลายฝูงกล่าวไว้ย สรวรว่านางหนไฉยผู้ซึ่งสุธัมมา กทำกุ
นางทั้งหลายฝูงกล่าวไว้ ส่วนว่านางหนไฉยผู้ซึ่งสุธรรมา กระทำกุ
- ทศพร/๓๔/๒ สสารบุรุษบ่อร นางบ่หอรอาธำ จำศีลยำบ่ขาดคด้วย
ศลบุญบ่ฝอน นางบ่หอนธรรม จำศีลยำบ่ขาด ก็ด้วย
- ทศพร/๓๔/๓ คำปรณามีซึ่งนางมุสชาติหน่มน้อย หน้าขึ้นช้อยบัวบาน มีรูป
คำปรารณามีชื่อ นางมุสดีหน่มน้อย หน้าขึ้นช้อยบัวบาน มีรูป

หน้า ๓๕

- ทศพร/๓๕/๑ คานหอมออร์ เหมี่ริงตอรัจันแดง ด้วยอานิสงแพงแต่
ครานหอมอ่อน เหมี่ริงตอรัจันแดง ด้วยอานิสงสแพงแต่
- ทศพร/๓๕/๒ เหงำ อันได้บุชาพระเจ้าวิปัสสิ ปางเมือเปนบุตริพระยา
เหงำ อันได้บุชาพระเจ้าวิปัสสิ ปางเมือเปนบุตริพระยา
- ทศพร/๓๕/๓ พันธุมติราช บ่อาดหือคาคตามมาวันนั้นแล : เทเวสุ นาง
พันธุมติราช บ่อาดหือคาลาดตามมาวันนั้นแล : เทเวสุ นาง
- ทศพร/๓๕/๔ ทวทยวในวัดตสงสารบ่อาด เมือเกิดขึ้นฟ้าอาดเสวยสุขอยู่
ทวนเทียวในวิภูสงสารบ่อาด เมือเกิดขึ้นฟ้าอาดเสวยสุข อยู่
- ทศพร/๓๕/๕ สนุกันค้อยคาค ลงเอาชาตเมืองคนคมีแล *อบุปลา ภาเค*
สนุกันค้อยคาลาด ลงเอาชาตเมืองคนคมีแล *อบุปลา ภาเค*
- ทศพร/๓๕/๖ พายหน้าแต่นั้น นางคได้ยเมือเกิดขึ้นฟ้าเล็ดดาวดิงสาคได้
พายหน้าแต่นั้น นางคได้ยเมือเกิดขึ้นฟ้าเล็ดดาวดิงสาค ก็ได้
- ทศพร/๓๕/๗ เปนบาทบปริจจาคค แห่งอินทราธิราชชมบาน คตั้งอยู่มีนนานตามเขต
เป็นบาทบปริจจาค แห่งอินทราธิราชชมบาน ก็ตั้งอยู่มีนนานตามเขต

- ทศพร/๓๕/๘ ในเมื่อสยงอายุเหตุหัวรี บัญญจนินเมตมี ๕ เยิง คือว่าดับไม้ทิบ
 ในเมื่อเสียงอายุเหตุหัวรี บัญญจนินเมตมี ๕ เยิง คือว่าดับไม้ทิบ
- ทศพร/๓๕/๙ เคื่องบรดับอง หั้นเรึงลงหย่วแห่ง ม้านมุงแล้งผะผล อัน ๑ เนื้อตน
 เคื่องบรดับองค หั้นเรึงลงเหยวแห่ง ม้านมุงแล้งผะผล อัน ๑ เนื้อตน
- ทศพร/๓๕/๑๐ นางยีนอ้อร้ออ ฝางรายฝ่อรวรณนา อัน ๑ อาสนนามาปุราตดูเส้า
 นางยีนอ้อนอ้อน^๒ ฝางรายฝ่อรวรณนา อัน ๑ อาสนนามาปุลาต ดูเส้า

หน้า ๓๖

- ทศพร/๓๖/๑ หมดดหมองไป อัน ๑ เหือแลไคคไหล ออกแต่เกล้าออกสองแขน
 หมดดหมองไป อัน ๑ เหือแลไคคไหลออก แต่เกล้า^๕ออกสองแขน
- ทศพร/๓๖/๒ อัน ๑ วิมานแก้วแดงเล็ด ผ้าทิบเกิดมัวหมอง เมื่อนั้นอินทราตรองแจ้ง
 อัน ๑ วิมานแก้วแดงเล็ด ผ้าทิพย์เกิดมัวหมอง เมื่อนั้นอินทราตรองแจ้ง
- ทศพร/๓๖/๓ จยด^๖ ฐู้ด้วยเหตุกรียา จึงเอาตนลงมาเข้าสู่ สวรแก้วกุญญาณ
 เจียด^๖ ฐู้ด้วยเหตุกรียา จึงเอาตนลงมาเข้าสู่ สวรแก้วกุญญาณ^๗
- ทศพร/๓๖/๔ กบยสบริวารอันมาก แวดลอมห่ากอรทาง สวรตนางคี่หั้นอร
 กบยสบริวารอันมาก แวดล้อมห่ากอร^๘ทาง ส่วนตนางคี่หั้นอร
- ทศพร/๓๖/๕ อยู่ เหนืออาสนาคู่บรดับดี ท้าวจึงมีโอวาท กล่าวซึ่งนางน้อยขนาดอง
 อยู่ เหนืออาสนาคู่ประดับดี ท้าวจึงมีโอวาท กล่าวซึ่งนางน้อยขนาดองค

หน้า ๓๗

- ทศพร/๓๗/๑ คานว่า ภาเท ดูรานางมุสดีผู้บรเสฐฐู พิจักหื้อยังเกิดยังพร เป็นบวร
 คานว่า ภาเท ดูรานางมุสดีผู้ประเสฐฐู พิจักหื้อยังเกิดยังพร เป็นบวร
- ทศพร/๓๗/๒ อันยั้ง ถ้วรลิบสิ่งบวรมวร พรดีควรเอาก้าว นางท้าวอย่าลืมเสเพื่อณา
 อันยั้ง ถ้วรลิบสิ่งบวรระมवल^๙ พรดีควรเอาก้าว นางท้าวอย่าลืมเสเพื่อณา

^๑ ม้าน คือ เหยวเพราะถูกความร้อน, ซ้ำ

^๒ อ้อนอ้อน คือ นิ่มนวล, อ่อนโยน, อ่อนน้อม

^๓ ฝางราย คือ ซอมซ่อ, อปลักษณ์, ไม่น่าดู

^๔ หมดด คือ เริ่มติดเชื้อโรค

^๕ เกล้า คือ ต้น, โคน, แรก, ประธาน, หัวหน้า

^๖ แจ้งเจียด คือ บอกสิ่งที่คิด

^๗ คุญญาณ คือ อุทยาน

^๘ ออร คือ ก่อน, ก่อนหน้า, ครั้งก่อน

- ทศพร/๓๗/๓ สักโก อันว่าพระยาอินทราใจกว้าง แม่จักษ์หื้อพรสิบปรการ แก่นางมุสดี
 สักโก อันว่าพระยาอินทราใจกว้างแม่ จักหื้อพรสิบประการแก่นางมุสดี
- ทศพร/๓๗/๔ คีกล่าวคาถาว่าหวัธีเป็นบดบาด อันมีในเวสสันดรชาติมาไซ^๑ อันมี
 กีกกล่าวคาถาว่าหวัธีเป็นบพบาท อันมีในเวสสันดรชาติมาไซ^๒ อันมี
- ทศพร/๓๗/๕ คาถาไสพน ๑ คีกล่าวซึ่งตนนางว่า มุสดี วรพณณาภวรส
 คาถาไสพน ๑ คักกล่าวซึ่งตนนางว่า มุสดี วรพณณาภ วรส
- ทศพร/๓๗/๖ ทศทาวเร ปถ พยาจารุบุตร คียตุยหิ มนโสปิย
 ทศทาวเร ปถ พยาจารุบุตร คีย ตุยหิ มนโสปิย
- ทศพร/๓๗/๗ นติ ดั่งนิ ดูรานางมุสดีล้าเลิศ มีรัศมีงามบรเสฎฐวันไว้ย อันว่าพร
 นติ ดั่งนิ ดูรานางมุสดีล้าเลิศ มีรัศมีงามประเสริฐวันไว้ อันว่าพร
- ทศพร/๓๗/๘ อันใดทุกข์มาก ควรรักมากพึงใจ เนื้อแผ่นดินไกลติดต่อมี
 อันใดทุกข์มาก ควรรักมากพึงใจ เนื้อแผ่นดินไกลติดต่อมี
- ทศพร/๓๗/๙ องคควรพ่อแลงดู ในชมพู่แหล่งหล้า นางจูงถ้ำถือเอา
 องค์ควรพ่อแลงดู ในชมพู่แหล่งหล้า นางจูงท่าถือเอา
- ทศพร/๓๗/๑๐ ยังพรเราสิบสิ่งเปนแก้วยิ่งกับตนไว้เพื่อะ อุมาห นางมุ
 ยังพรเราสิบสิ่ง เป็นแก้วยิ่งกับตนไว้เพื่อ อุมาห นางมุ

หน้า ๓๘

- ทศพร/๓๘/๑ สสดีน้อยขนาด คีบรู้อันจักค้อยคาคด มรณณาจากดาวดิงสาสรอาด
 สสดีน้อยขนาด ก็บรู้อันจักค้อยคลาด มรณณาจากดาวดิงสาสรอาด
- ทศพร/๓๘/๒ คีลวดบรมมาทหนักหนา กล่าวเปนคราถาถ้วรสองสิ่งว่า เทวราช
 ก็ลวดประมาทหนักหนา กล่าวเปนคราถาถ้วนสองสิ่งว่า เทวราช
- ทศพร/๓๘/๓ นโม ตยตถุ กี่ปาปี ปกต มยารำมา มาจาเวสิม
 นโม ตยตถุ กี่ปาปี ปกต มยารำมา มาจาเวสิม
- ทศพร/๓๘/๔ ฐานาวโต วรรณนี รุยหนุติ : ข้าแต่พระยาอินทราตนยศ
 ฐานาวโต วรรณนี รุยหนุติ : ข้าแต่พระยาอินทราตนยศ
- ทศพร/๓๘/๕ แม่เปนเจ้าแก่เทวดา กรียาอันข้าไหว้ ตนทานไ้ยยอมมือ
 แม่ เปนเจ้าแก่เทวดา กรียาอันข้าไหว้ ตนทานไ้ยยอมมือ

หน้า ๓๙

^๑ บั้วระมวล คือ บริบูรณ

^๒ ไซ คือ เปิด, บอก

- ทศพร/๓๙/๑ บาบ่ตั้งรฤมีมาก อันข้าหากกทำมา พรราชาจำจากมีอยู่
 บาบ่ตั้งฤมีมาก อันข้าหากกระทำมา พระราชาจำจาก มีอยู่
- ทศพร/๓๙/๒ พรากทางสุขอันควรสนุกใจมาก เหมือนลมหากพัดดียังไม่
 พรากทางสุข อันควรสนุกใจมาก เหมือนลมหากพัดดียังไม่
- ทศพร/๓๙/๓ ชีเง้งอก ตั่งตันออกในดินนั้นแล อภสว เมื่อนั้น อินทาทนวิเสศ
 ชีเงยงอก ตั่งตันออกในดินนั้นแล อภสว เมื่อนั้น อินทาทนวิเสศ
- ทศพร/๓๙/๔ ทำวรุเหตุในใจ อันนางมุสดีใสสรอาด อยู่บรหมาทหนักหนาจึง
 ทำวรุเหตุในใจ อันนางมุสดีใสสรอาด อยู่ประมาทหนักหนา จึง
- ทศพร/๓๙/๕ คาถาสองอันว่า นเจวเตกเตปาปี นจเมตว อลือ
 คาถาสองอันว่า นเจว เต กเต ปาปี น จเมตว อลือ
- ทศพร/๓๙/๖ ปิยาบุญญญจเตปริกขิณิ เยนเตต วทามิห : ภาเท
 ปิยา บุญญญจเต ปริกขิณิ เยน เตต วทามิห : ภาเท
- ทศพร/๓๙/๗ ดูรานางมุสดีขึ้นช้อย อันว่าบาบแต่่น้อยบยินมี นางเบ่าเป็นที่รักยินดี คี
 ดูรานางมุสดีขึ้นช้อย อันบาบแต่่น้อยบยินมี นางบ่เป็นที่รักยินดีก็
- ทศพร/๓๙/๘ หาเบ่าได้ บุรหากไถลัจนมา อายุดาถ้อยสั้น เหตุตั้งอันเรา
 หาบ่ได้ บุญหากไถลัจนมา อายุดาถ้อยสั้น เหตุตั้งอันเรา
- ทศพร/๓๙/๙ อิน หี้ไถยินไซออก ยังคำอันนั้นบอกป็นนางนิแล : สนุติเกมร
 อินทร์ หือไถยินไซออก ยังคำอันนั้นบอกป็นนางนิแล : สนุติเก มร

หน้า ๔๐

- ทศพร/๔๐/๑ ณัตุยหิ อันว่าความตายจนรีบได้ ในสำนักไถ้ตนเรา กำหลัง
 ณั ตุยหิ อันว่าความตายจนรีบได้ ในสำนักไถ้ตาเรา กำมหลัง
- ทศพร/๔๐/๒ เอาชักพราก หี้ไถจากฟิงมี นางจูงเอาพรดีนี้ได้ น้อยอาดได้สิบ
 เอาชักพราก^๑ หือไถลจากฟิงมี นางจูงเอาพรดีนี้ได้ น้อยอาดได้สิบ
- ทศพร/๔๐/๓ อัน เราจักป็นกล่าวไว้ หีนางนาถไถ้จำเอา ๑ เพื่อ : สา สกุกว
 อัน เราจักป็นกล่าวไว้ หือนางนาถไถ้จำเอา ๑ เพื่อ : สา สกุก ว
- ทศพร/๔๐/๔ จนั สุตวา นางคี่ไถยินคำข่าว อันพระยาอินทากล่าวเต็น ตนรู้ว่า
 จนั สุตวา นางคี่ไถยินคำข่าว อันพระยาอินทากล่าวเตือน ตนรู้ว่า
- ทศพร/๔๐/๕ จักได้เอาปฏิสนบ่คาค รับโอवादคำหวาน เอาพรสิบบรรการซึ่ง

^๑ ชักพราก คือ จาก

จักได้เอาปฏิสนธิ์คาคัด รับโอวาทคำหวาน เอาพรธิบประการซึ่ง
 ทศพร/๔๐/๖ ทาว์นบ้น้อมน้ำวกล่าวคาถาว่า วรรณญเจเม อโทสทุก สทุก ภู
 ท้าว นบ้น้อมน้ำวกล่าวคาถาว่า วรรณญเจเม อโท สทุก สทุก ภู

หน้า ๔๑

ทศพร/๔๑/๑ ตานมิสุสรา สีวีราชสุส ภาทนต์ตตถ อสุส นิเวสเน
 ตา นมิสุสรา สีวี ราชสุส ภาทนต์ ตตถ อสุส นิเวสเน
 ทศพร/๔๑/๒ ข้าแต่พระยาอินทราตนเปนใหญ่แก่เทวดาไผ่ชมบาน อันว่า ความสวัสดิศดีคาน
 ข้าแต่พระยาอินทราตนเปนใหญ่แก่เทวดาไผ่ชมบาน อันว่า ความสวัสดิศดีคาน
 ทศพร/๔๑/๓ ยิ่งยวด งุ่มมีแก่มหาราชเจ้าสวดดีหลี ฝักปังพรดีแก
 ยิ่งยวด งุ่มมีแก่มหาราชเจ้าสวดดีหลี ฝักปังพรดีแก
 ทศพร/๔๑/๔ ข้า คั้นหวายหน้าจากเมืองบน สูเมืองคนด่านใต้ งุ่มให้ได้เสวยศรี งุ่ม
 ข้า คั้นหวาย^๒หน้าจากเมืองบน สูเมืองคนด่านใต้ งุ่มให้ได้เสวยศรี งุ่ม
 ทศพร/๔๑/๕ ที่ได้เป็นอัคคมเหลืเทวีอัคคราช แห่งพระยาตนยศอาดบุร
 หือได้เป็นอัคคมเหลืเทวีอัคคราช แห่งพระยาตนยศอาดบุญ
 ทศพร/๔๑/๖ มีวงไชดีปราชสาด ในห้องราชสีวี ภาเวยุย ฟิงมีแต่เพื่อ
 มี เวียงชัยดีปราชสาท ในห้องราชสีวี ภาเวยุย ฟิงมีแต่เพื่อ
 ทศพร/๔๑/๗ นิ นเนตุดา นิลมมู อัน ๑ หือมีตาชยวงมแต่เชื้อ เปนดังตา
 นิล นเนตุดา นิลมมู อัน ๑ หือมีตาชยวงมแต่เชื้อ เปนดังตา
 ทศพร/๔๑/๘ ลูกเนื้อเดือนดยว คิวค้อมชยวดคูอาด เชื้อทำวราชกัญญา อันมีวันณา
 ลูกเนื้อเดือนเดียว คิวค้อมชยวดคูอาด เชื้อทำวราชกัญญา อันมีวันณา

หน้า ๔๒

ทศพร/๔๒/๑ วีรวด มีนาโคตรดีหลี ชื่อว่าผู้สสดีเหมือรเก่า ข้าคบเข้าขอเอา
 วีรวด^๓ มีนามโคตรดีหลี ชื่อว่าผู้สสดีเหมือรเก่า ข้าคบเข้าขอเอา
 ทศพร/๔๒/๒ ๑ รา : ปุดดี รภาถรรพ์ อัน ๑ หือเข้าได้ลูกชายผู้บรเสีรัฐ
 ๑ รา : ปุดดี รภา ถรรพ์ อัน ๑ หือเข้าได้ลูกชายผู้บรเสีรัฐ
 ทศพร/๔๒/๓ อันบังเกิดสัทธา ยาจกมาทุกที่ บัตระหนี่ใจบาน รักทางทาน
 อันบังเกิดศรัทธา ยาจกมาทุกที่ บัตระหนี่ใจบาน^๓ รักทางทาน

^๑ ดีหลี คือ ดีจริง, ดียิ่ง

^๒ หวาย คือ หัน, เบน, เอน

^๓ วีรวด คือ วิโรจน์

- ทศพร/๔๒/๔ แคววใหญ่ ทุกด้าวไผ่ยินชม มีอรรณยศชราบ เปนเจ้าบราบ
 แควน^๒ใหญ่ ทุกด้าวไผ่ยินชม^๓ มีอรรณยศชราบ เปนเจ้าบราบ
- ทศพร/๔๒/๕ เมืองคน มีหลายตนท้าวใหญ่ หื้อเขาไผ่บุชชาแต่เทื่อ : *คพุก*
 เมืองคน มีหลายตนท้าวใหญ่ หื้อเขาไผ่บุชชาแต่เทื่อ : *คพุก*
- ทศพร/๔๒/๖ *เมธารยนุตติยา* อัน ๑ หื้อข้าอยู่ยินดี เมื่อทรงคัมภีร์มีในท้อง
เมธารย นุตติยา อัน ๑ หื้อข้าอยู่ยินดี เมื่อทรงคัมภีร์มีในท้อง
- ทศพร/๔๒/๗ ออย่าหื้อกึ่งช้องชนิดใจ ดูงามใสอย่าสวด ไหยพันลวดเหลือการ
 ออย่าหื้อกึ่งช้อง^๔ชนิดใจ ดูงามใสอย่าสวด ไหยพันลวดเหลือการ

หน้า ๔๓

- ทศพร/๔๓/๑ หื้อพอบรมหาณดูอาด เปนตั้งขานฐาวาดกมงามแต่เทื่อ : *ธนาเมนปุป*
 หื้อพอประหาณ^๕ดูอาด เปนตั้งขานฐาวาดกมลงามแต่เทื่อ : *ธนา เม นปุป*
- ทศพร/๔๓/๒ *วตุเตยยู*^๖ อัน ๑ ถนानมเต้าออร ออย่าหื้อหยอรรยานลง ผมชวยทรงยาง
วตุเตยยู^๖ อัน ๑ ถนानมเต้าออร ออย่าหื้อหยอนยานลง ผมชวยทรงยาง
- ทศพร/๔๓/๓ ออกกั ออย่าหื้ออกไนหัว ฐุดีมัวผงกุ่ม ออย่าเปนมุ่มติดไค ผุงคนไค
 ออก ออย่าหื้ออกไนหัว ฐุดีมัวผงกุ่ม ออย่าเปนมุ่มติดไค ผุงคนไค
- ทศพร/๔๓/๔ ผิดมาก ทานชักลากไฟพัน หื้อข้าทันได้โบรช พันจากโทษทางตายแต่
 ผิดมาก ทานชักลากไปพัน หื้อข้าทันได้โปรด พันจากโทษทางตายแต่
- ทศพร/๔๓/๕ เทื่อ : *มยุรโกญจาภิรุเท* ข้าแต่พระยาอินทาทิราช ขอเจ้า
 เทื่อ : *มยุร โภญจา ภีรุเท* ข้าแต่พระยาอินทาทิราช ขอเจ้า
- ทศพร/๔๓/๖ ออย่าคาดความสวัสดี เมื่อข้าจักได้เปนอัคคมเหสีเทวีแต่ง
 ออย่าคาดความสวัสดี เมื่อข้าได้เปนอัคคมเหสีเทวี แต่ง
- ทศพร/๔๓/๗ พระยาสีวีราช ได้อยู่ห้องบรสาดสุชเสถียร หื้อมีหมูนกเขียน^๖
 พระยาสีวีราช ได้อยู่ห้องประสาทสุชเสถียร หื้อมีหมูนกเขียน^๖
- ทศพร/๔๓/๘ ตัวช่างฟ้อร สั้งสรัดห้อยอรรถยวท่า นกยูงค้ายาบ พร้อมเหล่า

^๑ ใจบาน คือ มีจิตใจเบิกบาน

^๒ แควน คือ มาก, ยิ่ง

^๓ ยินชม คือ รู้สึกชื่นชม

^๔ กึ่งช้อง คือ ห่วง, อาลัย, อารวรณ์

^๕ ประหาณ คือ ประมาณ

^๖ นกเขียน คือ นกกระเรียน

- ตัวข้างฟ้อน สังสรัด^๑หย่อน^๒เทียวท่า นกยูงค้ายะยาบ^๓ พร้อมเล่น
- ทศพร/๔๓/๙ กราบขอม^๔กัน มีเสียงนันทง^๕ร้อง ร้องร่วร้องไปมา นารีวร
กราบขอม^๔กัน มีเสียงนันทง^๕ร้อง ร้องร่วร้องไปมา นารี วร
- ทศพร/๔๓/๑๐ คณา^๖ยูเต อัน ๑ หีบ^๗ประกอบไปด้วยหมื่น ๖ พันนางงามสรอาด คิ้วค้อม
คณา ยูเต อัน ๑ หีบ^๗ประกอบไปด้วยหมื่น ๖ พันนางงามสรอาด คิ้วค้อม
- ทศพร/๔๓/๑๑ วาดดูสมหมู่สาวสนมวังแหว^๘ไว้ นางค้อมใช้ฟิงพาว อัน ๑ พ่อตัวชาว
วาดดูสม หมู่สาวสนมวังแหว^๘ไว้ นางค้อมใช้ฟิงพาว อัน ๑ พ่อคร้วชาว
- ทศพร/๔๓/๑๒ ช่างกล่าว เขา^๙รู้ข่าวปกเดือน ทุกบิลเดือนคำ^{๑๐}เข้า เมื่อเสวยเข้า แล
ช่างกล่าว เขา^๙รู้ข่าวปากเดือน ทุกปีเดือนคำ^{๑๐}เข้า เมื่อเสวยเข้าแล
- ทศพร/๔๓/๑๓ อาหาร รู้^{๑๑}ทำการบ่ชาติ อัน ๑ แป้นบราสาทคะดานคำ^{๑๒}ปดูทำเข้า
อาหาร รู้^{๑๑}ทำการบ่ชาติ อัน ๑ แป้นปราสาทคะดาน^{๑๒}คำ^{๑๓} ประตูทำเข้า
- ทศพร/๔๓/๑๔ ออก บรจิตดอกพิจจ^{๑๔}รณนา เสียงทวาราด^{๑๕}งอืดแฉ้ว เหมือนปี่แก้ว
ออก ประจิตดอกพิจจ^{๑๔}รณนา^{๑๖} เสียงทวาราด^{๑๕}งอืดแฉ้ว^{๑๗} เหมือนปี่แก้ว
- ทศพร/๔๓/๑๕ ชาไน ปดู^{๑๘}ไซมีชูที่ หู้^{๑๙}งมีเมื่อหับไซ อัน ๑ หมีคนจับใจ^{๒๐}รู้ปาว
ชาไน ประตูมีชูที่ หู้^{๑๙}งมีเมื่อหับ^{๒๑}ไซ อัน ๑ หมีคนจับใจ^{๒๐}รู้ปาว

หน้า ๔๕

- ทศพร/๔๕/๑ เข้าเราเหล่ากล่าวอาหารขึ้นปาวหวานมีมากในบราสาท หากฟิง
ข้าวเราเหล่ากล่าวอาหาร ขึ้นปลาหวานมีมาก ในปราสาทหากฟิง
- ทศพร/๔๕/๒ มีแต่เทื่อ : เตสุทสวเรสุ ล้าพรมีสิบสิ่ง นางฟ้าจิงขอ
มีแต่เทื่อ : เตสุ ทส วเรสุ ล้าพรมีสิบสิ่ง นางฟ้าจิงขอ

^๑ สังสรัด คือ กระโดด, วิ่ง

^๒ หย่อน คือ ไหว, กระเพื่อม

^๓ ยะยาบ คือ เป็นประกาย, พร่างพราย

^๔ ขอม คือ ตาม, ติด, ด้วย

^๕ นันทง คือ เสียงดัง

^๖ เชียงถ้อง คือ แข่งขัน, เถียง, โต้ตอบ, ประชัน

^๗ แหว คือ ล้อม

^๘ คะดาน คือ กระดาน

^๙ พิจจ^{๑๔}รณนา คือ พิจารณา

^{๑๐} อืดแฉ้ว คือ เสียงดัง

^{๑๑} หับ คือ ปิด

- ทศพร/๔๕/๓ เอาซึ่งอินทราเราตนองอาจ ตั้งเค้าบราถนาดี ว่าหื้อได้เป็นเทวี
เอา ซึ่งอินทราเราตนองอาจ ตั้งเค้าปรารถนาดี ว่าหื้อได้เป็นเทวี
- ทศพร/๔๕/๔ พรยาสิวิราช เปนพรอาจหัวที่ก่อนแล : นิลเนตุตา อัน ๑ หื้อมี
พระยาสิวิราช เปนพระอาจหัวที่ก่อนแล : นิล เนตุตา อัน ๑ หื้อมี
- ทศพร/๔๕/๕ ตาขยวงามแต่เชื้อ เหมือนตั้งตาลูกเนื้อมคคิ เปนพรดีสองสิ่ง
ตาเขยวงามแต่เชื้อ เหมือนตั้งตาลูกเนื้อมคคิ เปนพรดีสองสิ่ง
- ทศพร/๔๕/๖ ข้าน้อยจึงขอเอา หื้อมีคิ้วค้อมเนากมคคง ขยวข่าสองสมงาม เปนพรทาม
ข้าน้อยจึงขอเอา หื้อมีคิ้วค้อมเนากลมคคง เขยวข่าสองสมงาม เปนพรสาม
- ทศพร/๔๕/๗ ถัดรอดถั่วรสามจอดขอเอา ผู้สสดีนาม หื้อมีผู้สสดีเลาเลิศล้ำ
ถัดรอด ถั่วรสามจอดขอเอา ผู้สสดี นาม หื้อชื่อผู้สสดีเลาเลิศล้ำ

หน้า ๔๖

- ทศพร/๔๖/๑ เหลือกว่าข้ายิงหลาย พอรนิหมายถั่วรสี่ ขอรู้ที่พันสมแต่เทื่อ : ๒/
เหลือกว่าข่าหญิงหลาย พอรนิหมายถั่วรสี่ ขอรู้ที่พันสมแต่เทื่อ : ๒/
ทศพร/๔๖/๒ ตูตาปฏิลาโก หื้อมีลูกชายคานตนบรเสีฐ เข้าท้องเกิดมา
ตูตา ปฏิลาโก หื้อมีลูกชายครานตนประเสีฐ เข้าท้องเกิดมา
- ทศพร/๔๖/๓ ขอเปนพรถั่วร ๕ ไว้อยู่ถั่วกุสล กุสิอนุนโต อัน ๑ ท้องตนอย่า
ขอเป็นพรถั่วร ๕ ไว้อยู่ถั่วกุสล กุสิ อนุนโต อัน ๑ ท้องตนอย่า
- ทศพร/๔๖/๔ หื้อสวด เปนพรบรมหวด ๖ อัน อลุมพณาดตา อัน ๑ อย่าหื้ออนมยาน
หื้อสวด เปนพรประหวด ๖ อัน อลุมพ ณาตา อัน ๑ อย่าหื้ออนมยาน
- ทศพร/๔๖/๕ พันย่อร์ ตั้งเต้าออร์คูดี เปนพรดี ๗ สิ่ง ขอหื้อยั้งพันสม อปฺปฺลิ
พลันย่อน^๒ ตั้งเต้าอ่อนคูดี เปนพรดี ๗ สิ่ง ขอหื้อยั้งพันสม อปฺปฺลิ
- ทศพร/๔๖/๖ ตาภาโว เกสฬมออย่าหื้อหงอก ลิ่นขาวออกไนห้ว เปนพร
ตาภาโว เกสฬมออย่าหื้อหงอก ลิ่นขาวออกไนห้ว เป็นพร
- ทศพร/๔๖/๗ ตัวถั่วร ๘ นางได้แกวดกฏหมาย สุขุมมาปริภาโว หื้อมีรูป
ตัวถั่วร ๘ นางได้แกวดกฏหมาย “สุขุมมาปริภาโว” หื้อมีรูป
- ทศพร/๔๖/๘ สวมสายชช้อร เนื่อข้อยออร่นวรไล พรนิไซถั่วร ๘ สิ่ง ไฟ
สวมสายชช้อร เนื่อเกลี้ยงอ่อนนวลไล พรนิไซถั่วร ๘ สิ่ง ไฟ

^๑ ประหวด คือ หมวด

^๒ ย่อน คือ ห้อยย่อย

^๓ แกวดกฏหมาย คือ กำหนด, ทำเครื่องหมายไว้เพื่อให้สังเกตได้ง่าย

หน้า ๔๗

- ทศพร/๔๗/๑ เฝ้าปรารถนา วชฺชปโม นาสมตฺถตา ผุ่คนผิดอาชญาผู้มีโทษ
เฝ้าปรารถนา วชฺชปโม นาสมตฺถตา ผุ่คนผิดอาชญาผู้มีโทษ
- ทศพร/๔๗/๒ พวกข้าลวดจักพัน หื้อข้าทันได้โปรด พัดจากโทษทางตาย พอรินะ
พวกข้าลวดจักพัน หื้อข้าทันได้โปรด พัดจากโทษทางตาย พรินิ
- ทศพร/๔๗/๓ หมายถึงสิ่ง ตัวข้าจึงขอเอานี้แล : สกุโก อันว่าพระยาอินทาทา ตนองอาต๊ะ
หมายถึงสิ่ง ตัวข้าจึงขอเอานี้แล : สกุโก อันว่าพระยาอินทราตนองอาจ
- ทศพร/๔๗/๔ จิงจักสวาดคาคาว่า เยเตทสวราทินุณา มยาสกุค คโสภเน
จิงจักสวาดคาคาว่า เยเต ทสวรา ทินุณา มยาสกุค คโสภเน
- ทศพร/๔๗/๕ สิริราชสุส วิชิตะ สพุเพเต ลจฺฉสิวเวติ ดั่งนิ ดูรานาง
สิริราชสุส วิชิตะ สพุเพเต ลจฺฉสิ วเวติ ดั่งนิ ดูรานาง
- ทศพร/๔๗/๖ ผุ่สดี ผู้มีลักษณะงามชู้แห่ง ดูพันแพ่งผิวใส พอรอันได้ยิ่งโยด
ผุ่สดี ผู้มีลักษณะงามชู้แห่ง ดูพันแพ่งผิวใส พอรอันได้ยิ่งโยชนัน
- ทศพร/๔๗/๗ นางแก้วลวดขอเอา ซึ่งตนเรากูพี่ ค่ท่งจักได้ที่เมืองคน เวงไซยน
นางแก้วลวดขอเอา ซึ่งตนเรากูพี่ ก็เที่ยงจักได้ที่เมืองคน เวียงไซยน
- ทศพร/๔๗/๘ บราสาด แห่งพระยาสิริราช บ่งสงไสชแล : ตมตฺถํ ปกุกา
ปราสาท แห่งพระยาสิริราช บ่งสงสัยชชะแล : ตมตฺถํ ปกุกา

หน้า ๔๘

- ทศพร/๔๘/๑ เสนุไต สตุถาอาหะ สตุถา สัพพัญญูนามโยก พระจักไชอา
เสนุไต สตุถา อาห สตุถา สัพพัญญูนามโยก พระจักไชอา
- ทศพร/๔๘/๒ พวกบาฬี บทหลังมีกล่าวแจ้ง พระจึงสั่งเทศนาเป็นคาถาว่า :
พวกบาลี บทหลังมีกล่าวแจ้ง พระจึงสั่งเทศนาเป็นคาถาว่า :
- ทศพร/๔๘/๓ อิทํ วตฺวาน มชฺวา เทวราชา สุชฺมปติ ผุ่สุสตียา
อิทํ วตฺวาน มชฺวา เทวราชา สุชฺมปติ ผุ่สุสตียา
- ทศพร/๔๘/๔ วรรํทตฺวา อนุโมทิตฺถวา สโวติ : ภิกขเว ดูรา ภิกขุ
วรรํ ทตฺวา อนุโมทิตฺถวา สโวติ : ภิกขเว ดูราภิกขุ
- ทศพร/๔๘/๕ ทั้งหลาย มชฺวา อันว่าพระยาอินทาทาผู้หมายหมดยด ชี้มชวามานบเหตุ

^๑ สวาด คือ เสกอาคม, สวด

^๒ ชะแล คือ เช่นนั้นแหละ

- ทั้งหลาย **มขวา** อันว่าพระยาอินทราผู้หมายเหมียด^๑ ที่อ้อมขวามาบเหตุ
 ทศพร/๔๘/๖ ไหวหาร ตามบุพพจาร มาแต่เหง้าได้เป็นเจ้าแก่เท
 ไหวหาร ตามบุพพจารย์มาแต่เหง้า ได้เป็นเจ้าแก่
- ทศพร/๔๘/๗ วดา เทวราชา **สุขุมปติ** อันเป็นผัวนางสุชาดานุชนาด
 เทวดา เทวราชา **สุขุมปติ** อันเป็นผัวนางสุชาดานุชนาด
- หน้า ๔๙
- ทศพร/๔๙/๑ ตนได้หื้อโหวาทเป็นทาน คักกล่าวคำคานอันนี้แล้ว คหื้อพรแก้ว
 ตนได้หื้อโหวาทเป็นทาน ก็กล่าวคำครานอันนี้แล้ว ก็หื้อพรแก้ว
- ทศพร/๔๙/๒ แก่ผู้สดี อนุโมทนา^๑มีใจจอด คคีนเมื่อรอดวิมานตน วัน
 แก่ผู้สดี อนุโมทนา^๒มีใจจอด^๒ ก็คีนเมื่อรอดวิมานตน วัน
- ทศพร/๔๙/๓ นั้นแล : **ทสรวรคาถา นิตฤติตา** กริยาสวัณณนาวิเศศ จา
 นั้นแล : **ทส วร คาถา นิตฤติตา** กริยาสวรวรณนาวิเศษ จา
- ทศพร/๔๙/๔ ห้องเหตุทศพร อันมีคาถาวรว่าได้ ๑๙ คสาเดจ จ
 ห้องเหตุทศพร อันมีคาถาวรว่าได้ ๑๙ ก็เสด็จ
- ทศพร/๔๙/๕ บั้วมวรกาละควรเท้านี้ก่อนแล **อมัC๓C๓C๓**
 บั้วระมวลกาละควรเท้านี้ก่อนแล **C๓**

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ หมายเหมียด คือ ตั้งใจ

^๒ ใจจอด คือ คิดถึง

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววุกุล มิตรพระพันธ์ เกิดวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๙ ที่จังหวัดชลบุรี เป็นบุตรีนายวินัย มิตรพระพันธ์ และนางวรรณวิมล มิตรพระพันธ์ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนชลกันยานุกูล จังหวัดชลบุรี เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๕ สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๙ และเข้าศึกษาต่อในสาขาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๕๐

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย